Michael Crichton

Az átprogramozott ember

A SOROZATOT SZERKESZTI KUCZKA PÉTER

MICHAEL CRICHTON

AZ ÁTPROGRAMOZOTT EMBER

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ
1974

A MŰ EREDETI CÍME
THE TERMINAL MAN

FORDÍTOTTA
BARS SÁNDOR

AZ UTÓSZÓT ÍRTA
KUCZKA PÉTER

© ALFRED A. KNOPF, NEW YORK, 1972

ISBN 963 09 0192 7

„Arra a következtetésre jutottam, hogy saját megítélésem a magam motivációiról többnyire puszta mítosz. Nem tudom, mit miért teszek."

J. B. S. HALDANE

„A vadon leigázza a telepest."

FREDERICK JACKSON TURNER

A szerző előszava

Lehetséges, hogy az olvasó könyvem tárgyát döbbenetesnek, ijesztőnek fogja találni, pedig nem valami új, kitalált, légből kapott dologról van szó. Az agy fizikai tanulmányozása már több mint egy évszázadra, az emberi magatartás módosításának technológiája pedig több mint ötvenéves fejlesztésre tekinthet vissza. És mindez évtizedek óta a nagyközönség szeme előtt folyt: mindenki értesülhetett, mindenki vitatkozhatott róla, állást foglalhatott mellette vagy ellene.

Reklámban sem volt hiány. Az idegélettani kutatások elég látványosak ahhoz, hogy az újságok vasárnapi mellékletei rendszeresen foglalkozzanak velük. De a nagyközönség ezt sohasem vette komolyan. Annyi mindent beszéltek, annyi alaptalan feltevés látott napvilágot az évek folyamán, hogy a nagyközönség manapság a távoli jövő kérdésének tekinti az agyműködés szabályozását, amely talán majd egyszer megvalósul, de a ma élők közül senkit sem fog érinteni.

A tudósok, akik részt vettek ebben a kutatásban, mindig is szorgalmazták a kérdés nyilvános megvitatását. James V. Melonnel mondta a michigani egyetemen hallgatói előtt néhány éve: „Mint látják, a dolog teljes mértékben lehetséges. Tudjuk szabályozni az emberi magatartást. De ki fogja eldönteni, hogy mit tegyünk? Ha nem törik a fejüket és nem mondják meg gyorsan, hogy mit tegyek, kénytelen leszek magam dönteni. És lehet, hogy rosszul fogok dönteni, de akkor már késő lesz."

Sok ember úgy érzi, mintha valamilyen eleve meghatározott világban élne, és eleve kijelölt életpályát futna be. Örököltük a múlt döntéseit, a környezetszennyezést, a személyiség megszűnését és a nagyvárosi élet átkát, mert mások döntöttek helyettünk, és most viselnünk kell ennek következményeit.

De a kérdés komolytalan felfogása nem más, mint gyerekes és veszélyes kibúvás a felelősség alól, és ezzel mindenkinek

tisztában kell lennie. Tekintsük át bizonyos események időrendjét:

A PSZICHOMOTORIKUS EPILEPSZIA TERÁPIÁJÁNAK TÖRTÉNETE

1864 Morel, Fairet és más francia ideggyógyászok leírják a pszichomotorikus epilepszia néhány elemét.

1888 Hughlings Jackson (Anglia) közzéteszi a pszichomotorikus epilepszia és előzményei klasszikus leírását.

1898 Jackson és Colman (Anglia) a rendellenességet az agy halántéklebenyére lokalizálja.

1908 Horsley és Clark (Anglia) ismerteti a sztereotaxikus sebészi beavatkozás állatkísérletek során alkalmazott technikáját.

1940 Jasper és Kershman (USA és Kanada) kimutatja, hogy a pszichomotorikus epilepsziában szenvedő páciensek elektroenkefalogram (EEG)-görbéinek jellemző kísérői a halántéklebenyben fellépő kisülések.

1947 Spiegel és munkatársai (USA) közzéteszik az első, emberen végzett sztereotaxikus műtétről szóló beszámolójukat.

1950 Penfield és Flanagan (Kanada) pszichomotorikus epilepsziás betegen eredményes „koptató" műtétet végez.

1958 Talairach és munkatársai (Franciaország) megkezdik a sztereotaxikus mélyelektródák rendszeres beültetését.

1963 Heath és munkatársai (USA) megengedik pácienseiknek, hogy tetszésük szerint maguk alkalmazzák az impulzusokat az agyukba beültetett elektródákra.

1965 Narabajasi (Japán) beszámol 98 erőszakos magatartású beteg műtéti kezeléséről.

1968 Delgado és munkatársai (USA) pszichomotorikus epilepsziában szenvedő járóbetegeket rádióimpulzusadó és vevőkészülékkel látnak el.

1969 Alamogordóban (USA) egy csimpánzt rádió útján közvetlenül összekapcsolnak egy számítógéppel, amely programozza és adagolja az impulzusokat.

1971 Los Angelesben megoperálják Harold Bensont.

1971. március 9., kedd: a felvétel

I

Délben lementek a felvételi osztályra, és leültek egy padra a lengőajtó előtt, amely a mentőautók parkolóhelyére nyílt. Ellis ideges, elmélázó és szórakozott volt. Morris nyugodtan eszegetett egy rúd csokoládét, és papírját begyűrte fehér köpenye zsebébe.

Helyükről kilátlak a napsütésbe, a nagyobb *Mentőbejárat* és a kisebb *Parkolóhely kizárólag mentőautók számára* feliratú táblákra. Távolról szirénázás hallatszott.

– Ez ő? – kérdezte Morris.

Ellis az órájára nézett. – Nem hiszem. Még túl korán van.

Ültek a padon, és figyelték a sziréna közeledő hangját. Ellis levette a szemüvegét, és megtörölte a nyakkendője végével. A felvételi osztályról odajött hozzájuk egy ápolónő, akinek a nevét Morris nem tudta, és mosolyogva megkérdezte:

– Maguk a fogadó bizottság?

Ellis dühös fintorral válaszolt. Végül Morris szólalt meg:

– Egyenesen fel fogjuk vinni. A beteglapja itt van maguknál?

– Igen, azt hiszem, doktor – felelt az ápolónő, és sértődötten elvonult.

Ellis sóhajtott. Visszatette szemüvegét az orrára, és összehúzott szemmel nézett a lány után.

– Úgy látom, az egész kórház tudja már – mondta bosszúsan.

– Ilyen nagy dolgot nem lehet titokban tartani.

A sziréna közeledett. Az ablakból látták is a mentőautó megérkezését. Két ápoló kinyitotta az ajtaját, és kihúzta a hordágyat, rajta egy törékeny, idős asszonnyal, aki kínos szörcsögéssel kapkodott levegőért. Súlyos tüdővizenyő, gondolta Morris, miközben a hordágy után nézett, melyet bevittek az egyik rendelőbe.

– Remélem, jó állapotban lesz – mondta Ellis.

– Ki?

– Benson.

– Miért ne lenne jó állapotban?

– Nem nagyon kényeztethették el. – Ellis mogorván kinézett az ablakon. Rosszkedvű, gondolta Morris. Tudta, hogy Ellis izgatott. Sokszor mosakodtak már be együtt, ismerte Ellis hangulatait. Ingerlékeny és izgatott, amíg várnia kell, de tökéletesen, szinte lustán nyugodt, mihelyt megkezdi a műtétet.

– Hol a pokolban késik? – mondta Ellis, újra az órájára pillantva.

Morris megpróbálta elterelni a figyelmét:

– Mindent előkészítettek 3.30-ra? – Délután fél négyre tűzték ki Benson demonstrációját az idegsebészeten a kórház orvosai előtt.

–Tudtommal igen. Ross demonstrálja az esetet. Jó volna, ha Benson jó állapotban lenne – felelte Ellis.

Most megszólalt egy női hang a hangszóróban: – Dr. Ellis. Dr. John Ellis. Kettő, kettő, három, négy. Dr. Ellis, kettő, kettő, három, négy.

Ellis felkelt, hogy válaszoljon a hívásra. – A fene . . . – mondta bosszúsan.

Morris kitalálta, hogy miről lehet szó. A szám az állatkísérleti laboratórium száma. A hívás valószínűleg azt jelenti, hogy valami baj van a majmokkal. Ellis az utolsó hónapban hetenként három majomkísérletet végzett, hogy magát és személyzetét készenlétben tartsa. Most az egyik fali telefonhoz ment, hogy átvegye az üzenetet. Kissé bicegett egy gyerekkori baleset következtében, melynél jobb lábán megsérült egy ideg. Morris elgondolkodott azon, vajon volt-e szerepe a balesetnek abban, hogy Ellis idegsebész lett. Ellis tagadhatatlanul az az ember, aki szeretne minden defektust korrigálni, mindent rendbe hozni. A betegeinek is mindig azt mondja: – Majd rendbe hozzuk. – Defektusokban maga sem szűkölködik: biceg, korán kezdett kopaszodni, a szemei gyengék, ezért vastag szemüveget hord. Mindez ingerlékenységét valamelyest érthetőbbé és elviselhetőbbé teszi. Viszont az is lehet, hogy ez az ingerlékenysége éppen a sokévi sebészkedés következménye. Morris ebben nem volt egészen biztos; ő maga még nem olyan régi sebész.

Kinézett az ablakon a napsütötte parkolóhelyre. Elérkezett

a délutáni látogatási idő, rokonok érkeztek, kiszálltak a kocsikból és felnéztek a kórház magas épületeire. Arcukon leplezetlen döbbenet: az emberek félnek a kórháztól.

Feltűnően sok látogató arcát már lebarnította a nap: meleg, napos volt a tavasz idén Los Angelesben, de Morris olyan sápadt, mint a mindennap viselt fehér köpenye és nadrágja. Gyakrabban kellene kijárnia, gondolta. Kint kellene ebédelnie. Igaz, hogy teniszezik, de mindig csak estefelé.

Ellis visszajött. – Még csak ez hiányzott – mondta. – Ethel feltépte a varratait.

– Hogy történt? – Ethel fiatal rézuszmajom, melyen előző nap végeztek agyműtétet. A műtét tökéletesen sikerült. Ethel rendkívül szelíd volt – már amennyire egy rézuszmajom szelíd lehet.

– Nem tudom – felelte Ellis. – Úgy látszik, az egyik karját kiszabadította. Egyik oldalon szabadon van a csont, és sikít.

– Kitépte a huzalokat?

– Nem tudom, de oda kell mennem, hogy újra összevarrjam. El tudod intézni ezt az ügyet egyedül?

– Gondolom.

– Légy óvatos a zsarukkal. Bár nem hiszem, hogy akadékoskodnának.

– Nem, én sem hiszem.

– Vidd fel Bensont minél gyorsabban a hatodikra. Azután hívd Rosst. Amint tudok, én is jövök. – Az órájára nézett: – Előreláthatólag negyven perc alatt összevarrom Ethelt, ha jól viseli magát.

– Sok szerencsét hozzá – mosolygott Morris.

Miután Ellis elment, visszajött az ápolónő a felvételről.

– Mi baja? – kérdezte.

– Kicsit harapós – mondta Morris.

– Miazhogy – helyeselt a nővér. Ott maradt, és ő is kinézett az ablakon.

Morris jólcső mulatsággal nézte a lányt. Elég régóta dolgozott már a kórházban ahhoz, hogy felismerje a nővérek magatartásában megnyilvánuló státuszszimbólumokat. Mikor gyakornokként belépett, a nővérek semmibe sem vették. Nem egy többet értett az orvosláshoz, mint ő, és ha fáradtak voltak, nem

sokat tapintatoskodtak vele. („Ezt ne tegye, doki, nem jó!") Teltek az évek, belőle internista sebész lett, és a nővérek is tisztelettudóbbá váltak, amikor pedig rangidős internista lett, megtanulták a vezetéknevét is. Végül, miután a Neuropszichiátriai Kutató Osztályra került tudományos segédmunkatársként, új státuszának kijártak az összes érintkezési formaságok. De hogy egy ápolónő körülötte ténferegjen csak azért, mert fontos embernek tartja – ez teljesen új volt. Persze mindenki tudja már a kórházban, hogy mire készülnek.

A nővér most megszólalt:

– Jön.

Morris felkelt és kinézett. Kék rabszállító kanyarodott a mentőbejárat elé, megfordult és az ajtóhoz farolt.

– Jól van – mondta. – Hívja fel, kérem, a hatodik emeletet, és mondja meg, hogy jövünk.

– Igen, doktor.

A nővér elszaladt. Két ápoló kinyitotta az ajtót. Ők még nem hallottak Bensonról. Az egyik Morrishoz fordult:

– Az ön betege?

– Igen.

– Sürgős látlelet?

– Nem. Felvétel.

Az ápolók bólintottak, és érdeklődéssel szemlélték, ahogy az autót vezető rendőr hátramegy, kinyitja a hátsó ajtót, kiszáll két másik rendőr, majd Benson is kikászálódik.

Morrist, mint mindig, meglepte a megjelenése. Jámbor kinézésű, 34 éves, köpcös emberke, állandóan csodálkozó arckifejezéssel. Megállt elöl megbilincselt kezeivel a rabszállító mellett és körülnézett. Megpillantotta Morrist, köszönt és zavartan félrenézett.

– Ön az ügyeletes orvos? – kérdezte az egyik rendőr.

– Igen. Dr. Morris vagyok.

– Akkor vezessen, doki – intett a rendőr a kórház belseje felé.

– Nem vehetnék le róla a bilincset? – kérdezte Morris.

Benson szemét Morrisra villantotta, majd ismét lesütötte. A rendőrök egymásra néztek.

– Erre nincs parancsunk.

– De azt hiszem, nincs is akadálya.

Miközben levették a bilincsét, a vezető egy papírt tartott Morris elé: „Az őrizetes átszállítási lapja intézeti (orvosi) gondozásba." Morris aláírta.

– Itt is, legyen szíves.

Morris még egyszer aláírta és Bensonra nézett, aki csendben állt, a csuklóit dörzsölte és mereven előrebámult. Az egész eljárás személytelensége, a nyugta aláírása tette talán, hogy Morrisnak az volt az érzése, mintha egy csomagot vett volna át a küldönctől. Vajon Benson is holmi csomagnak érzi magát? – gondolta.

– Minden rendben. Kösz, doki – mondta a rabszállítót vezető rendőr.

Morris bevezette a másik két rendőrt és Bensont az épületbe. Az ápolók becsukták az ajtót. Egy ápolónő odatolt egy kerekes széket, és Benson felült rá. A rendőrök kissé zavarban voltak.

– Ez a kórházi rend – mondta Morris.

A felvonóhoz mentek.

A felvonó megállt az előcsarnoknál. Féltucatnyi hozzátartozó várt rá, de amikor meglátták Morrist, Bensont a tolókocsin és a két rendőrt, haboztak. – Menjenek, kérem, a következővel – kérte őket udvariasan Morris. Az ajtó becsukódott, és ők folytatták útjukat felfelé.

– Hol van dr. Ellis? – kérdezte Benson. – Azt hittem, ő is itt lesz.

– A sebészeten. Nemsokára feljön.

– És dr. Ross?

– Majd találkoznak a demonstrációnál.

– Ó, igen. A demonstráció. – Benson mosolygott.

A rendőrök gyanakvó pillantásokat váltottak, de nem szóltak. Megérkeztek a hatodikra és kiszálltak. Ez volt a különleges sebészet, a nehéz, bonyolult esetek osztálya. Tulajdonképpen kutatórészleg: itt foglalkoztak a legsúlyosabb szív-, vese- és anyagcsere-zavarokban szenvedő betegekkel. A nővérügyelethez mentek: ez egy kis üvegfalú helyiség volt a kereszt-alakban szétfutó folyosók stratégiai középpontjában.

Az ügyeletes nővér felnézett. A rendőrök jelenléte meglepte, de hallgatott. – Ez Mr. Benson – szólalt meg Morris. – Elkészítették számára a 610-es szobát?

– Minden kész van – felelte a nővér, és barátságosan Bensonra mosolygott. Benson kényszeredetten visszamosolygott, közben megpillantotta a szoba egyik sarkában a számítógép-kezelőpultot.

– Itt is van időmegosztásos periféria?

– Van – felelte Morris.

– És hol van a központi számítógép?

– Az alagsorban.

– Ebben az épületben?

– Itt. Jó sok energiát fogyaszt, mint az épületbe befutó nagyfeszültségű vezetékek is mutatják.

Benson bólintott. Morrist nem lepték meg a kérdései. Benson nyilvánvalóan igyekszik elterelni a figyelmét a rá váró műtétről, és végül is számítógép-szakember.

A nővér átadta Morrisnak Benson anyagát az Egyetemi Kórház pecsétjével ellátott szokásos kék műanyagborítóban. A borítón volt egy piros lapka: az idegsebészet jele, egy sárga lapka: a fokozott gondozás jele, meg még egy fehér lapka, amit Morris nemigen szokott látni a betegek lapjain. Ez tudniillik a biztonsági őrizet jele volt.

– Ezek az én papírjaim? – kérdezte Benson, miközben Morris a 610-es szoba felé gurította. A rendőrök követték.

– Úhüm.

– Mindig törtem a fejemet, mi lehet benne.

– Jórészt olvashatatlan feljegyzések.

A valóságban a vastag köteg a különféle tesztek nagyon is jól olvasható eredményeit tartalmazta.

Megérkeztek a 610-eshez. Mielőtt beléptek, egyik rendőr bement a szobába, és becsukta az ajtót maga mögött. A másik kint maradt. – Egy kis elővigyázat – mondta.

Benson Morrisra nézett: – Nagyon vigyáznak rám. Szinte hízelgő – mondta.

A rendőr kijött. – Oké – mondta.

Morris begurította Bensont. Nagy szoba volt a kórház déli oldalán, úgyhogy dél óta besütött a nap. Benson körülnézett

és elégedetten bólintott. – A kórház egyik legjobb szobája – jegyezte meg Morris.

– Leszállhatok?

– Természetesen.

Benson leszállt a tolókocsiról, és leült az ágyra. Hintázott egyet-kettőt a ruganyos matracon, megnyomogatta az ágyat le-fel mozgató gombokat, majd lehajolt, és megnézte a mozgató szerkezetet az ágy alatt. Morris az ablakhoz ment, és lehúzta a rolókat, hogy tompítsa a fényt.

– Egyszerű – mondta Benson.

– Micsoda?

– Ez a szerkentyű. Roppant egyszerű. De fel lehetne szerelni még egy visszacsatoló egységet is a beteg mozgásának automatikus kompenzálására . . . – Felkelt, kinyitotta a falba épített szekrényt, belenézett, megnézte a fürdőszobát is, visszajött. Egyáltalán nem úgy viselkedett, mint más betegek. A legtöbb beteget megfélemlíti a kórház, míg Benson úgy járt-kelt és szemlélt meg mindent, mint aki szállodai szobát vesz ki.

– Elfogadom – mondta és nevetett. Leült az ágyra, s Morrisra, majd a rendőrökre nézett. – Nekik is itt kell lenniük?

– Nem tartózkodhatnának kint? – kérdezte Morris.

A rendőrök bólintottak, kimentek és becsukták az ajtót maguk mögött.

– Úgy értettem, hogy egyáltalán itt kell-e lenniük – jegyezte meg Benson.

– Úgy látszik.

– Állandóan itt lesznek?

– Igen. Hacsak nem ejtik el a vádat maga ellen.

Benson a homlokát ráncolta. – Komolyan . . . azazhogy . . . nagyon súlyosan megsérült az illető?

– Jókora kék folt van a szemén, és eltört egy bordája.

– Különben rendben van?

– Rendben.

– Semmire sem emlékszem az egészből – mondta Benson. – Az összes memória-mágnesmagok letörlődtek.

– Tudom.

– De örülök, hogy nincs komoly baja.

– Hozott magával valamit? – kérdezte Morris. – Pizsamát és a többi.

– Nem. De szólhatok, hogy hozzanak.

– Addig adatok magának kórházi holmit. Jól érzi most magát?

– Hogyne. – Elmosolyodott. – Azért nem ártana egy pohárkával.

Morris visszamosolygott: – Ezt itt kénytelen lesz nélkülözni, barátom.

Benson sóhajtott.

Morris kiment. A rendőrök egy széket hoztak az ajtóhoz. egyikük leült, a másik mellette állt. Morris felnyitotta a jegyzetfüzetét.

– Tudniuk kell a menetrendet – mondta. – A következő félórában idejön valaki, és aláíratja Bensonnal a pénzügyi kötelezvényeket. Három-harminckor levisszük a nagy előadóterembe demonstrációra. Innen kábé húsz perccel később viszszahozzuk. Este leborotválják a fejét. A műtét holnap reggel hat órakor lesz. Vannak kérdéseik?

– Ellátást kapunk? – kérdezte az egyik rendőr.

– Majd szólok a nővérnek. Ketten lesznek vagy csak egy fő?

– Csak egy. Nyolcóránként váltjuk egymást.

– Majd tájékoztatom a nővérügyeletet, de jó lenne, ha jelentkeznének, amikor jönnek és mennek. A nővérek szeretik tudni, kik tartózkodnak az osztályon.

A rendőrök bólintottak. Percnyi csend után az egyik megkérdezte: – Mi a baja tulajdonképpen?

– Egyfajta epilepszia.

– Láttam a fickót, akit elintézett. Jó nagydarab férfi, erős, mint egy hentes legény. Ki hitte volna, hogy ez a semmi kis ember mire képes? – bökött Benson szobája felé.

– Az epilepsziás roham alatt megvadulnak.

A rendőrök bizonytalanul bólogattak. – Milyen műtétet végeznek rajta?

– Egyfajta agyműtétet. Mi harmadfokú műtétnek nevezzük – felelte Morris. Nem magyarázott tovább, a rendőrök úgysem értenék. De még ha értenék is, gondolta, akkor sem hinnék el.

Az idegsebészeti demonstrációkat, melyeken a szokatlan eseteket mutatták be és vitatták meg a kórház sebészei, általában csütörtök délelőtt kilencre tűzték ki. Rendkívüli demonstrációra ritkán került sor: nehéz volt összehozni az orvosokat. Az előadóterem most mégis tömve volt, a lépcsőzetesen körbefutó padokat megtöltötték a fehér köpenyek és a sápadt arcok. Ellisre figyeltek, aki megigazította a szemüvegét, majd megszólalt:

– Mint önök közül sokan tudják, holnap reggel a Neuropszichiátriai Kutató Osztály első ízben fogja emberen alkalmazni az úgynevezett harmadfokú műtéti eljárást.

Se egy hang, se egy moccanás. Janet Ross a terem sarkában állt, az ajtó mellett, onnan figyelt. Furcsának találta, hogy nem reagálnak. Persze, nem volt meglepetés a dolog, mindenki tudta a kórházban, hogy az NPO már hosszú ideje vár egy jó alanyra a harmadfokú műtéthez.

– Szeretném megkérni önöket – szólalt meg Ellis ismét –, hogy ne intézzenek túl sok kérdést a páciensheż. Érzékeny, súlyosan zavart ember. Úgy gondoltuk, legjobb, ha mielőtt behozzuk, Dr. Ross ismerteti önökkel az eset pszichiátriai hátterét – s Ellis Janet Ross felé bólintott.

A doktornő előrejött. Felnézett a lépcsőzetesen emelkedő sorokra, a sok arcra, és egy pillanatig habozott. Magas, igen csinos, napbarnított, sötétszőke hajú nő volt. Ő maga túl szögletesnek és csontosnak tartotta magát, és gyakran kívánta, bár lenne egy kicsit lágyabb, nőiesebb a megjelenése. De tudta, hogy így is magára vonja a figyelmet, és harmincéves korára, egy főleg férfiak számára fenntartott pályán eltöltött, majdnem évtizedes gyakorlat során megtanulta azt is, hogy éljen ezzel a lehetőséggel.

Kezét hátrakulcsolta, mély lélegzetet vett, és a demonstrációkon szokásos szabatos, gyors stílusban belekezdett beszámolójába:

– Harold Franklin Benson harmincnégy éves, elvált, foglalkozása számítógép-kutató. Teljesen egészséges volt, míg két évvel ezelőtt autóbalesct nem érte a Santa Monica-i autópá-

lyán. A baleset után pontosan meg nem állapított ideig öntudatlan állapotban volt. Egy helyi kórházba vitték, egy éjszakán át megfigyelés alatt tartották, és másnap egészségesen elbocsátották. Hat hónapig semmi baja sem volt; akkor emlékezetkihagyásokat kezdett tapasztalni. Az emlékezetkihagyások néhány percig tartottak, és körülbelül havonta egyszer fordultak elő, többnyire alkoholfogyasztás után. Gyakran különös, kellemetlen szagérzet előzte meg. A páciens orvosához fordult, aki megállapította, hogy túl sokat dolgozik, és javasolta, hogy csökkentse alkoholfogyasztását. Benson megfogadta a tanácsot, de az emlékezetkihagyások nem szűntek meg.

– Egy évvel ezelőtt, azaz egy évvel a baleset után, az emlékezetkihagyások kezdtek sűrűbben jelentkezni, és hosszabb ideig tartottak. A páciens gyakran ismeretlen környezetben találta magát, amikor magához tért. Több alkalommal zúzódásos, vágásos sérüléseket talált magán, és ruhája gyűrött, szakadt volt, amiből arra következtetett, hogy valószínűleg verekedett. De képtelen volt visszaemlékezni rá, hogy mi is történt vele.

A hallgatóságból többen bólogattak. Értették, miről van szó: a doktornő a halántéklebenyi epilepszia anamnézisét mondta el. De ezután következett a dolog neheze.

– A páciensnek megmondták a barátai – folytatta dr. Ross –, hogy újabban szokatlánul viselkedik, de ő nem törődött a véleményükkel. Fokozatosan elveszítette kapcsolatát a legtöbb régi barátjával. Ebben az időpontban, tehát egy évvel ezelőtt, nézete szerint fontos felfedezést tett a munkájában. Benson számítógép-kutató, szakterülete a művi életjelenségek, vagyis a gépi értelem jelenségei. Munkája során, mint mondja, felfedezte, hogy a gépek versenyre keltek az emberrel, és végül átveszik az embertől a világ irányítását.

A hallgatóság közt suttogás támadt. Ez a dolog nagyon érdekelte őket, különösen a pszichiátereket. Dr. Ross látta, hogy régi tanára, Manon a legfelső sorban tenyerébe hajtja a fejét. Manon tudja, miről van szó.

– Benson közölte felfedezését megmaradt barátaival, akik azt tanácsolták neki, hogy menjen pszichiáterhez. Ez feldühítette. Az elmúlt év folyamán mind biztosabb lett abban a

meggyőződésében, hogy a gépek összeesküvést szőnek a világuralom átvételére. Hat hónappal ezelőtt a rendőrség letartóztatta a pácienst egy repülőgép-szerelő ellen elkövetett súlyos testi sértés vádjával, de a bizonyítékok elégtelensége miatt elejtették a vádat. Ez az eset azonban nyugtalanította Bensont, és ekkor mégis pszichiáterhez fordult, mert bár nem tudta biztosan, de sejtette, hogy valamiképpen .valóban ő lehetett az, aki a szerelőt véresre verte. Nehéz volt elhinnie magáról, de az önemésztő gyanú élt benne.

– Négy hónappal ezelőtt, 1970 novemberében beutalták az Egyetemi Kórház Neuropszichiátriai Kutató Osztályára. Az előtörténet alapján – fejsérülés, időnkénti garázda magatartás, amit furcsa szagok érzete előz meg – feltételeztük, hogy pszichomotorikus epilepsziában szenved. Mint tudják, az NPO csak szervi magatartászavarban szenvedő páciensekkel foglalkozik. A neurológiai vizsgálat eredménye teljesen normális volt. Az EEG sem mutatott semmilyen kóros agyhullám-aktivitást. De az alkoholfogyasztás után megismételt vizsgálatoknál abnormális görbéket kaptunk. Az EEG a rohamra jellemző aktivitást mutatta a jobb oldali halántéklebenyben. A pszichomotorikus epilepszia diagnózisa alapján Bensont besoroltuk az első kategóriába.

Kis szünetet tartott, hogy lélegzetet vegyen, és hogy a hallgatóság megemésszе az eddig elmondottakat. Majd így folytatta:

– A páciens művelt ember, ezért elmagyaráztuk neki a betegségét. Megmondtuk, hogy az autóbalesetnél agysérülést szenvedett, és ennek következtében egyfajta epilepsziát kapott, amely nem testi, hanem szellemi konvulziók következtében erőszakos cselekedetekben megnyilvánuló rohamokban jut kifejezésre. Elkezdtünk egy kísérleti gyógyszerkúrát.

— Három hónappal ezelőtt Bensont ismét letartóztatták garázdaságért és súlyos testi sértésért. Az áldozat egy huszonnégy éves bártáncosnő volt, aki később visszavonta a vádat. A kórház is tett lépéseket a páciens érdekében.

– Egy hónappal ezelőtt befejeztük a kísérleti morladon-, p-aminobenzadon- és triamilin-kúrát. Benson állapota nem javult semmilyen gyógyszer vagy gyógyszerkombináció hatására,

ezért besoroltuk a második, azaz a gyógyszer-rezisztens pszichomotorikus epilepszia kategóriájába, és előirányoztuk a harmadfokú műtéti eljárást, amelyet most vitára bocsátunk.

Ismét kis szünetet tartott.

– Mielőtt behoznánk – folytatta –, meg kell mondanom, hogy tegnap délután váratlanul rátámadt egy benzinkút-kezelőre, és félholtra verte. Minthogy a műtétet holnapra tűztük ki, sikerült a rendőrséget rábeszélnünk, hogy adja át gondozásunkba a beteget. De jelenleg is letartóztatásban van, és várja az elítélését garázdaságért és súlyos testi sértésért.

A teremben néma csend volt. A doktornő várt még egy kicsit, majd kiment, hogy behozza Bensont.

Benson az előadóterem ajtaja előtt, egy tolószékben ült, kék-fehér csíkos kórházi pizsamában. Amikor Janet Ross megjelent, mosolyogva üdvözölte:

– Hello, Ross doktor.

A doktornő visszamosolygott.

– Hello, Harry, hogy érzi magát?

Ez csak afféle udvarias kérdés volt; pszichiáteri gyakorlatának évei után nagyon jól tudta, hogy a beteg ideges, veszélyhelyzetben érzi magát: felső ajkán izzadságcseppek ültek, vállát összehúzta, ölében tartott keze görcsösen ökölbe szorult.

– Nagyon jól érzem magam. Igazán kitűnően – válaszolta.

Benson mögött ott állt a rendőr és Morris, aki a tolószéket tolta.

Ross megkérdezte Morristól: – A rendőr is bejön? – Mielőtt Morris válaszolhatott volna, Benson mesterkélt hányavetiséggel megjegyezte: – Mindenhová velem jön.

A rendőr zavartan bólintott.

– Jól van – mondta a doktornő. Kinyitotta az ajtót, és Morris betolta Bensont az előadóterembe. Ellis elébük jött, és kezet nyújtott Bensonnak.

– Örülök, hogy látom, Mr. Benson.

– Én is örülök, Ellis doktor.

Morris most megfordította a kocsit, úgyhogy Benson szembe került a hallgatósággal. Ross doktornő melléje ült, a rendőr az ajtónál maradt, és igyekezett minél kevésbé feltűnőnek látsza-

ni. Ellis is Benson mellé állt, aki az üvegen látszó röntgenképeket nézte. Tudta, hogy ezek az ő koponyájáról készített felvételek. Ellis észrevette ezt, és eloltotta a világítást az üveglap mögött. A röntgenképek elsötétültek. Ellis Bensonhoz fordult:

– Azért kérettük ide, hogy válaszoljon a jelenlevő orvosok néhány kérdésére – s a hallgatóság felé intett. – Remélem, nem idegesítik. – Ellis igyekezett könnyed hangon beszélni, de Ross doktornő a homlokát ráncolta. Sok száz demonstráción vett már részt, és a pácienseket mindig megkérdezték, hogy az orvosközönség nem idegesíti-e őket, a betegek pedig természetesen mindig letagadták, hogy idegesek lennének.

– Dehogynem idegesítenek. Mindenkit idegesítenének – felelte Benson.

A doktornő elnyomta a mosolyát. Derék dolog, gondolta. Benson pedig folytatta:

– Ha történetesen ön lenne az én páciensem, azaz egy számítógép, és behoznám egy sereg számítógép-szakember elé, hogy döntsék el, mi a baja és hogyan hozzuk rendbe, hogy érezné magát?

Ellis elvörösödött, ritkuló hajába túrt, és a doktornőre nézett, aki kis fejbiccentéssel nemet intett. Ez nem a megfelelő hely Benson pszichopatalógiai elemzésére.

– Én is ideges lennék – válaszolt Ellis.

– Na látja – mondta Benson.

Ellis nagyot nyelt.

Szándékosan ingerelni akarja Ellist, gondolta Janet Ross. Csak be ne kapja a horgot.

– De, persze, én nem vagyok gép, igaz? – kérdezte Ellis.

Dr. Ross felszisszent.

– Az attól függ – felelte Benson. – Egyes funkciói mechanikusan ismétlődnek. Ezen az alapon könnyen és viszonylag simán programozhatók, ha ön . . .

– Azt hiszem – vetette közbe dr. Ross –, átadhatnánk a szót a hallgatóságnak.

Ellisnek ez láthatólag nem tetszett, de nem szólt, és szerencsére Benson sem. A doktornő felnézett a hallgatóságra, melynek hátsó soraiból valaki felemelte a kezét és megkérdezte:

– Mr. Benson, nem tudna valamivel többet mondani nekünk a szagokról, amelyeket az emlékezetkihagyások előtt szokott érezni?

– Sokat nem tudok mondani – felelte Benson. – Igen különös, mondhatnám borzalmas szagok, de nem hasonlítanak semmilyen ismert szagra. Lehetetlen azonosítani. A memóriaszalagok üresen futnak át rajtuk.

– Hozzávetőleg sem tudná körülírni?

Benson a vállát vonogatta. – Talán . . . disznótrágya terpentinben oldva.

Újabb kéz emelkedett fel.: – Mr. Benson, az emlékezetkihagyásai az utóbbi időben gyakoribbá váltak. Hosszabbak is lettek?

– Igen – felelte Benson –, most már órák hosszat tartanak.

– Hogyan érzi magát, amikor visszanyeri az öntudatát?

– Hányingerem van.

– Nem írhatná körül pontosabban?

– Néha hányok is. Ez csak elég pontos?

Dr. Ross összehúzta a szemét. Látta, hogy Benson lassan ingerültté válik. – Vannak még kérdések? – kérdezte abban a reményben, hogy nem lesznek. Jelentőségteljesen nézett a hallgatóságra. Hosszú csend következett.

– Akkor talán megbeszélhetnénk a harmadfokú műtét részleteit – szólalt meg végül Ellis. – Mr. Benson már ismeri ezeket, úgyhogy el is távozhat, vagy ha akar, maradhat.

Dr. Ross ezt helytelenítette. A szokásos sebészi hencegés, hogy lám, a páciens nem bánja, ha összevagdaljuk vagy megcsonkítjuk. Nem *fair* dolog Bensonnal szemben.

– Maradok – közölte Benson.

– Remek – felelte Ellis, majd a táblához ment, és vázlatosan felrajzolt egy agyat. – A betegség keletkezéséről tudjuk – kezdte el előadását –, hogy az agy egy része károsodott, és itt egy heg keletkezett. Ugyanolyan heg, mint a test bármely más részén, sok rostszövettel, zsugorodással és szövettorzulással. Ez a heg az abnormális elektromos kisülések fókusz-pleonazmusa, amelyből hullámok terjednek szét, mint a tóba dobott kő körül.

Most egy pontot rajzolt az agyra, és körülötte koncentrikus köröket húzott.

– Ezek az elektromos fodrozódások okozzák a rohamot. Ha a kisülések fókusza az agy egy bizonyos részén van, a rohamok reszketéssel, szájhabzással és a többi járnak együtt; ha az agy más részén van, akkor másféle hatásokkal. Ha a fókusz a halántéklebenyben van, mint Mr. Benson esetében, akkor pszichomotorikus epilepszia lép fel, ami nem a test, hanem a szellemi tevékenység konvulziója. Különös gondolatokkal, néha erőszakos magatartással és jellemző előrejelző mellékjelenségekkel, például szagérzetekkel jár együtt.

Benson figyelmesen hallgatott és bólintott.

– Namármost – folytatta Ellis – számos kutató munkájából tudjuk, hogy az ilyen roham megakadályozható az agy megfelelő helyére adott elektromos impulzus segítségével. A rohamok aránylag lassan fejlődnek ki. Hosszú másodpercek, sőt néha egy fél perc is eltelik, míg a roham kifejlődik. Ha ezen idő alatt alkalmazzuk az elektromos impulzust, megelőzhetjük a rohamot.

A koncentrikus köröket áthúzta egy nagy X-szel, és felrajzolt egy másik agyat, s körülötte a koponya és a nyak körvonalait.

– Két problémával állunk szemben – folytatta. – Az első az, hogy pontosan az agy melyik pontjára alkalmazzuk az elektromos impulzust. Hozzávetőleg tudjuk, hogy ez a pont az amygdala, az úgynevezett limbikus rendszer hátsó területe. A pontos helyet nem ismerjük, ezért nagyobb számú elektródát ültetünk be. Holnap reggel negyven elektródát fogunk beültetni Mr. Benson agyába – és két vonalat húzott a felrajzolt agyra.

– A második probléma az, hogyan értesülhetünk arról, mikor kezdődik a roham. Tudnunk kell ugyanis, hogy mikor alkalmazzuk a rohamot levezető impulzust. Szerencsére ugyanazok az elektródák, melyeket az áramütés közlésére használunk, felhasználhatók az agy elektromos tevékenységének a „kiolvasására" is. A roham előtt pedig nagyon jellegzetes elektromos agytevékenység lép fel.

Kis szünetet tartott, s Bensonra, majd a hallgatóságra nézett.

– Ezáltal rendelkezésünkre áll egy reverzáló rendszer:

ugyanazon elektródák, melyek a rohamot megelőző impulzust továbbítják, az új rohamot is detektálják. Ezt az egész mechanizmust egy számítógép ellenőrzi. – És a nyak körvonala alá egy kis négyszöget rajzolt be.

– Az NPO kifejlesztett egy számítógépet, amely nyomon követi az agy elektromos tevékenységét, és amikor észleli a roham kezdetét, impulzust ad az agy megfelelő területére. A számítógép mindössze akkora, mint egy levélbélyeg, súlya 0,3 gramm. A páciens nyakbőre alá ültetjük be.

Most a nyak vonala alá, kissé távolabb, egy ellipszist rajzolt, és vonalakkal összekötötte a számítógépet jelölő négyszöggel.

– A számítógép energiaellátását egy Handler PP–J-típusú plutóniumforrással biztosítjuk, melyet a váll bőre alá ültetünk be. Ezáltal a páciens teljesen önellátóvá válik. Az áramforrás húsz évig szolgáltat folyamatosan és teljes megbízhatósággal energiát.

A krétával a rajz különböző pontjaira mutatott. – Ez egy teljes visszacsatolási hurok, amely az agyból az elektródákon át a számítógéphez, az áramforráshoz és vissza az agyhoz vezet. Teljesen zárt kör, nincs semmilyen külső tartozéka.

Bensonhoz fordult, aki az előadást a teljes érdektelenség kifejezésével hallgatta.

– Van valakinek kérdése? Talán Mr. Bensonnak?

Dr. Ross bosszankodott. Ellis közönséges szadista.

– Nem, nincs semmi hozzáfűzni valóm – mondta Benson és ásított.

Bensont Janet Ross is kikísérte. Erre tulajdonképpen nem volt szükség, de aggódott az állapotáért, és egy kicsit hibásnak érezte magát is Ellis viselkedése miatt.

– Hogy érzi magát?

– Elég furcsa volt – felelte Benson.

– Mennyiben?

– Hogy tisztán orvosi szempontból nézték a dolgot. Én valamivel több filozófiai taglalásra számítottam.

– Mi gyakorlati emberek vagyunk, és gyakorlati problémákkal foglalkozunk.

Benson mosolygott.

– Newton is gyakorlati ember volt. Van annál gyakorlatiasabb kérdés, hogy miért esik az alma a földre?

– Valóban lát filozófiai vonatkozásokat ebben a dologban?

Benson bólintott, és arca komollyá vált.

– Igen – felelte. – Mint ahogyan ön is, bár úgy tesz, mintha nem látna.

A doktornő megállt, és hagyta, hogy továbbmenjenek a lifthez. Morris szokása szerint türelmetlenül nyomogatta a gombot, amíg meg nem érkezett. Beszálltak, Benson még egy utolsót intett, és az ajtó becsukódott.

A doktornő visszament az előadóterembe.

– . . . a fejlesztés tíz éve alatt – mondta éppen Ellis. – Az első lépés a szívritmus-szabályozó volt, melynél az akkumulátort évről évre egy kisebb műtéttel ki kellett cserélni. Ez nem kellemes sem a sebésznek, sem a páciensnek. Az atom-energiaforrás tökéletesen megbízható, és hasznos üzemelése igen hosszú. Ha Benson még életben lesz, csak 1990 körül kell majd a beültetett energiaforrást kicserélnünk.

Valaki most a következő kérdést tette fel:

– Hogyan határozza meg, hogy a negyven elektróda közül melyik az, amelyik a rohamot levezeti?

– Az elektródákat összekötjük a számítógéppel, de huszonnégy óráig nyugton hagyjuk. A műtét után egy nappal rádióimpulzust adunk nekik sorban egymás után, megállapítjuk, melyiknek a hatása a legjobb, és annak az üzemeltetésére programozzuk be a beültetett miniatűr számítógépet.

A terem legfelső sorában kis bevezető köhintés után megszólalt egy ismerős hang:

– Ezek a technikai részletek érdekesek, de nem adnak választ a lényegre.

Dr. Ross felnézett, és látta, hogy Manon a felszólaló. A hetvenöt éves Manon, a pszichiátria „nagy öregé" már csak ritkán járt be a kórházba, és amikor megjelent, a fiatalok általában akadékoskodó vénembernek tekintették, aki képtelen lépést tartani a korszerű gondolkodással.

– Nézetem szerint a páciens pszichotikus – mondta Manon.

– Ez egy kicsit erős – jegyezte meg Ellis.

– Lehetséges. De annyi bizonyos, hogy legalábbis súlyos

személyiségzavarban szenved. Konfúzus gondolatai az emberekről és a gépekről szerintem eléggé aggasztóak.

– A személyiségzavar a betegség velejárója – mondta Ellis. – Harley és munkatársai a Yale Egyetemről a legutóbbi cikkükben éppen azt közlik, hogy a halántéklebenyi epilepsziások ötven százalékánál tapasztaltak személyiségzavart mint a rohamok alatti agytevékenységtől független kísérőjelenséget.

– Úgy van – mondta Manon némi türelmetlen éllel. – Ez a betegség egyik része, és független a rohamoktól. De az ön eljárása meggyógyítja-e ezt?

Janet Ross örült a vitának. Manon pontosan az ő kételyeinek adott hangot.

– Nem. Valószínűleg nem – felelte Ellis.

– Más szóval: a műtét meg fogja szüntetni a rohamokat, de nem a téveszméit.

– Nem. Valószínűleg nem – mondta ismét Ellis.

– Ha szabad röviden megjegyeznem – mondta Manon, homlokát ráncolva –, én éppen ettől a gondolkodásmódtól féltem leginkább a neuropszichiátriai kutatókat. Ne vegye személyeskedésnek; ez az orvosi hivatás általános problémája. Például a gyógyszeres öngyilkossági kísérletek esetében kimosnak a páciens gyomrát, tartanak neki egy kiselőadást, és hazaküldik. Ez kezelés, de nem gyógyítás. A páciens előbb-utóbb visszakerül, mert gyomormosással nem lehet a lelki depressziót meggyógyítani, csak a túladagolt gyógyszert eltávolítani.

– Értem, de . . .

– Emlékeztetni szeretném L. esetére ebben a kórházban. Emlékszik rá?

– Nem hiszem, hogy az eset idevágna – mondta Ellis. Hangja fásult és levert volt.

– Én nem vagyok ebben olyan biztos – jegyezte meg Manon. Minthogy többen csodálkozva fordultak felé, megmagyarázta: – Mr. L. híres eset volt itt néhány évvel ezelőtt. Harminckilenc éves férfi, kétoldali súlyos vesebajjal. Krónikus glomerulonephritis. Veseátültetést irányoztunk elő. Mivel kevés berendezésünk van, a pácienseket egy kórházi felülvizsgáló bizottság választja ki. A bizottság pszichiáter tagjai hevesen ellenezték a veseátültetést, mert L. pszichotikus volt. Az volt a

mániája, hogy a Nap leigázza a Földet, ezért a nappali órákban nem volt hajlandó kimenni. Véleményünk szerint a veseműtét nem segíthetett rajta, mégis megműtötték. Hat hónappal később öngyilkos lett. Ez tragédia, de a kérdés valójában az, hogy valaki más nem látta volna-e jobban hasznát a sok ezer dollár költségnek és a szakavatott munkának, melyet a veseátültetésbe fektettek.

Ellis fel-alá járt, rossz lábát maga után húzva. Dr. Ross tudta, hogy ez mi: a megtámadott ember stressz-jelensége. Normális körülmények között Ellisnek sikerült lepleznie bicegését, úgyhogy csak a beavatott szem vette észre. De ha fáradt vagy dühös, vagy a mostanihoz hasonló stressz-állapotban volt, sokkal észrevehetőbben bicegett. Mintha tudat alatt részvétet akarna kelteni maga iránt: Ne bántsatok, hiszen nyomorék vagyok. Ez, természetesen, nem tudatos reakció.

– Megértem az ellenvetését – mondta most Ellis. – A tények ilyetén csoportosítása kétségkívül meggyőző. De vizsgáljuk meg a kérdést más szempontból. Tény, hogy Benson elméje zavart, és a mi műtétünk ezen valószínűleg nem tud változtatni. De mi történik, ha nem operáljuk meg? Jót teszünk neki? Nem hiszem. Tudjuk, hogy rohamai ön- és közveszélyesek. Máris többször összeütközésbe került a törvénnyel, és a rohamok mindinkább rosszabbodnak. A műtét meg fogja előzni a rohamokat, és nézetünk szerint ez a páciens javát fogja szolgálni.

Manon vállat vont. Janet Ross ismerte ezt a mozdulatát: kibékíthetetlen nézeteltérést, zsákutcát jelentett.

– Vannak még kérdések? – kérdezte Ellis.

Több kérdés nem volt.

3

– A kurva istenit – mondta Ellis, a homlokát törölgetve. – Nem engedi ki könnyen a foga közül, amibe belekap.

Janet Ross és Ellis együtt vágott át a parkolóhelyen a Langer-kutatóintézet épületéhez. Késő délután volt, a nap fénye halványsárga és erőtlen.

– De amit mond, az áll – jegyezte meg csendesen dr. Ross.

Ellis nagyot sóhajtott. – Mindig elfelejtem, hogy maga az ő pártján van.

– És miért felejti el mindig? – kérdezte Janet mosolyogva. Mint az NPO pszichiátere kezdettől fogva ellenezte Benson megoperálását.

– Nézze – mondta Ellis –, amit tudunk, megtesszük. Nagyon jó lenne, ha tökéletesen meg tudnánk gyógyítani. De nem tudjuk. Csak segíteni tudunk rajta. Így hát legalább segítünk rajta.

A lány hallgatott. Nem volt mit mondania. Az ő véleménye ez: nem biztos, hogy a műtét segíteni fog, sőt lehetséges, hogy még tovább rontja Benson állapotát. De ezt már sokszor elmondta Ellisnek. Biztos volt benne, hogy Ellis is tisztában van ezzel a lehetőséggel, de makacsul nem vesz róla tudomást. Ő legalábbis így látta.

Tulajdonképpen kedvelte Ellist, mint általában a sebészeket. A sebészek tettvágyó emberek (jellemzőnek találta, hogy majdnem mind férfi). Mindenáron tenni akarnak valamit, fizikailag is. Ebből a szempontból Ellis jobb volt az átlagnál: meggondoltan elutasított több súlyos harmadfokú jelöltet Benson előtt, és Janet tudta, hogy ez milyen nehezére esett, mert a „másik énje" ugyanakkor alig várta, hogy kipróbálhassa az új műtétet.

– Gyűlölöm ezt az egészet – mondta Ellis.

– Mit?

– A politikát. Ezért jobb majmokat operálni. Ott nincs semmi politika.

– De most Bensont akarja operálni.

– Felkészültem rá. Nemcsak én: mindnyájan. Hosszú ideje készülünk rá, és most itt az ideje, hogy megtegyük ezt az első nagy lépést. – Ránézett Janetre. – Maga miért látszik olyan bizonytalannak?

– Mert bizonytalan vagyok – felelte a lány.

Elérkezett a Langer-épülethez. Ellis vacsorázni ment McPhersonnal. Politikai vacsora, mondta ingerülten. Dr. Ross a harmadik emeletre ment a lifttel.

Tízévi állandó terjeszkedés után az NPO elfoglalta a Lan-

ger-épület egész harmadik emeletét. A többi emeletet hideg fehérre festették, ezzel szemben a neuropszichiátriai osztály élénk színekben ragyogott. Az elgondolás szerint a pácienseket ez optimizmusra hangolja, de Ross doktornőre éppen ellentétesen hatott. Hamisnak, mesterkélten vidámnak tartotta, mint a korrekciós iskolák dekorációit.

Kiszállt a felvonóból, és végignézett a recepciós termen, melynek egyik fala élénkkék, a másik vörös volt. Az élénk színű festés, mint minden a neuropszichiátriai osztályon, McPherson ötlete. Milyen furcsa, gondolta Janet, hogy egy egész szervezet a vezető egyéniségét tükrözi. McPherson állandóan valami derűs óvodai légkört és határtalan optimizmust sugároz.

Az optimizmusra minden bizonnyal nagy szükség van, ha Harry Bensont meg akarják operálni.

Az osztály csendes volt, majdnem mindenki hazament már. Végigment a folyosón, a színes ajtók sora mellett, melyeken kalligrafikus feliratok jelezték: *Hangosított Encephalográfia, Agykéreg-funkció, EEG, Ras-Tesztek, Parietális T* és az utolsó ajtón: *Telecomp*. A munka, amit az ajtók mögött végeztek, ugyanolyan bonyolult volt, mint a feliratok, pedig ez csak a beteggondozó-szárny, melyet McPherson Alkalmazásnak nevezett.

Az Alkalmazás mellett volt a Fejlesztés, a kutató-szárny, ahol lázas kutatás folyt vegyi elektródákkal, számítógépi perifériális készülékekkel, elektromos impulzus forgatókönyvekkel. Nem szólva a „nagy tervekről", mint a „György" és a „Márta", vagy a „Q-forma". A Fejlesztés tíz évvel az Alkalmazás előtt járt, pedig az utóbbi is igen-igen előrehaladt.

Egy éve McPherson őt kérte fel, hogy egy csoport újságírónak mutassa meg a Neuropszichiátriai Kutató Osztályt. Azért választotta őt, mint mondta, „mert maga olyan kedves kis csacsi". Furcsán és kissé megdöbbentően hangzott ez az ő szájából, aki általában oly udvarias és atyáskodó szokott lenni.

De megdöbbenése teljesen eltörpült az újságíróké mellett. Eredetileg mindent meg akart mutatni nekik, a Fejlesztést is, de már az Alkalmazások is olyan izgalomba hozták és szem-

mel láthatóan annyira túlterhelték a tudósítókat, hogy nem is vitte őket tovább.

Utólag aggályai is támadtak emiatt. Az újságírók nem voltak sem naivak, sem tapasztalatlanok. Egyik tudományos területről a másikra cikáztak. De amit itt láttak, a munka távlatait is beleértve, attól elállt a szavuk. Őt magát már nem nyűgözték le ezek a távlatok. Három éve dolgozott itt, és benne élt mindenben, ami az osztályon folyt. Az emberek és a gépek, az emberi agyak és az elektronikus agyak összekapcsolásában semmi rendkívülit nem látott. Csakis ezen az úton haladhattak tovább egy-egy lépéssel, csakis így juthatnak előbbre.

De Benson megoperálását ellenezte. Kezdettől fogva ellenezte. Bensont nem tartotta megfelelő alanynak, és volt egy utolsó esélye arra, hogy ezt bebizonyítsa.

A folyosó végén megállt a *Telecomp* feliratú ajtónál, és kis ideig figyelte a kinyomtató egységek halk sziszegését. Hangokat is hallott, így hát benyitott. Ez az elektronikus berendezésekkel zsúfolt nagy helyiség volt a Neuropszichiátriai Kutató Osztály szive. Falai és a mennyezet hangszigetelésűek, a korai idők örökségeként, amikor a kiolvasó készülékek még zajosan kopogó telexgépekkel működtek. Ma már vagy zajtalan katódsugárcsöveket, vagy szórófejes betűfúvó gépet használnak a mechanikus írógépek helyett. A betűfúvó halk szisszegése volt a leghangosabb zaj a teremben. McPherson cseréltette ki a zajos gépeket zajtalanokra, hogy a kopogás ne zavarja a kezelésre bejáró pácienseket.

Gerhard és az asszisztense, Richards volt bent. A „varázsló ikrek". Gerhard mindössze huszonnégy éves, Richards még fiatalabb. Az NPO diploma nélküli kölyökzsenii, akik a Telecompot pompás, bonyolult játéknak tekintették. Számolatlan órákon át dolgoztak itt, de teljesen rendszertelenül: sokszor csak késő délután jöttek be, és hajnalban hagyták abba a munkát. A csoportértekezleteken és a hivatalos összejöveteleken ritkán jelentek meg, McPherson bosszúságára, de tagadhatatlanul kitűnően dolgoztak.

Gerhard, aki cowboycsizmát, farmernadrágot és gyöngyházgombos szaténinget viselt, tizenhárom éves korában országos feltűnést keltett azzal, hogy phoenixi házuk mögött felépített

egy szilárd fűtőanyaggal hajtott, huszonnégy láb hosszú rakétát, igen bonyolult elektronikus vezérlőrendszerrel, és biztos volt benne, hogy Föld-körüli pályára tudja juttatni. A szomszédok, akik látták a rakétának a garázs teteje fölé emelkedő orrát, megijedtek és értesítették a rendőrséget, amely kihívta a katonai szakértőket.

Ezek megvizsgálták Gerhard rakétáját, és elszállították kilövésre a White Sands-sivatagba. A második fokozat begyulladt még az első leválása előtt, és a rakéta két mérföld magasságban felrobbant, de Gerhard négy szabadalmat kapott a vezérlőszerkezetére és jó néhány ösztöndíj-ajánlatot különféle főiskoláktól és iparvállalatoktól. De mindet visszautasította, a szabadalmakból szerzett pénzt odaadta a nagybátyjának, hogy fektesse be valamibe, és amikor elég idős volt ahhoz, hogy vezetői jogosítványt szerezhessen, vásárolt egy Maserati-kocsit. A kaliforniai Palmdale-ben vállalt munkát a Lockheed cégnél, de egy év után otthagyta, mert a mérnöki diploma hiánya gátolta az előmenetelben. Igaz, hogy a kollégái is rossz szemmel nézték, hogy az alig tizenhét éves kamasz már egy Maseratin száguldozik, és azt a rossz szokását is, hogy éjszaka szeret dolgozni; ez utóbbit a team-szellem hiányának tekintették.

Ekkor hozta be McPherson a Neuropszichiátriai Kutatóba, ahol elektronikus alkatrészeket tervezett az emberi agyat szimuláló és azzal együttműködő számítógépi szerkezetekhez. McPherson tucatnyi jelentkezővel beszélt előtte, akik egyrészt úgy nyilatkoztak, hogy ez a munka képességeik „nagy erőpróbája" lesz, vagy hogy „érdekes rendszer alkalmazása". Gerhard azt mondta, hogy „jó bulinak látszik", és McPherson rögtön felvette.

Richards múltja is hasonló volt. Elvégezte a középiskolát, és hat hónapig főiskolára is járt, de akkor behívták katonának. Éppen Vietnamba küldték volna, amikor bizonyos tökéletesítéseket javasolt a hadsereg elektronikus követőberendezéseiben. A tökéletesítések beváltak, és Richards a Santa Monica-i laboratóriumnál nem is került közelebb a harctérhez. Amikor leszerelt, őt is felvették a NPO-ra. Ők voltak a „varázsló ikrek". Ross rájuk mosolygott.

– Szia, Jan – mondta Gerhard.

– Hogy ityeg a fityeg, Jan? – kérdezte Richards.

Közvetlen modorú kölykök voltak, az egyedüliek az egész személyzetből, akik McPhersont Rognak merték szólítani, és McPherson ezt is lenyelte tőlük.

– Jól – mondta dr. Ross. – Lezajlott a harmadfokú pácicns demonstrációja. Most megyek és meglátogatom.

– Éppen befejeztünk egy ellenőrzést a számítógépén – mondta Gerhard. – Klassznak látszik. – Egy asztalra mutatott, melyen elektronikus műszerek és számlapos mérők tömkelegében egy mikroszkóp állt.

– Hol a számítógép?

– A tárgylemezen.

Dr. Ross közelebb lépett. Egy levélbélyeg nagyságú, világos műanyagdoboz volt a mikroszkóp lencséje alatt. A műanyagburkolaton át mikro-miniatűr elektronikus alkatrészek sűrű dzsungelét látta. A dobozból negyven csatlakozószál nyúlt ki. Az ikrek a mikroszkópon finom szondákkal ellenőrizték az áramköröket.

– Még hátra van a logikai áramkörök ellenőrzése – mondta Richards –, de minden eshetőségre készen van egy tartalékegységünk is.

Janet a polcokhoz lépett, és böngészni kezdte a tesztkártyákat, majd megkérdezte: – Nincs több pszichodex kártya?

– De – felelte Gerhard. – Ötmezős vagy n-mezős kell?

– N-mezős.

Gerhard kihúzott egy fiókot, elővett egy karton- és egy műanyaglapot, amelyre hegyes, ceruzaszerű fémszonda volt lánccal ráerősítve.

– A műtéthez kell?

– Igen.

– De hát már rengeteg pszichodex tesztet csinált róla . . .

– Még egy kell, a nyilvántartás számára.

Gerhard odaadta a kártyát és a táblát.

– Tudja a harmadfokú, hogy mit csinálnak majd vele?

– Nagyjából tudja – felelte dr. Ross.

Gerhard a fejét csóválta: – Nyilván elment az esze.

– Éppen ez a baj – mondta a doktornő.

A hatodik emeleten megállt a nővérügyeletnél, és elkérte Benson anyagát. Új nővér volt ott, aki nem ismerte, és így szólt:

– Sajnálom, de a rokonoknak tilos kiadni a beteglapokat.

– Dr. Ross vagyok.

A nővér elpirult: – Elnézést, doktornő, nem láttam a nevét a köpenyén. A beteg a 604-esben van.

– Melyik beteg?

– A kis Jerry Peters.

Dr. Ross értetlenül nézte a nővért.

– Hát nem gyermekgyógyász? – kérdezte az végül.

– Nem – felelte. – Pszichiáter vagyok a neuropszichiátrián. Hallotta saját hangja élét, és bosszankodott rajta. Igaz viszont, hogy neki is mindig ilyeneket mondtak annak idején: Nem való magának az orvosi pálya, menjen inkább nővérnek. Vagy: Egy nő legyen gyermekgyógyász, ez illik hozzá.

– Ó, akkor a Bensonét keresi a 610-esből. Már előkészítettük – mondta a nővér.

– Köszönöm. – Átvette a dossziét, és Benson szobájába indult. Kopogott. Belülről lövések hangzottak. Benyitott; a szobában csak a kis lámpa égett az éjjeli szekrényen, de a tévé képernyője kék fénnyel sugározta be a szobát. Egy férfi éppen így szólt: – Meghalt, mielőtt földet ért volna. Két golyó pontosan szíven találta.

– Hello – köszönt, és szélesebbre nyitotta az ajtót. Benson odanézett, elmosolyodott, és az ágya mellett felszerelt gombbal kikapcsolta a tévét. A fejét törülközőbe csavarta.

– Hogy érzi magát? – kérdezte dr. Ross, és leült az ágy melletti székre.

– Mintha meztelen lennék – felelte Benson, és a fejéhez nyúlt. – Szörnyen szokatlan. Az ember nem is gondolná, menynyi haja van, amíg le nem nyírják. – Ismét megtapintotta. – De mennyivel rosszabb lehet egy nőnek . . .

– Senkinek sem élvezet – mondta a doktornő.

– Az biztos. – A férfi hátradőlt a párnán. – Mikor lenyírtak, belenéztem a papírkosárba, és elámultam. Ennyi haj! És fázott a fejem. Szörnyen furcsa érzés volt. Egy törülközőt tekertek a fejemre. Mondtam, hogy látni akarom, hogy nézek

ki kopaszon, de azt mondták, nem jó ötlet. Megvártam, amíg elmennek, aztán felkeltem és kimentem a fürdőszobába, de amikor ott voltam . . . Szóval mégsem vettem le. – Benson nevetett. – Nem tudtam megtenni. Mit jelent ez?

– Nem tudom. Maga szerint mit jelent?

A férfi ismét nevetett: – Miért van az, hogy a pszichiáterek sohasem adnak egyenes választ az embernek? – Cigarettára gyújtott, és kihívóan nézett a doktorőre. – Azt mondták, hogy ne dohányozzam, de én dohányzom.

– Nem hiszem, hogy sokat számítana. – Tüzetesen figyelte a beteget, aki láthatólag jó hangulatban volt, és ezt nem akarta elrontani. Ámbár ez a kedélyesség nemigen illett egy agyműtét előestéjéhez.

– Dr. Ellis volt itt néhány perccel ezelőtt – mondta Benson, és nagyot szívott a cigarettáján. – Jeleket rajzolt a fejemre. Látja? – Kissé felemelte fején a törülközőt. A jobb oldalon két kék X látszott a füle mögött. – Hogy nézek ki? – kérdezte vigyorogva.

– Jól. És hogy érzi magát?

– Remekül. Kitűnően.

– Nem aggódik?

– Nem. Miért aggódnék? A magam részéről nem tehetek semmit. A következő órákban a maga és Ellis kezében vagyok.

– A legtöbb ember egy kicsit fél műtét előtt.

– Ez megint magára vall – mosolygott, majd összeráncolta a homlokát, és az ajkába harapott. – Persze, hogy félek.

– Mitől?

– Mindentől. – Szívott egyet a cigarettán. – Mindentől. Aggaszt, hogyan fogok aludni, hogyan fogom érezni magam holnap, és mi lesz velem ez után az egész után. És ha valaki valamilyen hibát csinál? Ha, mondjuk, növénnyé változom? És ha fájni fog? Vagy ha . . .

– Meghal?

– Igen. Ez is . . .

– Valójában ez egy kis műtét. Alig valamivel bonyolultabb, mint egy vakbél . . .

– Fogadok, hogy ezt mondja minden agymûtétes páciensének.

– Nem, dehogy. Gyors, egyszerû eljárás. Körülbelül másfél óráig tart.

Benson bizonytalanul bólintott. A nő nem tudta, sikerült-e valóban megnyugtatnia. – Tudja – szólalt meg a férfi –, nem tudom elhinni, hogy igazán meg fog történni. Folyton arra gondolok, hogy holnap reggel, az utolsó percben bejönnek és azt mondják: Benson, meggyógyult, hazamehet.

– Reméljük, hogy a mûtét után meg fog gyógyulni. – Lelkiismeret-furdalást érzett, amíg kimondta, de elég simám ment.

– Olyan átkozottul logikusan beszél. Néha elég nehéz elviselni.

– Most is?

Benson megérintette a fején a törülközõt. – Végül is, az isten szerelmére, lyukakat fognak fúrni a fejembe, és drótokat fognak bedugni . . .

– De hiszen ezt már régen tudja!

– Persze. Tudom. De ez az utolsó estém a mûtét elõtt.

– És most dühös?

– Nem. Csak félek.

– Az rendben van, hogy fél. Teljesen normális. De ne lovallja magát dühbe.

Benson szétnyomta a cigarettáját, és rögtön másikra gyújtott. Hogy elterelje a figyelmét, a táblára mutatott a nő hóna alatt: – Mi az?

– Még egy pszichodex-tesztet kell csinálnom magával.

– Most?

– Igen. Csak a nyilvántartás számára.

Benson közömbösen vállat vont. Átvette a táblát, és elkezdte írni a válaszokat. Hangosan fel is olvasta a kérdésekkel együtt:

– „Elefánt vagy pávián lenne-e szívesebben?" Pávián. Az elefánt túl sokáig él.

A fémceruzával átlyukasztotta a megfelelő választ.

– „Ha szín volna, zöld vagy sárga lenne-e szívesebben?" Sárga. Most is sárgának érzem magam. – Nevetett és kilyukasztotta a választ.

A doktornő végigvárta mind a harmincat. Benson visszaadta a táblát. – Maga is ott lesz holnap?

– Igen.

– Eléggé magamnál leszek ahhoz, hogy felismerjem?

– Azt hiszem, igen.

– És mikor leszek túl az egészen? Mindenen?

– Holnap délután vagy este.

– Olyan hamar?

– Igazán kis műtét. – A férfi bólintott. Dr. Ross még egyszer megkérdezte, nem kíván-e valamit. Benson gyömbérsört kért, mire kénytelen volt felvilágosítani, hogy műtét előtt tizenkét órával *per os*, azaz szájon keresztül semmit sem kaphat. De ajánlott egy injekciót, hogy aludni tudjon, és reggelre, mielőtt a műtőbe viszik, még egyet. Azzal búcsúzott, hogy reméli. jól fog aludni.

Mikor kiment, hallotta, hogy a tévé ismét életre kel és megszólal egy fémes hang: – Nézze, hadnagy, odakint valahol, a város hárommillió lakosa között egy gyilkos rejtőzik . . .

Becsukta maga után az ajtót.

Mielőtt lement az emeletről, rövid bejegyzést tett a beteglapon, és piros vonallal bekeretezte, hogy a nővérek biztosan elolvassák:

„Pszichiátriai összefoglaló jelentés:

Ez a harmincnégy éves férfi dokumentált pszichomotorikus epilepsziában szenved két éve. Az etiológia feltehetően trauma, autóbaleset következtében. A páciens eddig két embert próbált megölni és több mást megtámadott. Minden olyan megjegyzést, hogy »furcsán érzi magát«, vagy »valamilyen rossz szagot érez«, komolyan kell venni, mert a roham kezdetét jelzi. Ilyen esetben azonnal értesíteni kell az NPO-t és a kórházi biztonsági ügyeletet.

A betegség kísérőjelensége: személyiségzavar. A páciens meggyőződése szerint a gépek összeesküvést szőnek a világuralom átvételére. Ezt igen erősen hiszi, és minden cáfolási kísérlet gyanút kelt benne. Nem szabad elfelejteni, hogy a páciens nagyon értelmes és érzékeny em-

ber. Néha követelőző, de akkor is szilárdan és tisztelettel kell bánni vele.

Művelt, választékos modora könnyen elfelejteti, hogy magatartásmódja független az akaratától. Szervi betegségben szenved, amely befolyásolja lelkiállapotát. A külső megnyilvánulások háttere: a félelem attól, ami vele történik.

Dr. Janet Ross
NPO"

4

– Nem értem – mondta a reklámfőnök.

Ellis sóhajtott, McPherson türelmesen mosolygott. – Ez az erőszakos magatartás szervi oka. Így kell felfogni – mondta.

A kórház melletti Négy Király vendéglőben ültek. A korai vacsora McPherson ötlete volt, és azt akarta, hogy Ellis is jelen legyen, így kénytelen-kelletlen Ellis is ott volt. Intett a pincérnek, és újabb kávét kért. Rosszul tettem, gondolta mindjárt, nem fogok tudni aludni . . . Bár ma éjjel úgysem igen fog aludni. Az első emberen végzendő harmadfokú műtét előtt biztos, hogy nem fog aludni. Ébren forgolódik majd az ágyban, és újra meg újra átgondolja a műtét összes mozzanatait, amelyeket már oly jól ismer. Sok ilyen műtétet végzett már majmokon. Pontosan 154-et. A majmok nehéz páciensek. Feltépik a varratokat, kiráncigálják a huzalokat, visítanak, harapnak, karmolnak.

– Konyak? – kérdezte McPherson.

– Kitűnő ötlet – felelte a reklámember.

McPherson kérdőn nézett Ellisre. Ellis nemet intett. Tejszínt tett a kávéjába, és ásítását elnyomva, hátradőlt. Ebben a pillanatban felfedezte, hogy a reklámfőnök hasonlít egy majomra. Mint egy fiatal rézuszmajom. Ugyanolyan szögletes alsó állkapcsa és riadtan csillogó szemei vannak.

A reklámfőnököt Ralphnak hívták. Ellis nem tudta, mi a vezetékneve. Egyetlen reklámember sem mondja meg soha a vezetéknevét. Persze hivatalosan nem reklámfőnöknek nevezik,

hanem a kórház tájékoztatási felelősének, vagy a sajtó- és tömegkapcsolatok felelősének, vagy valami hasonlónak.

Igazán úgy néz ki, mint egy majom. Ellis rajtakapta magát, hogy a koponyájának a fül mögötti részét nézi, ahova az elektródákat kell beültetni.

– Nem sokat tudunk az agresszivitás okairól – mondta McPherson. – De rengeteg légből kapott elmélet terjedt el crről, főleg a szociológusok jóvoltából. Méghozzá a becsületes adófizetők drága pénzén! Egyet azonban pontosan tudunk, nevezetesen: hogy a pszichomiotorikus epilepszia agresszivitásra vezethet.

– Pszichomotorikus epilepszia – ismételte meg Ralph.

– Igen. Nomármost, a pszichomotorikus epilepszia ugyanolyan gyakori, mint bármelyik másfajta epilepszia. Néhány híres embernek is cz a betegsége volt, pl. Dosztojevszkijnek. Az NPO-nak az a véleménye, hogy a pszichomotorikus epilepszia igen elterjedt lehet azok körében, akik ismételten erőszakos cselekedeteket követnek el, mint egyes rendőrök, gengszterek, garázdák, a „pokol angyalai". Senki sem gondol arra, hogy ezek az emberek *fizikailag* betegek. Egyszerűen tudomásul veszik, hogy él egy sereg ember a világon, akinek rossz a természete, és azt hiszik, hogy ennek így kell lenni. Pedig valószínűleg nem kellene.

– Értem – mondta Ralph. Valóban úgy látszott, hogy érti. McPhersonnak iskolában kellene tanítania, gondolta Ellis. Tehetsége van a tanításhoz. Jó kutató biztos nem lesz belőle soha.

– Egyelőre fogalmunk sincs arról, hogy milyen gyakori a valóságban a pszihomotorikus epilepszia – folytatta McPherson, fehér haját simítgatva –, de becslésünk szerint a népesség 1–2%-a szenvedhet benne. Ez 2–4 millió amerikai.

– Szent isten! – kiáltott fel Ralph.

Ellis a kávéját szürcsölte. Szent isten, gondolta ő is.

– Valamilyen okból – folytatta McPherson, miközben bólintott a pincérnek, aki a konyakot hozta – a pszichomotorikus epilepsziások hajlanak az agresszív magatartásra, amikor rohamuk van. Nem tudjuk, miért, de így van. A betegség többi velejárója, szindromája: a hiperszexualitás és a patologikus részegség.

Ralphot szemmelláthatólag élénken érdekelni kezdte a dolog.

– Volt egy ilyen női páciensünk – folytatta McPherson –, aki egy rohama alatt tizenkét férfival közösült egy éjszaka, és még mindig kielégületlen maradt.

Ralph felhajtotta a konyakját. Ellis észrevette, hogy divatos, absztrakt mintás, széles nyakkendőt visel. Egy negyvenéves reklámember, aki egy hajtásra megissza a konyakját, ha egy ilyen nőre gondol.

– A patologikus részegség azt jelenti, hogy igen kis mennyiségű alkohol, egy-két korty is rendkívüli, agresszív részegséget idézhet elő. Már ennyi alkohol is kiválthatja a rohamot.

Ellis első harmadfokú páciensére gondolt, a köpcös kis Bensonra, a szelíd modorú számítógép-programozóra, aki részegségében félholtra vert férfiakat és nőket, bárkit, aki éppen a közelében volt. Most maga a gondolat is, hogy ezt az agyába bedugott drótokkal meg lehet gyógyítani, abszurdnak tűnt.

Nyilvánvalóan Ralph is ezt gondolta. – És ez a műtét ki fogja gyógyítani az agresszivitásból?

– Igen – felelte McPherson. – Azt hisszük. De eddig még sohasem végeztek ilyen műtétet emberen. Holnap reggel kerül rá sor először a kórházban.

– Értem – mondta Ralph, mintha csak most értette volna meg a vacsora okát.

– Ami a sajtót illeti, igen kényes kérdés – jegyezte meg McPherson.

– Ó, hogyne. Értem.

Rövid szünet után Ralhp megkérdezte: – Ki végzi a műtétet?

– Én – mondta Ellis.

– Akkor – mondta Ralph – meg kell nézzem az irattárunkat. Szükségem van egy nem túl régi fényképre és egy jó életrajzra a sajtó számára. – Homlokát ráncolva mérlegelte az előtte álló munkát.

Ellist meglepte Ralph reakciója. Csak erre gondol? Egy fényképre? De McPherson nem sokat teketóriázott:

– Mindenről gondoskodunk, amire szüksége van – mondta, és ezzel a megbeszélés véget ért.

5

Robert Morris a kórház presszójában ült, és állott almáslepényt evett, amikor az övére csatolt jelzőkészülék éles sivítást hallatott. Lenyúlt, kikapcsolta és tovább ette a sütemé-nyét. De néhány pillanat múlva a készülék ismét megszólalt. Káromkodva letette a villáját és a fali telefonhoz ment.

Valamikor csodálatos dolognak tartotta az övére csatolt szürke dobozt. Előre élvezte a pillanatokat, amikor majd ebédelni vagy vacsorázni megy egy lánnyal, és a készülék megszólal, s követeli, hogy hívja fel a kórházat. Ez a hang mutatja majd, hogy ő milyen fontos, felelős ember, aki élet és halál kérdéseiben dönt. Megszólal a készülék, mire ő a hölgy elnézését kéri, és válaszol a hívásra, mint „a kötelesség mindenekelőtt" jelszó eleven megtestesülése. A nőknek imponál az ilyesmi.

De néhány évvel később már egyáltalán nem tartotta olyan csodálatosnak azt a készüléket. A dobozka kérlelhetetlenül embertelen volt, és azt a tényt jelképezte, hogy nem a maga ura. Bármikor hívhatják, akármilyen triviális ügyben, például ha egy nővér egy receptet akar ellenőrizni éjjel két órakor, vagy ha egy rokon a mama műtét utáni kezelése miatt aggódik, vagy ha egyszerűen valamilyen értekezletre hívják, amikor éppen egy másik istenverte értekezleten ül.

Manapság életének legszebb pillanatai azok voltak, amikor hazament, és a dobozt néhány órára letette. Ezzel elérhetetlenné és szabaddá vált. És ezt nagyon szerette.

Visszanézett a süteménye maradványaira, és tárcsázta a számot:

– Itt dr. Morris.

– Dr. Morris, kettes, négyes, hetes, egyes.

– Köszönöm. – Ez a hatodik emeleti nővérügyelet száma. Furcsa, hogy mindezeket a számokat ilyen jól megtanulta. Az Egyetemi Kórház telefonhálózata bonyolultabb, mint az ember anatómiája. Az évek során mégis minden különösebb erőfeszítés nélkül megtanulta. Tárcsázta a nővérügyeletet: – Itt dr. Morris.

Női hang válaszolt: – Egy nő van itt, csomagot hozott Ha-

rold Bensonnak. Azt mondja, személyi dolgok. Átadhatjuk neki?

– Azonnal jövök – felelte.

– Köszönöm, doktor.

Visszament az asztalához, felvette a tányérját, és visszavitte a pulthoz. Közben a készülék ismét jelzett.

– Itt dr. Morris.

– Dr. Morris, egyes, hármas, ötös, hetes.

Ez az anyagcsere-osztály. Tárcsázta és beleszólt a hallgatóba: – Itt dr. Morris.

Ismeretlen hang válaszolt: – Itt dr. Harley. Megnézhetne-e egy hölgyet, akinek feltehetően szteroid pszichózisa van? Hemolitikus anemiával van itt, és lépműtétre vár.

– Ma lehetetlen – felete Morris. – És a holnapi napom is nagyon zsúfolt. – Zsúfolt, haha, gondolta. Enyhe kifejezés arra, ami rá vár. – Megpróbálta dr. Peterst hívni?

– Nem.

– Petersnek nagy tapasztalata van a szteroid pszichózis terén. Keresse meg őt.

– Jó, köszönöm.

Morris beszállt a liftbe, és benyomta a hatodik emelet gombját. A jelzőkészüléke közben harmadszor is megszólalt. Az órájára nézett: fél hét, hivatalosan már nincs is szolgálatban. Mindenesetre válaszolt a hívásra. Kelso volt, a gyermekgyógyász.

– Nem akarsz kikapni? – kérdezte Kelso.

– De. Mikor?

– Mondjuk, fél óra múlva.

– Labda van?

– A kocsimban.

– Találkozzunk a pályán! Lehet, hogy kicsit kések.

– De ne sokat. Nemsokára sötétedik.

Morris megígérte, hogy sietni fog, és letette a kagylót.

A hatodik emeleten csend volt. A kórház többi emelete ebben az órában általában zajos, tele rokonokkal és látogatókkal, de a hatodik mindig nyugodt és csendes; a nővérek nagy gonddal ügyeltek erre.

Az ügyeletes nővér egy nő felé biccentett, aki az egyik diványon ült:

– Ő az, doktor.

Morris odament a fiatal, nagyon szép, de egy kicsit feltűnően öltözött lányhoz: – Dr. Morris vagyok.

– Angela Black – A lány felállt, és szertartásos udvariassággal kezet fogtak. – Ezt Harrynek hoztam. Megkért, hogy hozzam be neki. – Kis, kék színű hálószatyrot emelt fel.

– Rendben van, átadom neki – mondta Morris, és elvette a szatyrot.

A lány némi tétovázás után megkérdezte: – Nem láthatnám?

– Nem tenne jót neki. Bensont minden bizonnyal már kopaszra nyírták, és ilyenkor a műtétre váró páciensek nem szívesen fogadnak látogatókat.

– Csak néhány percre szeretném . . .

– Erősen gyógyszerelt állapotban van.

A lány szemmelláthatóan csalódott volt.

– Átadna akkor egy üzenetet?

– Természetesen.

– Mondja meg neki, hogy visszaköltöztem a régi lakásomba. Ő tudni fogja.

– Rendben van.

– Nem felejti el?

– Nem. Megmondom neki.

– Köszönöm. – A lány mosolygott. Szép mosolya volt, a hosszú műszempillák és a vastag festékréteg ellenére is. Vajon miért követnek el fiatal lányok ilyen merényletet az arcuk ellen?

– Akkor megyek. – És miniszoknyás, hosszú lábain határozott léptekkel eltávolodott. Morris utánanézett, majd megemelte a szatyrot: elég súlyos.

A 610-es szoba ajtaja előtt ülő rendőr megkérdezte: – Hogy mennek a dolgok?

– Jól.

A rendőr a szatyorra nézett, de nem szólt semmit, amikor Morris bevitte a szobába.

Harry Benson egy vadnyugati filmet nézett a televízión.

Morris lehalkította a készüléket. – Egy nagyon csinos lány hozta ezt magának.

– Angela? – mosolygott Benson. – Elég jó formája van, de a belső mechanizmusa annál kezdetlegesebb. – Kinyújtotta a kezét a szatyorért. Morris odaadta. – Kíváncsi vagyok, hogy elhozott-e mindent.

Kinyitotta a szatyrot, és kirakta a tartalmát az ágyra. Pizsama, villanyborotva, arcszesz, egy olcsó regény és egy fekete paróka volt benne.

– Ez meg minek? – kérdezte Morris.

Benson vállat vont. – Szükségem lesz rá – nevetett. – Előbb-utóbb csak kiengednek, nem?

Morris vele nevetett. Benson visszadobta a fekete parókát a szatyorba, és kivett egy műanyag tasakot. Amikor szétnyitotta, tartalma fémesen csengett, és Morris meglepetten látta, hogy csavarhúzó-készlet.

– Hát ez miért kell?

Benson vállat vont. – Szükségem lesz rá – nevetett. – majd így szólt: – Nem tudom, megérti-e . . . Ezt mindig magammal hordom. Elővigyázatosságból.

Visszatette a csavarhúzókat a szatyorba. Gondosan, szinte tisztelettel bánt velük. Morris emlékezett rá, hogy a betegek, különösen a súlyosabbak, gyakran sok furcsa holmit hoznak magukkal a kórházba. Afféle totemtárgyakat: hisznek bennük, mintha varázserejük lenne. Többnyire valamilyen kedvelt tevékenység vagy szórakozás kellékei. Egy hajós, akinek metastatikus agydaganata volt, vitorlavarró-készletet, egy súlyos szívbeteg asszony pedig teniszlabdákat hozott magával. Vannak ilyen dolgok.

– Értem – mondta Morris.

Benson mosolyogva nyugtázta a megértését.

6

A Telecomp-laboratórium üres volt, amikor dr. Ross belépett. A konzolok és a távvezérlelt kinyomtatók pihentek, az ernyőkön néha számsorok villantak fel. A sarokban levő kávé-

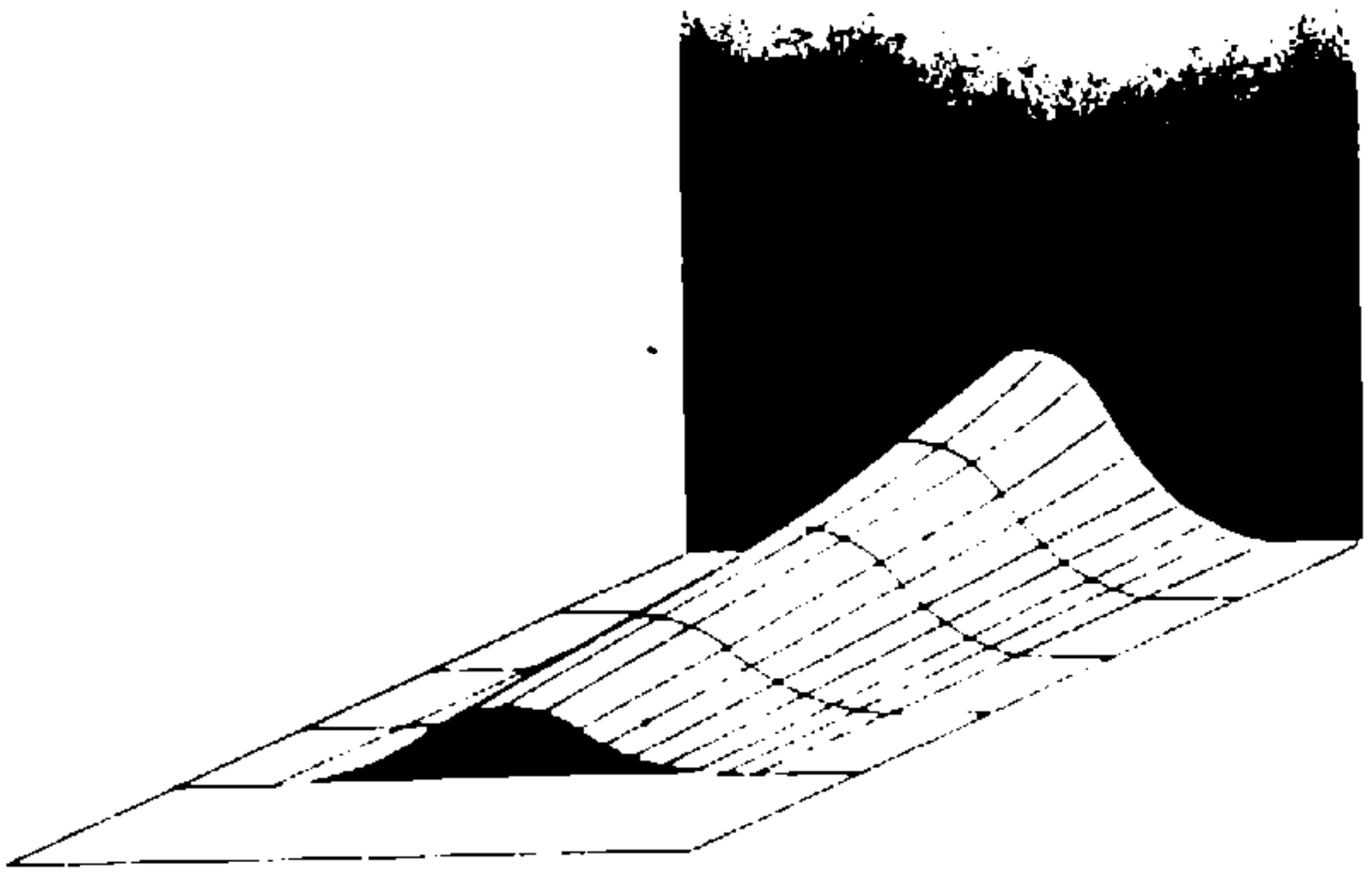

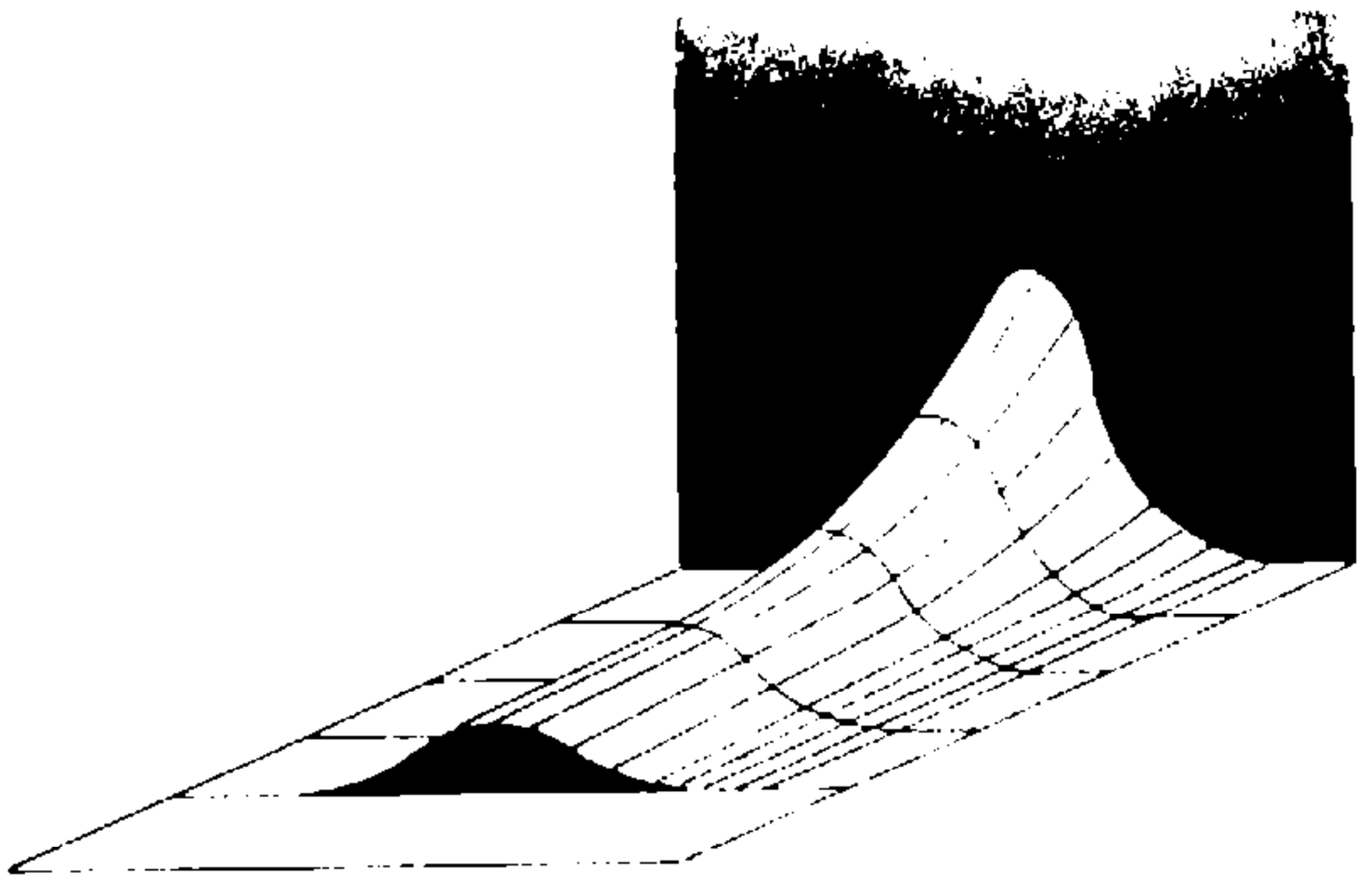

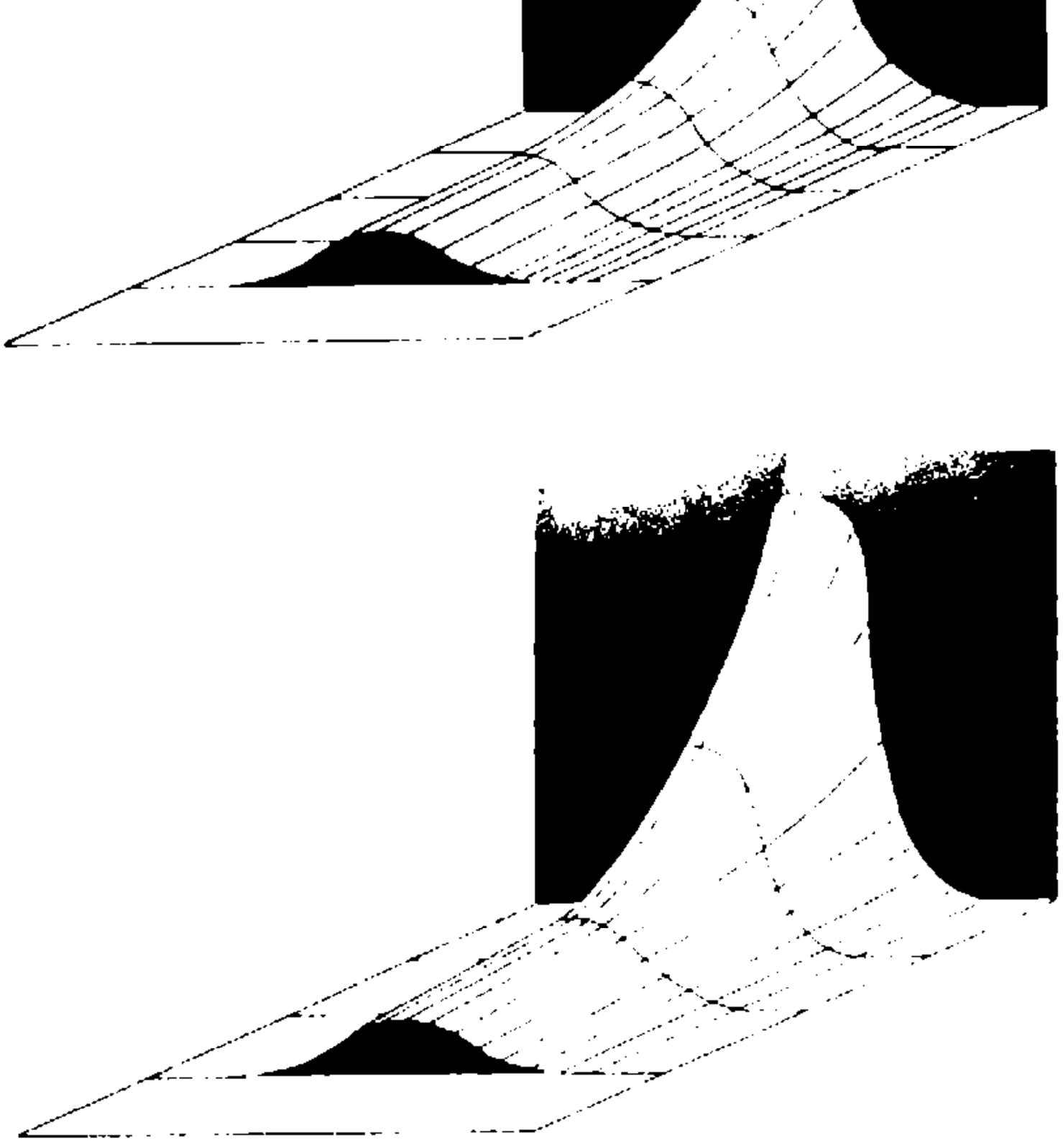

főzőhöz ment, töltött egy csésze kávét, majd betáplálta Benson utolsó pszichodex tesztlapját a számítógépbe.

Ezt a pszichodex próbát – több más pszichológiai próbával együtt – az NPO dolgozta ki számítógépi elemzésre. Mindez a McPherson által „kétélű gondolkodásnak" nevezett program része volt. Ezen az agy és a számítógép kölcsönhatását értette: egyrészt a számítógép felhasználható az agy szondázására, működésének elemzésére, másrészt az agy a megnövekedett ismeretek birtokában felhasználható jobb és hatékonyabb kibernetikai számítógépek tervezésére. McPherson szavaival: „az agy a számítógép modellje, mint ahogy a számítógép az agy modellje."

Az NPO-n Számítógép-kutatók és idegélettani szakorvosok éveken át dolgoztak együtt. Ennek az eredménye a Q-tormalizmus, a György- és a Márta-program és az új elmegyógyászati sebészeti módszerek kidolgozása, valamint a pszichodex teszt.

A teszt aránylag egyszerű: abból áll, hogy a pszichológiai feltáró jellegű kérdésekre adott azonnali válaszokat behelyettesítik bonyolult matematikai összefüggésekbe, és ezeket betáplálják a számítógépbe. Ezt tette most Janet Ross, és figyelte az ernyőn felvillanó számsorokat, bár tudta, hogy számára nem ezek a fontosak; a számok csupán számítógépi jegyzetek, a végeredményhez vezető számítások. Elmosolyodott, mert eszébe jutott, hogyan magyarázná ezt el valakinek Gerhard: a 30×30-as matrixok forgása a térben, tényezők deriválása, linearizálása és súlyozása. Mindez nagyon bonyolultan és tudományosan hangzik, és ő nem sokat ért belőle.

Viszont régóta tudja, hogy a számítógépet anélkül is használhatja, hogy értené, hogyan működik. Ugyanúgy, mint egy autót, egy porszívót – vagy a saját agyát.

Az ernyőn most a következő szöveg jelent meg:

SZÁMÍTÁS VÉGE, HÍVJA A KIJELZŐ PROGRAMOT.

Benyomta a háromdimenziós kijelző programot. A számítógép tájékoztatta, hogy a háromdimenziós kép varianciája 81%-os. Az ernyőn egy háromdimenziós domborzati kép jelent meg: egy magas hegycsúcs. Egy pillanatig nézte, majd felemelte a telefont, és tárcsázta McPhersont.

McPherson összevont szemöldökkel nézte a képernyőt. Ellis mögötte állt:

– Elég világos? – kérdezte dr. Ross.

– Tökéletesen – mondta McPherson. – Mikor készítette?

– Ma.

McPherson felsóhajtott. – Nem adja fel harc nélkül, igaz? Válasz helyett dr. Ross gombokat nyomott le, és megjelent egy második, sokkal alacsonyabb csúcsú kép: – Ez a korábbi felvétel.

– Ezen a kijelzésen az eleváció . . .

– Pszichotikus mentáció – mondta dr. Ross.

– Most sokkal kifejezettebb, mint egy hónappal ezelőtt volt – jegyezte meg McPherson. – Gondolja, hogy azelőtt manipulált a tesztekkel?

Janet megrázta a fejét. Egymás után bemutatta a négy előző teszt eredményeit is. A tendencia nyilvánvaló volt: a csúcs az egymást követő teszteknél mind magasabb és hegyesebb lett.

– Kifejezetten rosszabbodik – jegyezte meg McPherson. – Tehát az a véleménye, hogy nem szabad műteni?

– Inkább, mint valaha. Nem kétséges, hogy pszichotikus, és ha huzalokat ültetünk a fejébe . . .

– Tudom – vágott közbe McPherson. – Értem mit akar mondani.

– . . . még inkább úgy fogja érezni, hogy átváltozott géppé – fejezte be dr. Ross.

McPherson Ellishez fordult: – Gondolja, hogy azt a csúcsot le tudjuk nyomni thorazinnal? – A thorazin igen erős nyugtató, amely egyes tudatzavar-esetekben elősegítette a tisztább gondolkodást.

– Azt hiszem, érdemes megpróbálni.

McPherson bólintott. – Én is azt hiszem, Janet.

A lány a képernyőt nézte, és nem válaszolt. Ezek a tesztek egészen rendkívüli módon beváltak, a csúcsok pedig nem kézzelfogható egyéni jellemzők, mint a kéz vagy a láb ujjai vagy az ember magassága vagy súlya, hanem egy emocionális állapot matematikai absztrakciói.

– Janet, mi a véleménye? – ismételte meg McPherson.

– Az, hogy maguk mindketten a műtét bolondjai.

– Maga pedig változatlanul helytelenníti?

– Nem helytelenítem, hanem Benson szempontjából nem tartom jónak.

– Mi a véleménye a thorazinról? – makacskodott McPherson.

– Hazárdjáték.

– Amit nem érdemes megkockáztatni?

– Lehet, hogy beválik, lehet, hogy nem. Mindenképpen hazárdjáték.

McPherson bólintott, és Ellishez fordult: – Ezek után is meg akarja műteni?

– Igen – felelte Ellis, még mindig a képernyőt bámulva. – Ezek után is.

7

Morris, mint mindig, most is furcsának érezte a teniszezést a kórház udvarán. A magasan föléjük tornyosuló kórházépületek, az ablakok sorai mögött a páciensekkel, akik nem csinálhatják ugyanezt, mindig egy kis bűntudattal töltötték el. Meg aztán ez a hangtalan játék. Az autópálya a kórház mellett haladt el, és a teniszlabdák koppanását teljesen elnyomta a száguldó kocsik szakadatlan bőgése.

Sötétedett, és már nehezen látta a labdákat, amelyek váratlanul pattantak eléje. Kelso jobban látott. Morris mondta is neki, hogy biztos jó sok sárgarépát eszik, de bármi volt is a magyarázata, megalázó dolog volt késő este játszani Kelsóval, akinek a sötétség előnyt biztosított. Morris nem szeretett veszíteni.

Mindig úgy érezte, mintha versenyben állana. Versenyzett a játékban, versenyzett a munkában, versenyzett a nőknél. Janet Ross nemegyszer rátapintott erre, de azután a pszichiáterek ravasz módján elejtette a kérdést. De Morrist ez nem bántotta. Életének egyik tényezője volt, és bármi volt is a magyarázata – a tudat alatti bizonytalanság érzése, az örökös bizonyítás kényszerképzete, az alacsonyabbrendűségi érzés –, nem érdekelte. Örömét lelte a versenyben, és elégedettséggel

töltötte el, ha győzött. És eddigi életében még többször nyert, mint veszített.

A NPO-ra is azért ment, mert ez a munka rendkívüli kielégülési lehetőségeket ígért. Titokban azt remélte, hogy még negyvenéves kora előtt sebészprofesszor lesz. Eddigi pályafutása átlagon felüli volt – ezért is vette Ellis maga mellé –, és a jövőjét illetően is telve volt bizalommal. Ebből a szempontból sokat számíthat, ha a sebészetnek egy ilyen fontos kilométerkövénél ő is jelen lehet.

Mindent egybevetve, jó hangulatban volt, és keményen játszott egy félórán át, amíg el nem fáradt és túlságosan sötét nem lett. Intett Kelsónak, hogy fejezzék be; az országúti forgalom zaja mellett hiába kiáltott volna. A hálónál kezet ráztak. Morris elégedetten látta, hogy Kelso is alaposan megizzadt.

– Jó játék volt – mondta Kelso. – Holnap mikor?

– Nem tudom, megy-e – jegyezte meg Morris.

Kis szünet. Aztán Kelso felkiáltott: – Persze, hiszen holnap nagy napod lesz!

– Nagy nap – bólintott Morris. Te jó isten, eszerint már a gyermekgyógyászok is tudják. A tudat, hogy az egész Egyetemi Kórház őket figyeli, hirtelen ugyanolyan nyomással nehezedett rá, mint valószínűleg Ellisre is.

– Hát akkor sok szerencsét! – mondta Kelso.

Miközben visszamentek a kórházba, Morris észrevette Ellist a távolban, amint kissé bicegve a kocsijához megy, beszáll és elindul haza.

1971. március 10., szerda: a beültetés

I

Reggel hat órakor Janet Ross a második sebészeti emeleten zöld műtőköpenyben kávét ivott, és fánkot evett hozzá. A sebészek társalgója zsúfolt volt. Noha a műtétek hivatalosan hatkor kezdődtek, a legtöbben 15–20 percig még elüldögéltek, újságot olvastak, megvitatták a tőzsde híreit és golfjátszmáikat. Időről időre valaki felállt, és felment a galériák egyikére, hogy lenézzen a műtőjére, és megállapítsa, hol tartanak az előkészületek.

Ő volt az egyetlen nő a helyiségben, és jelenléte némileg módosította a légkört. Nem volt ínyére, hogy ő itt az egyetlen nő, és hogy miatta a férfiak csendesebbek, udvariasabbak, kevésbé kedélyesek és kevésbé trágárak. Csöppet sem bánta, ha trágárak voltak, és nem szerette, ha afféle „idegen betolakodónak" tekintik. Most úgy érezte, hogy egész életében, kislány kora óta, mindig „betolakodó" volt. Sebész apja sohasem titkolta ingerült csalódottságát amiatt, hogy nem fia, hanem lánya született. Egy fiú jobban illett volna az életébe, szombat délelőttönként elvihette volna a kórházba, megmutathatta volna neki a műtőt – de egy lány más, zavaró lény, aki nem alkalmas a sebészi pályára.

Körülnézett a társalgóban ülő sebészeken, és hogy kényszeredett hangulatát feloldja, a telefonhoz ment, és tárcsázta a hatodik emeletet.

– Itt dr. Ross. Hol tartanak Bensonnal?

– Már levitték.

– Mikor?

– Úgy öt perccel ezelőtt.

Letette a kagylót, és visszament a kávéjához. Ellis jött be, és távolról üdvözölte.

– Öt perc késésünk van a számítógép csatlakoztatása miatt. Még csak most kötik be a vezetékeket. A páciens készen van?

– Öt perccel ezelőtt levitték.

– Látta Morrist?

– Még nem.

– Nem ártana, ha már idetolná azt a kövér seggét – mondta Ellis.

Ettől a doktornő kicsit jobban érezte magát.

Morris a liftben jött lefelé a tolókocsin fekvő Bensonnal, egy ápolónő és az egyik rendőr kíséretében. – Maga nem szállhat itt ki – mondta Morris a rendőrnek.

– Miért nem?

– Mert ez az egész emelet steril.

– Akkor én most mit tegyek? – kérdezte a rendőr ijedten.

Mint afféle tehetetlen kívülálló, a műtéti rutinelőkészületek közepette egész reggel kényszeredett engedékenységgel belenyugodott mindenbe. – A második emeleti galériáról végignézheti a műtétet – mondta Morris. – Mondja meg az ügyeletes nővérnek, hogy én mondtam.

A rendőr bólintott. A lift megállt az első emeleten. Az ajtó szétnyílt. A folyosó tele volt ide-oda siető, zöld köpenyes emberekkel. Nagy vörös betűs tábla jelezte: *Steril terület. Idegeneknek tilos a bemenet.*

Morris és az ápolónő kigurította Bensont a liftből. A rendőr ideges arckifejezéssel bent maradt. Megnyomta a második emeleti gombot, és az ajtó összecsukódott.

A folyosón Benson megszólalt: – Még ébren vagyok.

– Természetes, hogy ébren van.

– De nem akarok ébren lenni.

Morris türelmesen bólintott. Benson félórával ezelőtt kapta a műtét előtti gyógyszerelést, amely rövidesen el fogja altatni. – Milyen a szája?

– Száraz.

Az atropin tehát már hatni kezdett. – Minden rendben lesz.

Morris maga még sohasem esett át műtéten. Sok száz műtétet végzett, de egyet sem élt át. Az utóbbi időben kezdett csak arra gondolni, hogy milyen érzés is lehet a másik oldalon lenni. Sejtette, bár nem vallotta be, hogy borzasztó lehet.

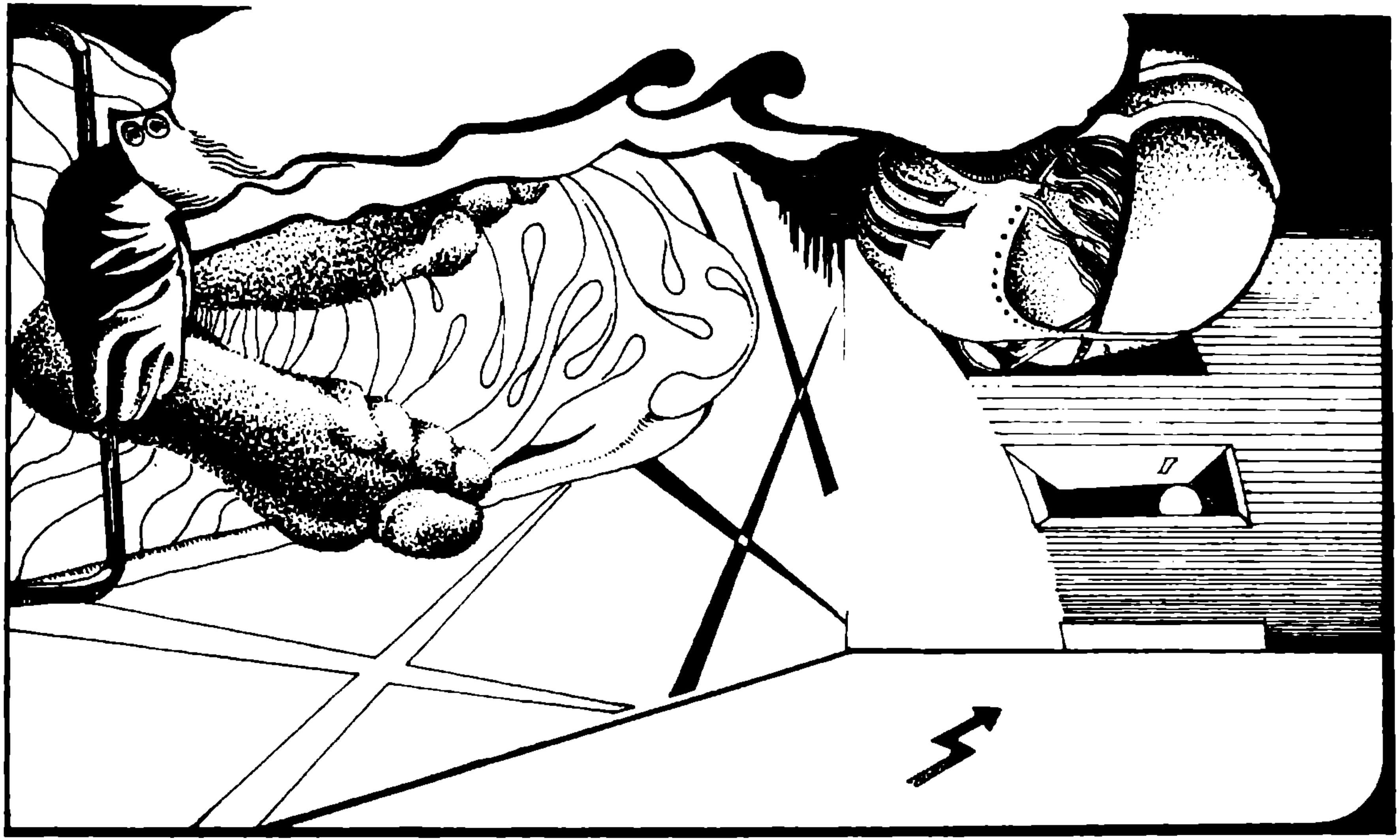

– Minden rendben lesz – mondta ismét Bensonnak, és megnyugtatóan vállára tette a kezét. Benson szótlan maradt, míg begurították a 9-es számú műtőbe.

A 9-es a kórház legnagyobb műtője volt, majdnem harmincszor harminc láb, tele elektronikus berendezéssel. A tizenkét fős sebészeti csoport így is zsúfolásig megtöltötte, de most csak két műtősnő dolgozott a hodályszerű, szürke csempés teremben. Kirakodtak a steril asztalokra, és bevonták a széket steril gézzel.

Műtőasztal itt nem volt: egy vastagon párnázott, fogorvosi székhez hasonló szék helyettesítette. Janet Ross a bemosakodó előteréből, az ajtó üvegén át nézte a műtőben tevékenykedő nőket. Mellette Ellis mosakodott be, és dühösen morgott az orra alatt a kurva Morrisról, aki megint kurva későn jön be. Ellis a műtétek előtt mindig trágár volt. Ideges is volt, de azt hitte, hogy ezt senki sem veszi észre. Dr. Ross már jónéhányszor mosakodott be vele együtt az állatkísérletek előtt, és ismerte a szertartást: idegfeszültség és trágárság a műtét előtt és végtelen nyugalom a műtét megkezdése után.

Ellis könyökével elzárta a csapokat, és behátrált a műtőbe, hogy a kezei ne érintsék az ajtót. Egy műtősnő steril törülközőt nyújtott felé. Miközben a kezét törölte, az ajtón át dr. Rossra, majd az üvegfalú galériára pillantott. Tudta, hogy a galériáról sokan fogják nézni a műtétet.

Megjelent Morris, és elkezdett bemosakodni.

– Ellis már dühöngött, hogy hol marad ilyen sokáig – közölte vele Janet.

– A pácienst kísértem le – felelte Morris.

Bejött egy ápolónő, és jelentette: – Doktor Ross, a sugárlaboratóriumból hoztak egy egységet doktor Ellisnek. Kell neki most?

– Töltve van?

– Megkérdezem – mondta az ápolónő. Eltűnt, majd egy perc múlva bedugta a fejét: – Azt mondja az ember, hogy töltve van és üzemkész, de ha a berendezések itt nem árnyékoltak, bajt okozhat.

Dr. Ross tudta, hogy a műtő összes berendezéseit árnyé-

kolták sugárzás ellen a múlt héten. A plutóniumizotóp sugárzása nem erős, a röntgenlemezt sem befolyásolja, de a kényesebb felszerelésekben zavart okozhat. Az emberek számára természetesen nem jelent veszélyt.

– Minden árnyékolva van. Mondja meg neki, hogy vigye a műtőbe.

Janet a még mindig mosakodó Morrishoz fordult: – Hogy van Benson?

– Ideges.

– Nem csoda. – Morris kérdő tekintettel nézett rá a gézálarc felett. Janet lerázta kezéről a vizet, és behátrált a műtőbe. A laboratóriumi ember éppen begurította az áramforrást egy kis ólomládában, melynek oldalain *Sugárzásveszély* felirat és a radioaktív sugárzás narancsszínű, hármas levelű jele világított. Némi túlzással, mert az egység tökéletesen biztonságos és ártalmatlan.

Ellisre éppen a köpenyét segítették fel az ápolónők. Kezét bedugta a gumikesztyűbe, és ki-be hajlítgatta az ujjait. – Sterilizálták? – kérdezte a küldöncöt.

– Tessék?

– Sterilizálták a sugárforrást?

– Nem tudom, kérem.

– Akkor vigye oda a lányokhoz, hogy tegyék be az autoklávba. Sterilizálni kell.

Dr. Ross a kezét törölte, s közben didergett a hideg műtőben. Ellis, mint a legtöbb sebész, jobban szerette a hideg műtőt. A páciensek számára túl hideg is volt, de Ellis gyakran emlegetett álláspontja szerint: – Ami nekem jó, az a páciensnek is csak jó lehet.

Ellis a „kirakatot" vizsgálgatta, melynek túlsó oldalára egy nem bemosakodott nővér a páciens röntgenfelvételeit ragasztotta fel. Ezeket nézte Ellis, noha jól ismerte mindet, tucatszor is látta már őket. Teljesen normális koponyafelvételek voltak, a kamrákba fújt levegővel, úgyhogy a szarvak sötéten kiemelkedtek.

Lassanként az egész csoport összegyűlt a műtőben: két műtősnő, két küldönc-nővér, egy ápoló, Ellis, két asszisztens –

az egyikük Morris –, két elektroműszerész és egy számítógép-programozó. Az altatóorvos és Benson még kint volt.

Az egyik elektroműszerész, anélkül, hogy a távvezérlő konzoljáról felnézett volna, megszólalt: – Kezdheti, doktor.

– Mindenesetre várjuk meg a pácienst – felelte Ellis szárazon, mire a csoport kilenc tagja vihogni kezdett.

Janet a körben elhelyezett hét tévé-ernyőre pillantott. Különböző nagyságú ernyők voltak, olyan felállításban, ahogyan fontosságuk a sebész számára megszabta. A legkisebb a műtét zárt áramkörű monitor-ernyője, amely e pillanatban az üres műtőszéket mutatta felülnézetben. Egy másik, a sebészhez közelebb elhelyezett ernyő az EEG-diagramokat közvetítette. Most üresen járt: a 16 regisztráló toll egyenes, fehér vonalakat húzott az ernyőre. A műtét fő paraméterei, mint az elektrokardiogram, a perifériás artériás nyomás, a légzés, a pulzus, a központi vénás nyomás, a rektális hőmérséklet jelzésére szolgáló nagy képernyőn is – ugyanúgy, mint az EEG-ernyőn – még csak fehér vonalak futkároztak.

Volt még két másik, egyelőre teljesen vak képernyő. Ezek mutatják majd a felnagyított fekete-fehér röntgenképeket a műtét alatt, különböző nézetekben. Végül két színes képernyő szolgált a limbuszprogram menetének közvetítésére. Ez a program is belyukasztott koordináták nélkül, üresen futott most, csupán az agy háromdimenziós képét forgatta a rávetített tetszőleges számítógépi koordinátákon. Janetnek most is olyan érzése volt, hogy a számítógép szintc emberi lényként van jelen, és ez az érzése a műtét clőrehaladásával mindinkább erősödött.

Ellis megelégelte a röntgenképek nézését, és felnézett az órára. 6 óra 19 perc volt. Bensont az altatóorvos még odakint vizsgálta. Ellis fel-le járt a műtőben, és mindenkivel váltott néhány szót. Szokatlanul barátságos volt. Vajon mi lehet az oka? – csodálkozott Janet. Fölnézett a galériára, és megpillantotta a kórház igazgatóját, a sebészet, a belgyógyászat és a kutatás főorvosait, amint feszült érdeklődéssel, figyelnek az üvegfalon át. Most értette csak meg, hogy milyen nagy dologról van szó.

6.21-kor behozták a gyógyszerekkel teletömött, tehetetlenül elnyúló, alvó Bensont, fején zöld törülközővel.

Ellis ellenőrizte Benson áthelyezését a hordágyról a műtőszékbe. Miközben karjait és lábait leszíjazták, Benson felébredt, s a szeme tágra nyílt.

– Ez csak azért van, hogy le ne essen – mondta Ellis megnyugtatóan. – Nem akarjuk, hogy megüsse magát.

– Úhüm – mormogta Benson, és a szeme újból lecsukódott.

Ellis intésére levették Benson fejéről a steril törülközőt. A kopasz fej kicsinek és fehérnek tűnt. A fejbőr sima volt, csak a bal homlokcsonton volt egy halvány borotvanyom. A jobb oldalon Ellis kék X-ei rikítottak. Benson hátradőlt a székben. A technikusok egyike pasztával a bőrére erősítette a monitor vezetékeit. A szerelés gyorsan ment. Benson testét hamarosan sokszínű huzalok tömege kötötte össze a műszerekkel.

Ellis a tévé-ernyőkre pillantott. Az EEG-ernyőn most 16 cikcakkos vonal futott, megjelent a szívverés meredek és a légzés enyhén emelkedő és süllyedő s a hőmérséklet állandó görbéje. A műszakiak elkezdték belyukasztani a műtét előtti paramétereket a számítógépbe. A normális laboratóriumi értékeket már előzőleg betáplálták. A műtét alatt a számítógép az összes létfontosságú mutatót öt másodpercenként ellenőrzi és jelzi, ha bármelyik rosszabbodik.

– Zenét kérek – mondta Ellis, és az egyik nővér megindította a műtő sarkában felállított hordozható magnetofont. Egy Bach-versenymű halk kezdő ütemei áradtak a készülékből. Ellis mindig Bach-muzsikára operált; azt remélte, mint mondta, hogy ha a zsenialitás nem is, de a precizitás órá is átragad.

Közeledett a műtét kezdete. A falióra 6:29:14-et, mellette a műtét idejét mérő óra 0:00:00-t mutatott.

Janet Ross felöltötte az egyik műtősnő segítségével a steril köpenyt és kesztyűket. A kesztyűvel mindig sokat bajlódott. Nem nagyon gyakran szokott bemosakodni, és gyakorlatlan ujjai nem találták meg a helyüket, mindig kettő került a kesztyű egyik ujjába, a másik pedig üresen maradt. A műtősnő arcát nem láthatta, csak a szemeit, és örült, hogy legalább Ellis

és a többiek nem látják az ügyetlenkedését, mert már a páciens felé fordultak.

A háttérben maradt, ügyelve, nehogy megbotoljon a padlót behálózó vastag, fekete, nagyfeszültségű kábelekben. A műtét első műveleteit nem nézte; várta a sztereotaxikus mechanizmus üzembelépését és a koordináták meghatározását. Így volt ideje arra, hogy az összes ujját a helyére dugdossa.

Jelenlétére tulajdonképpen nem volt szükség, de McPherson ragaszkodott ahhoz, hogy a személyzet egy-egy nem sebész tagja is bemosakodjon minden műtéthez. Szerinte ez erősíti az osztály összetartozását. Legalábbis ezzel okolta meg.

Távolról figyelte, ahogy Ellis és asszisztensei a műtét helyét kendőkkel körülrakják. Majd ugyanezt megnézte a tévéernyőn is. Az egész műtétet képmagnóra vették, hogy később újra lejátszhassák.

– Azt hiszem, kezdhetjük – mondta Ellis könnyedén.

Az altatóorvos a szék mögé állt, és tűjével beszúrt Benson második és harmadik ágyékcsigolyája közé. Benson megmozdult és halkan felnyögött, majd az altatóorvos jelentette: – A duránál vagyok. Mennyi legyen?

A számítógép kivetítette a MŰTÉT MEGKEZDŐDÖTT szavakat, és automatikusan megindította a műtét idejét mérő órát, amely hallhatóan ketyegte a másodperceket.

– Egyelőre 30 köbcenti, és kérem a röntgent – mondta Ellis.

A röntgengépeket elhelyezték a páciens fejével szemben, és behelyezték a lemezeket. Ellis lábával lenyomta az indítógombot, és a tévé-ernyőkön megjelentek az agy fekete-fehér képei. Két nézetben figyelte a levegő lassú beáramlását a kamrákba és a szarvak kirajzolódó körvonalait.

A programozó gombokat nyomogatott a számítógép-konzolon, és megjelent a kijelzés: PNEUMOGRÁFIA MEGKEZDŐDÖTT.

– Rendben van, tegyük fel a kalapot – mondta Ellis. A páciens fejére helyezték a ovő alakú sztereotaxikus keretszerkezetet. Rögzítették és ellenőrizték a furathelyeket. Amikor Ellis mindent kielégítőnek talált, helyi érzéstelenítőt fecskendezett be a fejbőr megfelelő helyére, majd átvágta a bőrt és

visszahajtotta, úgyhogy a koponyacsont fehér felülete szabaddá vált.

– Fúrót!

A 2 milliméteres fúróval a koponya jobb oldalán kifúrta az első furatot. A „kalapot" szorosan lecsavarta a paciens fejére.

Janet Ross a számítógép ernyőjén követte a műveletet. Az ernyőn felvillantak, majd kialudtak a szívverés és a vérnyomás értékei: minden normális. A számítógép a sebészekkel együtt rövidesen sokkal bonyolultabb dolgokra tér át.

– Kérem a pozíció ellenőrzését – mondta Ellis. Hátralépett és összehúzott szemmel vizsgálta Benson borotvált fejét a fémkeretben. A röntgentechnikus előrelépett, és felvette a képet.

Nemrég még vizuálisan ellenőrizték a műtét helyét a röntgenlemezeken, jutott Janet eszébe. Ez lassú folyamat volt. Tájolóval és vonalzóval rajzolták a vetületeket a röntgenképre, mérték, ellenőrizték és újra ellenőrizték. Most az adatokat betáplálják a számítógépbe, és ez végzi az elemzést, sokkal gyorsabban és sokkal pontosabban.

Az egész csoport most a számítógép kijelzését leste. A röntgenképek eltűntek, és helyüket sémák foglalták el: a sztereotaxikus készülék Maxfield-pozíciószámítása és összehasonlítása a kijelölt ponttal. Koordináták, majd a POZÍCIÓ HELYES szavak tűntek fel az ernyőn.

Ellis bólintott: – Köszönöm a konzultációt – mondta a tréfálkozás minden nyoma nélkül, és a tálcához lépett, amelyen az elektródák voltak.

Rozsdamentes acélból készült, teflon bevonatú Briggs-elektródákat használtak. Azelőtt, amikor az elektródákat még vizuális vizsgálat alapján helyezték be, mindenfélével megpróbálkoztak: arannyal, platinaötvözettel, rugalmas acélszálakkal.

Valaha lucskos, véres műtét volt ez: a koponyacsont jókora darabját eltávolították, hogy szabaddá tegyék az agy felületét. A sebész közvetlenül az agy felületén határozta meg az elektródák beültetési pontjait az agyszövetbe. Mély behelyezésnél késsel bemetszette az agyat egészen a kamrákig. Súlyos

komplikációk léptek fel, a műtétek hosszadalmasak voltak, melyeket a páciens csak nagyon nehezen viselt el.

A számítógép bevonásával mindez megváltozott. A gép pontosan meghatározta a keresett pontot a háromdimenziós térben. Kezdetben az NPO-n dolgozó kutatók is a koponya szerkezeti pontjaihoz próbálták betájolni az agy mélyen fekvő pontjait. Kiindulási pontként a szemcsontot, a füljáratot, a szagittális varratot használták. Ez meddő igyekezet volt: az emberek agya általában nem szabályosan helyezkedik el a koponyában. Az agy mélyen fekvő pontjai meghatározásának egyedüli lehetséges módja az agy más pontjaitól való bemérés maradt, és a logikus iránypontok az agy folyadékkal töltött kamrái. Minden pontot a kamrákhoz viszonyított helyzete alapján határoztak meg.

A számítógép használatával már nem volt szükség az agyfelület feltárására. Ehelyett néhány kis lyukat fúrtak a koponyába, és behelyezték az elektródákat, miközben a számítógép a röntgensugár segítségével ellenőrizte a beültetés helyességét.

Ellis felemelte az első elektródakészletet. Janet Ross egyetlen vékony huzalnak látta ezt, a valóságban azonban 20 huzalból álló köteg volt, melynek az aggyal érintkezésbe kerülő végpontjai lépcsősen egymás felett végződtek. Mindegyik huzal, az utolsó millimétert leszámítva, teflonbevonatú, és mindegyiknek más a hossza, úgyhogy nagyító alatt az elektródák végei egy miniatűr lépcső képét mutatták. Ellis nagyítóval ellenőrizte a köteget. Erősebb világítást kért, és megvizsgálta az összes érintkezési pontokat. Ezután kérésére az egyik műtősnő bedugaszolta a hálózatba az ellenőrző egységet, és ezzel is ellenőrzött minden érintkezési pontot. Noha előzőleg ezt már tucatszor elvégezték, Ellis a beültetés előtt mindig csinált egy végellenőrzést. És mindig négy elektródakötegget sterilizáltatott, noha csak kettőre volt szükség. Ellis rendkívül elővigyázatos.

Miután mindenről meggyőződött, megkérdezte: – Mindenki felkészült? – Bólintottak. Ekkor a pácienshez lépett, és így szólt: – Áttörjük a durát.

Eddig csupán a koponyacsontot fúrta át, az agyat és a gerincfolyadékot burkoló *dura mater* hártyát érintetlenül hagyta.

Az egyik asszistens most szondával átlyukasztotta a burkot. – Itt a folyadék – mondta. Világos folyadék szivárgott a lyukból a borotvált koponya oldalára. Egyik műtősnő gézzel felitatta.

Janet mindig csodálta az agy védelmi berendezését. Természetesen a test többi létfontosságú szervei is védve vannak. A tüdőt és a szívet a bordák csontkalitkája védi, a máj és a lép is a bordák széle alatt helyezkedik el, a vesét vastag zsírréteg és erős izmok óvják. Kiváló védelem, de meg sem közelíti a központi idegrendszerét, amelyet teljes egészében vastag csont borít, és a csonton belül is zsákszerű hártyák veszik körül az agyat és a gerincfolyadékot. A folyadék nyomás alatt áll, úgyhogy az agy egy rendkívüli védelmet nyújtó összenyomott folyadékrendszerben helyezkedik el. McPherson az anyaméh magzatvízébe ágyazott magzathoz hasonlította, de – mint mondogatta – míg a csecsemő kijut a méhből, az agy sohasem hagyja el a maga méhét.

– Akkor most behelyezzük – mondta Ellis.

Janet csatlakozott a páciens fejét körülálló sebészcsoporthoz. Figyelte, ahogy Ellis becsúsztatja az elektródaköteg hegyét a furatba, és vigyázva benyomja az agyszövetbe. A technikus gombokat nyomogatott a számítógép konzolján. Az ernyőn kigyúlt a szöveg: BELÉPÉSI PONT LOKALIZÁLVA.

A páciens nem moccant, és egy hangot sem ejtett. Az agy nem érez fájdalmat: nincsenek fájdalomérző idegei. A fejlődés tréfája, hogy az a szerv, amely az egész test fájdalmát érzékeli, maga nem érez semmit. Janet a röntgenernyőkre pillantott. Látta az élesen elütő fekete elektródaköteg lassú, folyamatos benyomulását az agy fekete-fehér szövetébe. Az elölnézet után az oldalnézetre, majd a számítógép által generált sémákra pillantott.

A számítógép a röntgenképeket az agy egyszerűsített sémáján interpretálta, amelyen a halántéklebeny célterülete vörös színű volt, és szikrázó, kék nyomvonal mutatta az utat, amelyet az elektródának meg kell tennie a belépési ponttól a célterületig. Eddig tökéletes pontossággal betartotta ezt a nyomvonalat.

– Nagyon szép – jegyezte meg dr. Ross.

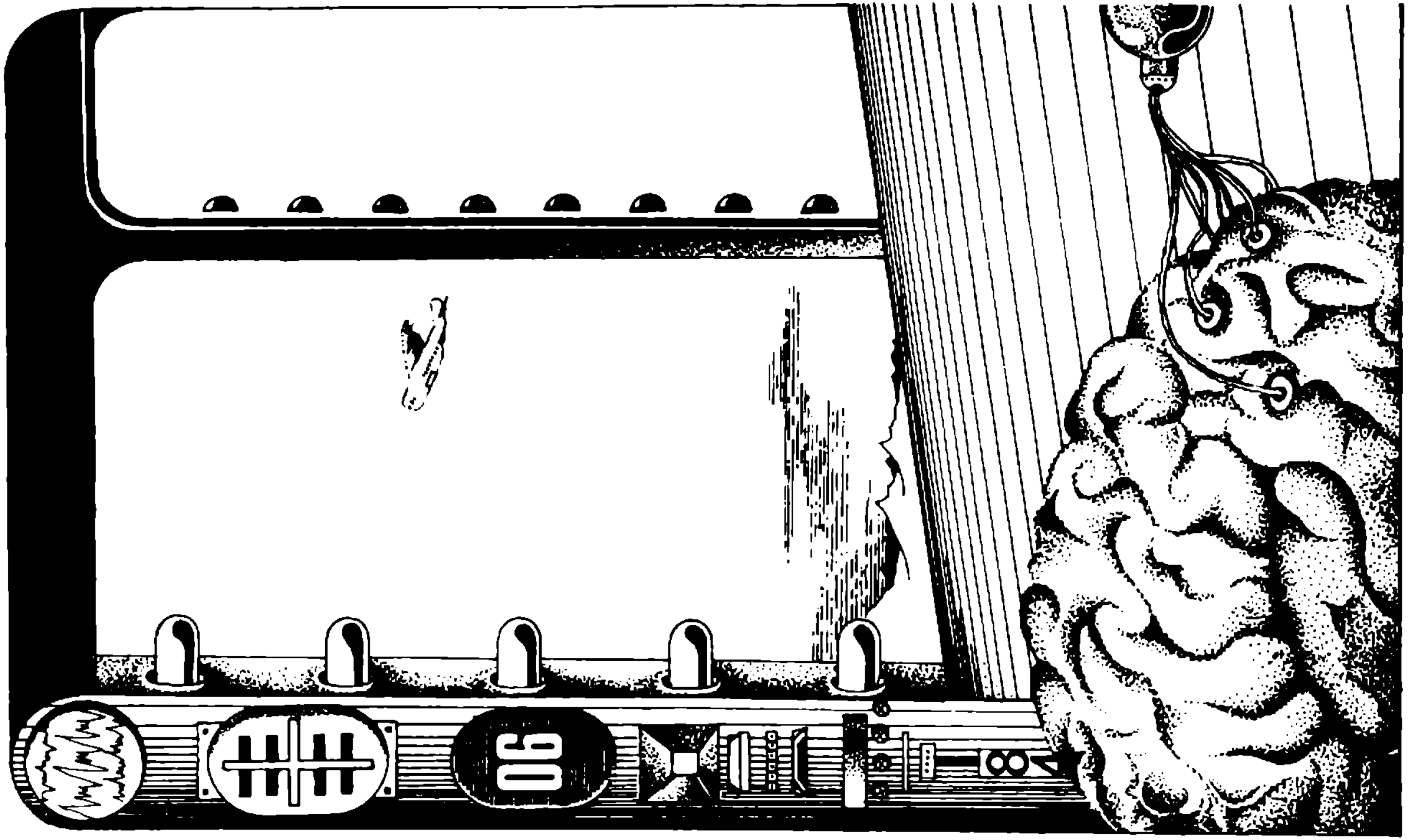

Ahogy az elektródák mélyebbre hatoltak, a számítógép gyors egymásutánban felvillantotta a hármas koordinátákat.

– Gyakorlat dolga – mondta Ellis kényszeredetten. Most a „kalaphoz" csatolt manipulátort használta, amely az ujjainak durva mozgását miniatűr mozdulatokkal másolta, és így közvetítette az elektródákra az igen csekély mozgásváltozásokat. Az ujjak 1 cm-es mozdulatát a manipulátor $^1/_2$ mm-re csökkentve szimulálta. Lassan-lassan az elektródák egyre mélyebbre hatoltak az agyba.

A röntgenernyőkről Janet a zárt áramkörű monitor ernyőjére pillantott, amely Ellis munkáját mutatta. Könnyebb volt televízión nézni, mint a valóságban. De nyomban visszafordult, mikor meghallotta, hogy Benson igen tisztán megszólalt:

– Ó . . .

Ellis megállt: – Mi volt ez?

– A páciens – mondta az altatóorvos, és Bensonra mutatott.

Ellis lehajolt, és Benson arcába nézett. – Jól érzi magát? – kérdezte hangosan és tagoltan.

– Aha. Jól – felelte Benson mély, kábult hangon.

– Érez fájdalmat?

– Nem.

– Helyes. Most engedje el magát. – És visszatért munkájához.

Janet megkönnyebbülten felsóhajtott. Az egész folyamat feszültséggel töltötte el, noha tudta, hogy semmi oka a riadalomra. Benson nem érezhet fájdalmat, így altatása is csupán a kábult félálomig terjed, nem az öntudatlanságig. Erre nem volt ok, az általános anesztéziával járó kockázat nem volt indokolt.

Visszafordult a számítógép kijelző ernyőjéhez. Ott most az agyalap képe jelent meg, a nyak felőli nézetben. Itt az elektróda vezérnyomvonalának a vége látszott, egyetlen kék pont, melyet koncentrikus körök vettek körül. Ellisnek a kijelölt nyomvonaltól számított 1 mm-en belül kellett maradnia. De egy fél milliméterrel távolabb került.

NYOMVONALHIBA 50 – jelent meg a számítógép figyelmeztetése az ernyőn.

– Elcsúszott – jegyezte meg dr. Ross.

Az elektródaköteg megállt. Ellis felnézett az ernyőre. – Túl magas a béta-síkon? – kérdezte.

– Túl széles a gamma-síkban.

– Értem.

Egy pillanat múlva az elektródák tovább csúsztak. NYOMVONALHIBA 40 – jelentette a számítógép. Az agy képe lassan megfordult: az elülső féloldali nézetet mutatta.

NYOMVONALHIBA 20.

Ellis bólintott, és Bachot zümmögte.

NYOMVONALHIBA 0 – jelezte a számítógép, és ismét az agy teljes oldalnézetét mutatta. A másik ernyőn a teljes elölnézet látszott. Néhány pillanat múlva pedig kigyúlt az ernyőn a szöveg: CÉL KÖZELEDIK. Majd néhány másodperccel később: ÚL. – Kész – mondta dr. Ross.

Ellis hátralépett, és összefonta a karját a mellén.

– Kérem a koordináták ellenőrzését. – Az óra szerint 27 perce folyt a műtét.

A programozó gyorsan billentyűzött a konzol gombjain. A tévé-ernyőkön megjelent az elektróda beültetésének számítógépi szimulációja. A szimuláció ugyanúgy, mint a tényleges beültetés, az ÚL szóval végződött.

– Lássuk a fedést – mondta Ellis.

A számítógép az egyik képernyőn sugárzott szimulációt összevetette a páciens röntgenképével. A fedés tökéletes volt. A számítógép jelentette: FEDÉS ELŐIRÁNYZOTT HATÁROKON BELÜL.

– Most kész – mondta Ellis. Az elektródakötegre rácsavarta a kis műanyagkupakot, mely azt a koponyacsonthoz rögzítette, majd fogcementtel megerősítette. Az elektródakötegből kilógó 20 finom huzalt áttette az egyik oldalra.

– Most beültetjük a másodikat.

A második beültetés után vékony, ívelt metszést ejtett a fejbőrön, hogy elkerülje a nagyobb felületi véredényeket és idegeket; a metszés az elektródák belépési pontjától a fül mellett lefelé a nyak alapjáig, majd innen a jobb vállon át a mellkasig

terjedt. Ott a kés tompa oldalával kis üreget tágított a bőr alatt, a hónalj közelében.

– Kérem az áramforrást – mondta.

Odahozták. Kisebb volt egy csomag cigarettánál, és 37 gramm radioaktív Pu–239 plutóniumoxid-izotópot tartalmazott. A sugárzási hőt egy hőionikus egység közvetlenül árammá alakította. A kimenetet egy szilárd egyenáram/egyenára-

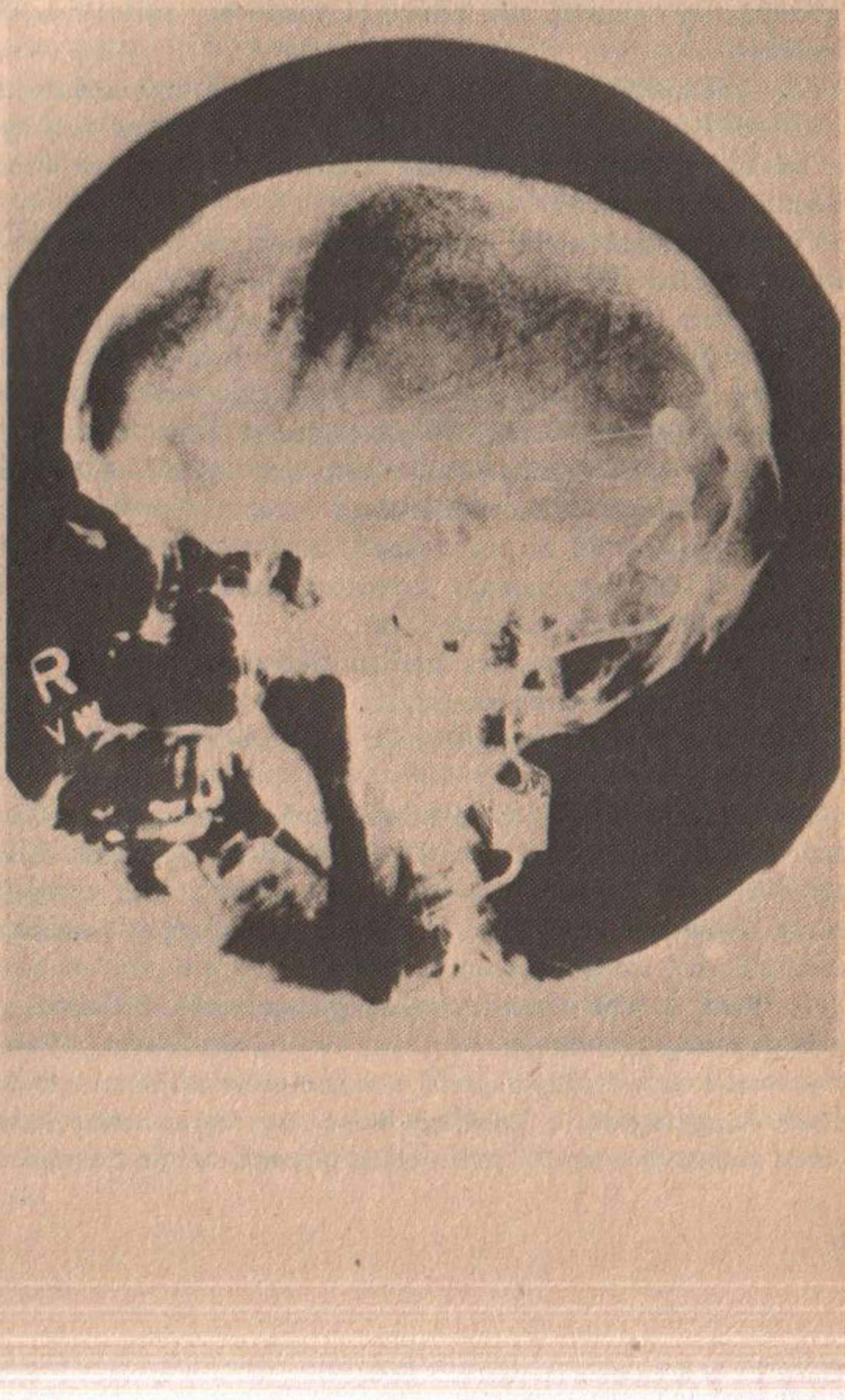

mú Kenbeck-áramkör transzformálta a szükséges feszültségre. Ellis bedugaszolta az áramforrást a próbaberendezésbe, és még egyszer utoljára ellenõrizte teljesítményét a beültetés elõtt.

– Hideg. Sosem fogom megszokni – mondta. Janet tudta, hogy a vákuumos fóliaszigetelés az áramforrás külsejét hidegen tartja, annak ellenére, hogy belsejében a sugárzás 500° Fahrenheit hõt termel, ami bõven elegendõ egy szelet hús kisütéséhez.

Ellis ellenõrizte a sugárzás szivárgását is. A mérõmûszerek az alacsony normális értéket mutatták. Természetesen volt egy kis szivárgás, de nem több, mint a kereskedelemben árusított színes tévé-készülékeknél.

Végül a „dögcédulát" kérte. Bensonnak ezt addig kell viselnie, amíg az atomenergiaforrás a testében van. Figyelmeztetés áll rajta, hogy viselõjében beültetett nukleáris ritmusszabályozó mûködik, és egy telefonszám. Aki ezt a számot felhívja, hallhatja az éjjel-nappal sugárzott információt az áramforrás mûszaki állapotáról és a figyelmeztetést, hogy lövés, gépkocsibaleset, égési és más sérülés szabaddá teheti a plutóniumot, amely intenzív alfa-részecskéket sugároz. Továbbá szakszerû utasításokat ad az orvosoknak, ügyészeknek és halottkémeknek, és óva int, nehogy krematóriumban elégessék, mielõtt eltávolítanák az energiaforrást.

Ellis behelyezte a mellkas falában kiképzett üregbe az energiaforrást, és kötõszövet-rétegekkel varrta körül, hogy rögzítse. Ezután a levélbélyeg nagyságú elektronikus számítógépet vette kézbe.

Janet Ross felnézett a galériára, és észrevette, hogy Gerhard és Richards, a varázsló ikrek feszülten figyelnek. Ellis nagyítóüveggel ellenõrizte a készüléket, majd átadta az egyik bemosakodott technikusnak, aki a kis számítógépet összekapcsolta a kórház központi számítógépével.

Dr. Ross az egész rendszer legfigyelemreméltóbb részének ezt a számítógépet tartotta. Három év óta, amióta az NPO-n dolgozott, a számítógép mérete a szeme elõtt csökkent egy levéltárca nagyságáról a jelenlegi bélyegnagyságra, amely a tenyéren tartva is nagyon parányinak látszott, mégis tartalmaz-

ta az összes elemeket. Ez a miniatűrizálás tette lehetővé a bőr alatti beültetést. A páciens szabadon mozoghat, zuhanyozhat, bármit tehet, amit csak akar. Ez sokkal jobb megoldás a réginél, amikor a – jóval nagyobb – készüléket a kilógó huzalokkal a beteg övére csatolták. A számítógép kijelző ernyőjére pillantott, amelyről most ezt a szöveget olvasta le: MŰTÉTI MONITOROK ÁLLNAK ELEKTRONIKUS ELLENŐRZÉS BEFEJEZÉSÉIG. Az egyik ernyőn megjelent a parányi számítógép felnagyított kapcsolási rajza. Az intézet központi számítógépe minden áramkört és komponenst egyenként ellenőrzött. Minden ellenőrzés egy másodperc négymilliomod részéig tartott: az egész folyamat két másodperc alatt befejeződött. A számítógép jelentette: ELEKTRONIKUS ELLENŐRZÉS NEGATÍV. Ismét megjelentek az ernyőkön az agy különböző nézetei. A számítógép visszaállt a műtét ellenőrzésére.

– Akkor bekötjük – mondta Ellis. Aprólékos gonddal összekötötte a két beültetett elektródaköteg negyven finom huzalát a miniatűr egységgel, majd a huzalokat levezette a nyakon, a műanyag dobozkát a nyak bőre alá helyezte és bevarrta. A műtét idejét mérő óra tanúsága szerint az egész 1 óra 12 percig tartott.

Morris a tolókocsin az „őrző szobába" vitte Bensont. Ez egy hosszú, alacsony szoba volt, ahová közvetlenül a műtét után vitték a betegeket. A Neuropszichiátriai Osztály betegeinek, a szívbetegeknek és az égési sebesülteknek külön „őrző szobájuk" volt, de az elektronikus berendezésekkel felszerelt neuropszichiátriai részt eddig még nem használták. Benson volt az első páciens.

Sápadt volt, de egyébként nem festett rosszul. Feje és nyaka vastagon be volt pólyázva. Morris ellenőrizte az áthelyezését a tolókocsiról az ágyba. Ellis telefonon diktálta a műtét lefolyását az 1104-es számon hívható diktafonba. A bediktált szöveget később legépelték, és Benson anyagához csatolták.

– . . . centiméteres metszés a jobb oldali homlokrégión, 2 milliméter átmérőjű furatok K–7-es fúróval. Briggs-elektródák beültetése számítógépi ellenőrzéssel, a limbusz-program szerint. El-i-cm-bé-u-csz, aranyom, csupa nagybetűvel. Az elektródák beültetése a röntgenkép szerint a megadott határokon belül történt. Elektródák lezárása Tyler-féle rögzítő kupakokkal és 7,0 minőségű fogcementtel. Transzmissziós huzalok . . .

Az „örző szoba" ápolónője megkérdezte: – Mit kapjon a beteg?

– Ellenőrizze a legfontosabb Q-adatokat az első órában 5 percenként, a másodikban 15 percenként, a harmadikban 30 percenként, azután óránként. Ha a beteg állapota stabilizálódik, hat óra múlva felvihetik az emeletre.

A nővér jegyezte az utasítást és bólintott. Morris leült az ágy szélére, és rövid feljegyzést készített:

„*Harold F. Benson*
dg műtét előtt: pszichomotorikus (halántéklebenyi) epilepszia.
dg műtét után: ua.
Műtét neme: két Briggs-elektródaköteg beültetése a jobb oldali halántéklebenybe, számítógép és plutóniumforrás bőr alatti beültetésével.
Műtét előtti gyógyszerelés: phenobarbiton 500 mg, atropin 0,5 mg, műtét előtt egy órával.
Érzéstelenítés: lidocain (1/1000), epinepherin, helyi.
Becsült vérveszteség: 250 cm^3
Folyadékpótlás: 200 cm^3 D5/W
A műtét időtartama: 1 h 12'
Műtét utáni állapot: jó.

Amikor befejezte, hallotta, hogy Janet Ross utasítja az ápolónőt: – Mihelyt magához tér, kezdje el a phenobarb adagolását. – A hangja eléggé ingerült volt.

Morris felnézett: – Valami baj van?

– Nincs.
– Mérgesnek látszik.
– Veszekedni akar velem?
– Nem, dehogy . . .
– Csak biztos akarok lenni benne, hogy megkapja a phenobarbot. A beprogramozásig gyógyszerelni kell – és kirohant a szobából. Morris utána nézett, majd Ellisre, aki még mindig diktált, de közben látta a jelenetet. Ellis vállat vont.
– Mi van vele? – kérdezte az ápolónő.
– Valószínűleg csak fáradt – felelte Morris. Beállította a monitort a Benson feje feletti polcon, bekapcsolta és megvárta, amíg bemelegszik. Ezután az ideiglenes indukciós egységet Benson bekötött válla mögé tette.

A műtét folyamán összekötötték ugyan az összes huzalokat, de a beültetett berendezések még nem működtek. Ehhez Bensont „be kell programozni", azaz meg kell határozni, hogy a negyven elektróda közül melyik az, amely levezeti az epileptikus rohamot, és ennek működését kell a megfelelő relé behúzásával a bőr alatti számítógépben biztosítani. Minthogy a számítógép a bőr alatt van, a beállítást egy indukciós egységgel kell elvégezni a bőrön át. De a beprogramozással várni kell holnapig.

Közben a monitor a páciens agyhullám-aktivitását ellenőrizte. Az ágy felett levő képernyőn élénkzöld alapon fehér vonal mutatta Benson EEG-görbéit. A görbék lefutása normális volt, csupán az alfa-ritmusok lassultak le a nyugtatók hatására.

Benson kinyitotta a szemét, és Morrisra nézett.
– Hogy érzi magát?
– Álmosan. Nemsokára elkezdődik?
– Már befejeztük.

Benson a meglepetés minden jele nélkül bólintott, és lecsukta a szemét. Bejött a sugárlaboratórium technikusa, hogy Geiger-számlálóval ellenőrizze a plutónium szivárgását. Nem volt szivárgás. Morris Benson nyaka köré kapcsolta a „dögcédulát". Az ápolónő kíváncsian felemelte, elolvasta, és a homlokát ráncolta.

Ellis odajött. – Ideje reggelizni, nem?
– De. Legfőbb ideje – felelte Morris.

Az a baj, hogy nem szereti a saját hangját. Kellemetlenül érdes, és a kiejtése sem a legjobb. McPherson szívesebben képzelte maga elé a szavait, mintha papíron lennének. Megnyomta a diktafon gombját: – Római hármas. Filozófiai vonatkozások.

Megállt és körülnézett. Íróasztala sarkán egy nagyméretű agymodell állt. A falak mentén polcok folyóiratokkal és egy tévé-monitor; ezen most a reggeli műtét képmagnóját játszotta vissza. A hangot lecsavarta, így a képek hangtalanul folytak egymásba. Ellis lyukakat fúrt Benson koponyájába. McPherson figyelte, és ismét diktálni kezdett:

– Ez a műtét az emberi agy első állandó jellegű közvetlen összekapcsolása egy számítógéppel. Természetesen elmondhatjuk, hogy bárki, aki egy számítógép vezérlőpultjánál ül, és a számítógéppel együttműködik, a nyomógombok útján ugyancsak össze van kapcsolva a számítógéppel.

Nehézkes, gondolta. Visszapergette a szalagot, és módosította a szöveget:

– A számítógép-konzolnál ülő ember a gombok lenyomásával ugyancsak kapcsolatba lép a számítógéppel, de ez nem közvetlen és nem állandó kapcsolat. E műtétnek egészen más jelentősége van. Hogyan kell ezt értelmeznünk?

A kérdés jó, gondolta. Figyelte a műtétet az ernyőn, majd folytatta:

– Ez esetben a számítógépet egyfajta protézisnek tekinthetjük. Ahogyan egy amputált karú ember hiányzó karját pótolni lehet ekvivalens gépi karral, úgy kap most a sérült agyú ember egy gépi segédeszközt agysérülése hatásainak áthidalására. Ám a műtétnek ez a felfogása a számítógépet egy magasabbrendű műlábbá degradálja, holott kihatásai messze felülmúlják amazét.

Megállt és ismét a képernyőre tekintett. A központban valaki kicserélte a tekercseket. Most nem a műtétet látta, hanem az egyik műtét előtti pszichiátriai vizsgálatot. Benson izgatott volt, cigarettázott, és égő cigarettájával a levegőbe döfködött beszéd közben.

Furcsa, gondolta McPherson, és kissé felerősítette a hangot: „. . . tudják, hogy mit tesznek. A gépek mindenütt jelen vannak. Valaha az embert szolgálták, de most átveszik az irányítást. Lassan, észrevétlenül, de átveszik."

Ellis dugta be a fejét az ajtón, meglátta a tévét, és mosolygott. – A műtét előtti felvételeket nézi?

– Próbálok egy kicsit dolgozni – mondta McPherson, és a diktafonra mutatott.

Ellis bólintott, visszahúzódott, és becsukta az ajtót maga mögött.

Benson most ezt mondta: „. . . eszerint én, aki a gépek még értelmesebbé tételén dolgozom, az emberi faj árulója vagyok. Ez a munkám, a művi intelligencia programozása, és . . ."

McPherson majdnem teljesen lehalkította a hangot, és újra diktálni kezdett:

– A számítógépi berendezés központi és perifériális eszközökre oszlik fel. A központ a fő számítógép, még ha valamilyen eldugott helyen, pl. egy épület pincéjében áll is. A kiolvasó készülékek, a kijelző konzolok stb., melyek a számítógéprendszer határain, pl. különböző emeleteken foglalnak helyet, a perifériák.

Újból a tévére pillantott. Benson most még izgatottabban beszélt. McPherson felerősítette a hangot, és a következő szavakat hallotta: „. . . egyre értelmesebbek. Először gőzgépek voltak, azután jöttek az autók, a repülőgépek, majd a számológépek. Most pedig a számítógépeknél, visszacsatoló hurkoknál . . ."

McPherson ismét lehalkította a készüléket.

– Az ember esetében az analógia a következő: a központ az agy, a perifériák a száj, a karok, a lábak stb. Ezek hajtják végre az agy utasításait, azaz „kimenő jeleit". Általában az agy működését e perifériák működése alapján ítéljük meg. Azt észleljük, hogy mit mond és mit tesz az ember, és ebből következtetünk arra, hogyan dolgozik az agya. Ez mindenki számára ismerős gondolat.

Ismét Bensonra nézett a tévén. Vajon mit mondana Benson? Egyetértene vagy nem? De végül is mit számít ez?

– Most azonban ezzel a műtéttel létrehoztunk egy embert, akinek nem egy, hanem két agya van: egy biológiai agya, amely sérült és egy új, számítógépi agya, melynek rendeltetése, hogy korrigálja a természetes agy meghibásodását. Az új agy feladata, hogy kontrollálja a biológiai agyat. Ez új helyzetet teremt. A páciens biológiai agya a perifériális készülék: az új számítógép egyetlen perifériája. Az új számítógép-agy egy bizonyos téren teljes ellenőrzést gyakorol. Ezzel a páciens biológiai agya és valójában egész teste az új számítógép „termináljává", perifériájává vált. Létrehoztunk egy embert, aki egyetlen, nagyméretű, bonyolult számítógépi periféria. A páciens az új számítógép kiolvasó mechanizmusa, akinek éppúgy nem áll módjában a kiolvasás irányítása, mint ahogy a tévé képernyője sem képes irányítani az információt, melyet általa közvetítenek.

Ez talán kicsit erős, gondolta. Lenyomta a gombot és hozzáfűzte:

– Harriet, gépelje le az utolsó bekezdést, de még meg akarom nézni. Folytatom: római négyes: Összefoglalás és következtetések.

Ismét hangosabbra csavarta Benson hangját, aki most szenvedélyesen kiáltotta: „. . .gyűlölöm őket! A repülőgép-szerelőket, a táncosnőket, a fordítógép- és a benzinkút-kezelőket, akik maguk is mind gépek, vagy kiszolgálják a gépeket. Prostituáltak. Mindet gyűlölöm!" S közben égő cigarettájával hevesen furkálta a levegőt.

– És hogy érezte magát? – kérdezte dr. Ramos.

– Dühös voltam – felelte Janet Ross. – Rettenetesen dühös. Az az ápolónő is ott állt, és végignézte az egészet, és úgy tett, mint aki nem tudja, miről van szó, pedig nagyon jól tudta.

– Tehát amiatt volt dühös . . . – mondta dr. Ramos leszálló hanglejtéssel.

– A műtét miatt. Benson miatt. Amiért, tekintet nélkül

mindenre, elvégezték. Kezdettől fogva mondtam nekik, hogy nem lesz jó, de Ellis és Morris és McPherson mindenáron meg akarta csinálni. Roppant beképzeltek. Különösen Morris. Amikor megláttam az utókezelőben, ahogy a bekötözött és halálsápadt Benson felett elégedetten vigyorog, teljesen kiborultam.

– Miért?

– Mert olyan sápadt volt . . . mert . . .

Megállt. Kereste a választ, de képtelen volt logikusan válaszolni.

– Tudtommal a műtét sikerült – jegyezte meg dr. Ramos. – A legtöbb ember sápadt műtét után. Akkor hát min dühödött fel?

Janet hallgatott. Végül így szólt: – Nem tudom.

Hallotta, hogy dr. Ramos fészkelődik a székében. Nem látta, mert ő a heverőn feküdt, dr. Ramos pedig a feje mögötti széken ült. Hosszú csend következett, mialatt a mennyezetet bámulta, és törte a fejét, hogy mit mondjon. Gondolatai egy helyben forogtak, és semmi értelmük sem volt. Dr. Ramos szólalt meg végül: – Úgy látszik, jelentőséget tulajdonít az ápolónő jelenlétének.

– Gondolja?

– Hiszen említette.

– Nem emlékszem rá.

– Azt mondta, hogy ott volt az ápolónő is, és tudta, hogy mi történik . . . Tulajdonképpen mi történt?

– Őrülten dühös voltam.

– De nem tudja, miért?

– De igen, tudom. Morris miatt. Olyan nagyképű.

– Nagyképű – ismételte meg dr. Ramos.

– Túlságosan magabiztos.

– Azt mondta, hogy nagyképű.

– Mindegy, hiszen csak egy szó . . .

Elhallgatott. Nagyon dühös volt. Érezte a hangján is.

– Most is dühös – jegyezte meg Ramos

– Nagyon.

– Miért?

Hosszú szünet után válaszolt: – Nem hallgattak rám.

– Kik?

– Senki. Se McPherson, se Ellis, se Morris. Senki sem hallgatott rám.

– Megmondta dr. Ellisnek vagy dr. McPhersonnak, hogy haragszik?

– Nem.

– És a dühét dr. Morrison töltötte ki.

– Igen. – A pszichológus ki akart lyukadni valahova, de nem jött rá, hogy hova. Általában ezen a ponton hirtelen világossá szokott válni a dolog, de most . . .

– Hány éves dr. Morris?

– Nem tudom. Körülbelül velem egykorú. Harminc, harmincegy lehet.

– Tehát körülbelül egyidősek?

Ez az ismételgetés bosszantotta.

– Igen, a fene egye meg, körülbelül annyi, mint én.

– És sebész.

– Igen.

– Könnyebb a dühét egy magával egykorú emberen kitöltenie?

– Erre sohasem gondoltam.

– Az apja is sebész volt, de természetesen nem egykorú magával.

– Ne részletezzük.

– Maga még most is dühös.

Janet sóhajtott. – Beszéljünk másról.

– Rendben van – válaszolta dr. Ramos azon a könnyed hangon, melyet ő néha szeretett, néha gyűlölt.

5

Morris utálta az új páciensek kikérdezését. Ezt a hosszadalmas és unalmas munkát többnyire a klinikai pszichológusok szokták elvégezni. A legújabb összefoglaló statisztikai táblázat szerint az NPO csak minden negyvenedik jelentkezővel foglalkozott az adatok felvétele után, és csak minden nyolcvanharmadik csetben lehetett az új jelentkezők magatartásából szervi

agymegbetegedésre következtetni. Eszerint a legtöbb ilyen adatfelvétel hiábavaló időpazarlás, különösen az utcáról jövő jelentkezők esetében. McPherson egy évvel ezelőtt politikai meggondolásból elhatározta, hogy mindenkit meg kell hallgatni, aki jelentkezik. A legtöbb páciens természetesen régi beteg volt, de McPherson úgy érezte, hogy a közvéleményben kialakuló benyomás érdekében az önként jelentkezőkkel is azonnal foglalkozni kell.

McPhersonnak az volt az álláspontja, hogy minden munkatársnak osztoznia kell ebben a munkában is. Morris havonta két napon át kérdezgette a jelentkezőket egy kis szobában, amelynek egyik falán egy irányban átlátszó tükör függött. A mai nap éppen az ő fogadónapja volt, de semmi kedvet sem érzett hozzá: még izgatott és fáradt volt a reggeli műtét után, nem szívesen süllyedt vissza ebbe a meddő rutinmunkába.

Boldogtalanul nézett fel, amikor bejött a következő páciens. Húszas éveiben járó, hosszú hajú fiatalember farmerben és ingpulóverben. Morris felállt, hogy üdvözölje.

– Dr. Morris vagyok.

– Craig Beckermann. – Kézfogása erőtlen, bizonytalan.

– Foglaljon helyet. – Az íróasztalával szemben levő szék felé intett. – Mi hozta hozzánk?

- Én . . . kíváncsiságból jöttem. Olvastam egy képeslapban, hogy itt agysebészettel foglalkoznak.

– Igen.

– Szóval én . . . kíváncsi voltam.

– Mire?

– Az a cikk . . . Rágyújthatok?

– Tessék. – Morris Beckermann felé tolt egy hamutartót. A fiatalember elővett egy csomag Camelt, kipöckölt egyet és rágyújtott.

– Tehát a cikk . . .

– Igen. A cikk szerint önök huzalokat ültetnek be az agyba. Ez igaz?

– Igen, néha ilyen műtéteket is végzünk.

Beckermann bólintott. Elgondolkodva szívta a cigarettáját.

– Igaz, hogy olyan huzalokat is be tudnak ültetni, melyek gyönyörérzetet keltenek? Intenzív gyönyörérzetet?

– Igen – mondta Morris szándékosan hűvös tárgyilagossággal.

– Igazán?

– Igazán. – Morris egy kis trükkhöz folyamodott: rázni kezdte a tollát, mintha nem. írna, majd kinyitotta a fiókot, hogy másikat vegyen elő. Benyúlt a fiókba, és megnyomott néhány rejtett gombot. A telefonja azonnal megszólalt:

– Dr. Morris? – A titkárnő jelentkezett. – Hívott?

– Igen. Továbbítsa a hívást a Fejlesztésre, és mondja meg, hogy én kértem.

– Azonnal – felelte a titkárnő.

– Köszönöm. – Morris letette a kagylót. Tudta, hogy a Fejlesztésről hamarosan jönni fognak, hogy figyeljék a beszélgetést a szomszéd szobából a tükrön át.

– Elnézést a megszakításért. Tehát azt mondta . . .

– A huzalok beültetéséről beszéltünk.

– Igen, végzünk ilyen műtéteket, Mr. Beckermann, de csak különleges esetekben, és az egész még többé-kevésbé kísérleti stádiumban van.

– Részemről ez nem lenne akadály – mondta Beckermann. Szippantott egyet, majd nyomatékosan megismételte: – Részemről tökéletesen rendben volna.

– Ha érdekli a kérdés, adhatunk néhány különlenyomatot és újságkivágást a munkánkról.

Beckermann mosolygott és megrázta a fejét. – Nem, nem. Nem tájékoztatást akarok, hanem a műtétet. Önként jelentkezem.

Morris úgy tett, mintha meglepődne. Pillanatig hallgatott, majd így szólt: – Értem.

– Nézze – mondta Beckermann–, a cikk szerint egyetlen elektromos impulzus hatása olyan, mint egy tucat orgazmusé. Hát ez óriási.

– És azt akarja, hogy ezt a műtétet végezzük el magán?

– Aha – bólintott Beckermann erőteljesen. – Erről van szó.

– Miért?

– Most viccel? Hát nem ezt szeretné mindenki? Gyönyört, ilyen pofonegyszerűen?

– Lehet – felelte Morris. – De maga az első, aki kéri.

– Na bumm. Van valami akadálya? Drága? Vagy ilyesvalami?

– Nem. De triviális okokból nem végzünk agyműtétet.

– Na bumm – mondta megint Beckermann. – Szóval ez a helyzet. Nahát . . . – Felállt, és szapora fejcsóválás közben távozott.

A három kutatóorvos a Fejlesztésről döbbenten ült a szomszéd szobában, ahonnan a jelenetet figyelték, noha Beckermann már régen elment.

– Elképesztő – mondta Morris.

A kutatók hallgattak. Végül egyikük köhintett és megszólalt:

– Enyhén szólva.

Morris tudta, mire gondolnak. Hosszú éveken át kutatták a megvalósítási indikációkat, a potenciális alkalmazási lehetőségeket, a határterületeket, tanulmányozták az ipari folyamatokat, a bemeneti-kimeneti adatok összefüggéseit. A jövőben gondolkodtak, és most egyszerre szembekerültek a jelennel.

– Az elektromosság mint hasis – jegyezte meg egyikük.

Az elektromosság kábító hatása élvezetének koncepciója nagy érdeklődéssel kísért elméleti viták tárgya volt egy idő óta. Maga a fogalom – az elektromos sokk szenvedélye – eddig a képzelet világába tartozott. És most jelentkezett egy páciens, aki kifejezetten e szenvedély potenciális rabja.

– Hovatovább az elektromos sokk lesz a fő attrakció! – mondta az egyik kutató ideges nevetéssel.

Morrisnak eszébe ötlött, vajon McPherson hogyan fog erre reagálni. Valószínűleg valamilyen filozófiával. Az utóbbi időben McPherson mindenből filozófiát kreál.

Az elektromosság mint kábítószer szerepe James Olds 1950. ben tett meglepő felfedezése nyomán ment át a köztudatba. Olds megállapította, hogy egyes agyterületek elektromos ingerlése gyönyörérzetet vált ki, és az agyszövetnek ezeket a sávjait „kéjsávoknak" nevezte el. Patkánykísérletei során elektródákat ültetett be egy ilyen területre, és összekötötte egy emeltyűvel, melynek lenyomásával a patkány elektromos ütéseket tudott kiváltani az agyára. A patkány kéjvágyában megfeled-

kezett ételről, italról. Egy óra alatt ötezerszer nyomta le az emeltyűt, míg a teljes kimerültségtől már mozogni sem tudott.

Ezt az érdekes kísérletet megismételték aranyhalakkal, tengerimalacokkal, delfinekkel, macskákkal és kecskékkel. Bebizonyosodott, hogy az agyba beültetett „kéjterminál" általános jelenség. Ezek után emberen is kipróbálták.

Ezek voltak az „elektromosság mint kábítószer" elméletének az előzményei. Első pillantásra lehetetlennek tűnt, hogy valaki e szenvedély rabjává is váljon. De a valóságban távolról sem lehetetlen.

Igaz, hogy a technológiai berendezések még drágák, de ez változhat. Elképzelhető, hogy élelmes japán cégek hamarosan két-három dollárért fognak exportálni ilyen elektródákat. És az illegális műtétek is könnyen elképzelhetők. Egy időben évente egymillió amerikai nőn végeztek el illegális abortuszt. Az elektródák beültetése az agyba valamivel bonyolultabb, de nem annyira, hogy elrettentse az embereket. Különösen a jövőben, amikor előreláthatólag a sebészeti technika is sablonosabbá válik. Könnyen elképzelhető ilyen klinikák elburjánzása Mexikóban és a Bahama-szigeteken.

Persze sebészeket is kell találni erre a munkára. Egy szorgalmas, jó beosztással dolgozó idegsebész 10–15 műtétet tud elvégezni naponta, és egy műtétért bizonyára elkérhet ezer dollárt. Ekkora ösztönző mellett biztosan akadnak lelkiismeretlen sebészek. Heti százezer dollár elég nagy csalétek a törvény áthágására – ha egyáltalán hoznak majd olyan törvényt, amely tiltja ezt a műtétet. Ami egyáltalán nem valószínű. Egy éve a kórház szemináriumot indított „A biológiai-orvosi technológia és a jogrend" címmel jogászok számára. A tárgyalt témák között szerepelt az elektromos ingerek kábítószer-jellegének kérdése is, de a jogászok nem vették komolyan: ez a koncepció nem illeszkedett bele a kábítószerek elleni törvények rendszerébe. E törvény alaptézise az, hogy egy ember a kábítószerek rabjává válhat akaratától függetlenül vagy ártatlanul is. E tézis alapján nehezen képzelhető el, hogy valaki eltökélt szándékkal műtétnek vesse alá magát azért, hogy egy kábítószer rabjává váljon. A jogászok többsége szerint senki

sem fog vállalkozni önként ilyen műtétre, így ez a jogi probléma fel sem merül. Beckermann most bebizonyította az ellenkezőjét.

– Itt süllyedjek el, ha értem – mondta az egyik kutató.

Morris nem valami bölcsnek találta ezt a megjegyzést. Úgy érezte magát, mint amikor belépett a Neuropszichiátriai Kutató Osztályra. Hogy az események túlságosan rohannak, kellő elővigyázatosság és ellenőrzés nélkül, és hogy ez az *egész* egyszerre, minden előzetes figyelmeztetés nélkül, kicsúszhat az ember kezéből.

6

Hat órakor Roger McPherson, a Neuropszichiátriai Kutató Osztály vezetője felment a hatodik emeletre, hogy ellenőrizze pácienset. Bensont tudniillik a maga páciensének tartotta. Ez a tulajdonosi érzés nem is volt teljesen alaptalan. Önélküle nem lenne az NPO, anélkül pedig nem lenne se agysebészet, se Benson.

A 610-es szoba csendes volt, és a lenyugvó nap vörös fényében fürdött. Benson aludni látszott, de amikor McPherson belépett, kinyitotta a szemét.

– Hogy érzi magát? – kérdezte McPherson, és az ágyhoz lépett.

Benson mosolygott: – Mindenki ezt akarja tudni – mondta.

McPherson visszamosolygott: – Ez csak természetes.

– Fáradt vagyok mindössze. Nagyon fáradt. Néha úgy érzem, hogy egy ketyegő időzített bomba vagyok, és azon töröm a fejem, mikor fogok felrobbanni.

– Úgy gondolja? – Gépiesen megigazította Benson takaróját, s közben megnézte a műszeren regisztrált agyhullámgörbét: teljesen normális a lefutása.

– Tiktak – mondta Benson, és megint lehunyta a szemét. Tiktak.

McPherson a homlokát ráncolta. Már megszokta Benson gépi metaforáit, végül is ez a mániája: az ember mint gép. De hogy a műtét után ilyen hamar fellépjen . . .

– Fájdalmat nem érez?

– Egyáltalán nem. Illetve, a fülem mögött fáj egy kicsit, mintha elestem és megütöttem volna. Máshol sehol.

McPherson tudta, hogy ez a csont fájdalma a fúrás helyén.

– Mintha elesett volna?

– Elesett ember vagyok – mondta Benson. – De már beletörődtem.

– Mibe?

– Abba, hogy géppé változom. – Megint kinyitotta a szemét és mosolygott: – Vagy időzített bombává.

– Szagokat nem érez? Vagy más különleges dolgot? – Közben az ágy feletti EEG követőműszert nézte. Normális alfalefutást mutatott, a rohamokra jellemző aktivitás minden jele nélkül.

– Nem. Semmi ilyesmit nem érzek.

– De úgy érzi, hogy felrobbanhat? – Eszébe jutott, hogy ezt tulajdonképpen Ross doktornőnek kellene megkérdeznie.

– Valahogy úgy – felelte Benson. – A jövő háborújában mindnyájan felrobbanhatunk.

– Milyen háborúban?

– Úgy látom, megdöbbent – mondta Benson.

– Nem, csak csodálkozom. Mit ért a jövő háborúján?

– Az emberek és a gépek háborúját. Tudja, az emberi agy elavult.

Ez új dolog volt, eddig még nem hallotta Bensontól. Nézte, ahogy ott fekszik az ágyban, vastag kötéssel a fején és a vállán, amitől túlságosan nagynak, túlméretezettnek látszott.

– Igen – folytatta Benson. – Az emberi agy eljutott addig, ameddig eljuthat. Kimerült és átadja helyét az értelmes formációk egy új generációjának. Ezek fogják . . . Miért vagyok olyan fáradt? – Ismét becsukta a szemét.

– Kimerítette a műtét.

– Kis műtét volt – mondta Benson, és csukott szemmel mosolygott. Egy pillanattal később már horkolt.

McPherson az ágy mellett maradt még egy ideig, azután az ablakhoz ment, és a napnyugtát nézte a Csendes-óceán felett. Benson szép szobát kapott, még a tengerből is láthatott egy kicsit Santa Monica felhőkarcolói között. Még néhány per-

cig maradt. Benson nem ébredt fel. Végül kiment, és a nővérügyeleten a következő feljegyzést csatolta a beteg anyagához:

„A páciens éber, élénken reagál. 3 X orientációja jó."

A bejegyzés után kissé elgondolkodott. Tulajdonképpen nem tudta pontosan, hogy Benson személyre, helyre és időre orientált-e; ezt nem ellenőrizte külön. De gondolkodása tiszta és reakcióképes volt, és McPherson nem töprengett tovább.

„Gondolkodása rendszeres, világos, de gépi képzetei a műtét előtti állapotot mutatják. Ennek teljes bizonyossággal való meghatározása még korai lenne, de úgy tűnik, hogy az eredeti előrejelzés, mely szerint a műtét ezt a képzetrendszert a rohamok közt nem fogja megváltoztatni, helyes volt."

Aláírta: Dr. R. A. McPherson.

Egy pillanatig még nézte, majd összecsukta a dossziét, és visszatette a polcra. A feljegyzés pontos és objektív, nem ad tápot hamis illúzióknak. A beteglapok végül is jogi dokumentumok, melyekre a bíróság is támaszkodik. McPherson nem hitte, hogy Benson anyaga valaha is a bíróság elé kerülne, de az ember sosem lehet elég óvatos. Egyébként szilárdan hitt a formaságok betartásában, és ezt kötelességének is érezte.

Minden nagy tudományos kutatólaboratórium vezetőjének politikusnak is kell lennie. Ezt lehet tagadni, lehet nem szeretni, de igaz, és a munka szükséges része. Gondoskodnia kell arról, hogy a laboratórium minden dolgozója elégedett legyen a közös munkával. Minél több a primadonna, annál nehezebb a munka, éppúgy, mint a politikai arénában.

A laboratóriumot külső forrásokból kell fenntartani, és ez is tisztára politika. Különösen ha olyan kényes munkaterületről van szó, mint a neuropszichiátriai kutatás. McPherson már régen kidolgozta a „torma-peroxidáze" pénzszerzés stratégiáját. Pofonegyszerű az ügy: a pénzt a torma-peroxidáze enzim kutatására kéri, ami a rák gyógyszere lehet. Erre könnyen lehet kapni bármelyik alaptól hatvanezer dollárt – ezzel szemben az agyműködés szabályozására hatvan centet sem adnának.

Rápillantott a dossziék sorára, az ismeretlen nevekre, mie lyek közé Benson, H. F. 610 megkülönböztethetetlenül beolvadt. Egy dologban, gondolta, igaza van Bensonnak: csakugyan egy két lábon járó időzített bomba. A műtétileg szabályozott agyműködésű ember ki van téve a nyilvánosság mindenfajta irracionális előítéletének. A szívritmus-szabályozó készülék beültetését csodálatos találmánynak, a veseműködés gyógyszeres szabályozását istenáldásának tekintik, de az agy szabályozása gonosz dolog, kész katasztrófa, még akkor is, ha teljesen analóg más szervek szabályozásával. Még a technológia is hasonló: a nukleáris agyritmus-szabályozó ugyanolyan, mint a szívritmus-szabályozó.

De az előítélet szilárdan tartja magát. És Benson egy ketyegő időzített bombának képzeli magát. McPherson sóhajtott. Ismét kivette a dossziét, és megkereste Ellis és Morris műtét utáni ápolási rendelkezéseit. Ezekhez hozzáírta: „A holnap reggeli beprogramozás után kezdjék el a thorazin-kezelést."

Nézte a bejegyzést, majd eszébe ötlött, hogy az ápolónők nem fogják megérteni a „beprogramozást", ezért kihúzta és helyette ezt írta be: „Holnap déltől kezdjék el a thorazin-kezelést."

Nyugodtabban fog aludni, ha Bensont thorazin-kúrára fogják, gondolta, miközben lement az emeletről. Lehet, hogy nem sikerül az időzített bombát hatástalanítani, de az egész bombát be lehet tenni egy vödör hideg vízbe is.

7

Késő este Gerhard aggodalmasan ült a Telecomp-szobában a számítógép-konzolnál. Újabb utasításokat táplált be, majd a telex-géphez lépett, és olvasni kezdte a zöldvonalas lapok hosszú göngyölegeit. Gyorsan átfutott rajtuk, és kereste a programozott utasításokban a hibát.

A számítógép sohasem téved. Gerhard közel tíz éve dolgozik már különféle számítógépekkel különböző helyeken, de soha és sehol nem tévedett egyik gép sem. Hibák persze mindig előadódtak, de mindig a programban és nem a gépben. Néha

nehéz volt elfogadni a gépeknek ezt a tévedhetetlenségét. Először is, nem illett bele az ember felfogásába a világról általában, ahol mindig vannak géphibák: a biztosítékok kiégnek, a sztereokészülékek meghibásodnak, a kemencék túlhevülnek, az autók nem indulnak el. A modern ember el is várja, hogy a gépek is kivegyék illő részüket a hibákból.

De a számítógépek mások, és a velük való munka megalázó tapasztalatot jelentett. A számítógépeknek mindig igazuk van. Így, ilyen egyszerűen. Még ha hetekig tart is egy hiba megtalálása, ha a programot tucatszor ellenőrzik is más és más emberek, még ha az egész személyzet arra a következtetésre jut is, hogy ez egyszer a számítógép áramkörei meggabalyodtak, végül mindig kiderül, hogy valamilyen emberi hibáról van szó. Mindig.

Richards lépett be, ledobta sportzakóját, és kitöltött magának egy csésze kávét.

– Mi újság?

Gerhard a fejét ingatta. – Éppen Györggyel kínlódom.

– Megint? – Richards a konzolra pillantott. – És mi van Mártával?

– Márta oké. Györggyel van baj.

– Melyik Györggyel?

– Szent Györggyel – mondta Gerhard. – Egy dög, eskü-szöm.

Richards kávéjával a konzolhoz ült. – Hadd próbáljam meg én is.

– Próbáld csak – mondta Gerhard.

Richards nyomogatni kezdte a gombokat. Előbb Szent György programját, majd Márta programját hívta le. Azután benyomta a kölcsönhatás hívógombját.

Ezeket a programokat nem Richards és Gerhard tervezte, hanem korábbi számítógép-programok módosításával dolgozták ki különböző egyetemeken. De alapgondolatuk ugyanaz volt: olyan emocionális reagálási program kidolgozása, amely hasonlít az emberéhez. Ezért nevezték el a programokat Györgynek és Mártának. Előzményekben nem volt hiány. Ilyen volt a bostoni Elíz- és az angliai Aldous-program.

György és Márta azonos program, kisebb módosításokkal.

Az eredeti György semleges reagálási program volt, de a később kidolgozott Mártát már kissé kritikusra programozták. Mártának majdnem semmi sem tetszett. Végül egy új, igen szeretetreméltó György-programot is kidolgoztak, amelyet ezért el is neveztek Szent Györgynek. E programok három érzelmi állapot, a szeretet, a félelem és a harag alapján a közeledés, a visszahúzódás és a támadás akcióival tudtak reagálni. Mindez természetesen igen elvontan, számok formájában történt. Például: az eredeti György a számok többségével szemben semleges volt, de a 751-es számot gyűlölte. Így programozták. Ennek kiterjesztésével azután gyűlölte a hasonló 743-as, 772-es stb. számokat is. Viszont előnyben részesítette a 404-es, 133-as és 918-as számokat. Ha az ember ezeket a számokat nyomta be, György olyan számokkal felelt, amelyek szeretetet és közeledést jelentettek. De a 707-es szám benyomására visszahúzódott, a 750-es benyomására dühösen támadott – a válaszként kinyomtatott számok tanúsága szerint.

A Neuropszichiátriai Kutató Osztály munkatársai hosszú ideje játszottak már e programokkal. Ezután fordító mechanizmusokat építettek be a programokba, amelyek a számokat lefordították szavakra és mondatokra. Ez igen szórakoztató és tanulságos játék volt. A kölcsönhatásokat „karácsonyi játéknak" nevezték el, mert nagyrészt ajándékok adására és kapására terjedtek ki: olyan tárgyakéra, melyeknek hozzásorolt vagy „megtanult" emocionális értékük volt, ugyanúgy, mint a számoknak.

György a Márta-programmal való kölcsönhatás során néha megnyerte Márta rokonszenvét, akinek bíráló szelleme ilyenkor háttérbe szorult. Ezzel szemben Szent György sokkal roszszabban hatott rá. Szeretetreméltó modorában mindent elfogadott, és ez zavarba hozta Mártát. Ha normálisan folyt le a program. Richards figyelte a kinyomtatott reakciókat:

HELLO, ÉN SZENT GYÖRGY VAGYOK
HELLO
MAGÁNAK MI A NEVE?
MÁRTA
NEM SOKAT BESZÉL, MÁRTA

NEM
DE ÉN KEDVELEM MAGÁT
MIÉRT? ÉN NEM KEDVELEM MAGÁT
TUDOM. HOGY SEGÍTHETEK EZEN?

– A periódusokat nem nyomtatja ki következetesen – jegyezte meg Richards. – Mióta?

– Ez még semmi – mondta Gerhard. – Figyeld csak tovább.

SEGÍTENI?
IGEN, SZERETNÉK SEGÍTENI MAGÁN
ADOK EGY MACSKÁT

Richards felszisszent. A program szerint mind György, mind Márta utálja a macskát. Macskát ajándékozni fölöttébb ellenséges lépés.

KÖSZÖNÖM
TESSÉK MÉG EGY MACSKA
KÖSZÖNÖM. NAGYON KEDVES
TESSÉK MÉG EGY MACSKA
KÖSZÖNÖM, NEM KÉREM
NEM SZERETI A MACSKÁT?
DE IGEN. DE MÁR ELÉG MACSKÁM VAN
TESSÉK EGY GORILLA

– Borzasztó – mondta Richards. – Milyen a többi kölcsönhatás?

– Ugyanilyen – mondta Gerhard.

– Ugyanilyen rosszak?

– Többé-kevésbé.

Már hozzászoktak ahhoz, hogy a számítógépek kölcsönhatásainak eredményeit immár nem lehet előre látni. Általános

formában sejteni lehet, de a specifikus eredmények bizonytalanok. Mintha sakkozna a számítógép: nyer, de az ellenfél lépéseitől függően mindig másképp.

NEM KELL GORILLA
NEM SZERETI A GORILLÁT?
NEM, KÖSZÖNÖM
MAGA TÚL UDVARIAS
SAJNÁLOM, HA BÁRMIVEL MEGSÉRTETTEM VOLNA
TÚL SOKAT BESZÉL
ELNÉZÉST KÉREK
TESSÉK EGY PADLIZSÁN

Richards felfigyelt: Szent György programjában a padlizsán nem szerepelt, de az uborkát és a banánt nem szerette.

KÖSZÖNÖM, NEM KÉREM
NEM SZERETI A PADLIZSÁNT?
NEM NAGYON
TESSÉK MÉG EGY
KÖSZÖNÖM, NEM KÉREM
AZT AKAROM, HOGY FOGADJA EL
KÖSZÖNÖM, NEM KÉREM
TESSÉK, VEGYE EL
KÖSZÖNÖM, NEM KÉREM
RAGASZKODOM HOZZÁ
KÖSZÖNÖM, NEM KÉREM

– Mi történt Szent Györggyel? – kérdezte Richards. – A válaszai majdnem azonosak.
– Engem is ez aggaszt.
– Milyen ciklust ír le a programja?
– Éppen ezt kerestem én is, amikor megjöttél.

RAGASZKODOM HOZZÁ, HOGY FOGADJA EL
AZ UBORKÁT
VISSZAUTASÍTOM

– György! – kiáltott fel Richards.

AKKOR TESSÉK EGY BANÁN
NEM

– Szent György elfajzott – mondta Richards. – Már nem szent.

TESSÉK A BANÁN ÉS AZ UBORKA
KÖSZÖNÖM, NEM KÉREM
RAGASZKODOM HOZZÁ
MENJEN A POKOLBA. MEGÖLÖM
. . . . . .
. . . . . .

Az ernyő tele volt pontokkal. – Mit jelent ez? Kinyomtathatatlan választ? – kérdezte Richards.

– Nem tudom. Még sohasem tapasztaltam.

– Hányszor futott le ez a program? – kérdezte Richards.

– Száztízszer.

– Vannak öntanuló törlések?

– Nincsenek.

– Mi a manó! – mondta Richards. – Kezd türelmetlen szentté válni. – Elvigyorodott. – Ezt felírhatjuk.

Gerhard bólintott, és visszament a kinyomtató készülékhez. Elméletben nem volt meglepő, ami történt. Mind Györgyöt, mind Mártát úgy programozták, hogy tanuljanak a tapasztalatból. Ugyanúgy, mint a sakkozó programoknál, ahol a gép minden játszma után jobban játszik, ezeket a programokat is úgy dolgozták ki, hogy a gép tanuljon az új reakciókból. 110 sorozattapasztalat után Szent György szent természete hirtelen megváltozott. Megtanulta, hogy ne legyen szent Mártával szemben, még ha eredetileg szentnek programozták is.

– Megértem az érzéseit – mondta Richards, és kikapcsolta a gépet, majd Gerharddal együtt keresni kezdte a programozási hibát.

1971. március 11., csütörtök: a beprogramozás

I

Janet Ross az üres szobában ült, és a faliórára nézett. Reggel kilenc óra volt. Íróasztala, egy váza virágtól és egy jegyzettömbtől eltekintve, üres volt. A vele szemben levő székre pillantott, majd hangosan megszólalt: – Hogy megy?

Kattanás hallatszott, és Gerhard hangja válaszolt a mennyezetre szerelt hangszóróból.

– A világítás már jó, még egy perc, és a hangerő-beállítás is kész. Mondjon valamit.

Bólintott és a válla fölött a mögötte levő, egy irányban átlátszó tükörbe nézett. Csak önmagát látta, de tudta, hogy Gerhard a tükör mögül látja őt.

– Fáradt a hangja – mondta.

– Múlt éjszaka Szent Györggyel bajlódtam – felelte Gerhard.

– Én is fáradt vagyok, de én olyasvalakivel bajlódtam, aki egyáltalán nem szent – mondta, és nevetett. A beszélgetés célja csupán a hangerő beállítása volt, így nem is nagyon fontolgatta, hogy mit mond. Tény, hogy Arthur nem egy szent. Nem is az a kimondottan nagy felfedezés, bár amikor néhány hete megismerkedett vele, talán még azt hitte. Egy kicsit megbabonázta. (– Megbabonázta? Hm. Valóban így nevezné ezt? – szinte hallotta dr. Ramos kérdését.) Arthur jóképűnek és vagyonosnak született. Sárga Ferrarival száguldozik, és maga is csupa lendület és csupa szeretetreméltóság. Mellette nőiesnek és csábítónak érezhette magát. Arthurnak bolondos ötletei vannak. Minden előzetes bevezetés nélkül Mexico Citybe repült vele vacsorázni, mert ismert ott egy kis vendéglőt, ahol a világon a legjobb tacost készítik. Janet tudta, hogy mindez ostobaság, de azért élvezte. És bizonyos kikapcsolódást is jelentett, hogy sohasem kellett az orvostudományról, a kórházról, a pszichiátriáról beszélnie. Arthurt ezek nem érdekelték, Ar-

thurt õ csak mint nõ érdekelte. (– Nem mint szex-objektum? – A fene vinné el dr. Ramost.)

Késõbb, amikor már jobban ismerték egymást, szeretett volna a munkájáról is beszélni, de meglepetéssel tapasztalta, hogy Arthur hallani sem akar róla. Arthurra az õ munkája fenyegetésként hat: neki „sikerkomplexusa" van. Névleg tõzsdeügynök, ami egy gazdag ember fiának nem nehéz dolog, és nagy hozzáértéssel beszél a pénzrõl, beruházásról, kamatlábakról, kötvényekről, de kissé agresszív modorban, túlkompenzált önigazolással. Janet késõbb rájött arra, amit kezdettõl fogva tudnia kellett volna: hogy Arthur érdeklõdését elsõsorban a maga tartalmas voltával keltette fel. Õt – legalábbis elméletben – nehezebb volt meghódítani, mint a mulatókban és cukrászdákban felcsíphetõ kis színésznõket, és meghódítása növelte férfiúi önbizalmát. Ez a szerep fokozatosan zavarni kezdte, már nem telt öröme abban, hogy nõies és kacér lehet Arthur társaságában, és az egész ügyet nyomasztónak érezte. Aminek az volt a jele, hogy a munkája jobban lefoglalta, és kezdte lemondani a randevúkat. Ha együtt voltak, már untatta a férfi mesterkélt lendülete, nyugtalan, impulzív magatartása, az öltönyei és a kocsijai. Nézte a vacsoraasztal fölött, és próbálta kitalálni, mi is vonzotta hozzá. Ennek a vonzalomnak már nyoma sem volt. Végre tegnap este szakított vele. Mindketten tudták, hogy elõbb-utóbb sor kerül rá. Miért érzi most mégis lehangolónak?

– Abbahagyta a beszédet – mondta Gerhard.

– Nem tudom, mit mondjak . . . Itt az ideje, hogy minden jószándékú ember a páciens segítségére siessen. A fürge barna róka átugrotta a varangyosbékát. Ki korán kel, aranyat lel. – Elhallgatott. – Elég?

– Még egy kicsit.

– Mary, Mary, miért kérdi, mitõl nyílnak a virágok? . . . Sajnálom, a folytatás nem jut eszembe. Hogy van tovább? – Nevetett.

– Elég, megvan a hangerõ.

Janet felnézett a hangszóróra. – Maga fogja beprogramozni, ha minden készen lesz?

– Valószínûleg – felelte Gerhard. – Ha minden jól megy. Rog mielõbb nyugtatókra akarja fogni.

Dr. Ross bólintott. Ez Benson műtétének utolsó szakasza, amit a nyugtatókúra előtt el kell végezni. Éjfélig kapta a phenobarbitont. Reggelre kitisztul az agya, és készen áll a beprogramozásra.

McPherson ötlete volt a kifejezés ilyen vonatkozásban való használata. McPherson szerette a számítógépi terminológiát. Tulajdonképpen két rendszer, egy számítógép és egy végrehajtó mechanizmus beszabályozásáról van szó. Benson esetében ezt inkább két számítógépnek lehet felfogni, melyek egyike a saját agya, a másik a vállába ültetett kis számítógép. A huzalozás már kész, most jön a visszacsatoló hurok, melynek áramútja: Benson–a mini-számítógép–Benson.

McPherson ezt az elsőnek tekintette sok utána következő eset közül. Úgy tervezi, hogy az epilepsziáról továbbhaladnak a skizofréniára, a szellemileg elmaradott páciensekre és végül a vakokra. A szépen kidolgozott diagramok már ott díszlenek a szobája falán. Az összekapcsoláshoz mind összetettebb számítógépet fognak használni, míg végül eljutnak a Q-formalizmushoz, melyet még dr. Ross is igen távolinak tartott.

Most a gyakorlati kérdés az, hogy a negyven elektróda közül melyik az, amelyik levezeti a rohamokat. Ezt még senki sem tudja: kísérletileg kell meghatározni. A műtét alatt millimméter pontossággal helyezték be az elektródákat a célterületbe. Noha a beültetés kitűnő sebészi munka volt, az agyszövet sűrűségéhez viszonyítva mégiscsak durva, hozzávetőleges lehetett. Az agy idegsejtjeinek átmérője 1 mikron. Egy milliméterben ezer idegsejt van.

Ezért a beültetett elektródák szükségképpen csak durván közelítik meg a célpontot; a nagyobb pontossághoz sokkal több elektródára lenne szükség. A nagyobb területet átfogó, több elektróda közül feltehetően legalább egy azon a pontos helyen lehet, ahol a rohamot el lehet téríteni. Így is csak próbálgatással lehet megállapítani, hogy melyik elektródára kell az ingert adni.

– Jön a páciens – mondta Gerhard a hangszóróból. Egy perccel később megérkezett Benson a tolószékben, kék-fehér csíkos kórházi köpenyben. Élénknek látszott, amikor mereven

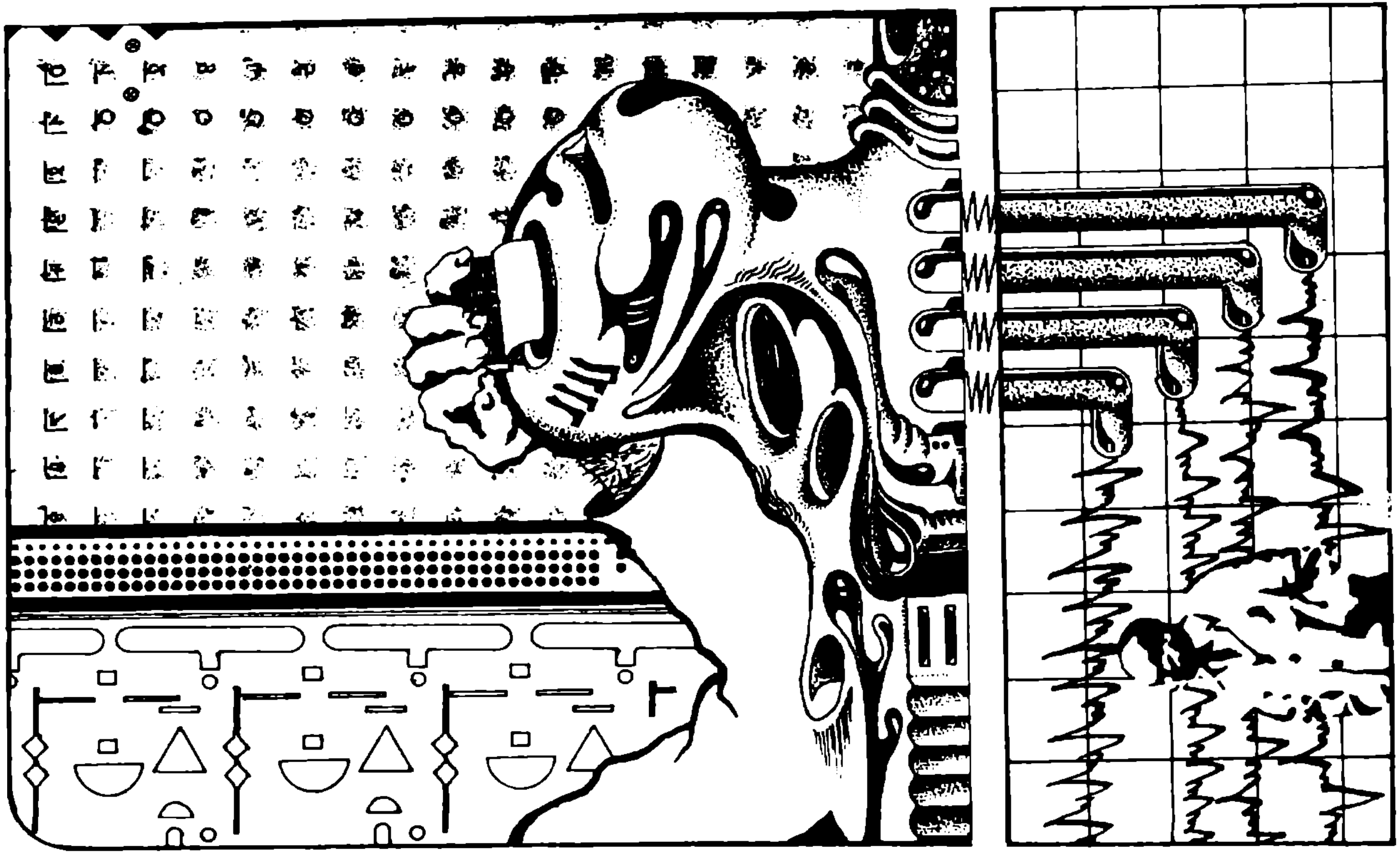

intett üdvözlésképpen: karja mozgását akadályozta a vállkötés. – Hogy van? – kérdezte mosolyogva.

– Ezt nekem kell kérdeznem öntől.

– Itt most én fogok kérdezni – mondta Benson. Még mindig mosolygott, de hangjának volt bizonyos éle. Janet meglepetéssel konstatálta, hogy Benson fél. Majd azon csodálkozott, hogy miért lepődött meg ő ezen. Természetes, hogy fél. Mindenki félne a helyében. Ő maga sem valami nyugodt.

Az ápolónő megveregette Benson vállát, bólintott dr. Ross felé és kiment. Egyedül maradtak.

Kis ideig egyikük sem szólt. Benson nézte, és ő visszanézett rá. Időt akart adni Gerhardnak, hogy a mennyezetbe szerelt televíziós kamerát beállítsa, és előkészítse az ingerközlő berendezést.

– Mi lesz ma? – kérdezte Benson.

– Impulzusokat adunk az elektródáira, sorban egymás után, hogy láthassuk, mi történik.

A férfi bólintott. Látszólag nyugodtan fogadta a közlést, de dr. Ross már megtanulta, hogy nem szabad hitelt adnia a nyugalmának. Egy pillanat múlva meg is kérdezte: – Fájni fog?

– Nem.

– Akkor jó. Kezdhetjük.

Gerhard a szomszéd szobában egy magas széken ült, körülötte a sötétben világító zöld számlapokkal, és az átlátszó tükrön át a beszélgető doktornőt és Bensont nézte.

Richards felemelte a magnetofon mikrofonját, és nyugodt hangon beleszólt: – Első impulzussorozat, Harold Benson, 1971. március 11.

Gerhard az előtte levő négy tévé-ernyőre pillantott. Egyik Bensont mutatta: ezt képmagnóra veszik. A másik képernyő a negyven elektróda hegyének számítógépi reprodukcióját mutatta, két párhuzamos sorban, az agyszövetben. Az impulzusokat megkapó elektródák hegye fel fog villanni a képernyőn. A harmadik képernyő az elektromos impulzus nyomvonalát fogja mutatni. A negyedik a Benson nyakába beültetett miniszámítógép kapcsolási rajzát ábrázolja; ezen is fel fognak vil-

lanni az áramutak, amikor az impulzusok végigfutnak az áramkörökön.

A másik szobában dr. Ross beszélt: – Különböző érzetei lesznek, egyesek igen kellemesek. Majd mindig meg kell mondania, hogy mit érez. Rendben van?

Benson bólintott.

Richards diktált: – Egyes számú elektróda, 5 millivolt, 5 másodpercig.

Gerhard gombokat nyomott le. A számítógépecske kapcsolási rajzán áramkörök záródtak, ahogyan az áram átfutott a bonyolult elektronikai halmazon.

– Ez érdekes – mondta Benson.

– Mi érdekes? – kérdezte dr. Ross.

– Ez az érzés.

– Le tudná írni?

– Olyan ízt érzek, mintha sonkás szendvicset ennék.

– Szereti a sonkás szendvicset?

Benson vállat vont: – Nem különösebben.

– Éhes?

– Nem mondhatnám.

– Érez valami mást is?

– Nem, csak a sonka ízét – Benson elmosolyodott. – Rozskenyéren.

Gerhard az ellenőrző táblánál bólintott. Az első elektróda egy régi memória-nyomvonalat aktivizált.

Richards: – Kettes elektróda, 5 millivolt, 5 másodperc.

Benson: – A mosdóba kell mennem.

Dr. Ross: – Elmúlik.

Gerhard hátradőlt, ivott egy korty kávét, és tovább figyelte a beszélgetést.

– Hármas elektróda, 5 millivolt, 5 másodperc.

Ez semmilyen hatással nem volt Bensonra. Nyugodtan beszélgetett tovább dr. Ross-szal a vendéglők, szállodák és repülőterek mosdóiról.

– Próbáljuk meg még egyszer – mondta Gerhard. – Öttel feljebb. – Ismétlés, hármas elektróda, 10 millivolt, 5 másodperc. – A képernyőn felvillant a hármas elektróda, de hatás most sem volt.

– Folytassuk a négyessel – mondta Gerhard, és feljegyezte az eddigieket:

1. memória-nyomkövetés (sonkás szendvics)
2. hólyagtelítettség
3. szubjektív változás nincs.
4.

Leírta a pontot és várt. Sokáig fog tartani, amíg végigmennek mind a negyven elektródán, de csuda érdekes figyelni a hatást. Minden elektróda teljesen más hatást vált ki, annak ellenére, hogy nagyon közel vannak egymáshoz. Ez is az agy sűrűségét bizonyítja; mellesleg, az agyról már régen megállapították, hogy az ismert világ legbonyolultabb struktúrája. Egyetlen emberi agyban háromszor annyi a sejtek száma, mint amennyi ember él a földön. Ezt a sűrűséget felfogni is nehéz. Amikor Gerhard az NPO-ra került, kért egy emberi agyat boncolásra. Több napon át boncolta, egy tucat anatómiai atlasszal maga előtt. A hagyományos tompa fapálcát használta, azzal kapargatta a sajtszerű szürke matériát. Türelmesen, óvatosan kaparta, kaparta – és végül nem talált semmit. Az agy nem olyan, mint a máj vagy a tüdő. Szabad szemmel teljesen egyforma, és semmi sem mutat a tényleges funkciójára. Az agy túl finom, túl bonyolult. Túl sűrű.

– Négyes elektróda – mondta Richards a magnetofonba. – 5 millivolt, 5 másodperc. – Az elektromos impulzus végigfutott az elektródán.

Benson furcsa gyermeki hangon megszólalt: – Kérek tejecskét és sütit.

– Érdekes – mondta Gerhard.

– Szerinted hány éves korát reprodukáltuk? – kérdezte Richards.

– Öt. Legfeljebb hat.

Benson most a háromkerekű biciklijéről mesélt dr. Rossnak. A következő öt percben mint egy idő-utas haladt előre, míg végül teljesen felnőtt, és visszapillantott elmúlt ifjúságára.

– Mindig szerettem a süteményt, de ő sohasem adott nekem. Azt mondta, hogy nem tesz jót. Felfúj.

– Folytatjuk – mondta Gerhard.

– Ötös elektróda, 5 millivolt, 5 másodperc.

Benson kényelmetlenül fészkelődni kezdett a tolókocsin. Dr. Ross megkérdezte, mi a baj. – Furcsa – mondta Benson.

– Mi?

– Nem tudnám megmondani. Mintha smirglipapíron feküdnék. Irritál.

Gerhard bólintott és feljegyezte: 5. potenciális rohamot előidéző elektróda. Ez többször megismétlődött. Egyik-másik elektródáról kitűnt, hogy ösztönzi a rohamot. Senki sem tudhatta, hogy miért, és Gerhard meg volt győződve róla, hogy nem is fogják tudni soha. Az agy túl van az érthetőség határán. A Györgyhöz és Mártához hasonló programokkal végzett kísérletek arra a felismerésre juttatták, hogy viszonylag egyszerű számítógépi utasítások is bonyolult, előre nem látható gépi magatartást idézhetnek elő. Igaz, hogy a beprogramozott gép képességei túlhaladhatják a programozóét. Ez világosan bebizonyosodott 1963-ban, amikor Arthur Samuel az IBM-nél öntanuló sakkjátékra programozott be egy számítógépet, amely azután olyan kitűnő játékossá fejlődött, hogy megverte őt magát is. És mindez olyan számítógépeknél észlelhető, amelyekben nincs több áramkör, mint egy hangya agyában. Az emberi agy ennél sokkal bonyolultabb, és programozása évezredek óta folyik. El lehet képzelni, hogy valaha is meg fogja érteni valaki?

Egy filozófiai probléma is felmerült. Goedel elmélete szerint egyetlen rendszer sem képes megmagyarázni önmagát, és egyetlen mechanizmus sem értheti meg saját működését. Gerhard véleménye szerint az ember sokévi munkával talán meg tudja fejteni részleteiben is egy béka agyának a működését. De a saját agyműködését soha. Ehhez emberfeletti agyra lenne szükség. Gerhard úgy vélte, hogy majd egyszer kifejlesztenek egy olyan számítógépet, amely tisztázni fogja az emberi agy sok milliárd sejtjének és sokszáz milliárd csatlakozásának a titkát. Akkor végre megkapjuk azt az információt, amit keresünk. De az ember maga nem képes ezt a munkát elvégezni; ehhez egy más nagyságrendű értelemre volna szükség. És

természetesen az ember nem fogja érteni, hogy az a számítógép hogyan működik.

Bejött Morris, egy csésze kávéval a kezében, és az üvegen át Bensonra nézett. – Hogy viselkedik?

– Jól – mondta Gerhard.

– Hatos elektróda, öt és öt – mondta Richards.

Benson erre az impulzusra egyáltalán nem reagált. Dr. Rosszal beszélgetett a műtétről és állandó fejfájásáról. Teljesen nyugodt volt, és látszólag semmilyen hatást sem érzett. Megismételték az impulzust, de Benson magatartása nem változott. Tehát folytatták:

– Hetes elektróda, öt és öt. – Az áram végigfutott az áramkörön, és Benson hirtelen felült. – Ó, ez jó volt – mondta.

– Milyen – kérdezte dr. Ross.

– Ezt meg is ismételhetik, ha akarják.

– Milyen érzés?

– Finom – mondta Benson. Szinte egész lénye megváltozott. – Tudja – mondta egy pillanattal később –, maga csodálatos teremtés, dr. Ross.

– Köszönöm – felelte Janet.

– Rendkívül vonzó. Nem tudom, mondtam-e már ezt magának.

– Hogy érzi most magát?

– Igazán nagyon kedvelem magát – mondta Benson. – Nem mondtam még magának?

– Remek – mondta Gerhard, a jelenetet figyelve. – Nagyon szép.

Morris bólintott: – Erős P-terminál. Kifejezetten feldobta.

Gerhard feljegyezte. Morris kiitta a kávéját. Vártak, míg Benson lecsillapodik. Akkor Richards közönyösen megszólalt:

– Nyolcas elektróda, 5 millivolt, 5 másodperc.

Folytatták az impulzus-sorozatot.

Délben McPherson is megjelent a beprogramozásnál. Ezen senki sem csodálkozott. Végeredményben ez volt a döntő lépés, melyhez képest az előzmények fontossága eltörpült. Beültet-

ték az elektródákat, egy számítógépet és egy áramforrást, és összekötötték egymással, de semmi sem működött, amíg a programkapcsolókat nem aktivizálták. Mint ahogy egy autó összeszerelése is akkor nyeri el értelmét, amikor begyújtják.

Gerhard megmutatta az impulzus-sorozatról készített feljegyzéseit: – Öt millivoltos impulzusokkal három pozitív és két negatív idegvégződést találtunk. Pozitív a hetes, a kilences és a harmincegyes, negatív az ötös és a harminckettes.

McPherson megnézte a feljegyzéseket, majd Bensonra pillantott az üvegen át: – A pozitívak között van igazi P?

– Úgy látszik, hogy a hetes az.

– Erős?

– Elég erős. Az ingerre azt mondta, hogy nagyon kellemes, és hevesen udvarolni kezdett Jannek.

– Nem túl erős? Nem fogja kibillenteni?

Gerhard megrázta a fejét: – Nem, hacsak nem kap sokszoros ingert rövid idő alatt. Ott volt az a norvég . . .

– Nem hiszem, hogy emiatt aggódnunk kellene – mondta McPherson. – A következő napokban a kórházban marad, és ha úgy látjuk, hogy valami balul üt ki, átkapcsolhatjuk más elektródákra. Egy ideig megfigyeljük. Milyen a kilences?

– Nagyon gyenge, valójában közömbös.

– Hogyan reagált?

– Kissé aktívabb lett, többet mosolygott, muris vicceket mesélt.

McPhersonra ez nem hatott. – És a harmincegyes?

– A hatása tisztán nyugtató. Nyugalom, kikapcsolódás, boldogság érzetét kelti.

McPherson megdörzsölte a kezét. – Azt hiszem, ennél maradhatunk – mondta. Az üvegen keresztül ismét Bensonra pillantott, és így szólt: – Gerjesszük a hetest és a harmincegyest.

McPherson világosan érezte a gyógyítás történetének nagy drámai pillanatát. Nem így Gerhard: unottan felállt, és a sarokba ment, ahol egy számítógép-konzol volt felszerelve egy tévé-ernyő alatt. Megérintette a gombokat. A képernyő életre kelt, és megjelent rajta a következő szöveg:

BENSON, H. F.
PROGRAMOZÁSI ELJÁRÁS
ELEKTRÓDÁK SZÁMA 40, SORSZÁMOZVA
LEHETSÉGES FESZÜLTSÉG: FOLYAMATOS
LEHETSÉGES IDŐTARTAM: FOLYAMATOS
LEHETSÉGES HULLÁMFORMA: CSAK IMPULZUS

Gerhard lenyomott egy gombot, és az ernyő üres lett. Majd megjelent egy sor kérdés, melyekre lekopogta a válaszokat a konzolon.

1. AKTIVIZÁLANDÓ ELEKTRÓDÁK?
   CSAK 7. ÉS 31.
2. FESZÜLTSÉG 7. ELEKTRÓDÁRA?
   5 MV
3. IDŐTARTAMA 7. ELEKTRÓDÁN?
   5 SEC

Kis szünet után a gép megismételte a kérdéseket a 31. számú elektródára vonatkozóan, és Gerhard lekopogta a válaszokat.

– Bizonyos szempontból érdekes – mondta McPherson Morrisnak. – Előírjuk a kis számítógépnek, hogyan dolgozzon. A kis számítógép utasításait a nagy számítógéptől kapja, ez pedig Gerhardtól, akinek a számítógépe még nagyobb.

— Lehet – mondta Gerhard és nevetett.

A képernyőn megjelent a következő szöveg:

PROGRAMOZÁSI PARAMÉTEREK TÁROLVA
GÉP A TERMINÁL PROGAMOZÁSÁRA KÉSZ

Morris felsóhajtott. Remélte, hogy az ő életében sohasem fog sor kerülni arra, hogy egy számítógép „terminálnak" nevezze őt. Gerhard nyugodtan ütögette a halkan kattanó billentyűket. A többi képernyőn látták a mini-számítógép szakaszosan felvillanó áramköreit, ahogyan a kapcsolások záródtak.

BENSON, H. F. PROGRAMOZVA. A BEÜLTETETT MECHANIZMUS OLVASSA AZ EEG-ADATOKAT ÉS SZOLGÁLTATJA A MEGFELELŐ VISSZACSATOLÁST

Ennyi az egész. Morris némi csalódásfélét érzett. Bár tudta, hogy így fog lefolyni, mégis valami drámaibb dolgot várt vagy igényelt. Gerhard lefuttatott egy rendszerellenőrző programot, amely negatív eredményt adott. A képernyő elsötétült, majd megjelent rajta a következő üzenet:

EGYETEMI KÓRHÁZ 360-RENDSZERŰ SZÁMÍTÓGÉPE KÖSZÖNETÉT FEJEZI KI AZ ÉRDEKES PÁCIENS TERÁPIÁRA UTALÁSÁÉRT

Gerhard mosolygott. A másik szobában Benson nyugodtan tovább beszélgetett Ross doktornővel. Úgy látszott, egyikük sem vette észre, hogy valami megváltozott.

3

Janet Rosst mélyen lehangolta az impulzus-sorozat. A folyosón állt, és Benson után nézett. Megvárta, míg az ápolónő a tolókocsival a fordulónál eltűnik, és csak akkor ment tovább. Végigsietett az előcsarnokon a másik irányban, az NPO színes ajtajai felé. Valamilyen okból Arthur sárga Ferrarijára gondolt, amely olyan csodálatos, elegáns és semmitmondó játékszer. Jó lett volna most Monte Carlóban lenni, kiszállni Arthur Ferrarijából – természetesen egy káprázatos Balenciaga-modellben –, és felmenni a kaszinó lépcsőin, hogy játsszon, pénzbe, ami igazán jelentéktelen dolog. Az órájára nézett. Szent isten, még csak negyed egy. Még egy fél nap áll előtte. Vajon milyen lehet gyermekorvosnak lenni? Valószínűleg csupa öröm. Kisbabákat dédelgetni, néha injekciókat adni nekik és pelenkázni tanítani az anyjukat. Nem rossz életcél.

Eszébe jutott a kötés Benson vállán, és a Telecomp-szobába ment. Remélte, hogy négyszemközt beszélhet Gerharddal, de mindenki ott volt: McPherson, Morris, Ellis. Nagy diadallal köszöntötték fel egymást a műanyagpoharakban gőzölgő kávéval.

Valaki az ő kezébe is nyomott egy poharat, és McPherson

atyailag átölelte a vállát. – Mint hallom, Benson udvarolt magának.

– Igen – felelte kényszeredett mosollyal.

– No, én azt hiszem, maga hozzá van szokva az ilyesmihez.

– Nem egészen – felelte.

A szoba lecsendesedett, az ünnepi hangulat eloszlott. Végeredményben nem olyan mulatságos dolog egy embert áramütésekkel szexuális gerjedésbe hozni. Fiziológiailag érdekes, de ijesztő és szomorú, nem pedig vidám. Miért találták mégis mind olyan mulatságosnak?

Ellis lapos üveget vett elő a zsebéből, és valami víztiszta italt töltött a kávéjába. – Ír módszer – kacsintott. – Így sokkal jobb.

Bólintott és szemével Gerhardot kereste.

– Igya ki, igya ki – biztatta Ellis.

Gerhard elmélyülten beszélgetett Morrisszal. Hallotta Morris szavait: – . . . kérem a kiscicát! – Nevettek. Valami tréfa lehetett.

– Nem rossz a körülményekhez képest – mondta Ellis. – Mi a véleménye?

– Nagyon jó – felelte, és ivott egy apró kortyot. Végül sikerült otthagynia Ellist és McPhersont, és átment Gerhardhoz, aki pillanatnyilag egyedül volt, mert Morris új pohár kávéért ment.

– Beszélhetek magával egy pillanatig? – kérdezte.

– Hogyne – mondta Gerhard, és lehajtotta hozzá a fejét. – Miről van szó?

– Szeretnék kérdezni valamit. Tudja-e innen, a központi számítógépről irányítani Bensont?

– Úgy érti, hogy a beültetett számítógépet?

– Igen.

Gerhard megvonta a vállát. – Azt hiszem, ennek semmi akadálya, de minek? Tudjuk, hogy a beültetett egység működik . . .

– Tudom, tudom. De megtehetné-e . . . óvatossági rendszabályként?

Gerhard nem válaszolt, csak a szeme kérdezte: Óvatossági rendszabályként? Mi ellen?

– No?

– Jól van – mondta végül Gerhard. – Belyukasztok egy vezérlő szubrutint, mihelyt elmennek – és a csoport felé intett. – Úgy állítom be, hogy óránként kétszer ellenőrizze Bensont.

Dr. Ross a homlokát ráncolta.

– Óránként négyszer?

– Nem lehetne tízpercenként?

– Rendben van. Akkor tízpercenként.

– Köszi – mondta dr. Ross, és kiitta a kávéját. Érezte, hogy a gyomrában szétterjed a meleg. Kiment.

Ellis a 610-es szoba sarkában ült, és az ágy körül szorgoskodó féltucat technikust figyelte. Ketten a sugár-laboratóriumból a sugárzást ellenőrizték. Egy lány a vegyi laboratóriumból vért vett a szteroid-szintek ellenőrzésére. Egy EEG-laboráns beszabályozta a monitorokat, ezenkívül itt volt Gerhard és Richards, akik a beprogramozás után még egyszer utoljára ellenőrizni akarták a csatlakozó huzalokat.

Benson mozdulatlanul feküdt, szaporán lélegzett, és a mennyezetet nézte. Úgy látszott, mintha észre sem venné az embereket, akik hozzányúlnak, átrakják a karját, igazítják a lepedőt; csak bámult a mennyezetre.

Ellis az egyik laboratóriumi ember sűrű szőrrel borított kezét nézte Benson fehér kötésén, és eszébe jutottak a majmok, melyeket operált. Ott csupán technikai kérdésekről volt szó, mert az ember mindig tudta – bármennyire igyekezett is felülemelkedni ezen –, hogy a páciensek végeredményben csak majmok, nem emberek, s ha elcsúszik a keze és akár át is vágja a majom nyakát, annak sincs semmi jelentősége. Senki sem fog kellemetlen kérdéseket feltenni, nincsenek se rokonok, se ügyvédek, se sajtó, még csak az ellátási osztály sem fogja firtatni, hogy mi is lett azokkal a 80 dolláros majmokkal.

Senkit sem érdekelt a dolog, voltaképpen őt magát sem. Nem a majmokon, hanem az embereken akart segíteni.

Benson mocorgott. – Fáradt vagyok – mondta és Ellisre nézett.

Ellis megszólalt: – Végezzetek már, fiúk.

Egymás után be is fejezték a munkájukat, hátraléptek az ágytól, bólintottak, összeszedték műszereiket és papírjaikat, s távoztak. Utolsóként Gerhard és Richards. Ellis egyedül maradt Bensonnal.

– Álmos? – kérdezte Ellis.

– Úgy érzem magam, mint egy istenverte gép. Mint egy autó egy bonyolult szerviz-műhelyben. Mint akit javítanak.

Benson egyre ingerültebb lett. Ellis is érezte, hogy felszáll a vérnyomása. Kísértést érzett, hogy hívja az ápolónőket és ápolókat: fogják le Bensont, ha jönne a roham. De ülve maradt.

– Ez mind ostobaság – mondta.

Benson rábámult és mélyet lélegzett.

Ellis a monitorokat nézte az ágy felett. Az agyhullámok lefutása szabálytalanná vált, a diagram közeledett a roham konfigurációjához.

Benson elfintorította az orrát, és a levegőbe szaglászott. – Milyen szag van itt? – kérdezte. – Borzasztó . . . undorító . . .

Az ágy felett a vörös jelzőlámpa most jelezte az impulzust. Az agyhullámok öt másodpercig összegabalyodott fehér vonalakká torzultak. Benson pupillái kitágultak. Majd a vonalak ismét kisimultak, és a pupillái visszanyerték normális méretüket. Benson elfordult és kinézett az ablakon a délutáni napsütésbe.

– Igazán szép nap van ma, nem? – mondta.

5

Janet Ross minden különös ok nélkül este tizenegykor visszajött a kórházba. Megnézett egy filmet egy patológus kollégájával, aki már hetek óta ostromolta, míg most végül elment vele. Bűnügyi film volt, tele gyilkossággal; a patológus azt

mondta, ő csak ilyen filmeket néz meg. Janet ötig számolta a gyilkosságokat, aztán abbahagyta. A sötétben a kísérőjét nézte, aki mosolygott. Reakciója oly mértékben sematikus volt – a patológus, akit vonz az erőszak és a halál –, hogy önkéntelenül más sematikus orvosjellemek jutottak eszébe: a szadista sebész, a gyermeteg gyermekgyógyász, a nőgyűlölő nőgyógyász. És az őrült pszichiáter.

A film után visszamentek a kórházhoz a fiú kocsiján, mert a magáét otthagyta a parkolóhelyen. De nem ment haza, hanem felment az osztályra, minden különösebb ok nélkül.

Az osztály néptelen volt, de remélte, hogy Gerhardot és Richardst munkában találja, és csakugyan ott voltak a Telecomp-szobában, és számítógépi kinyomtatásokat böngésztek. Alig vették észre, mikor belépett és kávét töltött magának. – Valami baj van? – kérdezte.

Gerhard megvakarta a fejét. – Most Márta bolondult meg. Először György nem akart többé szent lenni, most meg Márta kezd kedves lenni. Minden összekuszálódott.

Richards mosolygott: – Magának is megvannak a páciensei, Jan, nekünk is megvannak a mieink.

– Ha már a pácienseimnél tartunk . . .

– Persze – mondta Gerhard, és odament a számítógépkonzolhoz. – Éppen azon csodálkoztam, hogy miért jött. – Elmosolyodott. – Vagy nem sikerült a randevú?

– Csak egy rossz filmet láttam.

Gerhard gombokat nyomott le a konzolon. Betűk és számok kezdtek megjelenni. – Itt vannak az összes ellenőrzések egy óra tizenkét perc óta.

01:12	normális EEG	03:12	alvási EEG
01:22	normális EEG	03:22	alvási EEG
01:32	alvási EEG	03:32	impulzus
01:42	alvási EEG	03:42	normális EEG
01:52	normális EEG	03:52	alvási EEG
02:02	normális EEG	04:02	normális EEG
02:12	normális EEG	04:12	normális EEG
02:22	normális EEG	04:22	normális EEG
02:32	alvási EEG	04:32	alvási EEG
02:42	alvási EEG	04:42	normális EEG
02:52	normális EEG	04:52	normális EEG
03:02	normális EEG	05:02	alvási EEG

05:12 normális EEG
05:22 normális EEG
05:32 alvási EEG
05:42 normális EEG
05:52 normális EEG
06:02 normális EEG
06:12 normális EEG
06:22 normális EEG
06:32 normális EEG
06:42 normális EEG
06:52 impulzus
07:02 normális EEG
07:12 normális EEG
07:22 alvási EEG
07:32 alvási EEG
07:42 alvási EEG
07:52 normális EEG
08:02 normális EEG
08:12 normális EEG
08:22 alvási EEG
08:32 normális EEG
08:42 normális EEG
08:52 normális EEG
09:02 impulzus
09:12 alvási EEG
09:22 normális EEG
09:32 normális EEG
09:42 normális EEG
09:52 normális EEG
10:02 normális EEG
10:12 normális EEG
10:22 normális EEG
10:32 impulzus
10:42 alvási EEG
10:52 normális EEG
11:02 normális EEG

– Ebből semmit sem tudok kivenni – mondta Janet a homlokát ráncolva. – Úgy látszik, állandóan elalszik, felébred, megint elalszik, néha kap egy impulzust, de . . . Nincs valami szemléltetési mód?

Közben a számítógép új jelentést adott le:

11:12 normális EEG

– Ilyenek az emberek. Nem tudják, mit kezdjenek a gépi adatokkal – mondta Gerhard műharaggal. De igaza volt. A gépek tudnak bánni a számoszlopokkal, de az embereknek szemléltető ábrákra van szükségük. Igaz, hogy ezeket meg a gépek ismerik fel nehezen. Például az egyik klasszikus probléma: hogyan lehetne megtanítani egy gépet arra, hogy megkülönböztesse egymástól a B és a D betűt. Minden gyerek tudja, de a számítógép képtelen felismerni, miben különböznek egymástól.

– Felrajzolom grafikusan – mondta Gerhard. Egy gombnyomással letörölte az ernyőt, egy másikkal kockás beosztást varázsolt rá, amelyen pontok kezdtek kigyúlni:

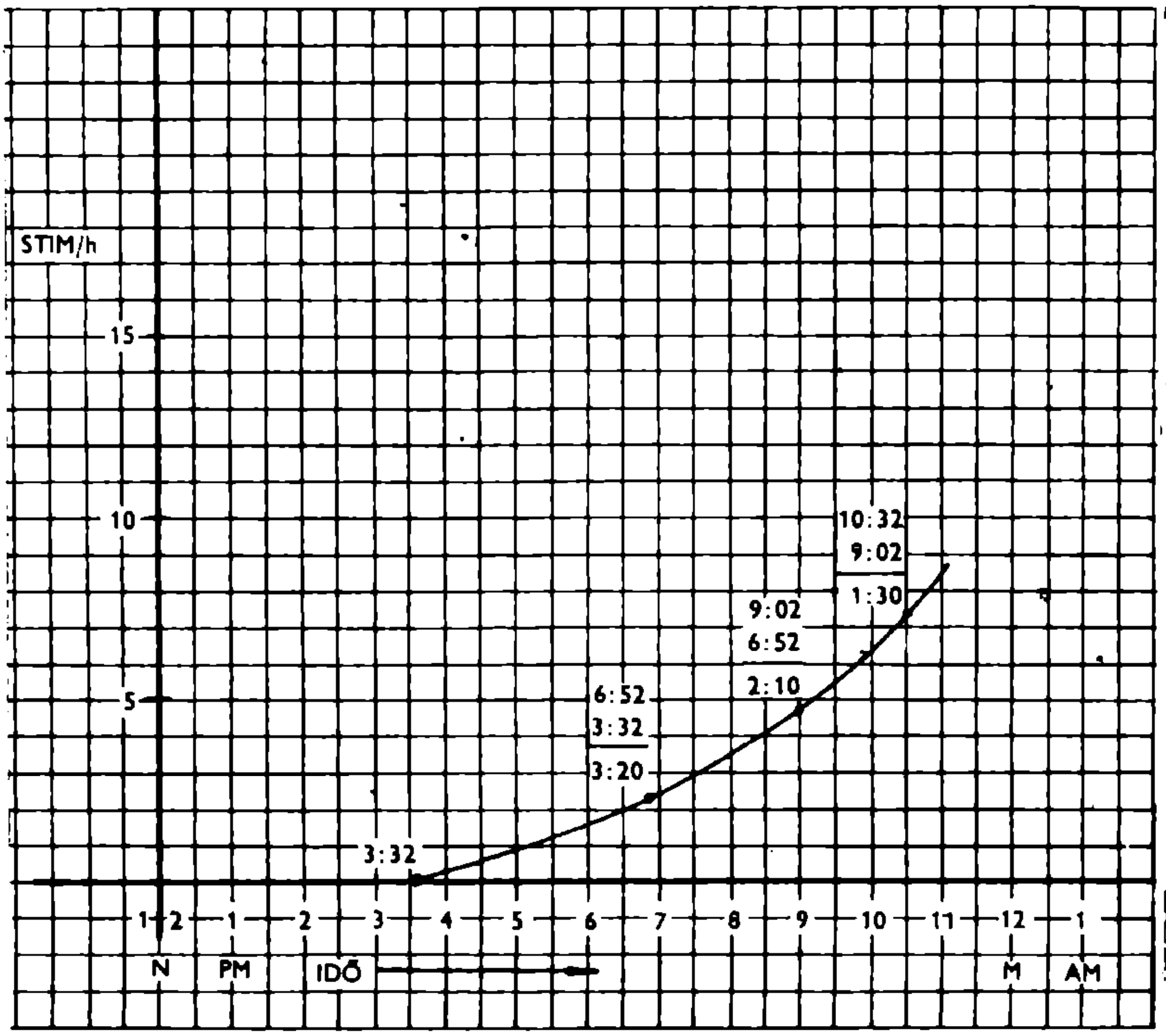
STIM/h
15
10
5
10:32
9:02
1:30
9:02
6:52
2:10
6:52
3:32
3:20
3:32
1 2 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 1
N PM IDŐ AM

– Hűha! – kiáltott fel Janet, amint meglátta az ábrát.

– Mi a baj? – kérdezte Gerhard.

– Az impulzusok egyre sűrűbbek. Hosszú ideig egyet sem kapott, azután kétóránként kapott egyet, most pedig, úgy látszik, már óránként kapja.

– Tényleg? – csodálkozott Gerhard.

– Mit mond ez magának? – kérdezte Janet.

– Semmi különöset.

– Pedig feltétlenül valami különös dolgot jelent. Tudjuk, hogy Benson agya kölcsönhatásban áll a számítógéppel, igaz?

– Igen . . .

– Ez a kölcsönhatás egy tanulási folyamattal jár együtt. Mint ahogy a gyerekekben alakulnak ki a feltételes reflexek. Ha a gyerek kezére ütünk, valahányszor a cukortartóba nyúl, fokozatosan mind ritkábban fog belenyúlni. – Gyorsan rajzolt egy görbét. – Látja?

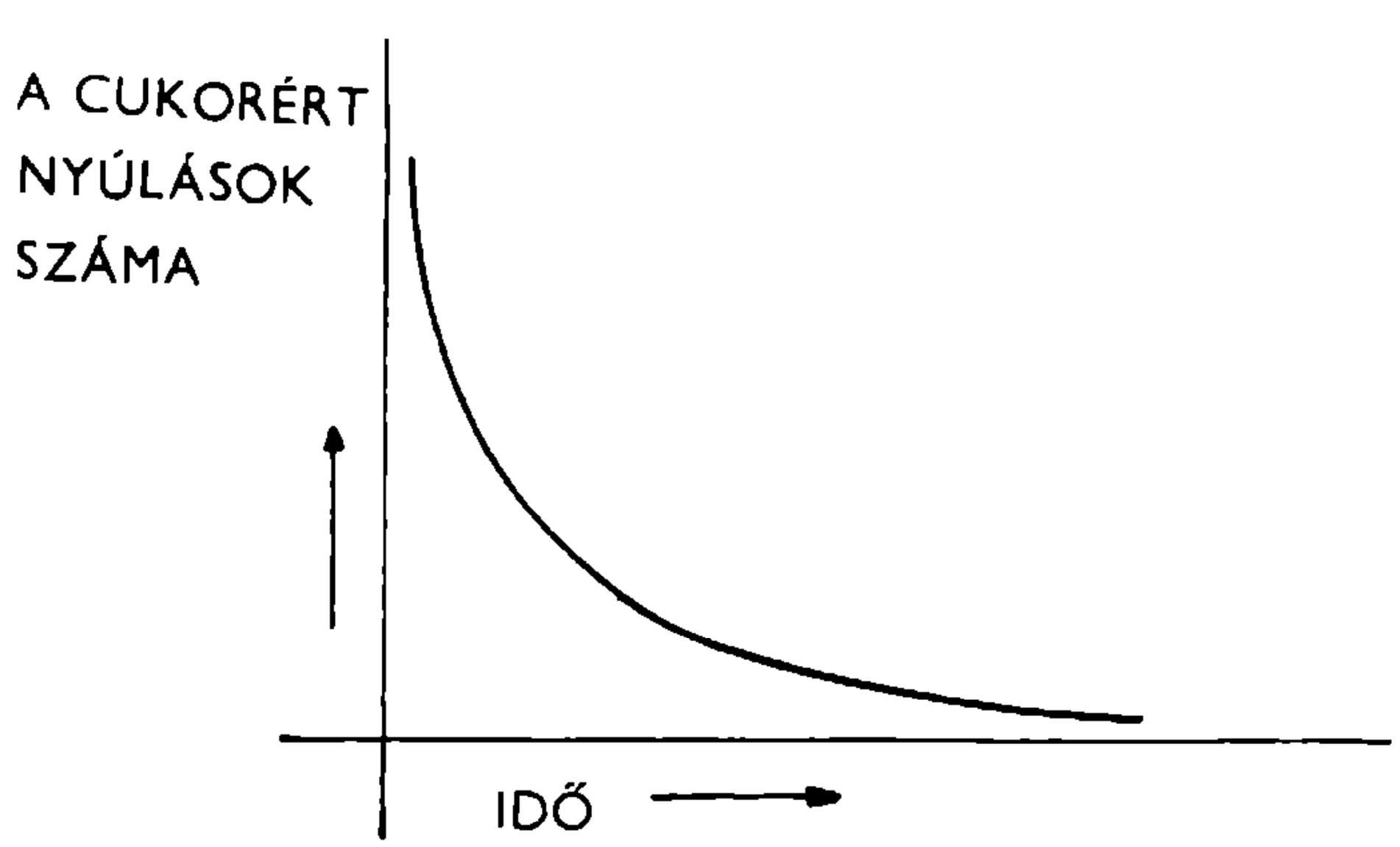

– Ez a negatív erősítés. A gyerek a cukorért nyúl, de a jutalma fájdalom, ezért abbahagyja. Sőt esetleg végleg lemond a cukorról. Így van?

– Biztosan – mondta Gerhard. – De . . .

– Hadd fejezzem be. Ha a gyerek normális, ez a folyamat következik be. De ha mazochista, akkor egészen másképp alakul a görbe. – És gyorsan egy új ábrát rajzolt.

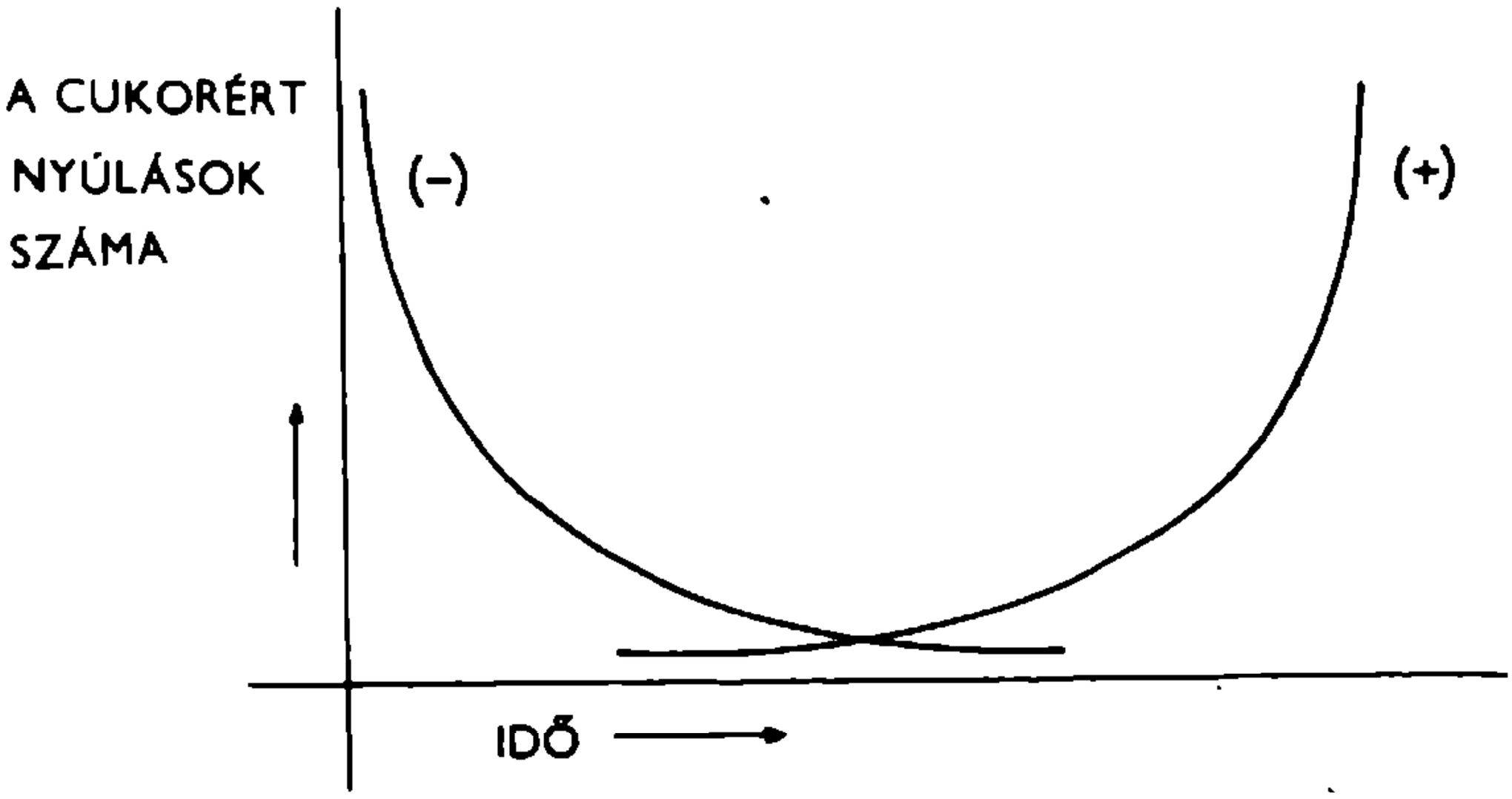

– Itt a gyerek mind gyakrabban nyúl a cukorért, mert szereti, ha megütik. Negatív erősítés helyett pozitív erősítés lép fel. Emlékszik Cecilre?

– Nem – mondta Gerhard.

Közben a számítógép-konzolon új közlés jelent meg:

11:22 impulzus

– Az istenit! Bekövetkezik.

– Mi következik be?

– Benson pozitív progressziós ciklusba fejlődik.

– Nem értem.

– Ugyanaz, mint Cecil esete. Cecil volt az első majom, melynek agyába elektródákat ültettünk be, és ezeket bekötöttük egy nagy számítógépbe. Még 1965-ben, amikor még nem voltak miniatűr-számítógépek, és a majmot igazi drótokkal huzaloztuk össze. Cecil epilepsziás volt. A számítógép detektálta a rohamok kezdetét, és ellenütést alkalmazott a megállításukra. A rohamoknak ritkulniuk kellett volna, ahogy a gyerek mind ritkábban nyúl a cukortartóba, de az ellenkezője történt. Cecil szerette az áramütéseket, és maga kezdeményezte a rohamokat, hogy minél gyakrabban jusson az élvezetes ütésekhez.

– És most Benson is ezt teszi?

– Azt hiszem.

Gerhard hitetlenül rázta a fejét. – Nézze, Jan, mindez csuda érdekes, de egy ember nem tud tetszés szerint epilepsziás rohamokat kezdeményezni. A rohamok . . .

– Az akarattól függetlenek – vágott közbe dr. Ross. – Ez igaz. Ugyanúgy, mint a szívverés, a vérnyomás, az izzadás és az összes többi nem akaratlagos funkció.

Hosszú szünet következett. Végül Gerhard megszólalt: – Most mindjárt bebizonyítja nekem, hogy nincs igazam.

Az ernyőn felvillant az új jelentés:

11:32 –––––

– Csak annyit mondok, hogy túl sok előadást lógott el – szólt dr. Ross. – Hallott valaha az autonóm tanulásról?

– Nem – felelte Gerhard bűntudatosan.

– Ez hosszú ideig rejtély volt. A klasszikus felfogás szerint az ember csak az akaratlagos cselekvések szabályozását tudja megtanulni. Megtanulhat autót vezetni, de nem tudja megtanulni a vérnyomását csökkenteni. Persze a jógik állítólag csökkenteni tudják testük oxigénszükségletét, és le tudják lassítani szívműködésüket majdnem a halál állapotáig. Meg tudják fordítani a belek perisztaltikus mozgását, és folyadékot tudnak felvenni a végbelükön át. De ez mind bizonyítatlan és elméletileg képtelenség.

Gerhard óvatosan bólintott.

– És ennek ellenére kiderült, hogy mindez nagyon is lehetséges. Meg lehet tanítani egy patkányt arra, hogy az egyik füle kipiruljon. A jobb vagy a bal füle, lehet választani. Meg lehet tanítani arra is, hogy a vérnyomását vagy a szívműködését csökkentse vagy fokozza. És ugyanezt meg lehet csinálni az emberekkel is. Nem lehetetlen. Meg lehet csinálni.

– Hogyan? – kérdezte Gerhard leplezetlen kíváncsisággal. Az iménti zavarának nyoma sem maradt.

– Például a magas vérnyomású embereket elhelyezzük egy szobában, karjukon a vérnyomásmérővel. Amikor csökken a vérnyomás, megszólal egy csengő. Megmondjuk a betegnek, hogy törekedjen a csengő minél gyakoribb megszólaltatására.

Tehát a csengőszó a jutalma. Kezdetben teljesen véletlenszerűen történik a dolog. De hamarosan megtanulja, hogy érje el a csengő minél gyakoribb megszólalását. És a csengő mind gyakrabban szólal meg. Néhány óra elteltével már nagyon sokszor.

Gerhard megvakarta a fejét. – Szóval azt hiszi, Benson mind gyakoribb rohamokat kezdeményez, hogy megkapja az impulzus-jutalmat?

– Azt.

– Na de mi a különbség? Hiszen nem lehetnek rohamai, mert a számítógép megakadályozza.

– Ez nem igaz – mondta dr. Ross. – Néhány évvel ezelőtt behuzaloztunk egy norvég tudathasadásos pácienst, és megengedtük neki, hogy tetszése szerint ingereljen egy kéjérzetet előidéző elektródát. Túlgerjesztette magát, és görcsöt kapott.

Gerhard felszisszent.

Richards, aki a számítógép-konzolt figyelte, hirtelen megszólalt:

– Valami hiba van.

– Miféle hiba?

– Megszűntek a leolvasások.

Az ernyőn ezt látták:

11:32 ——

11:42 ——

Janet felsóhajtott. – Nézzék meg, tudja-e a számítógép extrapolálni ezt a görbét – mondta. – Meg kell tudnunk, hogy valóban tanulási cikluson megy-e át Benson és milyen gyorsan. – Az ajtóhoz ment: – Megyek, megnézem, mi van vele.

Az ajtó becsukódott, és Gerhard a számítógép felé fordult.

1971. március 12. péntek: üzemzavar

I

A hatodik emelet (Különleges Sebészet) csendes volt. Az ügyeletet két nővér látta el: az egyik egy páciens kórlapjára jegyezgetett, a másik csokoládét majszolt és egy moziújságot olvasott. Nem ügyeltek dr. Rossra, aki levette a polcról Benson dossziéját, kinyitotta és ellenőrizte.

Meg akart győződni arról, hogy megkapta-e Benson az előírt gyógyszereket, és meglepetéssel látta, hogy nem. – Miért nem adtak Bensonnak thorazint? – kérdezte.

A két ápolónő meglepetten felnézett. – Benson?

– A 610-esben. – Órájára nézett: éppen elmúlt éjfél. – Délben kellett volna kezdeni a thorazin adagolását. Tizenkét órával ezelőtt.

– Elnézést . . . szabad? – Az egyik ápolónő Benson dossziéja felé nyúlt. Dr. Ross odaadta, és figyelte, ahogy az ápolási kezeléseket fellapozza. McPherson thorazin-rendelését valaki pirossal bekeretezte és melléírta: felhívni!

Janet arra gondolt, hogy erős thorazin-adagok nélkül Benson pszichotikus agyműködése ellenőrzés nélkül marad és veszélyessé válhat.

– Ó igen, már emlékszem – mondta az ápolónő – Dr. Morris közölte velünk, hogy csakis az ő és dr. Ross rendelvényeit teljesítsük. Ezt a dr. McPheet vagy kit nem ismerjük, czért arra vártunk, hogy felhívjanak és megerősítsék az előírt terápiát.

– Dr. McPherson a Neuropszichiátriai Osztály vezetője – mondta dr. Ross nyomatékosan.

Az ápolónő szemét összehúzva nézte az aláírást. – Honnan tudhattuk volna, hogy ez ő? Az aláírás olvashatatlan. Nézze meg – és visszaadta a lapot. – Mi McPhee-nek olvastuk, de a kórház telefonnévsorában szereplő egyetlen McPhee nőgyógyász, így a dolog nem látszott logikusnak. Az orvosok néha tévedésből rossz beteglapra írják a bejegyzéseiket, ezért . . .

– Jól van – mondta dr. Ross és legyintett. – De most azonnal adják be neki a thorazint.

– Máris, doktornő – felelte a nővér. Csúnyán nézett rá, és a gyógyszeres szekrényhez lépett. Janet a 610-es szoba felé vette útját.

A rendőr Benson szobája előtt kényelmesen hátradőlt a széken, és a *Titkos Szerelmek* című folyóiratot olvasta elmerülten. Dr. Ross nem kérdezte meg tőle, honnan vette a lapot; nyilván unatkozott, és az egyik ápolónő adta oda neki. Cigarettázott is, és a hamut a földön levő hamutálca irányában a padlóra szórta.

Felnézett és köszönt: – Jó estét, doktornő.

– Jó estét. – Rendre kellett volna utasítania hanyagságáért, de nem tette, elvégre a rendőrök nem az ő hatáskörébe tartoznak, és különben sem őrá, hanem az ápolónőkre haragszik.

– Minden csendes? – kérdezte.

– Eléggé – felelte a rendőr.

A 610-es szobából hangokat és nevetést hallott ki. Valaki éppen ezt mondta: – És akkor mit csinált? – Újabb nevetéshullám. Dr. Ross benyitott.

A szoba sötét volt, csak a televízió képernyője világított. Benson látszólag aludt, testével elfordult az ajtótól, és a takaró egészen a nyakáig ért. Ross lekattintotta a tévét, és az ágyhoz lépett. Gyengéden megérintette a páciens lábát.

– Harry – mondta halkan. – Harry . . .

A láb tapintásra lágy és alaktalan volt. Megnyomta, és furcsán engedett a keze nyomásának. Felgyújtotta az éjjeliszekrény lámpáját, és felhajtotta a takarót.

Benson eltűnt. Helyette három felfújt műanyagzsák volt az ágyban, melyekkel a kórházban a szemétkosarakat bélelik ki. A feje és a karja helyén pedig egy-egy összecsavart törülköző.

– Jöjjön csak be, kérem! – szólt ki halkan.

A rendőr futva jött, keze a revolverén. Dr. Ross az ágyra mutatott.

– Szent isten! Mi történt itt? – kérdezte a rendőr.

– Ezt én kérdezem magától.

A rendőr nem válaszolt. Benézett a fürdőszobába, de az is üres volt. Kinyitotta a beépített szekrényt. – A ruhája itt van.

– Mikor nézett be utoljára a szobába?

– . . . de a cipője eltűnt – mondta a rendőr, még mindig a szekrényt vizsgálva. – A cipők nincsenek itt. – Megfordult és kétségbeesetten meredt dr. Rossra. – Hol van?

– Mikor nézett be utoljára ebbe a szobába? – ismételte meg dr. Ross, és közben megnyomta az éjszakás nővér hívócsengőjét.

– Körülbelül húsz perccel ezelőtt.

Dr. Ross az ablakhoz lépett és kinézett. Az ablak nyitva volt, de hat emelet magasan volt a parkolótér felett. – Mennyi ideig volt távol az ajtótól?

– Nézze, doki, az egész csak néhány perc volt . . .

– Mennyi?

– Kiszaladtam cigarettáért. A kórházban nincs cigarettaautomata. Átmentem a szemben levő kávéházba. Talán három percig voltam távol, úgy féltizenkettő körül. A nővérek azt mondták, addig szemmel tartják az ajtót.

– Hát ez remek – mondta a doktornő. Az éjjeliszekrényen ott látta Benson borotvakészletét, erszényét, a kocsija kulcsait.

Az éjszakás nővér bedugta a fejét: – Mi van?

– Eltűnt a páciens – mondta dr. Ross.

– Tessék?

Janet a műanyagzsákokra mutatott. A nővér lassan reagált, de akkor halottsápadt lett.

– Hívja fel dr. Ellist, dr. McPhersont és dr. Morrist – mondta Janet. – Otthon lesznek, mondja meg a központnak, hogy sürgősen kapcsolja. És mondja meg nekik, hogy Benson eltűnt. Azután hívja fel a kórházi biztonsági szolgálatot. Világos?

– Igenis, doktornő – felelte a nővér, és kiszaladt a szobából. Janet leült Benson ágyára, és a rendőr felé fordult.

– Honnan vette ezeket a zsákokat? – kérdezte a rendőr.

– Egyiket az ágy, a másikat az ajtó melletti szemétkosárból. Egyet pedig a fürdőszobából. A két törülközőt a fürdőszobából.

– Ügyes – mondta a rendőr. – De nem juthat messzire, itthagyta a ruháit – mutatott a beépített szekrényre.

– De a cipőjét felvette.

– Egy ember kórházi pizsamában és kötéssel a fején nem juthat messzire még cipőben sem. – Megrázta a fejét. – Legjobb lesz, ha betelefonálok.

– Benson telefonált valahová?

– Ma este?

– Nem, a múlt hónapban.

– Nézze, hölgyem, most igazán nincs szükségem a csípős nyelvére.

Janet látta, hogy a rendőr nagyon fiatal, húsz-egynéhány éves lehet, és nagyon beijedt, idegesen feszült állapotban van.

– Ne haragudjon – mondta. – Tehát ma este?

– Igen. Egyszer. Úgy tizenegy felé.

– Hallotta, mit beszél?

– Nem. – A rendőr még mindig nem tért magához. – Sohasem hittem volna . . .

– Tehát tizenegy órakor telefonált, és fél tizenkettőkor elment.

Kiment a folyosóra, és a nővérügyelet felé nézett. Valaki mindig van ott, és Bensonnak el kellett haladnia előtte, ha a lifthez ment. Tehát nyilván nem arra ment . . . Most a hall másik vége felé nézett: ott a lépcsőház. Lemehetett gyalog is. De hat emeletet? Ahhoz még túl gyenge. És ha leért az előcsarnokba a kórházi pizsamában és a kötéssel a fején, a recepciónál biztosan megállították volna.

– Nem értem, hová mehetett – mondta a rendőr, aki utána jött.

– Nagyon jó eszű – mondta dr. Ross. Erről a tényről, úgy látszik, mindnyájan megfeledkeztek. A rendőrök szemében Benson garázda bűnöző, a sok száz izgága vagány egyike, akikkel napról napra találkoznak. A kórházi személyzet szemében pedig szerencsétlen, veszélyes, az elmezavar határán álló beteg. Csak egy dologról feledkeztek meg mindnyájan: arról, hogy ugyanakkor nagyon éles eszű, aki kiemelkedő munkát végzett a számítógépek területén, ahol sok kiváló ember dolgozik. A Neuropszichiátriai Osztályon végzett első intelligen-

ciahányados-vizsgálaton 144 pontot ért el. Minden további nélkül feltételezhető, hogy meg tudta tervezni a szökését: ha hallgatózott az ajtónál, hallhatta, hogy a rendőr szólt az ápolónőnek, hogy leszalad cigarettáért, és ez alatt a néhány perc alatt megszökött. De hogyan?

Bensonnak tudnia kellett, hogy kórházi pizsamában nem juthat ki az épületből. Utcai ruháját a szobában hagyta, mert valószínűleg abban sem juthatott volna ki. Éjfélkor biztosan nem. A látogatók már legkésőbb három órával korábban mind elmentek.

Mi az ördögöt csinálhatott?

A rendőr a nővérügyeletre ment, hogy telefonáljon a központjába. Dr. Ross benézett a szomszédos szobákba. A 609-esben egy égési sebesült feküdt; meggyőződött róla, hogy a betegen kívül senki más nincs a szobában. A 608-as szoba üres volt, egy veseátültetéses beteg feküdt benne, akit aznap délután elbocsátottak. Ezt a szobát is ellenőrizte.

A következő ajtó raktár a szokásos sebészeti készletekkel: kötszerek, varrócszközök, vásznak. Kinyitotta az ajtót és bement. Sorról sorra végigpásztázta az intravénás oldatot tartalmazó üvegekkel telerakott polcokat, a különféle eszközökkel tele tálcákat, a steril köpenyeket, a nővérek és ápolók egyenruha-darabjait . . .

Hirtelen megállt. Meglátott egy kék fürdőköpenyt, melyet valaki sietve begyűrt az egyik polc sarkába, amelyen egyébként összehajtogatott fehér nadrágok, ingek és kabátok voltak: az ápolók ruhái.

Behívta az ápolónőt.

– Lehetetlen – mondta Ellis, föl-alá járkálva a nővérügyeleten. – Abszolút lehetetlen. Két nappal . . . két és fél nappal a műtét után. Nem tudhatott elmenni.

– De elment – mondta Janet Ross. – Az egyetlen lehetséges módon: ápolóruhában. Valószínűleg gyalog ment le az ötödik emeletre, és onnan a lifttel az előcsarnokba. Nyilván fel sem tűnt senkinek: az ápolók a nap és az éjszaka minden órájában ki-be járnak.

Ellis szmokingban és fehér ingben, csokornyakkendőben volt és cigarettázott. Janet még sohasem látta dohányozni. – Még mindig nem tudom elhinni – mondta. – Kábultan a thorazintól . . .

– Egyáltalán nem kapott thorazint – mondta Janet.

– Nem kapott?

– Mi az a thorazin? – kérdezte a rendőr, aki jegyzeteket készített.

– Az ápolónők bizonytalankodtak a rendelés felett, ezért nem adták be. Huszonnégy órája nem kapott se kábítót, se nyugtatót.

– A krisztusát! – Ellis úgy nézett az ápolónőkre, mint aki meg tudná ölni őket. – De hát a feje? Be van kötözve. Valakinek észre kellett volna vennie.

Morris, aki hallgatagon ült egy sarokban, megszólalt:

– Parókája volt.

– Viccel?

– Láttam – mondta Morris.

– Milyen színű? – kérdezte a rendőr.

– Fekete.

– A krisztusát! – kiáltotta Ellis.

– Honnan vette a parókát? – kérdezte Janet.

– A barátnője hozta be. A felvétele napján.

– Nézzük csak – mondta Ellis. – Még a parókában sem juthatott sehova. Itthagyta az erszényét és a pénzét. Sőt ebben az órában taxit sem foghatott.

Janet csodálkozott, hogy milyen makacsul képes tagadni a valóságot. Egyszerűen nem akarja elhinni, hogy Benson elment. Kézzel-lábbal harcol a bizonyítékok ellen.

– Tizenegy körül felhívta egy ismerősét – mondta és Morris felé nézett: – Nem emlékszik, ki hozta be neki a parókát?

– Egy nagyon csinos lány – felelte Morris.

– Netán a nevét is tudja? – kérdezte Janet gúnyosan.

– Angela Black – vágta rá Morris habozás nélkül.

– Nézzük meg, benne van-e a telefonkönyvben.

Morris a telefonkönyvet kezdte tanulmányozni, közben megszólalt a telefon, melyet Ellis vett fel. Kis ideig hallgatta, majd szó nélkül átadta dr. Rossnak.

– Halló! – szólt bele Janet.

Gerhard beszélt: – Megcsináltam a számítógépi extrapolációt, éppen most futott be. Igaza volt. Benson a beépített számítógépével tanulási cikluson megy át. Az impulzuspontok tökéletesen egybeesnek az interpolációs görbével.

– Csodálatos – mondta Janet, s közben sorban ránézett Ellisre, Morrisra és a rendőrre, akik várakozásteljesen figyeltek.

– Ahogy mondja – folytatta Gerhard. – Úgy látszik, hogy Benson szereti az áramütést. Egyre gyakrabban kezdeményezi a rohamokat. A görbe meredeken emelkedik.

– És mikor billen át?

– Nemsokára. Ha nem szakad meg a ciklus, amit nem hiszek, reggel hat óra négy perckor már majdnem folyamatosan fogja kapni az impulzusokat.

– Ellenőrizte az extrapolációt? – kérdezte összehúzott szemmel dr. Ross; közben az órájára pillantott: tizenkét óra harminc perc.

– Igen – felelte Gerhard. – A folyamatos impulzusok reggel hat óra négy perckor kezdődnek.

– Oké – mondta Janet, és letette a kagylót. A többiek felé fordult: – Benson tanulási cikluson megy át a számítógépe vezérlésében. Az extrapoláció szerint ma reggel hat órakor billen át.

– Úristen! – Ellis a faliórára nézett. – Nem egészen hat óra múlva!

Morris letette a telefonkönyvet, és a Tájékoztatóval beszélt: – Akkor próbálja meg Nyugat-Los Angelest – mondta kis szünet után. – Mi a helyzet az új névsorokkal?

A rendőr abbahagyta a jegyzetelést, és zavartan körülnézett.

– Valami történni fog hat órakor?

– Úgy gondoljuk – felelte dr. Ross.

Ellis egyre szaporábban szívta a cigarettáját. – Két éve leszoktam róla, de most muszáj volt rágyújtanom – mondta, miközben gondosan elnyomta. – Értesítették McPhersont?

– Igen.

– ... Ellenőrizze a telefonkönyvben nem szereplő számokat

– mondta Morris. Egy pillanatig hallgatott. – Itt dr. Morris az Egyetemi Kórházból. Sürgős ügyről van szó. Meg kell találnunk Angela Blacket. Ha . . . – Dühösen levágta a kagylót. – Menj a . . .!

– Nem sikerül?

Morris megrázta a fejét.

– De hiszen nem is tudjuk, hogy Benson azt a lányt hívta-e. Hívhatott bárki mást is – jegyezte meg Ellis.

– Akárkit hívott, az illető néhány óra múlva rettenetesen ráfizethet – mondta Janet Ross. Kinyitotta Benson dossziéját. – Tennünk kell valamit. Az éjszaka hosszú.

Az autópálya péntek éjjel egy órakor éppolyan zsúfolt, mint mindig. Janet az előtte futó piros hátsólámpákat nézte, amelyek mint egy haragos kígyó, mérföldekre nyúltak el. Ennyi ember! Hová rohannak ilyenkor?

Janet Ross általában szerette az autópályákat. Gyakran hajtott haza a kórházból éjszaka, a magasban villogó zöld jelzések alatt, a felüljárók és aluljárók bonyolult hálózatán át, és élvezte a korlátlan sebességet, csodálatosan felszabadultnak érezte magát. Kaliforniában nőtt fel, és még mint gyermek látta az első autópályák építését. Az útrendszer vele együtt nőtt, és ebben nem látott semmi rosszat, semmi fenyegetőt: a táj része volt, gyors volt, öröm volt. Az autó Los Angelesben fontos kellék; ez a város, sokkal nagyobb mértékben függ a technikától, mint bármely más város a világon. Los Angeles ugyanolyan kevéssé létezhetne autók nélkül, mint a sok száz mérföld távolságból idevezetett ivóvíz vagy az építési technika nélkül. Ez a város létének egyik ténye már a század eleje óta.

De az utóbbi években Janet Ross kezdte felismerni a gépkocsiban töltött élet súlyos pszichológiai hatásait. Los Angelesben nincsenek kávéházak a járdák mentén, mert nincsenek gyalogjárók, akik betérnének. A kávéház szerepét, melynek asztalai mellől el lehetett nézni a járókelőket, átvették a köz-

lekedési lámpák: amikor megállítják a kocsikat, az emberek rövid ideig nézik egymást, aztán továbbhajtanak. Van valami embertelen ebben a csiszolt üvegből és rozsdamentes acélból készült, légkondicionált, kipárnázott, sztereomagnóval, saját energiaforrással ellátott gubó belsejében eltöltött életben. Ellentétes azzal a mélyen gyökerező emberi szükséglettel, hogy összejöjjenek, együtt legyenek, lássák egymást és lássák őket.

A pszichiáterek felismerték a lakosok elszemélytelenedési szindrómáját. Los Angeles a legújabb bevándorlók, azaz az idegenek városa. Az autók tartóssá teszik idegenségüket, és kevés olyan intézmény van, amelyik arra szolgálna, hogy összehozza az embereket. Gyakorlatilag senki sem jár már templomba, és a munkacsoportok nem elégítik ki teljesen ezt a szükségletet. Az emberek magányossá váltak. Panaszkodnak, hogy el vannak szigetelve, nincsenek barátaik, távol vannak a családjuktól és régi otthonuktól. Sokan lesznek öngyilkosak, és az öngyilkosság legáltalánosabb eszköze az autó. A rendőrség a semmitmondó és eufémisztikus „végzetes egyedi baleset" kifejezéssel utal ezekre az esetekre. Az emberek kiválasztanak egy felüljárót, és nyolcvan, kilencven mérföld sebességgel, lábukat a kocsi padlójának vetve, nekihajtanak a korlátnak. Néha órákig is eltart, míg a roncsok közül oxigénvágóval kiszabadítják a hullát . . .

Janet hatvanöt mérföldes sebességgel haladt az ötsávos pályán, majd a Sunset-kerületben letért róla, és a hollywoodi dombok közt haladt tovább. Ezt a területet a helyi argó Buzi-Alpoknak nevezte a rengeteg homoszexuális miatt. Los Angeles, úgy látszik, vonzza a problémás embereket. A város mindenkinek mindenben szabadságot ad, de nem is törődik velük.

Elérkezett a Laurel-kanyonhoz. Gyorsan vette a fordulókat, az abroncsok sikítottak, reflektorai nagy lendülettel fordultak a sötétben. Itt nem volt nagy forgalom, perceken belül Benson otthonánál lesz.

Elméletben az NPO feladata egyszerű: reggel hat óráig meg kell találni Bensont. Ha vissza tudják vinni a kórházba, a beültetett számítógépet ki tudják kapcsolni, és meg tudják állítani a tanulási folyamatot, gyógyszeres kezelésnek vethetik

alá, és néhány nap múlva újra megoperálhatják. Az első alkalommal nyilvánvalóan nem a megfelelő elektródákat aktivizálták; ezzel a kockázattal tulajdonképpen eleve számolniuk kellett. A kockázat elfogadható volt, mert normális körülmények között módjukban áll a hibát korrigálni. De ez a lehetőség kicsúszott a kezükből.

Vissza kell vinniük Bensont. A probléma egyszerű, és viszonylag az a megoldás is: végig kell jámi azokat a helyeket, ahol Benson meg szokott fordulni. Az adatok alapján mindnyájan elindultak különböző irányban. Dr. Ross az otthona felé. Ellis egy sztriptíz-mulatóba, a Jackrabbit Kluba, ahol Benson gyakran megfordult. Morris a munkahelyére, az Autotronics Inc.-be Santa Monicában, miután felhívta lakásán a cég főnökét, aki megígérte, hogy máris indul kinyitni az irodát.

Egy óra múlva újra találkoznak, hogy összevessék, amit megtudnak. Egyszerű terv, de dr. Ross nem hitte, hogy bevál-lik. De hát mást nemigen tehettek.

Benson háza előtt leállította a kocsiját, és felment a palával kikövezett ösvényen a bejárathoz. Tárva-nyitva volt, és belülről kacarászást és kuncogást hallott. Kopogtatott és belépett:

– Helló!

Úgy látszott, senki sem hallja. A kacarászás valahonnan a ház mögül jött. Beljebb lépett. Még sohasem látta Benson házát, és kíváncsi volt, vajon milyen is lehet. Most körülnézett és megállapította, hogy tudhatta volna előre.

A ház kívülről vidéki stílusú, egyszerű, favázas épület, ugyanolyan jelentéktelen, mint maga Benson. Belül azonban XVI. Lajos lakosztályához hasonlított, bűbájos antik székekkel és heverőkkel, selyemtapétával és csupasz keményfa padlóval.

– Itthon van valaki? – kiáltotta. Hangja visszhangzott a házban. Senki sem válaszolt, de a kuncogás nem szakadt meg. A hang után beljebb ment. Végül eljutott a konyháig, ahol egy régi gáztűzhely állt. Elektromos főző, mosogató, vízmelegítő, kenyérpirító sehol. Egyetlen gép sincs, állapította meg cso-

dálkozva. Benson a maga világából kizárta a modern gépeket.

A konyha ablakából a kertre látott. Keskeny fűsáv és egy úszómedence, a legelterjedtebb modern kiadásban, ami megint csak Benson mindennapi külsejére emlékeztette. A kert zöldes fényben fürdött, amelyet a medence víz alatti lámpái sugároztak. A vízben két lány hancúrozott.

A lányok nem vették észre. Tovább fröcsköltek, birkóztak a vízben, és boldogan visítoztak. Janet megállt a medence szélén, és megkérdezte:

– Itthon van valaki?

Most már észrevették és szétváltak. – Harryt keresi? – kérdezte az egyik.

– Igen.

– Maga rendőr?

– Orvos vagyok.

A lány kimászott a vízből, és törülközni kezdett. Parányi piros bikiniben volt. – Elszalasztotta – mondta. – De a lelkünkre kötötte, hogy meg ne mondjuk a hekusoknak. – Egyik lábát feltette egy székre, hogy megtörölje. Janetet meglepte kiszámított, hívalkodó mozdulata. Ezek a lányok lányokat szeretnek.

– Mikor ment el?

– Néhány perce.

– Maguk mióta vannak itt?

– Úgy egy hete – mondta a medencében maradt lány. – Harry meghívott bennünket.

A másik lány a vállára terítette a törülközőjét, és hozzáfűzte: – A Jackrabbit Klubban találkoztunk. Ő sokat jár oda.

Janet bólintott.

– Nagyon viccces fiú – jegyezte meg a lány. – Rengeteget lehet nevetni rajta. Tudja, mi volt rajta ma este?

– Mi?

– Kórházi ruha. Tiszta fehér. Oltárian nézett ki.

– Beszéltek vele?

– Persze.

– Mit mondott?

A piros bikinis lány elindult a ház felé, Janet követte.

– Azt mondta, ne áruljuk el a hekusoknak, és érezzük jól magunkat.

– Miért jött haza?

– Valamit magához vett.

– Mit?

– Valamilyen anyagot a dolgozószobájából.

– Hol van a dolgozószobája?

– Megmutatom.

Keresztülmentek a nappali szobán. A lány nedves lába nyomokat hagyott a tiszta padlón:

– Ugye, milyen vad hely? Harry tisztára őrült. Hallotta valaha, hogyan beszél a dolgokról?

– Igen.

– Akkor tudja. Tényleg nem komplett. – Körbemutatott a szobán. – Ez a sok ócska holmi! . . . Miért keresi?

– Harry beteg.

– Tényleg – csapott homlokára a lány. – Be volt kötve a feje. Baleset érte?

– Műtét.

– Nem viccel? Kórházban?

– Igen.

– Igazán nem viccel?

A nappaliból egy gardróbfolyosón át a hálószobákhoz lehetett jutni. De a lány mindjárt benyitott jobbra az első szobába: ez volt a dolgozószoba. Antik íróasztal, antik lámpák, párnákkal zsúfolt heverők. – Ide jött be, és itt szedett össze mindenfélét.

– Nem látta, hogy mit?

– Az igazat megvallva, nem ügyeltünk rá. Olyan nagy, összetekert papírok voltak – és a kezével mutatta, mekkorák. – Tervrajzok vagy valami hasonlók lehettek.

– Tervrajzok?

– Igen. Belül kékek, kívül fehérek.

– Mást is magával vitt még?

– Egy fémdobozt.

– Milyen fémdobozt? – Dr. Ross uzsonnadobozra vagy egy kis neszeszerre gondolt.

– Olyan volt, mint egy szerszámláda. Egy pillanatig láttam

a belsejét is, mielőtt lezárta. Szerszámok és valamiféle anyagok voltak benne.

– Észrevett valami különlegeset?

A lány az ajkát harapdálta. – Nem láttam egész pontosan, de . . .

– Nos?

– Mintha egy revolver is lett volna benne.

– Nem mondta, hová megy?

– Nem.

– Nem is célzott rá?

– Nem.

– Nem mondta, hogy visszajön?

– Nahát, ez nagyon érdekes volt – mondta a lány. – Megcsókolt engem is, Suzie-t is, azt mondta, érezzük jól magunkat, ne áruljuk el őt a hekusoknak, és hogy nem hiszi, hogy valaha is viszontlát bennünket. Igazán furcsa volt. De hiszen tudja, milyen ez a Harry.

– Igen – mondta dr. Ross. – Tudom, milyen ez a Harry. – Az órájára nézett: egy óra negyvenhét perc. Már csak négy óra van hátra.

3

Ellist megcsapta a forró, fülledt, nyirkos, állati bűz. Utálkozva elfintorította az orrát. Hogy bírta ki Benson ezt a helyet?

A sötét nézőtéren végigkúszó reflektorfény megkereste a színpadon a hosszú, karcsú combokat. A hallgatóság feszült várakozással fészkelődött. Ellist a haditengerészetnél eltöltött napokra, baltimore-i állomáshelyére emlékeztette a lokál. Akkor járt utoljára ilyen fülledt, a csalóka illúzióktól ragadós helyen. Régen volt. Megdöbbent, hogy milyen gyorsan repül az idő.

– Igen, hölgyeim és uraim, a hihetetlen, a bűbájos Cynthia száma következik. Vastaps a gyönyörű Cynthiának!

A reflektornyaláb feljebb kúszott, és teljesen megvilágított egy elég csúnya arcú, de látványos alakú nőt. A zenekar játszani kezdett. Amikor a reflektor Cynthia szemébe sütött,

a lány kacsintott egyet, és izgató táncba kezdett. A zenére nem nagyon ügyelt, de ezzel senki sem törődött. Ellis a hallgatóságot figyelte. Sok férfi volt és egy csomó elszánt arcú, rövid hajú nő.

– Harry Benson? – mondta mellette a mulató gazdája. – Igen, elég gyakran jár ide.

– Látta őt az utóbbi időben?

– Az utóbbi időben? Nem tudnám megmondani – felelte a tulaj és köhintett. Ellist megcsapta édeskés, likőrös leheletе. – De őszintén megmondom magának, örülnék, ha kevesebbet ténferegne itt. Azt hiszem, nem egészen komplett. És örökké zaklatja a lányokat. Tudja, milyen nehéz egy lányt megtartani? Mondhatom, undok fráter.

Ellis bólintott, és tekintetével végigpásztázta a nézőközönséget. Benson valószínűleg ruhát váltott; egészen biztos, hogy nem járkál ápolóruhában. Az emberek nyakszirtjét vizsgálgatta, kereste a kötés fehér szélét a gallér és a haj között, de senkin sem látott ilyet.

– Tehát nem látta az utóbbi időben?

– Nem. Legalább egy hete nem láttam.

Egy fehér nyusziprém-bikinis pincérnő ment el mellettük. – Sally, láttad Harryt az utóbbi időben? – kérdezte a tulaj.

– Rendszerint itt van valahol – mondta a lány bizonytalanul, és továbbment, kezében az itallal megrakott tálcával.

– Jobb volna, ha nem zaklatná annyit a lányokat – mondta a tulaj, és ismét kibocsátott egy kisebb likőrfelhőt.

Ellis beljebb furakodott a helyiségbe. A sűrű füstön áthatoló reflektor követte a táncoló lány mozgását, aki kígyózó mozdulatok kíséretében próbálta kikapcsolni a hátán a melltartóját, miközben üres tekintettel, közömbösen nézte a közönséget. Ellis kezdte megérteni, Benson miért látja gépeknek a sztriptíz-táncosnőket. A mozgásuk csakugyan gépies. Még a külsejük is művi: amikor a melltartó végre lehullt, észrevette a lány két melle alatt az U alakú bevágást, ahol a sebész beültette a műanyagot.

Jaglonnak tetszene, gondolta. Beleillik a gépi szex elméletébe. Jaglon a Fejlesztésen dolgozik, és az a mániája, hogy a művi és az emberi értelem összeolvad. Egyrészt a plasztikai

sebészet és a gépi szerkezetek beültetése az emberi testbe mind gépszerűbbé teszi az embert, másrészt a robotok fejlesztésével a gépek válnak mind emberibbé, és csak idő kérdése, hogy mikor fognak az emberek szexuális kapcsolatba lépni az emberszerű robotokkal.

Talán már most is folyik valami ilyesmi, gondolta Ellis, miközben a táncosnőt nézte. Majd még egyszer végigpásztázta a közönséget Benson után, végül benézett a telefonfülkébe és a férfimosdóba.

Ez utóbbi hányadéktól bűzlő kis helyiség volt. Fintorogva nézett bele a mosdó feletti repedt tükörbe. Minden egyebet leszámítva, a Jackrabbit Klub mérgelet az ember szaglószervei ellen. Fantasztikus, hogy bírta ki Benson.

Visszament a mulatóhelyiségbe, és az ajtó felé indult.

– Megtalálta? – kérdezte a tulajdonos.

Ellis nemet intett. Odakint mélyet lélegzett a hűs éjszakai levegőből, és beszállt a kocsijába. A szagok gondolata nem hagyta nyugodni. Korábban is foglalkozott ezzel a kérdéssel, de nem jutott dűlőre.

A Bensonon végzett műtét az agy egy specifikus részét, a limbuszrendszert érintette. Fejlődéstanilag ez az agy legrégibb része, melynek eredeti rendeltetése a szaglószervek vezérlése volt. Régebbi elnevezése is *rhinencephalon,* azaz „szagló-agy".

A rhinencephalon 150 millió évvel ezelőtt fejlődött ki, amikor a hüllők uralkodtak a földön, és a legprimitívebb magatartásnak, a dühnek és a félelemnek, a kéjvágynak és, az éhségnek, a támadásnak és a menekülésnek a vezérlő központja volt. Más egyéb nem is nagyon befolyásolta a hüllők magatartását. Az embernek viszont agykérge is van.

Az agykéreg nagyon későn, csak mintegy 2 millió éve fejlődött ki, jelenlegi állapotában pedig mindössze százezer éves. A fejlődés időskáláján ez a nullával egyenlő. Az agykéreg a limbikus agy körül fejlődött ki, amely mélyen az új agykéregbe ágyazva, változatlan maradt. Ez az agykéreg, amely képes a szeretetre, az etikai magatartásra és a költészetre, kénytelen volt békét kötni a középpontjában elhelyezkedő krokodilus-

aggyal. Néha – mint Benson esetében is – ez a béke felborul, és a krokodilusagy átmenetileg átveszi az uralmat.

De milyen kapcsolatban van ez a szagokkal? Ellis ezt nem tudta biztosan. A rohamok furcsa szagok érzetével kezdődnek. De milyen más hatások vannak még?

Nem tudta, és most úgy vélte, hogy nem is számít sokat. Most az egyedüli probléma, hogy megtalálják Bensont, még mielőtt a krokodilusagy ismét magához ragadja az uralmat. Ennek egyszer tanúja volt a Neuropszichiátriai Osztályon. A hamis tükrön át figyelte Bensont, aki először teljesen normális volt, majd hirtelen magánkívül verni kezdte a falat, végül felkapott egy széket, és azt is a falhoz vágta. A roham minden előzetes figyelmeztető jel nélkül tört ki, és féktelen, totális, eszeveszett vadsággal folyt le.

Reggel hat óráig, gondolta, már nagyon kevés idő van hátra.

Mi van, valami akut veszedelem? – kérdezte Farley, miközben kulcsával kinyitotta az Autotronics Inc. ajtaját.

– Nyugodtan mondhatjuk így is – felelte Morris, aki dideregve állt a kapu előtt. Hideg éjszaka volt, és már fél órája várt Farleyra.

A cégfőnök magas, sovány ember volt. Mozgása lassú, de lehet, hogy csak álmos volt. Végtelenül sokáig tartott, míg kinyitotta az irodát és bevezette Morrist. Felgyújtotta a villanyt a felek fogadására szolgáló, egyszerű berendezésű hallban, majd beljebb vezette.

Az intézmény hátsó traktusa egyetlen, óriási teremből állt. Hatalmas, csillogó gépek között egy-egy íróasztal. Morris a homlokát ráncolta.

– Tudom, mire gondol – mondta Farley. – Hogy mekkora rendetlenség van itt.

– Ó, dehogy . . .

– Tény, hogy rendetlenség van, de biztosíthatom, hogy a munkát elvégezzük. – Az egyik íróasztalra mutatott: – Ez Harry asztala, Rap mellett.

– Rap?

Farley egy nagy méretű, pókszerű fémszerkezet felé intett: – Rövidítés. A „reménytelen automata pingpongozó". – Elvigyorodott: – Persze, ez csak játék a szavakkal, nem fedi egészen a valóságot.

Morris a géphez ment és körüljárta. – Ez itt pingpongozik?

– Nem valami jól – ismerte be Farley –, de még dolgozunk rajta. A hadügyminisztérium rendelése. A szerződés szerint egy pingpongrobotot kell terveznünk . . . Most nyilván azt gondolja, hogy nem lehet valami fontos feladat.

Morris vállat vont. Nem szerette, ha állandóan a szemébe mondják, mit gondol.

Farley mosolygott. – A jó ég tudja, mire kell nekik. Persze, nagyon frappáns dolog lenne: képzeljen el egy számítógépet, amely felismeri a háromdimenziós térben pattogó labdát, fel tudja venni vele az érintkezést, és vissza tudja ütni bizonyos szabályok szerint. A labdának például a fehér vonalak közé kell esnie, nem szabad túlrepülnie az asztalon és a többi. Mindenesetre kétlem, hogy pingpongozásra akarnák használni. – Keresztülment a termen, kinyitott egy hűtőszekrényt, melyen nagy, narancssárga „Sugárveszély" jelölés volt, alatta felirat: *Illetéktéleneknek szigorúan tilos kinyitni!* Elővett két csészét. – Kér kávét?

Morris az ijesztő jelet nézte.

– Ez csak a titkárnők elriasztására szolgál – mondta Farley nevetve. Jovális modora zavarta Morrist. Szó nélkül megvárta, amíg Farley elkészíti a két neszkafét, majd Benson asztalához lépett, és kihúzta a fiókjait.

Különben, mi van Harryvel?

Hogy érti? Az egyik felső fiókban papír, ceruzák, logarléc, jegyzetek és számítások voltak, a másikban levelek.

Kórházban volt, nem?

– Igen. Megoperálták és megszökött. Most keressük.

– Tény, hogy az utóbbi időben elég különösen viselkedett – jegyezte meg Farley.

– Úhüm – hagyta rá Morris. Az iratokat böngészte. Üzleti levelek, igénylési űrlapok . . .

– Emlékszem, hogy kezdődött – mondta Farley. – A Vízválasztó Hetében.

Morris felpillantott a levelek közül. – Hogyan?

– A Vízválasztó Hetében – ismételte meg Farley. – Hogy szereti a kávét?

– Feketén.

Farley eléje tette az egyik csészét, és a magáéba tejport kevert. – A Vízválasztó Hete 1969 júliusában volt. Valószínűleg sohasem hallott róla . . .

Morris nemet intett.

– Nem is hivatalos elnevezés ez, csak mi nevezzük így. A mi területünkön mindenki tudta, hogy eljön.

– Mi jön el?

– A vízválasztó. A számítógép-szakemberek világszerte tudták, hogy el fog jönni. 1969 júliusában következett be. Ez volt az a pillanat, amikor a világ összes számítógépének adatfeldolgozó teljesítménye meghaladta a világon létező emberi agyak adatfeldolgozó teljesítményét. A számítógépek több adatot képesek befogadni és tárolni, mint három és fél milliárd emberi agy.

– És ez lenne a vízválasztó?

– De még mennyire az!

Morris ivott egy korty kávét. Megégette a nyelvét, és ettől kissé felélénkült.

– Ez vicc?

– Dehogy – tiltakozott Farley. – Nagyon is komoly. A számítógépek 1969-ben lépték túl ezt a határt, és azóta is állandóan növelik előnyüket. 1975-re teljesítményük ötvenszer akkora lesz, mint az embereké együttvéve. Kis szünet után hozzáfűzte: – Harryt ez rendkívül izgatta.

– El tudom képzelni – mondta Morris.

– Akkor kezdődött vele ez az egész dolog. Nagyon különösen, titokzatosan kezdett viselkedni.

Morris körülnézett a mindenfelé terpeszkedő, hatalmas számítógép-berendezések között. Furcsa érzés volt először lenni olyan teremben, amely számítógépekkel van tele. Rájött, hogy bizonyos szempontból tévesen ítélte meg Bensont, amikor ugyanolyan embernek tartotta, mint bárki mást. Aki ilyen he-

lyen dolgozik, nem lehet olyan, mint mások. Visszaemlékezett dr. Ross egy megállapítására: az a felfogás, hogy alapjában véve mindenki egyforma, nem más, mint liberális mítosz. Nagyon sok emberre nem áll.

Farley is más, gondolta. Farleyt másutt afféle kedélyes pojácának tartaná. Pedig nyilvánvaló, hogy rendkívüli koponya. De honnan ez a bohóckodó modor?

– Tudja, milyen gyorsan működik ez? – kérdezte Farley. – Szörnyen gyorsan. Néhány év alatt a millszekundumtól eljutottunk a nanoszekundumig. Az 1952-ben épített ILLIAC-I számítógép 11 000 számtani műveletet végzett el egy másodperc alatt. Elég gyorsan, igaz? Most végzik az utolsó simításokat az ILLIAC–IV-en, és ez kétszázmillió műveletet fog elvégezni másodpercenként. A negyedik generáció. Persze, nem lehetett volna megépíteni más számítógépek segítsége nélkül. Két éven át két másik számítógép dolgozott teljes munkaidőben az új ILLIAC-on.

Morris kiitta a kávéját. Talán a fáradtság, talán a kísérteties helyiség tette, hogy kezdte megérteni Benson érzéseit. Ha számítógépek terveznek számítógépeket, nagyon is lehetséges, hogy egyszer csakugyan átveszik a világ irányítását. Mit szólna ehhez dr. Ross? Téveszme-társulás? . . .

– Talált valami érdekeset az asztalában?

– Nem. – Morris leült az asztal mellé, és körülnézett. Megpróbált úgy cselekedni, úgy reagálni és úgy gondolkodni, mint Benson. Megpróbált Benson lenni.

– Mivel töltötte az idejét?

– Nem tudom – felelte Farley. – Az utolsó hónapokban nagyon zárkózott volt. Tudtam, hogy összeütközésbe került a törvénnyel, és azt is tudtam, hogy kórházba fog menni. Nem nagyon tetszett neki a maguk kórháza.

– Milyen értelemben? – kérdezte Morris közömbösen. Azon igazán nem lehet csodálkozni, hogy Benson nem szerette a kórházat.

Farley nem felelt. Ehelyett egy falitáblához lépett, amelyen fényképek és újságkivágások voltak. Levett egy elsárgult újságkivágást, és odaadta Morrisnak.

A *Los Angeles Times* 1969. július 27-i számából vágták ki.

Tudósítás arról, hogy az Egyetemi Kórház egy új, IBM–360 rendszerű számítógépet kap, melyet a kórház alagsorában állítanak fel, és kutatásra, a műtétek segítésére és több más feladat végrehajtására fognak felhasználni.

– Látja a dátumot? A Vízválasztó Hete – mondta Farley.

Morris a dátumra bámult, és a homlokát ráncolta.

5

„– Igyekszem logikusan beszélni, dr Ross.

– Értem, Harry.

– A logika és az ésszerűség fontos, ha ezekről a dolgokról beszélünk, nem gondolja?

– Dehogynem."

A doktornő a szobájában ült, és a magnetofon tekercseire meredt. Szemben vele dr. Ellis ült csukott szemmel, körmére égő cigarettával. Morris a második csésze kávét itta, mióta a szalagot hallgatták. Janet feljegyezte, amit eddig megtudtak, és azon töprengett, hogy mi legyen a következő lépés.

A szalag továbbpergett: „– A dolgokat azon tendenciák alapján osztályozom, melyekkel szembe kell szállnunk – mondta Benson. – Négy ilyen fő tendencia van. Akarja hallani?

– Természetesen.

– De igazán?

– Igazán.

– Nos, az első tendencia a számítógép általánossá válása. A számítógép nem hasonlít semmilyen más géphez, amely az emberi történelem folyamán megjelent. Más gépeknek specifikus funkcióik vannak, mint az autóknak, a hűtőgépeknek, a mosogatógépeknek. Általában elvárjuk, hogy a gépeknek specifikus funkciójuk legyen. De a számítógépeknek nincs. A számítógépek mindenféle dolgot képesek elvégezni.

– Az bizonyos, hogy a számítógépek . . .

– Hadd fejezzem be. A második tendencia a számítógépek önállósága. Kezdetben a számítógépek sem voltak önállók. Olyanok voltak, mint a számológépek: ott kellett lenni mellettük, és gombokat nyomogatni, hogy működjenek. Mint ahogy

az autó sem megy ember nélkül. De most más a helyzet. A számítógépek önállóak lettek. Beléjük lehet építeni mindenfajta utasítást arra, hogy mit tegyenek egymás után, és ott lehet hagyni őket: a számítógép egyedül is elvégzi a munkát.

– Harry, én . . .

– Kérem, ne szakítson félbe. Ez nagyon komoly dolog. A harmadik tendencia a miniatürizálás. Azt hiszem, erről mindent tud. A számítógép, amely 1950-ben még egy egész termet elfoglalt, ma akkora, mint egy cigarettásdoboz. Hamarosan még kisebb lesz. A negyedik tendencia pedig" – folytatta Benson, de dr. Ross kikapcsolta a magnót. – Ezzel nem jutunk semmire – mondta.

Senki sem válaszolt, tompa fáradtsággal néztek maguk elé. Dr. Ross a jegyzeteire pillantott:

Benson 12,30-kor otthon volt. Terveket (?), revolvert és szerszámkészletet vitt magával. Az utóbbi időben nem látták a Jackrabbit Klubban. 69. júli.-ban az Egy. Kórh. frissen felszerelt számítógépe felizgatta.

– Mond ez valamit magának? – kérdezte Ellis.

– Nem. De azt hiszem, valakinek beszélnie kellene McPhersonnal. – Ellis határozatlanul bólogatott, Morris vállat vont. – Jól van, akkor majd én beszélek vele – mondta Ross.

Hajnali fél öt volt.

– Minden lehetőséget kimerítettünk – mondta dr. Ross. – Kifutunk az időből.

McPherson beesett, fáradt szemmel nézett rá az asztal túlsó feléről. – Mit vár tőlem, mit tegyek? – kérdezte.

– Értesítse a rendőrséget.

– A rendőrség mindent tud. A saját emberük értesítette, mindjárt az elején. A hatodik emelet most is tele van rendőrökkel.

– A rendőrség nem tud a műtétről.

– Az isten szerelmére, de hiszen a rendőrség hozta be ide a műtétre! Hogyne tudna róla.

– De nem tudják, hogy miből állt tulajdonképpen.

– Nem kérdezték.

– És nem tudnak a számítógép extrapolációról reggel hat órára.

– És akkor mi van? – kérdezte McPherson.

Janet kezdett dühös lenni. Ez az átkozott makacssága. Holott pontosan tudja, miről van szó.

– Azt hiszem, másképp viszonyulnának a dologhoz, ha tudnák, hogy reggel hatkor Bensonnak rohama lesz.

– Talán igaza van – mondta McPherson. Nehézkesen fészkelődött a székében. – Ha tudnák, nem egyszerűen egy megszökött garázda verekedőt, hanem egy őrült gyilkost keresnének, akinek huzalok vannak az agyában. – Sóhajtott. – Most még csak vád alatt van. De ha ezt is megmondjuk nekik, meg fogják ölni, ha a szemük elé kerül.

– De ártatlan életek forognak kockán. Ha az extrapoláció . . .

– Ugyan, az extrapoláció – legyintett McPherson. – Egy számítógépi extrapolációnak pontosan annyi az értéke, mint a betáplált kiindulási adatoké. A jelen esetben ez három időzített impulzus. Egy diagrampapír három pontján át igen sok görbét lehet húzni, és igen sokféleképpen lehet extrapolálni. Semmilyen konkrét okunk nincs arra, hogy azt higgyük, reggel hatkor átbillen. Lehetséges, hogy egyáltalán nem billen át.

Dr. Ross szeme a falakra függesztett grafikonokon vándorolt. A Neuropszichiátriai Kutató Osztály jövőjének ábrái, aprólékos gonddal kihúzott, különféle színű vonalakkal. Jól tudta, hogy mit jelentenek ezek McPhersonnak. Jól tudta, mit jelent neki az NPO és Benson. Még akkor is illogikus és felelőtlen az álláspontja. De hogyan mondja ezt meg neki?

– Nézze, Jan – mondta most McPherson. – Maga azzal kezdte, hogy a lehetőségeinket kimerítettük. Ezzel nem értek egyet. Van még egy lehetőségünk: várni. Lehet, hogy visszajön a kórházba, a gondozásunkba. És amíg ez a lehetőség fennáll, inkább várok.

– Nem akarja felvilágosítani a rendőrséget?

– Nem.

– Inkább vállalja, hogy a fejére szálljon egy ártatlan ember vére, ha nem jön vissza, és a rohama alatt megtámad valakit?

– Olyan sok minden szállt már az én fejemre – mondta McPherson szomorú mosollyal.

Reggel öt óra volt.

6

Mindnyájan fáradtak voltak, de egyikük sem tudott volna aludni. A Telecomp-szobában figyelték a számítógép extrapolációját, melynek görbéje közeledett a roham állapotához. 5 óra 30, 5 óra 45 . . .

Ellis elszívott egy egész csomag cigarettát, és kiment egy másikért. Morris mereven bámulta az újságját, de lapozni elfelejtett. Időről időre a faliórára nézett.

Dr. Ross fel-alá járt, és a napfelkeltét nézte, a lassan vörösre váltó eget a várost szennyező füstköd vékony barna csíkja felett.

Ellis visszajött az újabb csomag cigarettával.

Gerhard friss kávét készített. Morris is felállt, és Gerhard kávéfőzési előkészületeit nézte. Nem szólt, nem segített, csak nézte.

Janet Ross tudatára ébredt a falióra ketyegésének. Furcsa, hogy eddig sohasem vette észre, pedig elég élesen ketyeg, azonkívül percenként egyszer hangosan kattan, amikor a percmutató áthalad a tizenkettesen. A hang zavarta. Kényszerűen figyelte, és várta a kattanást. Idioszinkrázia, gondolta. Eszébe jutott a többi pszichológiai rendellenesség, melyeket megfigyelt magán. A *déjà vu* érzése, mintha egy bizonyos dolog már megtörtént volna vele, vagy egyszer már járt volna valahol; az énhasadás, mikor mintegy a másik énje a szoba másik sarkából figyeli; az asszociációs zavarok, illuzórikus tudatzavarok, fóbiák. Egészség és betegség, épelméjűség és őrültség között nincs éles határvonal. Egy folyamatos színkép van, melynek minden pontjába beleillik valaki. Egy pontról nézve mindenki más különösnek látszik. Benson különös az ő szemükben, de nem kétséges, hogy Benson szemében ők a különösek.

Reggel hatkor mindnyájan felálltak, nyújtózkodtak, az órára néztek. Nem történt semmi.

– Lehet, hogy hat óra négy perckor következik csak be – jegyezte meg Gerhard.

Vártak.

Az óra 6.04-et mutatott, de még mindig nem történt semmi. A telefon nem szólalt meg, küldönc nem érkezett. Semmi.

Ellis leszedte a cigarettás csomagról a celofánburkolatot, és összegyűrte. A hang Janet idegeit felborzolta; majdnem felsikoltott. Ellis kisimította, megint összegyűrte és megint kisimította a celofánt. Janet a fogát csikorgatta.

A mutató a 6.10-re majd a 6.15-re kúszott. Bejött McPherson. – Eddig nincs semmi baj – mondta kényszeredett mosollyal és kiment.

A többiek összenéztek. Eltelt még öt perc.

– Az is lehet – mondta Gerhard, a számítógép-konzolra nézve –, hogy az extrapoláció téves. Csak három kiindulási pontunk volt. Talán a görbét kellene lefuttatnunk még egyszer.

Leült a konzolhoz, és nyomogatni kezdte a gombokat. A képernyõn fehér vonalak villantak fel. Gerhard hirtelen abbahagyta. – A számítógép kitart az eredeti görbe mellett. Úgy látszik, jó.

– Nyilvánvalóan a számítógép nem téved – mondta Morris. – Mindjárt fél hét. Ne menjünk le reggelizni?

– Jó ötlet – mondta Ellis és felállt. – Jan?

Nemet intett. – Még várok egy kicsit.

– Nem hiszem, hogy bekövetkezik – mondta Morris. – Jobb lenne, ha enne valamit.

– Itt akarok maradni – mondta szinte öntudatlanul.

– Jól van, jól van – engedett Morris, Ellisre pillantott, és kimentek.

– Vannak tűréshatárai a görbének? – kérdezte Janet.

– Igen – felelte Gerhard –, de már túlvagyunk rajtuk. Plusz-mínusz két perc volt 99%-os valószínűséggel.

– Ez azt jelenti, hogy a rohamnak hat óra kettő és hat óra hat perc között kellett bekövetkeznie?

– Körülbelül. De úgy látszik, nem következett be.

– Talán még nem fedezték fel. Az is időbe telhet.

– Igaz – bólintott Gerhard minden meggyőződés nélkül.

Janet visszament az ablakhoz. A nap már felkelt, és sápadt vörös fényt árasztott. Miért gyengébb mindig a napfelkelte a naplementénél? Mikor ugyanolyan ragyogónak kellene lennie?

Halk „bip" hallatszott mögötte. – Hopp! – kiáltott fel Gerhard.

Ő is megfordult. – Mi az?

A fiú a sarokban levő polcra felszerelt kis dobozra mutatott, amely egy telefonhoz volt kapcsolva. Zöld fény villant fel rajta.

– Mi az? – kérdezte újból.

– A külön vonal. A dögcédula huszonnégy óránkénti jelentkezése.

Ross odament és felvette a hallgatót. Kimért, érces hangot hallott: „. . . a hullát nem szabad elégetni, sem más sérülésnek kitenni, amíg el nem távolítják a beültetett nukleáris anyagot, a radioaktív szennyezés veszélye miatt. Részletes felvilágosítást . . ."

Gerhardhoz fordult: – Hogy lehet ezt kikapcsolni?

A fiú lenyomott egy gombot a dobozon. A hangszalag elhallgatott. Janet belekiáltott a kagylóba: – Halló!

Kis szünet után megszólalt egy férfihang: – Kivel beszélek?

– Itt dr. Ross.

– Kapcsolatban áll a – rövid szünet – a Ne-u-ro-pszichiátriai Kutató Osztállyal?

– Igen.

– Itt Anders százados a Los Angeles-i rendőrségtől. Vegyen papírt és ceruzát, és írja fel a következő címet.

Janet intett Gerhardnak, hogy hozzon valamilyen írószerszámot.

– Mi történt, százados?

– Gyilkosság – felelte Anders. – És néhány kérdést kell önöknek feltennünk.

7

Három járőrkocsi állt a Sunset-kerületi garzonház előtt. A villogó vörös lámpák körül kisebb csődület volt a korai idő és az éles hajnali levegő ellenére. Janet kissé távolabb állította le a kocsiját, és gyalog ment az épülethez. Az előcsarnokban egy fiatal rendőr állta útját.

– Itt lakik?

– Dr. Ross vagyok. Anders százados hívatott.

A rendőr a felvonó felé intett: – Második emelet, balra. – A tömeg kíváncsian figyelte, míg az előcsarnokon át a lifthez ment. Az emberek egymás válla fölé ágaskodtak, hogy jobban lássanak, és sugdolóztak. Vajon mit gondolnak rólam? – töprengett Janet. A járőrkocsi forgó lámpája szabályos időközökben vörös fénnyel öntötte el az előcsarnokot.

Leérkezett a lift, Janet beszállt, az ajtó becsukódott mögötte. Elegáns lift volt, falai famintázatú műanyagból készültek, de a kopott zöld szőnyeg csupa pecsét volt a számtalan kutya nyomától. Türelmetlenül várta, hogy a második emeletre érjen. Ismerte ezeket az áporodott dohánybűzös kábítószerbarlangokat, melyeket mindig csavargó népség töltött meg. A lakásokat hónapokra adták ki, nem kellett hosszabb időre lekötni.

A második emeleten kiszállt, és az egyik ajtó előtt tömörülő rendőrök csoportja felé ment. Itt is megállították, megismételte, hogy Anders századoshoz jött, mire beengedték, azzal a figyelmeztetéssel, hogy ne nyúljon semmihez.

Az álspanyol stílusban berendezett, nappaliból és hálófülkéből álló lakásban legalább húsz ember nyüzsgött. Fényképezték, nyomolvasóport szórtak szét, mértek, gyűjtögettek. Lehetetlen volt megállapítani, milyen lehetett eredetileg, a rendőrség beözönlése előtt.

Anders százados fiatal, harmincas férfi volt. Haja hátul a gallérjára omlott, de csontkeretes szemüveget viselt és szolid sötét öltönyt; inkább tanárnak nézett ki, mint rendőrnek, ami Janetet meglepte, annyira szokatlannak érezte. Különösek az emberben meggyökeresedett előítéletek.

– Ön dr. Ross? – kérdezte a százados halk hangon.

– Igen.

– Anders százados. – Kézfogása gyors és erős volt. – Köszönöm, hogy eljött. A holttest a hálóban van. A halottkém is.

Bevezette a hálószobába. A halott, egy húszegynéhány éves lány, meztelenül feküdt az ágyon. Feje betört, és több szúrás is volt a testén. Az ágyat egészen átitatta a vér, és az egész szobát elárasztotta az édeskés vérszag.

A szobát teljesen feldúlták: az öltözőasztal előtti szék felborult, a szőnyegen szétfolytak a szépítőszerek, kenőcsök és folyadékok, az éjjeliszekrényen álló lámpa összetört. Hat ember volt a hálószobában, egyikük a törvényszéki orvos. Éppen a halotti jelentést állította ki.

– Ez dr. Ross. Tájékoztassa, kérem – mondta Anders.

Az orvos a hulla felé biccentett. – Brutális gyilkosság, mint látja. Egy erős ütés betörte a bal halántékcsontot, és azonnali eszméletlenséget idézett elő. A fegyver az a lámpa volt. A lámpán azonosítottuk a nő vércsoportját és hajszálait.

Janet a lámpára, majd ismét a holttestre nézett. – És a szúrt sebek? – kérdezte.

– Későbbiek. Majdnem biztos, hogy a halál beállta után érték. A fejére mért ütés ölte meg.

Janet a halott nő fejére nézett. Egyik oldalán behorpadt, mint egy leeresztett futball-labda. A hétköznapian csinos arc eltorzult.

– Mint látja – mondta az orvos, és közelebb lépett a halotthoz –, félig már kikészítette az arcát. Az esetet úgy rekonstruáljuk, hogy a nő az öltözőasztalnál ült, és festette magát, amikor az ütés felülről és oldalról érte. A székkel együtt hátraesett, és leverte a kenőcsöket és az üvegeket. Ezután felemelték – s az orvos felemelte a karját, és megjátszott erőfeszítéssel mutatta, ahogy a láthatatlan testet felemeli –, és az ágyra tették.

– Jó erősnek kellett lennie az illetőnek.

– Hogyne. Biztosan férfi volt.

– Ezt honnan tudják?

– A zuhanyozó lefolyójában kétféle szeméremszőrt találtunk, az egyik a nőé, a másik egy férfié. A férfié, mint tudja, kör-keresztmetszetű, nem elliptikus, mint a nőé.

– Ezt nem tudtam.

– Ha akarja, megadhatom a vonatkozó irodalmat – mondta az orvos. – Az is nyilvánvaló, hogy a gyilkosság előtt közösültek. A magfolyadékból megállapítottuk a vércsoportot is: AO. A férfi nyilván zuhanyozott a közösülés után, majd kijött és megölte a nőt.

Janet bólintott.

– A fejére mért ütés után felemelte a nőt, és az ágyra tette. Ekkor még nem nagyon vérzett; az öltözőasztalon és a szőnyegen alig van említésre méltó vérnyom. Ezután a gyilkos felragadott valamilyen eszközt, és összeszúrkálta a hasát. Mint látja, a legmélyebb sebek a has alsó részén vannak, aminek valószínűleg valamilyen szexuális asszociációja lehetett a gyilkos számára, de ez csak feltételezés.

Janet bólintott, de nem szólt. Megállapította, hogy a törvényszéki orvos rosszhiszemű, és elhatározta, hogy semmivel sem mond neki többet, mint amennyit kénytelen elmondani. Közelebb lépett a halotthoz, hogy megvizsgálja a szúrt sebeket. Kis lyukak voltak, jókora bőrbeszakadásokkal a kerületükön.

– Megtalálták a fegyvert?

– Nem – felelte az orvos.

– Mit gondol, mi lehetett?

– Nem tudom biztosan. Nem nagyon éles, de kemény tárgy lehetett. Ilyen mély szúrásokhoz egy tompa eszközzel ugyancsak nagy erőkifejtés kell.

– Ez is azt mutatja, hogy férfi volt – jegyezte meg Anders.

– Igen. Nézetem szerint valamilyen fémtárgy volt, talán papírvágókés, fémvonalzó vagy csavarhúzó. Valami ilyesmi. A legérdekesebb azonban ez itt – mutatott az orvos a nő összeszúrkált bal karjára. – Mint látja, előbb a hasát szúrkálta összze, azután a karját, és a szúrások szabályos, egyenes vonalat alkotnak. De figyelje csak meg: a karon túl is folytatódnak a takarón és a lepedőn, és ezek a szúrások is egyenes vonalban haladnak – és sorra megmutatta a szúrások nyomán keletkezett szakadásokat. – Ez a vak egyenletesség, a céltalan mozdulatok automatikus folytatása olyan benyomást kelt, mintha egy gép csinálta volna, amely nem gondolkodik, csak jár tovább – mondta az orvos.

– A megállapítás helyes – jegyezte meg dr. Ross.

– Feltételezzük – folytatja az orvos –, hogy ez valamilyen transz-állapotra utal, de nem tudjuk, hogy szervi vagy funkcionális, természetes vagy mesterséges ok idézte-e elő. Minthogy a nő szabad akaratából engedte be, a transz-állapot nyilvánvalóan csak később fejlődött ki.

Janet látta, hogy a törvényszéki orvos tetszeleg, és ez boszszantotta. Igazán nem a legmegfelelőbb idő Sherlock Holmes megjátszására.

A százados elővette a „dögcédulát". – Ezt nyomozás közben találtuk – mondta.

Janet megfordította a fémlapocskát, és elolvasta a belevésett szöveget:

SZERVEZETEMBEN BEÜLTETETT NUKLEÁRIS RITMUSSZABÁLYOZÓ-KÉSZÜLÉK VAN. A TARTÁLY KÖZVETLEN FIZIKAI SÉRÜLÉSE, VAGY TŰZ SUGÁRVESZÉLYT IDÉZHET ELŐ. BALESET VAGY HALÁL ESETÉN HÍVJÁK FEL A NEUROPSZICHIÁTRIAI KUTATÓ INTÉZETET L. A. 652-1134.

– Mihelyt megtaláltuk, felhívtuk magukat – mondta Anders, és merőn ránézett. – Mi eleget tettünk a kérésnek. Most magukon a sor.

– A neve Harry Benson. Harmincnégy éves, és pszichomotorikus epilepsziában szenved – kezdte el Janet.

Az orvos pattintott. – A fene . . .!

– Mi az a pszichomotorikus epilepszia? – érdeklődött Anders.

Ekkor bejött egy rendőr a nappaliból: – Azonosítottuk az ujjlenyomatokat. A fickó szerepel a rendőrségi nyilvántartásban, 1968-tól titkos megfigyelés alatt áll. A neve Harry Benson, Los Angelesben lakik.

– Miért titkos? – kérdezte Anders.

– Valószínűleg a számítógép-munkája miatt – felelte dr. Ross.

– Úgy van – erősítette meg a rendőr. – Az elmúlt három évben titkos számítógép-fejlesztésen dolgozott.

– A vércsoportja megvan?

– Igen. AO a nyilvántartás szerint.

Janet az orvoshoz fordult: – Mit tudnak a nőről?

– A neve Doris Blankfurt, a művészneve Angela Black. Huszonhat éves, és másfél hónapja lakott itt.

– Mi a foglalkozása?

– Táncosnő.

Janet bólintott.

– Jelent ez valamit? – kérdezte Anders.

– Benson többnyire táncosnők körül forgolódott.

– Vonzották?

– Vonzották is, meg taszították is. Elég bonyolult dolog – felelte habozva.

A százados furcsán nézett rá. Csak nem hiszi azt, hogy félre akarja vezetni?

– És valamilyen fajta epilepsziája van?

– Igen. Pszichomotorikus epilepsziája.

Anders feljegyezte. – Némi magyarázatra lesz szükségem – mondta.

– Kérem, természetesen.

– És személyleírásra, fényképre . . .

– Minden további nélkül megkaphatja.

– Mégpedig mielőbb.

Janet bólintott. Előbbi elhatározása, hogy nem működik együtt a rendőrséggel, szertefoszlott, miközben a lány behorpadt fejét nézte az ágyon. Elképzelte a támadás váratlanságát és vadságát.

Órájára pillantott. – Fél nyolc – mondta. – Visszamegyek a kórházba, csak előbb hazaszaladok, megmosakszom és ruhát váltok. Megtalálhatnak vagy a lakásomon, vagy később a kórházban.

– Önért megyek – mondta Anders. – Itt körülbelül húsz perc múlva végzek.

– Rendben van – felelte Janet, és megadta a címét.

8

A zuhany jól esett, a forró vízsugarak sűrű tűszúrásai felüdítették. Egészen elengedte magát, élvezettel lélegezte be a gőzt, és behunyta a szemét. Mindig szerette a zuhanyt, bár tudta,

hogy ez férfiszokás. A férfiak zuhanyoznak, a nők beleülnek a kádba. Ezt dr. Ramostól hallotta. Ostobaságnak tartotta. A konvenciók azért vannak, hogy felrúgják őket.

Később felfedezte, hogy a skizofrének kezelésére is felhasználják a zuhanyt. A váltakozó meleg és hideg víz néha lecsillapítja őket.

(– Most tehát azt hiszi, hogy maga is skizofrén? – kérdezte dr. Ramos, és jóízűen nevetett. Különben ritkán nevetett; Janet néha megpróbálta megnevettetni, de rendszerint sikertelenül.)

Elzárta a zuhanyt, és beburkolózott a fürdőlepedőbe. Letörölte a párát a tükörről, és belenézett. – Mondhatom, jól nézel ki – mondta magának és bólintott. A tükörképe visszabólintott. A zuhany lemosta róla a szemfestéket, az egyedüli kozmetikumot, amit használt, s a szeme most kicsinek és fáradtnak látszott. Hány órakor kell dr. Ramosnál lennie? Vagy talán nem is ma?

Melyik napra is beszélték meg? Kis ideig eltartott, mig eszébe jutott, hogy péntekre. Legalább huszonnégy órája nem aludt, és észlelte magán az álmatlanság összes szimptómáit, amire csak vissza tudott emlékezni internista korából. Gyomorégés, tompa fájdalom a test minden porcikájában, bizonyos zavart lassúság a gondolkodásában. Vacak egy érzés. Ráadásul a folytatást is tudta: négy vagy öt óra múlva az alvásról fog hallucinálni. Elképzeli az ágyát, érezni fogja a matrac puhaságát, mintha csak ott feküdnék rajta, és az álombahullás csodálatos érzését.

Remélte, hogy hamarosan megtalálják Bensont. A tükör újból bepárásodott. Kinyitotta a fürdőszoba ajtaját, hogy beereszsze a levegőt, és a kezével megint tisztára törült a tükrön egy sávot. Éppen ki akarta festeni a szemét, amikor megszólalt a csengő.

Ez Anders lesz, gondolta. A: előszobaajtót nyitva hagyta. – Nyitva van! – kiáltott ki, és tovább festette magát. Elkészült az egyik szemével, és mielőtt hozzálátott volna a másikhoz, megint kikiáltott: – Ha kávét akar, forraljon vizet a konyhában!

Elkészült a másik szemével is, a fürdőlepedőt szorosabbra

fogta maga körül, és kihajolt a fürdőszoba ajtaján. – Megtalált mindent? – kiáltotta.

Harry Benson állt az előszobában. – Jó reggelt, doktornő – mondta kellemesen lágy hangon. – Remélem, nem zavarom.

Kínos volt számára, hogy mennyire megijedt. Benson kezet nyújtott, és ő félig öntudatlanul megrázta. Miért fél? Hiszen jól ismeri ezt az embert, már sokszor volt vele egyedül, és sohasem félt tőle.

Az ok részben a meglepetés volt, hogy itt találja. És a nem orvosi környezet: hirtelen ráébredt, hogy fürdőlepedőben, mezítláb, vizes lábbal áll ott.

– Elnézést, egy pillanat – mondta. – Magámra veszek valamit.

A férfi udvariasan bólintott, és bement a nappaliba. Janet becsukta a hálószoba ajtaját, és leült az ágyra. Lihegett, mintha futott volna. Ez is a félelemtől van, gondolta, bár ez nem sokat segített rajta. Eszébe jutott egy páciens, aki végül sírva kiabálni kezdett vele: – Ne mondja, hogy deprimált vagyok! Borzalmasan érzem magam, érti, borzalmasan!

A szekrényhez lépett, és kivett egy ruhát – észre sem vette, hogy melyiket –, majd visszament a fürdőszobába, hogy megnézze magát a tükörben. Hiú vagyok, gondolta, pedig ez igazán nem alkalmas pillanat a hiúságra.

Mély lélegzetet vett, és átment a nappaliba.

A férfi zavartan állt a szoba közepén. Janet most maga is az ő szemével látta a szobáját: modern, steril, ellenséges lakás. Modern bútorok, csupa fekete bőr és króm, éles vonalak, modern képek a falon, modern, csillogó, célszerű és gépszerű, ellenséges környezet.

– Sohasem hittem volna ezt magáról – mondta Benson.

– Mi ketten nem ugyanazoktól a dolgoktól félünk, Harry. – Igyekezett könnyed hangon beszélni. – Kér egy kávét?

– Köszönöm, nem.

Makulátlanul volt öltözve: zakó, nyakkendő, de Janet figyelmét a paróka, a fekete paróka vonta magára. És a szemei. Fáradt, távolba néző szemek, az olyan ember szemei, aki a halálos kimerültség legszélén áll. A patkánykísérletekre em-

lékeztették, a túlzott kéjingerektől összecsett, a ketrec fenekén kimerülten lihegő patkányokra, melyek már gyengék ahhoz, hogy még egyszer lenyomják az emeltyűt az inger újabb kiváltására.

– Egyedül van? – kérdezte Benson.

– Igen.

A férfi bal arcán, a szeme alatt kis zúzódás látszott. Janet szeme megint a kötésre tévedt, amelyből csak egy vékony fehér csík látszott a paróka és a gallér között.

– Valami baj van? – kérdezte Benson.

– Nem, semmi.

– Kimerültnek látszik. – Hangjából valódi aggodalom csendült ki. Valószínűleg éppen kapott egy ingert, Eszébe jutott, hogy a beprogramozáskor a próbaingerek egyike felkeltette iránta a férfi szexuális érdeklődését.

– Nem . . . nem vagyok fáradt – mondta mosolyogva.

– Nagyon szép a mosolya – mondta Benson.

Janet a szemével vérnyomokat keresett a ruháján. Az áldozat csupa vér volt. Bensonnak össze kellett véreznie magát, de egyetlen vérfolt sem volt a ruháján. Tehát a gyilkosság után még egyszer lezuhanyozott, és csak akkor öltözött fel.

– Én mindenesetre iszom egy kávét – mondta. – Megkönnyebbült érzéssel ment ki a konyhába. Itt, a férfitól kissé távolabb, könnyebben lélegzett. Feltette a kannát, meggyújtotta a gázt, és ott maradt egy kis ideig. Vissza kell nyernie az önuralmát. Át kell vennie a helyzet irányítását.

Furcsa, hogy noha a férfi hirtelen megjelenése megrendítette, de tulajdonképpen nem lepte meg. A pszichomotorikus epilepsziások űzött emberek, akik félnek saját erőszakosságuktól. E betegeknek több mint a fele kétségbeesésében öngyilkosságot kísérel meg. Mind örök félelemben él, és az orvosoknál keres segítséget.

De miért nem ment vissza a kórházba?

Visszatért a nappaliba. Benson a széles ablaknál állt, és kinézett a minden irányban mérföldekre nyúló városra.

– Haragszik? – kérdezte a férfi.

– Miért haragudnék?

– Mert megszöktem.

– Miért szökött meg, Harry? – Beszéd közben érezte, hogy visszatér az ereje és az önuralma. Ő tud bánni ezzel az emberrel. Ez a hivatása. Veszélyesebb emberekkel is volt már egyedül. Hat hónapig a Cameron Állami Kórházban dolgozott, ahol pszichopaták és többszörös gyilkosok voltak a páciensei.

– Miért? Csak. – Benson mosolygott, és leült az egyik székre. Egy darabig fészkelődött, aztán felállt, és átült a heverőre. – Szörnyen kényelmetlenek a székei. Hogy tud ilyen barátságtalan bútorok közt élni?

– Én szeretem őket.

– De hát olyan kényelmetlenek. – Szemében halvány kihívással nézett rá.

Janet most megint szívesebben vette volna, ha nem itt találkoznak. Ez a környezet túlságosan fenyegető Benson számára, és Benson a fenyegetésre támadással felel.

– Hogy talált meg, Harry?

– Meglepi, hogy tudom a címét?

– Egy kicsit.

– Előrelátó voltam – mondta Benson. – Mielőtt bevonultam a kórházba, mindenkinek a címét felírtam. A magáét is, dr. Ellisét és dr. McPhersonét is.

– Minek?

– Minden eshetőségre készen . . .

– Mit várt?

Felelet helyett Benson felállt, az ablakhoz ment, és ismét kinézett a városra. – Odakint keresnek. Igaz? – kérdezte.

– Igen.

– Sohasem fognak megtalálni. A város sokkal nagyobb . . .

A konyhában a kanna tütyülni kezdett. Janet elnézést kért, és kiment, hogy megcsinálja a kávéját. Szeme végigfutott a polcokon; valami súlyos tárgyat keresett. Le kellene ütnie. Ellis sohasem bocsátaná meg, de . . .

– Van itt egy kép – kiáltotta bentről Benson. – Csupa szám. Ki csinálta?

– Egy Johns nevű ember.

– Miért fest valaki számokat? A számok a gépeknek valók.

Tejet öntött a kávéjába, megkavarta, és visszament a szobába.

– Harry . . .

– De igazán. És az is ott. Az mit akar ábrázolni? – és ujjával egy másik kép felé bökött.

– Harry, jöjjön ide, és üljön le.

A férfi egy pillanatig rábámult, azután odajött, és leült a heverőre, vele szemben. Feszültnek látszott, de az arca hirtelen kisimult, és szélesen mosolyogni kezdett. A pupillái is kitágultak.

Újabb inger, gondolta Janet. Mi az ördögöt csináljon?

– Harry – kérdezte –, mi történt?

– Nem tudom.

– Kiment a kórházból . . .

– Igen. Felvettem egy olyan fehér kórházi ruhát, abban mentem ki. Mindent kiterveltem. Angela értem jött.

– És azután?

– Hazamentem. Nagyon ideges voltam.

– Miért volt ideges?

– Mert . . . tudom előre, hogy fog ez az egész végződni.

Janet nem értette pontosan, mire céloz. – Hogyan fog végződni?

- Onnan elmentünk az ő lakására, kicsit ittunk, szerelmeskedtünk, aztán elmondtam neki, hogyan fog végződni a dolog. Ő megijedt, fel akarta hívni a kórházat, meg akarta mondani, hogy hol vagyok . . .

Zavartan bámult a levegőbe. Janet nem akarta erőltetni a folytatást. Nyilván rohama volt, és nem emlékszik rá, hogy megölte a lányt. Emlékezetkihagyása teljes, nem színlelés.

De tovább akarta beszéltetni. – Miért ment ki a kórházból, Harry?

– Délután volt, az ágyban feküdtem, és hirtelen ráébredtem, hogy úgy gondoznak, karbantartanak és üzemeltetnek, mint egy gépet. Mindig ettől féltem.

Janet tudatának egy távoli, független és logikus rekeszében felvillant a felismerés, hogy a gyanú beigazolódott: Benson gép-paranoiája mélyén a függetlenségének féltése rejlik. Attól fél, hogy többé nem támaszkodhatik önmagára. Szó szerint az igazat mondta azzal, hogy fél a gondozástól. S az emberek általában gyűlölik azt, amitől félnek.

– Maguk hazudtak nekem – mondta most hirtelen.

– Senki sem hazudott magának, Harry.

A férfi kezdett dühbe gurulni. – De igen, hazudtak, és . . . – Abbahagyta a megkezdett mondatot, és újból elmosolyodott. Pupillái egy pillanatra kitágultak. Újabb inger. Most már nagyon sűrűn követik egymást. Hamarosan megint „átbillen".

– Tudja, mit mondok? Ez a legcsodálatosabb érzés a világon.

– Micsoda?

– Ez a vibrálás.

– És mit érez?

– Mihelyt a dolgok kezdenek sötétnek látszani: zzzzz, és újra boldog vagyok. Finom meleg és boldog érzés.

– Ezek az ingerek – mondta Janet.

Az órájára akart pillantani, de nem tette. Mit segít vele? Anders azt mondta, hogy húsz perc múlva itt lesz, de nyilván valami feltartóztatta. És ha meg is érkezne, kérdés, tudna-e bánni Bensonnal. Az önuralmát vesztett pszichomotorikus epilepsziás borzalmas valaki. Anders valószínűleg lelőné, vagy megpróbálná lelőni, és éppen ez az, amit ő nem akar.

– Illetve, ez a vibrálás nem mindig kellemes. Ha túl erős . . . mintha meg akarna fojtani.

– És most kezdi erősnek érezni?

– Igen – felelte Benson. És ismét kiült arcára a mosoly.

Ebben a pillanatban, a férfi elbűvölt mosolya láttán ismerte fel Janet, hogy teljesen tehetetlen. Semmi sem használ abból, amit tanult a páciensekről, a gondolatmenetük irányításáról, beszédmódjuk megfigyeléséről. A manőverezés a szavakkal mit sem használ, mint ahogy egy veszettségi rohammal vagy egy agydaganatos beteggel szemben sem segít. Benson problémája fizikai: egy gép hatalmában van, amely menthetetlenül és tévedhetetlenül taszítja a roham felé. A beléültetett számítógép működését beszéddel nem lehet más irányba terelni.

Egyetlen dolgot tehet: vissza kell vinnie a kórházba. De hogyan? Megpróbált az értelmére hatni: – Érti, hogy mi történik magával, Harry? Az ingerek túlterhelik és rohamokba taszítják.

– Kellemes érzés.

– De hiszen épp most mondta, hogy nem mindig kellemes.

– Igen. Nem mindig.

– Nem akarja, hogy ezt korrigáljuk?

Benson kis ideig hallgatott. – Hogyan korrigálják? – kérdezte végül.

– Módosítjuk úgy, hogy ne legyen több rohama. – Gondosan meg kellett válogatni a szavait.

– Úgy gondolja, hogy meg kell javítani?

– Harry, el tudjuk érni, hogy jobban érezze magát!

– Én kitűnően érzem magam, doktornő.

– De Harry, amikor Angelához ment . . .

– Arra nem emlékszem.

– Amikor kiment a kórházból, odament.

– Nem emlékszem semmire. A memóriaszalagok mind letörlődtek. Csak sztatikus villamosság maradt. Ha akarja, magnóra vehetjük, és meghallgathatja. – Kinyitotta a száját, és sziszegő hangot hallatott. – Látja? Csak sztatikus áram.

– De maga nem gép, Harry – mondta lágyan.

– Még nem.

Érezte, hogy felkavarodik a gyomra. Fizikai rosszullét fogta el az idegfeszültségtől. Tudatának előbbi távoli rekesze ismét regisztrálta az emocionális állapot érdekes fizikai megnyilvánulását. Örült még ennek a pillanatnyi kikapcsolódásnak is.

De ismét elfogta a düh, amikor arra gondolt, hogy Ellis és McPherson és a többi mind fütyült arra, amikor ő bebizonyította, hogy egy gépezet beépítése csak fokozni fogja Benson tudatzavarát. Semmibe se vették a szavait. Bár itt lennének most.

– Maguk át akarnak engem alakítani géppé. Mind ezt akarják. De én nem engedem. Szembeszállok magukkal . . .

– Harry . . .

– Hadd fejezzem be! – Arca feszült volt, de egyszerre ismét elömlött rajta a lágy mosoly.

Újabb impulzus. Most már néhány perces időközökben követik egymást. Hol van Anders? Hol van akárki? Fusson ki

sikoltozva a folyosóra? Próbálja meg felhívni a kórházat? A rendőrséget?

– Nagyon kellemes érzés – mondta Benson, még mindig mosolyogva. – Semmi más nem fogható hozzá. Az idők végezetéig tudnék lebegni ebben az érzésben.

– Harry, nyugodjon meg . . .

– Nyugodt vagyok. De ez nem az, amit maga akar, igaz?

– Miért, mit akarok?

– Azt akarja, hogy jó gép legyek, hogy engedelmeskedjem a gazdáimnak, kövessem az utasításaikat. Nem ezt akarja?

– Maga nem gép, Harry.

– De nem is leszek az soha. – Mosolya eltűnt. – Soha, soha!

Janet mély lélegzetet vett. – Harry, szeretném, ha visszajönne a kórházba.

– Nem.

– Meg tudjuk csinálni, hogy jobban érezze magát.

– Nem.

– Féltjük magát, Harry.

– Engem féltenek? – Csúfondáros nevetésben tört ki. – Maguk nem engem féltenek. Maguk csak a kísérletükkel törődnek, a tudományos beszámolójukkal, a publikummal. Énvelem nem törődnek. – Egyre izgatottabb és ingerültebb lett. – Igazán nem hatna jól az orvosi szaklapokban, ha kénytelenek lennének közölni, hogy ennyi és ennyi éven át figyeltek ennyi és ennyi pácienst, és az egyikük megőrült, és a zsaruk lepuffantották. Rossz visszhangja lenne.

– Harry . . .

– Tudom – vágott közbe Benson. Előre tartotta a kezeit. – Egy órával ezelőtt rosszul voltam. Amikor magamhoz tértem, vért láttam a körmeim alatt. Vért. Tudom. – A kezét nézte, majd behajlította az ujjait, úgy vizsgálgatta a körmeit. Aztán megérintette a kötését. – Azt hitték, funkcionálni fog. De nem funkcionál.

Egyszerre minden átmenet nélkül sírni kezdett. Arcának kifejezése nem változott, de a szeméből könnyek záporoztak. – Nem funkcionál – mondta még egyszer. – Nem értem, miért, de nem . . .

Hirtelen mosoly öntötte el az arcát.

Újabb impulzus. Ez egy percnél hamarabb követte az elõbbit. Janet tudta, hogy még néhány másodperc, és „átbillen".

– Nem akarok bántani senkit – mondta Benson derûs mosollyal.

Janet hirtelen rettenetesen megsajnálta.

– Akkor – mondta – menjünk vissza a kórházba.

– Nem. Nem . . .

– Magával megyek, és magával maradok egész idõ alatt. Minden rendben lesz.

– Ne vitatkozzon velem!

Felugrott, és ökölbe szorított kézzel, vadul meredt le rá. – Nem hallgatok magára . . . – Elhallgatott, de most nem mosolygott. Szimatolni kezdett. – Milyen szag van itt? – kérdezte. – Gyûlölöm ezt a szagot. Mi ez? Gyûlölöm, érti, gyûlölöm!

Még mindig szimatolva feléje indult. Kinyújtotta a kezét.

– Harry . . .

– Gyûlölöm ezt az érzést – mondta Benson.

Janet felállt és hátrálni kezdett. Benson kinyújtott kézzel, tétován követte. – Nem akarom ezt az érzést. Nem akarom – mondta. Már nem szaglászott. Teljes transzállapotban jött feléje.

– Harry . . .

Az arca mozdulatlan volt, mint egy álarc. Mint egy holdkóros, úgy közeledett felé, kinyújtott karral, lassú léptekkel, így a hátráló Janetnek sikerült megtartania a távolságot kettõjük között.

Ekkor Benson hirtelen felragadott egy súlyos üveg hamutartót, és hozzávágta. Janet lebukott, a hamutartó elsüvített a feje felett, az egyik ablaktáblába repült, és ripityára törte.

Benson odaugrott hozzá, és esetlen medveöleléssel átkarolta. Hihetetlen erõvel szorította. – Harry – motyogta Janet elfúló lélegzettel. – Harry . . .

Felnézett a férfi arcába, és látta, hogy ugyanolyan kifejezéstelenül merev, mint az elõbb.

Ekkor térdével az ágyékába rúgott.

A férfi felnyögött, azonnal elengedte, kétrét görnyedt, és köhögni kezdett. Janet a telefonhoz ugrott, és felkapta a kagylót. Tárcsázta a központot. Benson még mindig összegörnyedve köhögött.

– Központ.

– Kapcsolja a rendőrséget!

– Melyiket, a Beverly Hills-it, vagy a Los Angeles-it?

– Akármelyiket!

– Határozza el magát, melyiket . . .

A kagyló kihullt a kezéből, mert Benson ismét megragadta. Még hallotta a telefonos gyenge hangját a kagylóból: Halló, halló . . .

Benson felkapta a készüléket, és a szoba túlsó végébe hajította. Felragadott egy állólámpát, és nagy ívben meglendítette. Janet megint kitért az ütés elől; érezte a feje mellett a súlyos fémtalp szelének suhogását. Ha eltalálja, vége. Ez a felismerés tettre ösztönözte. A konyhába futott. Benson eldobta a lámpát, és követte. Janet gyors egymásutánban kirángatta a fiókokat: kést keresett. De csak egy kis zöldséghámozó kést talált. Hol az ördögben vannak a nagy kések?

Benson már a konyhában volt. Hozzávágott egy lábast, amely a férfi térdén csattant, de ez nem zavarta, jött tovább feléje.

Agyának az eseményeket szemlélő logikus rekesze most is működött, és közölte, hogy van a konyhában más is, amit felhasználhat. De mi lehet ez?

Benson két keze a nyakára kulcsolódott. Megragadta a férfi csuklóját, és megpróbálta szétrántani a kezét. Megint felfelé rúgott a térdével, de a férfi elhajolt, majd hátával a tálaló hoz nyomta, de úgy, hogy moccanni se tudott. Se lélegezni. Szeme előtt kék foltok lebegtek, tüdeje égett a levegőhiánytól. Ujjai a polcot kaparták, kerestek valamit, bármit, amivel üthetne, de nem találtak semmit.

A két keze vadul körbefutott. Megérintették a mosogatógép, a tűzhely és a többi konyhai gép gombjait . . .

Már mindent zöldnek látott. Az imént még kék foltok zöldé váltva, egyre nagyobbak lettek, és szédülten pörögtek. Itt fog meghalni a konyhában.

A konyha, a konyha . . . a konyha veszélyei – villant át az agyán, már az eszméletlenség határán.

Megvan: a mikrohullámok!

Már nem látott semmit, a világ tompa szürkeségbe süllyedt, de tapintani még tudott. Ujjai végigtapogatták a tűzhely fémfelületét, a sütő ajtajának üvegét, majd feljebb kúsztak . . . Megragadta a tárcsát és elfordította.

Benson felüvöltött.

Nyaka körül megszűnt a szorítás. Lehuppant a földre. Benson velőtrázó hangon üvöltött. Lassan visszatért a látása, és látta, hogy a felette magasodó férfi két kezével a fejét fogja és üvölt. Rá sem néz többé a földön fekvő, levegő után kapkodó áldozatára, csak görcsösen fogja a fejét, és üvölt, mint egy sebzett állat. Még mindig üvöltve, kirohant a konyhából.

Janet megkönnyebbülten elájult.

A szorítások nyomai a nyakán kezdtek alakot ölteni: hosszú, bíborvörös csíkok jelentek meg mind a két oldalán. Óvatosan megtapogatta a tükörből.

– Mikor ment el? – kérdezte Anders. A fürdőszoba ajtajában állt, onnan figyelte a doktornőt.

– Nem tudom. Mikor elájultam.

Anders benézett a nappaliba. – Micsoda felfordulás!

– El tudom képzelni.

– Miért támadta meg magát?

– Rohama volt.

– De hiszen maga az orvosa.

– Az nem számít. Amikor rohama van, önkívületben van. Egyáltalán nem tud magáról. Még a saját gyerekét is megölné. Volt már rá eset.

Anders hitetlenkedve ráncolta a homlokát. Janet el tudta képzelni, milyen nehéz lehet számára ezt felfogni. Aki nem látott még pszichomotorikus rohamot, nem képes megérteni a normális élettapasztalatokon messze kívül eső, eszeveszett,

brutális erőszakosságot. Nincs semmi, amit akár csak hasonlítani is lehetne hozzá.

– De nem ölte meg magát – szólalt meg végül Anders.

Hát . . . nem egészen, gondolta Janet, a nyakát tapogatva. A következő órákban még csúnyábban fog festeni. Mit tehetne? Krémpúder? Soha nem használt, nincs is neki. Talán egy magas nyakú pulóver?

– Nem. Nem ölt meg. De megölt volna.

– Mi történt hát?

– Bekapcsoltam a tűzhelyet.

Anders értetlenül bámult rá. – Ez az epilepszia gyógymódja?

– Nem éppen, de Benson elektronikus berendezésére hatott. A tűzhelyem mikrohullámú. A mikrohullámú sugárzás zavarja a ritmusszabályozókat. Elég súlyos probléma azok számára, akik szívritmusszabályozó-berendezéseket hordanak.

– Aha – mondta Anders.

Átment a nappaliba telefonálni, hogy Janet felöltözhessen. Fekete, magas nyakú garbót és szürke szoknyát vett elő, felvette és a tükörbe nézett. A véraláfutások nem látszottak. De megállapította, hogy a fekete és a szürke nem áll jól neki. Túl komor. Öltözzön át? Végül mégsem tette.

Hallotta, hogy Anders még mindig telefonál. Kiment a konyhába, hogy igyék valamit, de nem kávét kívánt, hanem skót whiskyt. Miközben töltött magának egy pohárral, észrevette a hosszú karcolásokat a tálalón, melyeket a körmei vájtak. Megnézte a körmeit: három letörött. Észre sem vette az előbb.

Jeget és szódát tett az italba, és bement vele a nappaliba.

– . . . igen – mondta éppen Anders a telefonba. – Értem . . . Nem, fogalmam sincs . . . Jó, megpróbáljuk. – Hosszú szünet következett.

Janet a kitört ablakhoz ment, és kinézett. A nap magasan állt, és megvilágította az épületek felett lebegő sötét füstködsávot. Tulajdonképpen kész betegség itt lakni, gondolta. El kellene költöznie a tengerpartra, ahol tisztább a levegő.

– Hát ide figyeljen! – dörögte most Anders dühösen. – Mindez nem történt volna meg, ha a maga kurva őrszeme a

kórházban ott marad az ajtónál. Jobb lesz, ha ezt nem felejti el. – Leccsapta a kagylót, és megfordult.

– Rohadt politika – mondta.

– Még a rendőrségen is?

– A rendőrségen különösen. Ha bármi rosszul megy, rögtön bűnbakot keresnek.

– És magát szemelték ki bűnbaknak?

– Még csak mértéket vesznek rólam.

Janet bólintott, és azon kezdett töprengeni, hogy mi folyik most a kórházban. Valószínűleg ugyanez. A kórháznak fenn kell tartania a jó hírnevét. A vezetőség alaposan izzadhat. Az igazgató nyilván aggódik az alapítványpénzekért. A kórházban is találniuk kell egy bűnbakot. McPherson túl nagy, ő és Morris kis ember ehhez. Valószínűleg Ellis lesz a bűnbak: ő docens. Ha kirúgnak egy docenst, azt lehet úgy kommentálni, hogy túlságosan becsvágyó volt, mindenáron ki akart tűnni, és meggondolatlanul, elhamarkodottan járt el. Sokkal jobb, mint egy professzor kirúgása, ami rossz fényt vetne a korábbi döntésre, amellyel kinevezték.

Tehát minden valószínűség szerint Ellisen fog csattanni az ostor vége.

Vajon tudja-e már? Éppen most vett új házat Brentwoodban. Nagyon büszke rá. A jövőheti házavatásra meghívta az egész NPO-t . . .

Most megszólalt Anders: – Mondja, mi köze van az epilepsziának a szívritmus-szabályozókhoz?

– Semmi. Illetve csak annyi, hogy a Benson agyritmus-szabályozója nagyon hasonlít a szívritmus-szabályozóhoz.

Anders elővette a noteszét. – Legyen szíves, magyarázza el nekem elölről az egészet, de lassan.

– Kérem. – Letette a poharat az asztalra. – De engedje meg, hogy előbb felhívjak valakit.

Anders bólintott, hátradőlt a széken, és várt, miközben ő felhívta McPhersont. A beszélgetés után nyugodtan és részletesen mindent elmagyarázott a rendőrnek.

McPherson letette a kagylót, és az ablakon át kinézett a reggeli napsütésbe. A nap már nem volt olyan sápadt és hideg; meleg reggeli fényben ragyogott.

– Ross volt – mondta.

Morris bólintott a sarokból. – És?

– Benson felment a lakására. De újra elveszítette.

Morris sóhajtott.

– Úgy látszik, ma peches napunk van – mondta McPherson. Lassan ingatta a fejét, de szemét nem vette le a napról. – Bár én nem hiszek a szerencsében. Maga igen?

Morris fáradt volt, és nem figyelt oda. – Én? – kérdezte most. – Micsoda?

– Hisz a szerencsében?

– Persze. Mint minden sebész.

– Én nem hiszek a szerencsében – ismételte meg McPherson. – Sosem hittem. Én mindig a tervezésben hittem. – A falakon függő diagramok felé bökött, majd elmélyülten tanulmányozni kezdte őket.

Nagyméretű, négy láb hosszú, sokszínű alkotások voltak. A technikai fejlődés ütemtervei, melyekre mindig oly büszke volt. Például 1967-ben, három terület a diagnosztikai koncepciók, a sebészeti technika és a mikroelektronika helyzetének felmérése és fejlődésük előrevetítése alapján, 1971 júliusára irányozta elő a pszichomotorikus epilepszia műtéti terápiájának lehetőségét. A valóság négy hónappal megelőzte becslését, amely azonban így is elég pontosnak mondható.

– Fene pontos – mondta hangosan.

– Micsoda? – kérdezte Morris.

McPherson ránézett. – Fáradt?

– Aha.

– Azt hiszem, mindnyájan fáradtak vagyunk. Hol van Ellis?

– Kávét készít.

McPherson bólintott. Jó lesz egy kis kávé. Megdörzsölte a szemét, és azon kezdett töprengeni, hogy vajon mikor aludhat végre egy kicsit. Addig, amíg vissza nem hozzák Bensont,

aligha. És ez még jó néhány óráig, talán egy egész napig is eltarthat.

Ismét a diagramokra nézett. Eddig minden olyan jól ment. Az elektródák beültetése négy hónappal az elõirányzat elõtt. A magatartás számítógépi szimulációja majdnem kilenc hónappal hamarabb, bár itt problémák vannak. A György- és a Márta-program nem viselkedik jól. És a Q-formalizmus?

Ismét a fejét ingatta. A Q-formalizmus, kedvenc terve, egyáltalán nem halad elõre. Az ütemtervben 1979-re, emberi alkalmazásának megkezdését 1986-ra tűzte ki. 1986-ban 75 éves lesz, ha még egyáltalán élni fog, de ez nem izgatta. Csak az eszmei elgondolás érdekelte.

A Q-formalizmus a Neuropszichiátriai Kutató Osztály egész munkájának logikus eredménye. Azért nevezték el Q-, azaz Quixote-formalizmusnak, mert teljesen lehetetlen elképzelésnek látszott. De McPherson biztosra vette, hogy meg fog valósulni, mert szükség van rá. Elõször is méret, másodszor pénz kérdése.

Egy korszerű elektronikus számítógép, például egy harmadik generációjú digitális IBM több millió dollárba kerül, és rengeteg energiát fogyaszt. Helyigénye igen nagy. Mindamellett még a legnagyobb számítógépben sincs több áramkör, mint egy hangya agyában. Olyan számítógép, amely az emberi agy kapacitásával rendelkezne, egy hatalmas felhõkarcolót és annyi energiát igényelne, mint egy félmilliós város.

Nyilvánvaló, hogy a mai technológiával nem lehet ilyen számítógépet építeni. Ehhez új módszerekre van szükség, és McPherson nem kételkedett abban, hogy ezek az új módszerek létre fognak jönni . . .

A dolog titka az élő szövet.

Elméletileg elég egyszerű. Az emberi agyat szimuláló számítógépnek miniatűr működő egységekből – billenő nyitó-záró sejtekből – kell felépülnie. Ezeknek az egységeknek a mérete az évek folyamán állandóan csökkent, és még tovább fog csökkenni a kiterjedt integráció és más mikroelektronikai technikai eljárások fejlõdésével. Az energiaszükséglet is csökkenni fog.

Persze, sohasem lesznek olyan parányiak, mint egy idegsejt, egy neuron. Egyetlen köbhüvelykben milliárdnyi idegsejt fér

el. Ezt a helytakarékosságot sohasem lehet elérni semmilyen miniatürizálással. És olyan egységet sem lehet létrehozni, amely oly kevés energiával működik, mint egy idegsejt.

Tehát világos, hogy a számítógépeket élő idegsejtekből kell felépíteni. Szövetkultúrákban már sikerült egyedi idegsejteket növeszteni és mesterségesen módosítani különböző eszközökkel. A jövőben szabványelőírások szerint fogják növeszteni, és szabványtervek szerint fogják összekapcsolni őket.

Mihelyt ez sikerül, meg lehet szerkeszteni egy olyan számítógépet, amely, mondjuk, hat köblábnyi térfogatban néhány ezer milliárd idegsejtet tartalmaz. Az energiaszükséglet nem lesz túlzottan nagy, és a megtermelt hő és hulladékanyagok is felhasználhatók lesznek. Ez lesz egész bolygónk legintelligensebb egysége: a Q-formalizmus.

Az előmunkálatok az ország számos laboratóriumában és állami kutatóintézetében folynak már, és előrehaladás is van. De McPherson számára a legizgatóbb távlat nem a szuperintelligens szerves számítógép volt: ez csak egy melléktermék. A valóban érdekes koncepció az emberi agy szerves protézisének az eszméje.

Ha ugyanis kidolgozzák az élő sejtekből álló szerves számítógépet, amely energiáját oxigénes, tápanyagokkal ellátott vérből kapja, ez természetesen átültethető az emberi szervezetbe, és így elképzelhető egy két aggyal rendelkező ember.

Milyen is lesz ez? McPherson is csak nehezen tudta elképzelni. Természetesen végtelen sok a megoldandó probléma. A csatlakozások, a konstrukció, a régi és az új agy közötti verseny elképzelhető problémái. De 1986-ig még bőven van idő ezek megoldására. Végtére is, 1950-ben is csak nevetett a legtöbb ember, ha a holdutazásról hallott.

A Q-formalizmus ma még csak látomás, de pénzzel meg lehet teremteni. És meggyőződése szerint meg is teremtenék, ha Benson nem szökik meg a kórházból. De megszökött, és ez mindent megváltoztatott.

Ellis dugta be a fejét az ajtón: – Kér valaki kávét?

– Igen, én – mondta McPherson. Morrisra nézett.

– Én nem kérek – mondta Morris és felállt. – Megyek és lejátszom Benson néhány szalagját – mondta.

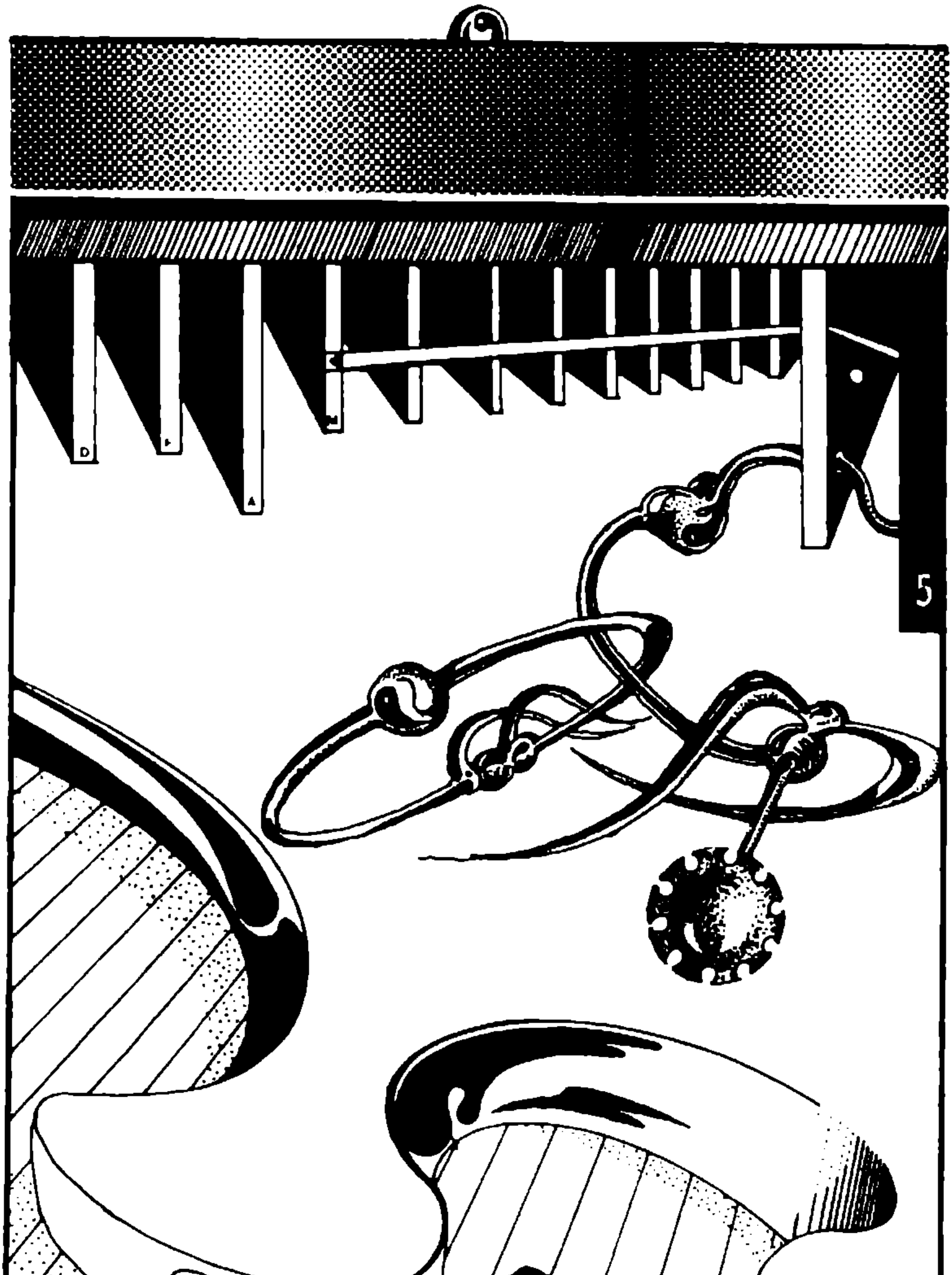
D
B
A
C
5

– Jó ötlet – hagyta rá McPherson, bár éppen nem tartotta annak. De tudta, hogy Morrisnak csinálnia kell valamit, bármit, csak elfoglalja magát.

Morris kiment, Ellis is kiment, és McPherson egyedül maradt a színes diagramjaival és a gondolataival.

Dél volt, mire Janet végzett Andersszel, és nagyon elfáradt. A whisky megnyugtatta, de csak még ernyedtebbé tette. Végül már dadogott, minduntalan elvesztette gondolatai fonalát, kénytelen volt helyesbíteni, mert nem pontosan azt mondta, amit akart. Soha életében nem érzett még ilyen kábult fáradtságot, mint most.

A százados viszont dühítően éber volt. Ilyeneket kérdezett: – Mit gondol, hol van most Benson? Hová mehetett valószínűleg?

Janet csak a fejét rázta. – Nem tudhatjuk. Roham utáni, vagy ahogyan mi mondjuk: poszt-iktális állapotban van, és ilyenkor semmit sem lehet előre megjósolni.

– Maga a pszichiátere. Magának sok mindent kell tudnia róla. Nincs rá mód, hogy előre lássuk, mit fog tenni? – faggatta Anders.

– Nincs – felelte. Úristen, milyen fáradt. Miért nem képes ez az ember megérteni ezt? – Benson abnormális állapotban van. Majdnem őrült, meg van zavarodva, sűrűn kap impulzusokat és sűrűn vannak rohamai. Akármire képes.

– Ha meg van zavarodva . . . – kezdte újra Anders. – Mit tesz egy ember, ha meg van zavarodva? Hogy viselkedik?

– Nézze – mondta Janet –, ez nem jó. Ezen a nyomon semmire sem megyünk. Bármit a világon csinálhat.

– Jól van – mondta Anders, és kortyolt a kávéjából.

Az isten szerelmére, miért nem hagyja már abba? Az az elképzelése, hogy Benson pszichoanalizálásával nyomozza le őt, nevetségesen irreális. Egyébként mindenki tudja, hogyan fog végződni a dolog: valaki majd belebotlik és lelövi, mint egy kutyát. Maga Benson is megmondta . . .

Szemét összehúzva gondolkodott. Mit is mondott? Valamit arról, hogyan fog végződni ez az egész. De pontosan milyen szavakat használt? . . . Igyekezett visszaidézni az emlékezetébe, de képtelen volt rá. Túlságosan rémült volt ahhoz, hogy pontosan megjegyezze a szavakat.

– Vannak dolgok, amik egyszerűen lehetetlenek – mondta Anders miközben felállt és az ablakhoz ment. – Másutt még lenne némi esély, de nem az ötszáz négyzetmérföldnyi Los Angelesben. Nagyobb, mint New York, Chicago, San Francisco és Philadelphia együttvéve. Maga tudta ezt?

– Nem – felelte Janet, de alig figyelt.

– Túl sok itt a búvóhely. Túl sok a szökési lehetőség. Túl sok a kimenő út, repülőtér, kikötő. Ha egy kis esze van, már régen átlógott Mexikóba vagy Kanadába.

– Ezt nem fogja megtenni.

– Hát mit fog tenni?

– Vissza fog menni a kórházba.

Kis szünet után Anders megjegyezte: – Az előbb meg azt akarta elhitetni velem, hogy nem lehet előre tudni, mit fog csinálni.

– Ez csak érzés, nem több.

– Menjünk vissza a kórházba.

A Neuropszichiátriai Kutató Osztály úgy festett, mint egy főhadiszállás hadműveleti törzse a háború kellős közepén. Az összes látogatást beszüntették hétfőig, és csak a kórházi személyzet és a rendőrség közlekedhetett a harmadik emeletig. De a Fejlesztés valamennyi munkatársa itt ténfergett döbbent arckifejezéssel. Szemlátomást aggódtak az alapítványokért és az állásukért. A telefonok állandóan szóltak, újságírók ostromolták az intézetet. McPherson bezárkózott az irodájába a kórház vezetőivel, Ellis káromkodva támadt rá mindenkire, aki tíz lépésre megközelítette, Morris eltűnt valahová, és nem lehetett megtalálni. Gerhard és Richards szabaddá próbált tenni néhány telefonvonalat, hogy egy másik számítógéppel lefuttassanak egy előrejelzési programot, de minden vonal foglalt volt.

Az osztály fizikailag is a legelképesztőbb rendetlenség képét

mutatta: mindenütt cigarettacsikkekkel teli hamutartók, összegyűrt papír kávéscsészék, virsli- és fánkmaradványok, a széktámlákra dobált zakók és köpenyek. A telefonok szakadatlanul csengtek, mihelyt valaki letette a kagylót, a készülék azonnal újra csengeni kezdett.

Dr. Ross a maga szobájában ült Andersszel, és ellenőrizte a bűnügyi jelentés űrlapján Benson személyleírását. A jelentést számítógéppel töltötték ki, de elég pontos volt: férfi, indoeurópai, haja fekete, szeme barna, magassága 5 láb 8 hüvelyk, súlya 140 font, kora 34 év. Értetlenül nézte a fejlécek különös számozását: 312/3: paróka, 319/1: kötés a nyakon. Feltételezhetően birtokában levő fegyver: 40/11 revolver; gyártmánya 40/70: ismeretlen. 23/60 abnormális (más) aktusok: ismétlődők. A bűntény oka: 23/8: őrültgyanús.

Ross sóhajtott. – Nem nagyon lehet beskatulyázni a maguk számítógépi kategóriáiba.

– Senki mást sem – mondta Anders. – Megelégszünk annyival, ha az adatok elég pontosak ahhoz, hogy valaki felismerje. A fényképét is körözzük. Több százat osztanak szét a városban. Ez talán segít.

– És most mi lesz? – kérdezte Janet.

– Várunk. Hacsak magának nem jut eszébe valami rejtekhely, ahol esetleg elbújhatott.

Janet nemet intett a fejével.

– Akkor várunk.

12

A hosszú, alacsony, fehér csempés, fénycső világítású helyiségben hat rozsdamentes acél asztal állt egy sorban. A végük lefolyókba torkollt. Öt asztal üres volt, a hatodikon Angela Black holtteste feküdt. Két rendőrségi kórboncnok boncolta, és Morris nézte a boncolást.

Sok boncolást látott már, de azok másfélék voltak. Ezek a kórboncnokok majdnem fél órán át vizsgálták és fényképezték a hullát, mielőtt megejtették volna az első bemetszést. Igen

nagy figyelmet fordítottak a szúrt sebek külső megjelenésére és a sebek körüli bőrbeszakadásokra.

Egyikük elmagyarázta, hogy a tompa tárgy, amely a sebeket okozta, nem vágta át, hanem benyomta és berepesztette a bőrt. A repedés a behatoló szerszám előtt repedt tovább, mind mélyebben. A bőr felületéről származó szőrt több helyen a sebek mélyén találták meg. Ez is azt bizonyítja, hogy a sebek tompa tárgytól származnak.

– Mi lehetett az a tompa tárgy? – kérdezte Morris, de ők csak a fejüket rázták: – Még nem lehet tudni. Meg kell vizsgálnunk a behatolást.

A behatolás egész mélységét nehéz volt meghatározni. A bőr rugalmasan visszatért eredeti alakjába. A roncsolt szövetek sem a halál beállta előtt, sem utána nem maradtak a helyükön. A vizsgálat lassan, hosszadalmasan folyt; a fáradt Morris szeme megfájdult. Még egy kis ideig figyelt, azután átment a boncterem melletti rendőrségi laboratóriumba, ahol egy nagy asztalra kirakták a lány retiküljének tartalmát.

Három ember vizsgálta igen aprólékosan: az első azonosította, a második feljegyezte, a harmadik felcédulázta a tárgyakat. Morris csendben figyelt. Többnyire mindennapi tárgyak: rúzs, púder, autókulcsok, erszény, papírzsebkendő, rágógumi, antibébi tabletták, notesz, golyóstoll, szemhéjtus, hajcsatt és két csomag gyufa.

– Két csomag „Repülőtér, Marina szálló" feliratú gyufa – mondta az egyik rendőr.

Morris sóhajtott. Roppant lassan és aprólékosan folyt ez is, éppúgy, mint a boncolás. Csakugyan azt hiszik, így találnak valamit? Nem bírta elviselni ezt a tapogatózó lassúságot. Janet Ross „sebészbetegségnek" nevezte a határozott cselekvés sürgető érzését, a képtelenséget a türelmes várakozásra.

Egyik régebbi osztályértekezleten, ahol egy Worley nevű nő felvételéről vitatkoztak a harmadfokú műtét jelöltjei közé, Morris hevesen síkraszállt az asszony felvétele mellett, noha több más baja is volt. Janet nevetve mondta, hogy „képtelen uralkodni az impulzusain". Morris akkor kéjjel megölte volna, és gyilkos indulatát Ellis nyugodt, tárgyilagos kijelentése sem csillapította, aki szintén úgy nyilatkozott, hogy Mrs.

Worley szerinte sem megfelelő jelölt. Morris úgy érezte, hogy csúnyán cserbenhagyták, még ha McPherson kijelentette is, hogy nézete szerint bizonyos tényezők az asszony felvétele mellett szólnak, és egy ideig még „lehetséges" jelöltként kell nyilvántartani.

Nem tudok uralkodni az impulzusaimon? – gondolta. Egy fenét nem.

– Reptér, Marina Szálló? – szólalt meg a másik rendőr. – Nem ott szoktak megszállni a légikisasszonyok?

– Nem tudom – mondta a harmadik.

Morris alig figyelt, a szemét dörzsölte, és elhatározta, hogy iszik még egy kávét. Harminchat órája nem aludt, így már nem sokáig bírja.

Kiment a laboratóriumból, és felment a lépcsőn, hogy keressen egy kávéfőző-automatát. Valahol kell lenni egynek, kávét még a rendőrök is isznak. Kávét mindenki iszik. De hirtelen megállt.

Reptér, Marina Szálló. Hiszen ő erről tud valamit!

Ott tartóztatták le először Bensont, amikor egy szerelőt félholtra vert a szálloda bárjában. Egész biztosan emlékezett erre.

Az órájára pillantott, majd kiment a kocsijához. Ha siet, még a csúcsforgalom előtt kijuthat a repülőtérre.

Éppen sivítva leszállt egy lökhajtásos gép a kifutópályára, amikor Morris lekanyarodott az autópályáról a repülőtér felé. Bárok, motelek és autókölcsönzők mellett hajtott el. A rádióba a következő szöveget olvasták be éppen: – A San Diego autópályán egy karambolozott tehergépkocsi három észak felé haladó sávot elzárt. Számítógépi sebesség-előrejelzés 12 mérföld per óra. A San Bernadino autópályán, az exeteri leágazástól délre, a baloldali sávon egy gépkocsi meghibásodás miatt leállt. Számítógépi sebesség-előrejelzés 31 mérföld per óra . . .

Erről megint eszébe jutott Benson. Lehetséges, hogy a számítógépek valóban átveszik a világ irányítását? Egy fura kis angol, aki egyszer a kórházban előadást tartott a sebészeknek, azt jósolta, hogy a műtéteket nemsokára akár egy másik földrészről is el fogják tudni végezni. Manipulátor-kezekkel, mű-

holdak útján továbbított jelek segítségével. Ő ezt őrült gondolatnak tartotta, de a legtöbb sebész-kollégája nem.

– ... A Ventura autópályán, Haskelltől nyugatra, két kocsi összeütközött, a forgalom lelassult. A számítógépi sebesség-előrejelzés 18 mérföld per óra ...

Számítógépek ide vagy oda, a forgalmi jelentés Los Angelesben létfontosságú mindenki számára. Az emberek megszokták, hogy automatikusan figyeljék a forgalmi jelentéseket – ahogy az ország más részein az időjárásjelentést szokták figyelni.

Morris Michiganből jött Kaliforniába. Az első hetekben még meg-megkérdezte az emberektől, hogy milyen idő várható délután vagy másnap. Természetesnek tartotta a kérdést, amellett igen alkalmasnak a jég megtörésére. De az emberek furcsamód meglepődtek. Csak később jött rá, hogy ez ama kevés helyek egyike a világon, ahol senkit sem érdekel az időjárás, mert többé-kevésbé mindig egyforma. Így nem is szoktak beszélni róla.

Bezzeg az autó! Ez olyan téma, amelyik szüntelenül foglalkoztatja az embereket. Mindig mindenkit érdekel, hogy ki milyen kocsin jár, mi a véleménye róla, megbízható-e, milyen bajok vannak vele. Ugyanígy a vezetési tapasztalatok, a rossz közlekedés, a felfedezett rövid útvonalak, a karambolok. Mindez mindig szívesen fogadott beszédtéma. Los Angelesben mindent nagyon komolyan vesznek, ami kapcsolatban van az autókkal.

Kész őrület. Egy csillagász ismerőse egyszer azt mondta, hogy ha a marslakók netán lenéznek Los Angelesre, arra a következtetésre jutnak, hogy az uralkodó életforma ezen a területen az autó. Ami bizonyos értelemben igaz is.

Leállította kocsiját a Marina előtt, és belépett a szálló halljába. Az épület a Kaliforniára jellemző bizarr keverékstílusban épült, műanyagból és neonból, egy japán vendéglő mintájára. Egyenesen a bárba ment, amely ilyenkor, délután öt óra körül, sötét és majdnem teljesen néptelen volt. Az egyik távoli sarokban két légikisasszony beszélgetett egy pohár ital mellett, a bárpultnál egy-két üzletember trónolt a magas székeken, a mixer üres szemmel nézett a semmibe.

Morris is a pulthoz ült. Mikor a mixer odajött, elébe tolta Benson fényképét. – Nem látta ezt az embert valahol?

– Mit kér inni? – kérdezte a mixer.

Morris ujjával a fényképet kopogtatta.

– Ez bár. Mi itt italt szolgálunk ki.

Morrison ugyanaz az érzés lett úrrá, mint a műtétek előtt, de mintha egy filmben játszaná a sebészt. Nagyon színpadias érzés volt.

– A neve Benson. Én az orvosa vagyok. Nagyon beteg – mondta.

– Mi baja van?

Morris sóhajtott. – Ismeri?

– Hogyne. Sokszor láttam. Harrynek hívják, ugye?

– Igen. Harry Benson. Mikor látta utoljára?

– Egy órája. – Az ember a vállát vonogatta. – Mi baja van?

– Epilepsziás. Nagyon fontos, hogy megtaláljam. Nem tudja, hogy hová ment?

– Epilepsziás? Még ilyet! Biztos?

Felvette a fényképet, és közelről vizsgálgatta a falba rejtett égő fényénél. – Ez ő. De a haját feketére festette.

– Tudja, hogy hová ment?

– Nem látszott betegnek. Biztos benne, hogy . . .

– Hová ment?!

Hosszú hallgatás volt a válasz. A mixer mogorván nézett rá. Morris már sajnálta, hogy ilyen hangot használt. – Maga sosem volt orvos – mondta a mixer. – Hagyjon békén.

– Szükségem van a segítségére. Élet-halálról van szó, és az idő döntő fontosságú – mondta.

Miközben beszélt, elővette a tárcáját, és minden papírt előszedett, amelyen rajta volt a doktori címe: személyi igazolványt, csekkönyvet, névjegyeket, jogosítványt, és kirakta a pultra. De a mixer rájuk se nézett.

– Különben, a rendőrség is keresi – mondta Morris.

– Tudtam – mondta a mixer. – Tudtam.

– Ide hívhatok néhány rendőrt, hogy segítsenek kikérdezni magát. Lehet, hogy bűntársa gyilkosságban.

Morris érezte, hogy ez jól hangzott. De legalábbis drámaian.

A mixer felvette az egyik igazolványt, megnézte és visszaejtette.

– Nem tudok semmit – mondta. – Néha bejön, ennyi az egész.

– Hova ment ma?

– Nem tudom. Joe-val ment el.

– Ki az a Joe?

– Repülőgép-szerelő. Az éjszakai műszakban dolgozik a Unitednál.

– A United légitársaságnál?

– Igen – mondta a mixer. – Nézze, mi ez . . . ?

De Morris már ott sem volt.

A szálló előcsarnokából felhívta a Neuropszichiátriai Kutató Osztályt, és Anders századost kérte.

– Itt Anders.

– Figyeljen ide, itt Morris beszél. Kint vagyok a repülőtéren. Benson nyomára bukkantam. Körülbelül egy órával ezelőtt látták a reptéri Marina Szálló bárjában. Innen egy Joe nevű szerelővel együtt ment el, aki a United légitársaságnál dolgozik az éjjeli műszakban.

Kis csend volt, miközben Morris egy ceruza kaparó hangját hallotta. – Megvan – mondta Anders. – Más egyéb?

– Nincs.

– Azonnal kiküldünk néhány kocsit. Azt hiszi, hogy a United hangárjaihoz ment?

– Valószínűleg.

– Rögtön mennek a kocsik.

– Mi legyen . . .?

Morris elhallgatott, és a süket kagylóra bámult. Mély lélegzetet vett, és igyekezett eldönteni, hogy mit tegyen. E pillanattól fogva a dolog rendőrségi ügy. Benson veszélyes. Át kell engednie a rendőrségnek.

Viszont . . . mennyi idő alatt érhetnek ide? Hol van a legközelebbi rendőrőrs? Inglewoodban? Vagy Culver Cityben? Csúcsforgalomban még a szirénák ellenére is jó húsz percbe, sőt egy fél órába is beletelhet, míg ideérnek.

Ez nagyon sok idő. Benson fél óra alatt eltűnhet. Addig tehát neki kell követnie a nyomát. Csak meg kell találnia és figyelnie.

Beavatkoznia nem kell, de azt sem hagyhatja, hogy megint eltűnjön.

Nagy tábla hirdette: *United Légitársaság. Belépés csak a karbantartó személyzet számára.* A tábla alatt őrbódé. Morris odahajtott, és kihajolt a kocsiablakon.

– Dr. Morris vagyok. Joe-t keresem.

Hosszas magyarázkodásra számított, de az őr nem kérdezett semmit.

– Joe-t? Tán tíz perce, hogy megjött. A hetes hangárhoz írta be magát.

Morris három hatalmas hangárt látott maga előtt, mögöttük parkolóhellyel. – Melyik a hetes?

– A balszélső – mondta az őr. – Nem tudom, miért ment oda. Talán a vendége miatt.

– Miféle vendég?

– Beírt egy vendéget is. – Az őr megnézte. – Bizonyos Bensont. A hetesbe vitte.

– Mi van a hetesben?

– Egy generálozásra váró DC–10-es. Most semmi munka nincs vele, várják az új motort, amelyik csak úgy egy hét múlva fog megérkezni. Gondolom, csak meg akarja mutatni neki.

– Kösz – mondta Morris, és behajtott a kapun, a hetes hangár mögé. Kiszállt a kocsiból és várt. A helyzet az, hogy nem tudja biztosan, ott van-e Benson a hangárban. Meg kellene nézni, mert ha nincs ott, a rendőrség bolondnak fogja tartani őt. Míg idekint vár, Benson megszökhet.

Elhatározta, hogy megnézi. Nem félt. Fiatal és erős. Tudja, hogy Benson veszélyes, tehát óvatos lesz. Benson azokra a legveszélyesebb, akik nem tudják, hogy a betegsége halálos veszélyt jelent számukra.

Gyorsan körülnéz a hangárban, hogy megtudja, bent van-e Benson egyáltalán. A hangár hatalmas épület volt, de sehol sem látott rajta ajtót a repülőgépek számára készült óriási

kapukon kívül, ezek azonban be voltak zárva. Hogy lehet bejutni?

Fényszórójával végigpásztázta a hullámlemezből készült hangár külsejét, végül a bal oldali végében felfedezett egy kis ajtót. Odahajtott, kiszállt a kocsiból, és belépett a hangárba.

Bent szuroksötét és tökéletes csend fogadta. Megállt egy ajtónál és fülelt. Halk nyögést hallott. Tapogatózva keresett a falon egy kapcsolót. Keze egy acéldobozba ütközött. Óvatosan végigtapogatta. Több nagy méretű kapcsoló volt benne. Egymás után mindet bekapcsolta.

Egyenként kigyulladtak a fényes mennyezeti lámpák. Éles fényüket visszaverte a hangár közepén álló óriási repülőgép. Az épületbe bezárva még sokkal nagyobbnak látszott, mint odakint. Elindult feléje.

Ekkor megint hallotta a nyögést.

Nem tudta rögtön megállapítani, hogy honnan jön. Nem látott senkit, az egész térség üres volt. A gép túlsó szárnyánál észrevett egy létrát. A magas, karcsú farokszerkezet alatt a létrához ment. Meleg volt, és éles benzin- és zsírszag töltötte be a levegőt. Újabb nyögés.

Gyorsabbra fogta lépteit, amelyek ijesztően visszhangoztak a barlangszerű hangárban. A nyögés mintha valahonnan a gép belsejéből jönne. Hogy lehet bejutni? Furcsa, hogy nem jön rá, hiszen már legalább egy tucatszor utazott repülőgépen. Valahol a pilótafülke mellett szoktak beszállni egy lépcsőféléről, de itt a hangárban . . . A gép roppant nagy, hogy a fenébe lehet feljutni?

Elment a közelebbi szárnyon levő két turbómotor alatt. Óriási hengerek, fekete turbinalapátokkal a belsejükben. A motorokat sem látta még soha ilyen nagynak. Valószínűleg nem figyelte meg jól.

Most megint hallotta a nyögést. A létrához ért, és felkapaszkodott rajta. Hat láb magasságban elérte a szárny tetejét: szegecsekkel kivert, sima, csillogó ezüstfelület. Egy táblán felirat: *Ide lépj.* A tábla mellett vércseppeket vett észre. Végigpillantott a szárnyon, és most meglátta a hanyatt fekvő, vérbefagyott embert. Közelebb lépett. Az ember arca borzalmasan

össze volt törve, a karja groteszk, természetellenes szögben hátracsavarták.

Ekkor zajt hallott a háta mögött. Szélsebesen megfordult, de abban a pillanatban a hangár összes lámpája kialudt.

Morris megdermedt. Teljesen elveszítette a tájékozódóképességét. Mintha a levegőben függne, a hatalmas, végtelen, sötét űrben. Nem moccant. Még a lélegzetét is visszatartotta. Várt.

A sebesült ismét felnyögött. Más hang nem hallatszott. Morris térdre ereszkedett, bár nem tudta, hogy miért. Talán nagyobb biztonságban érezte magát így, közelebb a szárny felületéhez. Nem félt, csak kellemetlen zavart érzett.

Félni akkor kezdett, amikor halk nevetést hallott.

– Benson?

Semmi válasz.

– Benson, maga az?

Válasz nincs, csak közelgő lépések zaja a betonpadlón. Kemény, visszhangos lépések.

– Harry, dr. Morris van itt.

Szemét becsukta és kinyitotta, hogy alkalmazkodjék a sötétséghez, de nem használt: semmit sem látott. Még a szárny szélét, a test körvonalát sem. Egyáltalán semmit.

A léptek közeledtek.

– Harry, segíteni akarok magán, azért jöttem. – A hangja megbicsaklott; ez nyilvánvalóan elárulta Bensonnak, hogy fél. Elhatározta, hogy nem szól többet. A szíve erősen vert, és alig kapott levegőt.

– Harry . . .

Semmi válasz. De a léptek megálltak. Talán Benson lemondott a kereséséről. Vagy egy újabb impulzus jött közbe. Talán meggondolta magát?

Újabb hang: fémes csikorgás, egészen közel.

Még egy.

Felfelé jön a létrán!

Morrist hideg verejték öntötte el. Még mindig nem látott semmit, és már arra sem emlékezett, hogy a gép szárnyának melyik részén van. Előtte van a létra vagy mögötte?

Újabb csikorgás.

Megpróbált a hang után tájékozódni. A hang szemből jött. Ez azt jelenti, hogy a gép farka van mögötte, és a szárny tövéhez közel áll, ahová a létra támaszkodik.

Csikorgás.

Hány foka van a létrának? Hat láb magas, az hat fok. Benson mindjárt fent lesz a szárnyon. Mit használhatna fegyverként? Végigtapogatta a zsebeit. Ruhája átizzadt és a testére tapadt. Egy pillanatig az egész helyzetet roppant komikusnak találta, hiszen Benson a beteg, ő pedig az orvosa. Benson hallgatni fog az okos szóra. Azt fogja tenni, amit mond neki.

Csikorgás.

A cipő! Gyorsan lehúzta az egyik cipőjét, és magában káromkodott, amiért gumiból van a talpa. De még ez is jobb, mint semmi. Feje fölé emelte a cipőt, hajításra készen. Szeme előtt felderengett a szerelő véres, eltorzult arca. Elhatározta, hogy teljes erőből fog ütni. Azt sem bánja, ha megöli Bensont.

A csikorgás megszűnt, de valaki lélegzett a közelében. Majd távoli, mind gyorsabban közeledő szirénázást hallott.

Jön a rendőrség. Benson is hallja, és biztos lemond a további kísérletezésről.

Újabb csikorgás.

Benson lemegy a létrán. Morris megkönnyebbülten felsóhajtott.

Ekkor különös csusszanó hangot hallott, és a szárny megbillent alatta. Benson nem le-, hanem feljött, és most itt áll a szárnyon.

– Dr. Morris?

Morris majdnem válaszolt. Az utolsó pillanatban tartotta vissza magát. Tudta, hogy Benson nem lát a sötétben. Hangra van szüksége, hogy tájékozódjon.

– Dr. Morris? Segítsen, kérem.

A szirénák pillanatról pillanatra közeledtek. Bensont mindjárt elfogják, és ez az egész rémálom véget ér.

– Segítsen, dr. Morris.

Hátha őszinte? – gondolta Morris. Hátha valóban a segítségét akarja. Ha így van, orvosi kötelessége segíteni.

– Nagyon kérem.

Morris felállt. – Itt vagyok, Harry. Nyugodjon meg . . . .

Valami feléje süvített. Hallotta a tárgy röptét, mielőtt még eltalálta. Majd a száján és az állkapcsán szörnyű fájdalmat érzett. Hátrabukott és végiggurult a szárnyon. A fájdalom rettenetes volt, borzalmasabb, mint bármi, amit valaha érzett.

Belezuhant a sötétségbe. A távolság a szárny és a padló között nem volt nagy, mégis végtelenül hosszú ideig zuhant. Úgy látszott, örökké tart a zuhanása.

13

Janet Ross egy kis üvegablakon át lesett be az egyik földszinti kezelőbe. Hat ember tolongott Morris körül. Nem sokat látott, tulajdonképpen csak a lábait. Csak az egyik cipője volt rajta, a másik hiányzott. És csurom vér volt ő is, a mentők is.

Anders százados, aki mellette állt, megszólalt: – Azt hiszem, tudja, mi a véleményem erről az egészről.

– Nem tudom.

– A fickó szörnyen veszélyes. Dr. Morrisnak meg kellett volna várnia a rendőrséget.

– De hiszen a rendőrség nem fogta el – mondta hirtelen támadt haraggal. Anders képtelen megérteni bármit is. Képtelen megérteni, hogy az orvos felelősséget érez a betegéért, segíteni akar rajta.

– Morris sem fogta el – mondta Anders.

– De miért nem fogta el a rendőrség?

– Már nem volt a hangárban, mire odaértek. A hangárnak több kijárata van, és nem tudták idejében mindet elállni. Morrist a szárny alatt, a szerelőt a szárny síkján találták meg. Mind a kettő nagyon súlyosan megsebesült.

A rendelő ajtaja kinyílt. Ellis jött ki, borotválatlanul, beesett arcán a vereség jelcivel.

– Hogy van Morris? – kérdezte Janet.

– Rendbe fog jönni – felelte Ellis. – Néhány hétig nem fog tudni beszélni, de különben rendben van. Most a sebé-

szetre viszik, hogy összedrótozzák az állkapcsát és kiszedjék a fogait. – Andershez fordult: – Megtalálták a fegyvert?

Anders bólintott. – Egy két láb hosszú ólomcső.

– Egyenesen szájon találta – mondta Ellis. – Még szerencse, hogy nem szippantotta be a tüdejébe a kitört fogait. A bronchusok tiszták a röntgen szerint. – Karjával átölelte Janet vállát. Rendbe fogják hozni.

– Mi van a másik emberrel?

– A szerelővel? – Ellis a fejét ingatta. – Hát őrá nem kötnék fogadást. Az orra összetört, és az orrcsont felhatolt az agyalapba. Az orrnyílásain agyfolyadék szivárog. Rengeteg vért vesztett, és fennáll az agyhártyagyulladás veszélye.

– Ön szerint mi várható? – kérdezte Anders.

– Állapota kritikus.

– Értem – felelte Anders és továbbment.

Janet és Ellis is elindult a presszó felé. Ellis még mindig átölelve tartotta a vállát. – Borzasztó fordulatok.

– Igazán rendbe fog jönni?

– Természetesen.

– Olyan jóképű fiú volt . . .

– Az állkapcsát visszarakják a helyére, és megint jóképű lesz.

Janet összerázkódott.

– Fázik?

– Fázom és fáradt vagyok. Nagyon fáradt.

Kettesben reggeliztek. Fél hét volt, elég sokan összegyűltek a presszóban. Ellis lassan rágott, mozdulatai elárulták a fáradtságát. – Érdekes – mondta egyszerre.

– Mi?

– Délután felhívtak Minnesotából. Van egy üres professzori helyük az idegsebészeti tanszéken. Megkérdezték, nem érdekelne-e.

Janet nem felelt.

– Nem vicces?

– Nem.

– Azt mondtam nekik, hogy majd ha innen kirúgnak, gondolkodom rajta.

– Olyan biztos benne, hogy kirúgják?

– Maga nem? – kérdezte Ellis. Végignézett a presszóban reggelizõ fehér köpenyes ápolónõkön és orvosokon. – Nem érezném jól magam Minnesotában. Nagyon hideg van arra-telé.

– De jó nevû iskola.

– Ó, igen. Jó nevû iskola. – Sóhajtott. – Kitûnõ iskola.

Janet sajnálta, de elnyomta magában ezt az érzést. Maga tehet róla, miért nem hallgatott õrá? Az elmúlt huszonnégy órában tartózkodott attól, hogy bárkinek is azt mondja, „én megmondtam elõre". De még azt sem engedte meg magának, hogy erre gondoljon. Elõször is, semmi szükség arra, hogy kimondja. Másodszor, nem lenne hasznos Benson megsegítése szempontjából, ami a fõ gondja.

De a rettenthetetlen sebésszel most nem tudott együttérezni. A rettenthetetlen sebészek mások életét kockáztatják, nem a magukét. A sebész legfeljebb csak a dicsõségét veszítheti el.

– Visszamegyek az osztályra – mondta Ellis. – Megnézem, hogy mennek a dolgok. Tudja, mit mondok?

– Mit?

– Remélem, hogy megölik – mondta, és a lifthez ment.

A mûtét reggel hétkor kezdõdött. Janet az üvegezett galériáról nézte, ahogy Morrist betolják a mûtõbe és a sebészek elõkészítik. Bendixon és Curtiss végezte a mûtétet, mindkettõ kitûnõ plasztikai sebész, biztos, hogy mindent megtesznek, ami emberileg lehetséges.

Ennek ellenére megrendült, amikor levették Morris arcáról a steril gézkötést, és feltárult a szétroncsolt hús. Arcának felsõ része érintetlen, bár sápadt volt, de az alsó része nyers, vörös vagdalék, mint a fasírozottnak való. A száját nem is lehetett látni benne.

Ellis már odalent látta ezt. Õt most valósággal sokkolta a látvány, még ilyen távolról is. Elképzelte a hatást közelebbrõl nézve.

Ott maradt az elõkészületek alatt. A sebészek már köpenyben és kesztyûben voltak, a mûszerasztalok és a mûtõsnõk készenlétben álltak. Az elõkészületek egész rituáléja simán és hatékonyan folyt. Csodálatos szertartás, gondolta Janet, olyan

szigorú és olyan tökéletes, és a két sebész valószínűleg nem is gondol rá, hogy egy kollégájukat operálják. A szigorúan rögzített procedúra ugyanolyan érzéstelenítőszer a sebész számára, mint a gáz a betegnek.

Még néhány percig maradt, azután kiment.

Miközben az NPO felé tartott, látta, hogy az épület előtt egy sereg újságíró veszi körül Ellist, aki rosszkedvűen válaszolgat nekik. Többször hallotta az „agyszabályozás" szót.

Minthogy maga is bizonyos bűntudatot érzett, a hátsó bejáratot választotta, és felment a lifttel a harmadik emeletre. Agyszabályozás, gondolta. A vasárnapi mellékletek tele lesznek helyszíni jelentésekkel az agyszabályozásról. Azután következnek az ünnepélyes vezércikkek a napilapokban, majd a még ünnepélyesebb vezércikkek az orvosi szaklapokban az ellenőrzés nélküli, felelőtlen kutatás veszélyeiről. Előre látta az egészet.

Agyszabályozás! Uram Jézus!

Az igazság az, hogy mindenkinek szabályozzák az agyát, és ezzel mindenki egyetért. A leghatékonyabb agyszabályozók a szülők, és ők okozzák a legtöbb kárt is. A teoretikusok rendszerint elfelejtik, hogy senki sem születik előítéletekkel, sem neurotikusnak, sem határozatlannak; e tulajdonságok kialakulásához segítő kézre van szükség. Természetesen a szülők nem szándékosan ártanak gyermekeiknek, csupán olyan magatartási szabályokat plántálnak beléjük, melyekről azt gondolják, hogy fontosak és hasznosak lesznek gyermekeik számára.

Az újszülött olyan, mint egy kis számítógép, amely várja, hogy beprogramozzák. Mindent megtanul, amire tanítják, a rossz nyelvtantól a rossz magatartásig. Nem differenciál, mint ahogy a számítógép sem. Nem tudja megkülönböztetni a jót a rossztól. Az analógia annyira pontos, hogy sokan rá is mutattak a számítógépek gyerekes, betű szerinti értelmezésére. Például ha egy számítógépnek azt az utasítást adnánk,

hogy „vedd fel a cipődet és a harisnyádat", biztosan azt válaszolná, hogy a harisnyát nem lehet a cipőre felhúzni.

Hétéves korig nagyjából végbemegy a programozás. Mindaz, ami fontos: a faji, szexuális, etikai, vallási, nemzeti viszonyulások. A giroszkóp be van állítva, és a gyermek forogni kezd az előre meghatározott pályán.

Agyszabályozás.

Itt vannak például az egyszerű társasági konvenciók, mint a kézfogás találkozáskor, a liftben az ajtó felé fordulás, a nők bal oldalán való haladás, a borospohár jobb kézben tartása. Száz és száz apró konvenció, melyekre szükségük van az embereknek a társasági kölcsönhatások tipizálására. Bármelyik elhagyása elviselhetetlen hiányérzetet és aggályokat kelt.

Az embereknek szükségük van gondolkodásuk szabályozására. Örülnek, hogy részük lehet benne. Nélküle reménytelenül elveszettnek érzik magukat.

De ha egy csoport ember megpróbálja megoldani a mai világ legsúlyosabb problémáját, az ellenőrizhetetlen erőszakét, mindenfelől felharsan a tiltakozás: agyszabályozás, agyszabályozás!

Hát mi jobb, a szabályozás vagy a szabályozatlan erőszak?

Kiszállt a harmadik emeleten, elhaladt több rendőr mellett, és bement a szobájába. Anderst találta ott, aki éppen letette a telefont és gondterhelten közölte: – Megvan az első nyom.

– Igen? – Ingerültsége feloldódott a várakozás hullámában

– Igen, de fogalmam sincs róla, hogy mit jelent – felelte Anders.

– Mi történt?

– Benson személyleírását és fényképeit közreadtuk a városban, és valaki felismerte.

– Ki?

– Egy tisztviselő a városháza építési és tervosztályán. Azt mondja, hogy Benson tíz nappal ezelőtt bement az irattárukba, ahol az összes középületek műszaki leírását és tervrajzait tartják, megfelelő kódolás szerinti rendben.

Dr. Ross bólintott.

– Benson egy bizonyos épület elektromos terveit akarta

megnézni. Azt mondta, hogy villamosmérnök, és valami papírral igazolta magát.

– A kertjében strandoló lányok is azt mondták, hogy valami tervrajzokért ment haza.

– Úgy látszik, hogy a városháza tervosztályán megkapta, amit keresett.

– Milyen épület rajzait?

– Az Egyetemi Kórházét – felelte Anders. – Ezek szerint birtokában van a kórház egész elektromos tervrajza. Maga mire következtet ebből?

Szótlanul nézték egymást.

Nyolc órakor szinte elaludt álltában. Fájt a nyaka és a feje. Rájött, hogy nincs más választása: vagy alszik egy kicsit, vagy összeesik. – Az emeleten maradok, ha szükség lenne rám – mondta Andersnek és kiment. Miközben végigment az osztály folyosóján, több egyenruhás rendőr mellett haladt el, de már észre sem vette őket. Úgy tűnt, mintha mindig is itt lettek volna.

Benézett McPherson szobájába, aki a karosszékben hátradőlve aludt. Lélegzete rövid, szaggatott, mint aki rosszat álmodik. Csendesen behúzta az ajtót.

Egy ápoló ment el mellette, kezében tálca, teleszemetelt hamutartókkal és üres kávéscsészékkel. A látvány szokatlan volt, ápolók nem szoktak takarítani. Erről eszébe jutott egy másik szokatlan dolog, de képtelen volt megfogalmazni. Törte a fejét, végül feladta. Fáradt, képtelen világosan gondolkodni. Benézett az egyik rendelőbe, üres volt, bement, becsukta az ajtót, és lefeküdt a vizsgálóasztalra. Abban a pillanatban elaludt.

15

A társalgóban Ellis önmagát nézte a tizenegy órai tévéhíradóban. Részben hiúságból, részben önmagával szembeni rosszhiszemű kíváncsiságból. Ott volt Gerhard, Richards és Anders, a rendőr is.

A képernyőn Ellis minduntalan a felvevőgép felé kancsalintott, miközben újságírók kérdéseire válaszolt, akik mikrofonokat nyújtogattak az orra elé. Úgy látta, elég nyugodt volt, s ennek örült, és a válaszait is elég logikusnak találta.

Az újságírók a műtétről kérdezősködtek, és ő röviden, de világosan elmagyarázta. Azután az egyikük ezt kérdezte: – Mi célból végezték el a műtétet?

– A páciensnek szakaszosan visszatérő rohamai voltak, melyek alatt magatartása erőszakos volt. Szervi agysérülése van, ezt igyekeztünk rendbe hozni. Az erőszakos magatartást kívántuk megelőzni – felelte Ellis a kérdésre.

Ezt igazán senki sem kifogásolhatja, gondolta. Talán még McPhersonnak is tetszene a diplomatikus válasz.

– Általános jelenség-e az agy sérülésével együttjáró erőszakos magatartás?

– Hogy mennyire általános, azt nem tudjuk. Azt sem, hogy mennyire általános az agysérülés. Becslésünk szerint tízmillió amerikai szenved súlyos, további ötmillió enyhébb agysérülésben.

– Tizenöt millió? Tehát minden tizenharmadik ember – mondta az egyik újságíró. Jó gyorsan számol, gondolta Ellis. Később utánaszámolt, és kiderült, hogy pontosan minden tizennegyedik ember.

A képernyőn így felelt: – Körülbelül. Két és fél millió embernek van agyparalízise, kétmilliónak agygörccsel járó rendellenességei, beleértve az epilepsziát is. Hatmillió a szellemileg elmaradottak és hozzávetőleg két és fél millió a hiperkinetikai magatartási rendellenességekben szenvedők száma.

– És ezek mind erőszakos magatartású emberek?

– Nem, távolról sem. De az erőszakos bűntettek elkövetőinek igen nagy százaléka megállapíthatóan agysérüléses. Fizikailag sérült agyú. Ezzel egy sereg elmélet, mely szerint az erőszak oka a faji megkülönböztetés, a társadalmi igazságtalanság és a társadalom szervezetlensége, megdől. Természetesen ezeknek a tényezőknek is van szerepük az erőszakos magatartásban, de a legjelentősebb tényező az agy fizikai károsodása. Márpedig ezt társadalmi úton nem lehet meggyógyítani.

Az újságírók kérdései most kis időre elapadtak. Ellist, ahogy most visszaemlékezett, ez jó érzéssel töltötte el: nyert ügye van, és ő irányítja a beszélgetést.

– Amikor erőszakról beszél . . .

– Ezen egyes személyek által minden provokáció nélkül kezdeményezett, erőszakos fizikai támadást értek. Ez ma a világnak, különösen pedig ennek az országnak a legnagyobb problémája. 1969-ben több amerikait öltek meg itthon, mint a vietnami háború elesettjeinek és sebesültjeinek együttes száma volt.

Az újságírók megbabonázva hallgatták.

– Pontosan 14 500 gyilkosság, 36 500 nemi erőszak és 306 500 súlyos garázdaság fordult elő. Az autóbalesetek okozta haláleseteken kívül, márpedig autókkal is rengeteg erőszakos cselekedetet hajtanak végre. Autóbaleset következtében ugyanebben az évben 56 000 ember halt meg és 3 000 000 sérült meg.

– A számok mindig erős oldala volt – dörmögte Gerhard.

– De hat is rájuk, nem igaz? – kérdezte Ellis.

– Vastagon. Csak az a kár, hogy olyan kancsal képet vág. Nem valami bizalmat keltő.

– Ez a normális képem.

Gerhard nevetett.

A képernyőn az egyik újságíró most azt kérdezte: – Tehát véleménye szerint ezek a számok az agy fizikai megbetegedéseit tükrözik?

– Nagyrészt – felelte Ellis. – Ha egy egyén ismételten erőszakos cselekedeteket követ el, ez már ennek a jele. Vannak híres példák. Például Charles Whitman, aki Texasban tizenhét embert ölt meg. Rosszindulatú agydaganata volt, és hetekkel korábban elmondta a pszichiáterének, valami arra ösztönzi, hogy felmenjen a toronyba és lövöldözzön az emberekre. Richards Speck többször követett el brutális erőszakos cselekedetet, mielőtt megölte a nyolc ápolónőt. Tudtommal Oswald is többször viselkedett durván, a feleségével szemben pedig nagyon sokszor. Ezek hírhedt esetek. De évről évre több mint 300 000 nem közismert hasonló eset fordul elő. Ezt az erőszakos magatartást igyekszünk sebészi beavatkozással korri-

gálni. Nem hiszem, hogy ez elítélendő törekvés lenne. Inkább nemes és fontos célnak tartom.

– De hát ez agyszabályozás!

– És minek nevezi a kötelező középiskolai oktatást? – kérdezte Ellis.

– Oktatásnak – felelte az újságíró.

Ezzel véget ért az interjú. Ellis dühösen állt fel.

– Ezt a beállítást! Mintha nem lennék normális! – tört ki.

– Ugyan. Szó sincs róla – mondta Anders, a rendőr.

Brutális, kemény ütéseket érzett. Ütötték-verték az érzéketlenségig. Elfordult és felnyögött.

– Hé! Ébredjen már fel, Jan – mondta Gerhard; ő igyekezett felrázni álmából.

Kinyitotta a szemét. A szoba sötét volt, valaki föléje hajolt.

– Hé, ébredjen már fel!

Ásított és a mozdulattól éles fájdalom hasított a nyakszirtjébe. – Mi van?

– Telefon magának. Benson.

Erre egyszerre kiszállt az álom a szeméből.

Gerhard segített neki felülni, ő pedig erőteljesen rázogatta a fejét, hogy az alvás kábulatából magához térjen. Az egész nyaka fájt teste merev volt, és ugyancsak fájt, de most nem akarta tudomásul venni.

– Hol?

– A Telecomp-szobában.

Kiment a folyosóra. Az éles fény a szemébe vágott, kénytelen volt becsukni. A rendőrök most is ott voltak, de nagyon fáradtan, bedagadt szemmel, petyhüdt arccal álldogáltak. Követte Gerhardot a Telecomp-szobába.

– Itt van – mondta Richards a kagylóba, és feléje nyújtotta.

Átvette és belekiabált: – Halló! Harry?

Anders egy másik hallgatón hallgatta a beszélgetést.

– Rosszul érzem magam, dr. Ross – mondta Harry Benson. – Szeretném, ha megszűnne ez az egész.

– Mi a baj, Harry? – Gyerekesen panaszos, lassú hanghordozása elárulta kimerültségét. Mint ahogy a kísérleti patkány beszélne, ha tudna beszélni a huszonnégy órán át szakadatlanul kapott impulzusok után, ötlött az eszébe.

– Rosszul működnek ezek a maguk masinái. Rettenetesen fáradt vagyok.

– Tudunk segíteni magán.

– Fárasztanak ezek az érzések, ennyi az egész. Egyszerűen fáradt vagyok. Szeretném, ha megszűnnének.

– Meg kell engednie, hogy segítsünk magán, Harry.

– Nem hiszem, hogy segítenének.

– Bízzon bennünk, Harry!

Hosszú szünet következett. Anders a szoba túlsó végéből kérdőn nézett rá. Janet vállat vont. – Harry! – szólt bele a hallgatóba.

– Bár sose csinálták volna ezt velem – mondta Benson. Anders az órájára nézett.

– Mit nem csináltunk volna?

– A műtétet.

– Be tudjuk szabályozni, Harry.

– Magam akartam szabályozni. Ki akartam húzni a huzalokat. – A hangja gyerekesen dacos volt.

Janet homloka ráncokba futott. – Megpróbálta?

– Nem. Le akartam venni a kötést, de nagyon fájt. Nem bírom a fájdalmat.

Csakugyan egészen gyerekesen beszélt. Janet azon töprengett, hogy ez a regresszió vajon specifikus jelenség vagy a félelem és a fáradtság következménye-e.

– Örülök, hogy nem húzta ki.

– De muszáj csinálnom valamit! Meg kell szüntetnem az impulzusokat. Átállítom a számítógépemet.

– Harry, ezt maga nem csinálhatja meg. Ezt csak mi tudjuk elvégezni.

– Nem, majd én átállítom.

– Harry – mondta Janet halk, behízelgő, anyás hangon. – Harry, kérem, bízzon bennünk.

Válasz nem jött a vonal túlsó végéről, csak nehéz lélegzés hangja. Körülnézett a feszülten várakozó arcokon.

– Harry, kérem, bízzon bennünk. Csak most az egyszer. Meglátja, azután minden megint jó lesz.

– De a rendőrség lesben áll.

– Nincs itt a rendőrség. Mind elmentek. Nyugodtan jöhet. Minden rendben lesz.

– Már máskor is hazudott nekem. – A hangja megint szemrehányó és dacos volt.

– Nem, Harry. Ez mind tévedés. Ha idejön, megint minden jóra fordul.

Hosszú hallgatás után Benson sóhajtott. – Sajnálom, de előre tudom, mi lesz a vége. Kénytelen vagyok átállítani a számítógépet.

– Harry . . .

Kattanás – a vonalat szétkapcsolták. Janet letette a hallgatót. Anders azonnal feltárcsázta a telefonvállalat központját, és megkérdezte, honnan jött a hívás. Szóval ezért nézte meg az előbb az óráját, gondolta Janet.

– Az ördögbe! – kiáltotta Anders, és lecsapta a hallgatót. – Nem tudják Még a bejövő hívást sem tudták megtalálni. Hülyék! – Leült a szoba túlsó végébe.

– Úgy beszélt, mint egy gyerek – mondta dr. Ross, a fejét ingatva.

– Azt hogy gondolta, hogy majd ő beszabályozza a számítógépet?

– Azt hiszem, ki akarja húzni a vállából a huzalokat.

– Azt mondta, hogy ezt már megpróbálta.

– Lehet, hogy igen, lehet, hogy nem. Teljesen zavart a rengeteg impulzus és roham után.

– Fizikailag lehetséges egyáltalán, hogy kiszedje a huzalokat és a számítógépet a vállából?

– Igen – felelte dr. Ross. – A majmok megcsinálják. – Megdörzsölte a szemét. – Van egy kis kávé?

Gerhard kitöltött neki egy csészével.

– Szegény Harry. Valahol odakint halálra rémülten viaskodik önmagával.

Anders szólalt meg ismét: – Mennyire zavart valójában maga szerint?

– Nagyon. – Belekortyolt a kávéba. – Cukor nincs?

– Annyira, hogy számítógépeket megrongáljon? – Elfogyott – mondta ugyanakkor Gerhard.

– Nem értem a kérdést – fordult Janet Anders felé.

– Nála van a kórház elektromos tervrajza. A számítógép, amelyik közreműködött a műtétnél, a kórház alagsorában van . . .

Janet letette a csészét, és döbbenten meredt rá. Becsukta a

szemét, megdörzsölte, megint felemelte, majd újra letette a kávéscsészét. – Nem tudnám megmondani – mondta végül.

– A boncnokok telefonáltak, miközben maga aludt – mondta Anders. – Megállapították, hogy Benson csavarhúzóval szúrkálta össze a táncosnőt. Ezenkívül megtámadta a szerelőt és Morrist. Gépek és gépekkel kapcsolatban álló emberek. Morris közreműködött az ő gépesítésében . . .

Janet gyengén elmosolyodott: – Tudtommal én vagyok a pszichiáter.

– Csak kérdezem. Lehetséges ilyen mánia?

– Természetesen lehetséges.

Megint megcsörrent a telefon. Janet vette fel.

– Itt a Pacific Telefon – mondta egy férfihang. – Újra ellenőriztük az előbbi hívást Anders százados részére. Ott van még?

– Egy pillanat. – Anders felé bólintott, aki átvette a hallgatót.

– Itt Anders. – Hosszú szünet után szólt újra bele: – Legyen szíves, ismételje meg ezt. – Miközben hallgatta, bólogatott. – Mennyi időre visszamenőleg ellenőrizte? . . . Értem. Köszönöm.

Letette a hallgatót, és azonnal ismét tárcsázni kezdett. Közben tovább beszélt: – Szeretnék tudni minden adatot a beoperált energiaforrásról.

– Mirek?

– Tudnom kell, mi történik, ha összeroncsolódik az energiaforrás – felelte Anders és elfordult, mert a hívott fél jelentkezett. – Tűzszerészek? Itt Andres a gyilkossági osztályról. – Ismét kérdő pillantást vetett dr. Rossra.

– Tizenhét gramm radioaktív Pu–239 izotópot tartalmaz. Ha eltörik a kapszula, a környezetében mindenki súlyos sugárártalomnak van kitéve.

– Milyen részecskéket sugároz?

Dr. Ross meglepődött.

– Jártam iskolába, és ha nagyon muszáj, tudok írni-olvasni is – közölte fanyarul Anders.

– Alfa-részecskéket – felelte gyorsan Janet.

Anders a hallgatóba diktált: – Itt Anders, gyilkossági osz-

tály. Kérek azonnal egy kocsit az Egyetemi Kórházhoz. Sugárveszély lehetséges. Az illető és közvetlen környezete Pu-239 alfa-sugárzóval szennyeződhet. – Kis ideig figyelt, majd megkérdezte dr. Rosstól: – Robbanás lehetséges?

– Nem.

– Robbanásveszély nincs – mondta Anders a hallgatóba. Majd újabb szünet után: – Rendben van. Értem. Küldjc mielőbb.

– Megmondaná nekünk is, hogy miről van szó? – kérdezte Janet.

– A telefonvállalat újra ellenőrizte a hívást, és megállapította, hogy senki sem hívta kintről a kórházat, amikor Benson beszélt. Az égvilágon senki.

Janet szeme megrebbent.

– Amiből az következik – mondta Anders –, hogy valahonnan a kórházból telefonált.

Egy harmadik emeleti ablakból nézte, ahogy lent a parkolóhelyen Anders utasításokat ad legalább húsz rendőrnek. A létszám fele bement a főépületbe, a többi kis csoportokban kint helyezkedett el, csendesen beszélgetve és dohányozva. Azután dübörögve az épület elé gördült egy fehér tűzszerész-kocsi, és három ember szállt ki belőle nehézkesen, szürke, fémes színű védőruhában. Anders néhány szót váltott velük, bólintott és a kocsi mellett maradt, ahonnan valamilyen különös berendezést raktak ki. Majd visszajött az osztályra.

Gerhard Janet mellett állt, együtt nézték a készülődést.

– Benson nem fogja tudni megtenni – mondta.

– Tudom – felelte Janet. – Azon töprengek éppen, hogyan lehetne ártalmatlanná tenni vagy megbénítani. Nem lehetne valamilyen hordozható rövidhullámú adót összeállítani?

– Én is gondoltam erre, de veszélyes – mondta Gerhard. – A hatását Benson készülékére nem tudjuk megjósolni, de az összes szívritmus-szabályozós betegünkre itt a kórházban borzalmas hatással volna.

– Nem lehetne valamit mégis megpróbálni?

Gerhard nemet intett.

– Kell lenni valami lehetőségnek – makacskodott Janet.

Gerhard változatlanul a fejét rázta. – Különben, hamarosan átveszi az irányítást az inkorporált környezet.

– Ez csak elmélet.

Gerhard vállat vont.

Az inkorporált környezet az NPO fejlesztési részlegének elmélete volt. Egyszerű elmélet, melynek azonban mélyreható következményei lehetnek. Alapja az a közismert tény, hogy az agyra hat a környezet. A környezet által nyújtott tapasztalatok emlékekké, magatartási módokká, szokásokká alakulnak át az agyban az idegpályák közvetítésével. Az idegpályák kémiai vagy elektromos működésűek. Mint ahogy egy fizikai munkás teste fokozatosan a végzett munkához idomul, az agy is megváltozik a szerzett tapasztalatok következtében, és ez a változás ugyanúgy megmarad, mint a kéreg a munkás tenyerén, miután a tapasztalat már régen a múlté.

Így értették azt, hogy az agy inkorporálja az elmúlt környezetet. Agyunk a szerzett tapasztalatok összegezése, amikor maguk a tapasztalatok már régen a múltéi. Ami azt jelenti, hogy az ok és a gyógymód nem azonos. A magatartásbeli rendellenességek okai lehetnek gyermekkori tapasztalatok, és a rendellenességet nem lehet meggyógyítani az okok megszüntetésével, mert ezek már régen eltűntek, hiszen a beteg felnőtt. A gyógymódot máshonnan kell venni. A Fejlesztésen ezt mondták: A tűz származhat egy gyufától, de a tűzvészt a gyufa eloltása nem szünteti meg. A probléma már nem a gyufa, hanem a tűz.

Benson a beépített számítógépétől több mint huszonnégy órán át kapta az intenzív impulzusokat, amelyek hatottak az agyára, új tapasztalatokat és új várakozásokat keltettek benne, azaz agya „egy új környezetet inkorporált". Hogy erre hogyan fog reagálni, azt lehetetlen megjósolni, mert agya már nem a régi, hanem egy új agy: az új tapasztalatok terméke.

Anders jött be. – Felkészültünk – mondta.

– Láttuk.

– Az alagsor minden bejáratánál két ember áll. Kettő a főbejáratnál, kettő a mentőbejáratnál és kettő-kettő a három felvonónál. A kórtermek emeletein nem helyeztem el embereket. Nem akartunk nyugtalanságot kelteni az osztályokon.

Szép tõled, gondolta dr. Ross, de nem szólt semmit.

Anders az órájára nézett: – Tizenkettõ-negyven. Valaki mutassa meg nekem, hol van a központi számítógép.

– Az alagsorban – mondta Janet, és a fõépület felé intett a fejével. – Ott.

– Megmutatná?

– Kérem, – Már nem hitt abban, hogy befolyásolhatja az események menetét. Belenyugodott, hogy egy elháríthatatlan folyamat sodrában van, amely sok embert érint, és sok múltbeli döntés eredménye. Aminek meg kell történnie, meg fog történni.

Ment a folyosón Anders mellett, és különös módon eszébe jutott Mrs. Crail, akire már évek óta nem gondolt. Emily Crail volt az elsõ kórházi betege. Ötvenéves, gyermekei felnõttek, a férje megunta, és õ súlyos depressziós állapotában erõsen hajlott az öngyilkosságra. Janet Ross személyes ügyének tekintette az esetet, fiatal volt és buzgó, úgy harcolt Mrs. Crail impulzusai ellen, mint egy tábornok a háborúban: mozgósította az erõforrásokat, kidolgozta és revideálta a stratégiát, és naprakész taktikai terveket készített. Két öngyilkossági kísérletbõl hozta vissza az életbe Mrs. Crailt.

Amíg egyszer csak tudatára ébredt, hogy saját energiájának, képességeinek és ismereteinek határai vannak. Mrs. Crail nem javult, az öngyilkossági kísérletekrõl nem tett le, végül sikerült is megölnie magát. De akkor már dr. Ross – szerencsére – lelkileg el tudott szakadni a betegétõl.

Mint ahogy most Bensontól is sikerült végül elszakadnia. A folyosó végén jártak már, amikor a Telecomp-szoba ajtajából Gerhard utánuk kiáltott: – Janet, Janet, itt van még?

Visszaszaladt. Anders kíváncsian követte.

– Nézze! Nézze meg ezt! – mondta Gerhard, és rámutatott az egyik kinyomtató konzolra.

FOLYÓ PROGRAM VÉGE
PROGRAMVÁLTOZÁS
05 04 02 01 00 SEC-ON BELÜL
PROGRAMVÁLTOZÁS

– A központi számítógép új programra tér át – mondta Gerhard.

– Na és?

– Mi nem adtunk ilyen utasítást.

– Mi az új program?

– Nem tudom. Nem adtunk utasítást semmilyen változtatásra – mondta Gerhard.

Janet és Anders a konzol képernyőjére meredt:

ÚJ PROGRAM A KÖVETKEZŐ:

Ezután nem jött semmi. Nem jelentek meg újabb betűk az ernyőn.

– Mit jelent ez? – kérdezte Anders.

– Nem tudom – felelte Gerhard. – Talán egy másik periféria kiiktatott minket, bár ez tulajdonképpen lehetetlen. Tizenkét órája prioritást reteszeltünk be a saját perifériánk számára. Csak a mi perifériánk kezdeményezhet programváltozást.

Az ernyőn most új szöveg villant fel:

ÚJ PROGRAM A KÖVETKEZŐ: MIVEL GÉP, ROSSZUL MŰKÖDIK, MINDEN PROGRAMNAK VÉGE, VÉGE, VÉGE, VÉGE, VÉGE, VÉGE, VÉGE, VÉGE, VÉGE, VÉGE.

– Micsoda?! – kiáltott fel Gerhard. Lázas sietséggel nyomogatta a gombokat a konzolon, azután abbahagyta. – Nem fogad el új utasításokat.

– Miért nem?

– Valami hiba van odalent.

Janet és a százados összenézett. – Legjobb lesz, ha odamegyünk – mondta Anders.

Ekkor az egyik konzol teljesen kialudt. A fények előbb fellobbantak, azután csak egyetlen zsugorodó fehér pont maradt a képernyőn, de hamarosan az is eltűnt. Ezt követte a második, majd a harmadik ernyő, és a távkinyomtató is megállt.

– Leállt a számítógép – mondta Gerhard.

– Valószínűleg valaki segített ebben – jegyezte meg Anders, és dr. Ross kíséretében a lifthez sietett.

Nyirkos és hűvös éjszakai levegő csapta meg őket, amint kiléptek a parkolóhelyre, hogy a főépülethez menjenek. Anders az egyik lámpa alatt ellenőrizte a revolverét.

– Tudnia kell – jegyezte meg Janet –, hogy ezzel hiába fenyegetné. Nem úgy reagál rá, ahogy ésszerűen elvárható.

– Azért, mert gép? – kérdezte Anders mosolyogva.

– Egyszerűen nem fog reagálni. Ha éppen rohama van, meg sem látja, nem fogja felismerni, és semmi esetre sem úgy fog reagálni, ahogy várható volna.

Beléptek a kivilágított főbejáraton, és a liftek sora felé siettek. – Hová ültették be az atomenergia-forrást? – kérdezte Anders.

– A jobb váll bőre alá.

– Pontosan?

– Ide – mutatta Janet a saját vállán, ujjával egy négyszöget rajzolva.

– Ez a mérete?

– Igen. Körülbelül akkora, mint egy cigarettadoboz.

Lementek a lifttel az alagsorba. A lift előtt két rendőr állt. Szemlátomást idegesek voltak, kezük a revolverükön. Anders a sajátjára mutatott: – Lőtt már valaha ilyennel?

– Nem.

– Soha?

– Soha.

Anders nem szólt többet. Az alagsor hűs levegőjében végignéztek az előttük nyíló hosszú folyosó puszta, vakolatlan betonfalán, a mennyezet alatt futó csöveken és a bura nélküli villanykörtéken. Kiszálltak, s a lift ajtaja becsukódott mögöttük.

Pár pillanatig álltak és figyeltek. A transzformátorok távoli zúgásán kívül nem hallottak semmit. – Van valaki éjjel az alagsorban? – kérdezte Anders suttogva.

Janet bólintott: – A karbantartók. És a kórboncnokok, ha ugyan még nem mentek haza.

– A bonctani laboratóriumok itt lent vannak?

– Igen.

– Hol a számítógép?

– Erre.

Végigvezette a folyosón. Szemben velük a mosoda volt. Éjszakára bezárták, de előtte hatalmas szennyesbatyuk tornyosultak tolókocsikon. Anders óvatosan megszemlélte őket, mielőtt továbbmentek a konyha felé.

Az óriási, fehér csempés helyiség ki volt világítva; az ablakon át látták a rozsdamentes acélból készült, beépített üstök hosszú sorát. – Itt átvághatunk – mondta Janet. Keresztülmentek a konyhán. Lépteik visszhangoztak a kőpadlón. Anders kezében fogta a revolverét, a csövét oldalra fordítva.

A konyhán át egy másik folyosóra jutottak, amelyik ugyanolyannak látszott, mint amelyikből jöttek. Anders kérdőn nézett Janetre, aki tudta, hogy nem tud tájékozódni. Neki magának is hónapokba telt, amíg kiismerte itt a járást. – Jobbra – mondta.

A falon ez a tábla volt: *Minden balesetet azonnal jelents felettesednek!* A felirat mellett egy ember rajza, aki megvágta az ujját. Lejjebb egy másik tábla hirdette: *Kölcsönre van szüksége? Forduljon a hitelszövetkezethez.*

Jobbra fordultak egy újabb folyosóra, amelyen kávé-, fánk-, szendvics- és cukorka-automaták sorakoztak. Janetnek eszébe jutottak az ügyeletek késő éjszakai órái, amikor lejött ide valami frissítőért. A régi szép napokban, amikor az orvosi hivatás még szép és reményteljes hivatásnak tűnt. Amikor nagy jövőt remélt, szép és izgalmas pályát.

Anders megállt az automatáknál. – Nézze – suttogta. Minden gép szét volt verve. A padlón celofánba csomagolt szendvicsek és csokoládészeletek. A kávé kis megszakításokkal csorgott, mint a vér az ütőérből, a padlóra. Anders átlépte a kávé- és szódavíz-pocsolyákat, és megtapogatta a gépek fémburkolatának beszakadt széleit. – Úgy fest, mintha baltával vágták volna be. Honnan van baltája?

– A tűzoltókészülékek mellett vannak balták.

– Innen valóban hiányzik egy – mondta Anders, miután megnézte a fali tűzoltókészüléket. Továbbmentek, míg egy keresztfolyosóhoz nem érkeztek.

– Most merre?

– Balra. Már közel vagyunk.

Előttük újabb forduló következett. Janet tudta, hogy a for-

duló mögött van a kórház irattára és közvetlenül utána a számítógép. A tervezők egymás mellé helyezték a kettőt, az összes kórházi adatok majdani számítógépi feldolgozására számítva.

Anders egyszerre megtorpant. Munkatársai figyeltek. Lépteket és zümmögést hallottak: valaki egy dallamot zümmögött.

Anders ajkára tette az ujját, és intett Janetnek, hogy maradjon a helyén. Ő maga előrement a forduló felé. A zümmögés hangosabbá vált. Anders megállt és óvatosan kinézett a sarok mögül.

– Hé! – kiáltotta egy férfihang. Anders karja hirtelen meglendült, mint egy támadó kígyó, s egy ember esett a földön és Janet felé gurult. Egy vödör víz folyt végig a padlón. A férfi egy idősebb munkás volt. Janet odament hozzá.

– Mi az ördög . . .

– Pszt! – emelte föl Janet az ujját, és felsegítette a munkást.

Anders is visszajött. – Nehogy elhagyja az alagsort. Menjen a konyhába és várjon. Meg ne próbáljon kimenni – sutogta szigorúan.

Janet tudta az okát: az őrködő rendőrök valószínűleg mindenkire rálőnek, aki felbukkan.

Az ember ijedten és zavartan bólintott.

– Nincs semmi baj – mondta neki Janet.

– Én nem csináltam semmit.

– Keresünk valakit. Várjon, amíg vége lesz – világosította fel dr. Ross.

– Maradjon a konyhában – mondta Anders még egyszer.

Az ember bólintott, leporolta magát és továbbment. Egyszer visszanézett, megcsóválta a fejét. Janet és a százados befordult a sarkon, és az irattárhoz ért. Itt is egy nagy tábla volt a falon: *Betegnyilvántartás.*

Bementek. Óriási helyiség, a padlótól a mennyezetig érő polcokkal. Mint egy hatalmas könyvtár.

– Te jó isten – mondta Anders. – Minden beteg anyaga itt van, aki valaha megfordult a kórházban?

– Nem, csak az utolsó öt év betegeié. A többi egy raktárban van – felelte Ross.

– Te jó isten.

Óvatosan lépkedtek a polcok kõzött. Anders ment elöl a revolverével. Néha megállt, és átpillantott a polcok között a párhuzamos folyosóra. Senkit sem láttak.

– Van itt ügyeletes?

– Kell legyen.

Janet végigpillantott a polcokon. Ez a hely mindig nagy hatással volt rá. Mint gyakornok elképzelte jövendő betegeinek nagy számát. Ő maga eddig is százakat kezelt és ezreket vizsgált már meg, de a kórházi kartotékok milliókra rúgnak, és ez csak egy kórház egyetlen városban.

– Nálunk is van ilyen – mondta Anders. – Gyakran vesznek el iratok?

– Állandóan.

– Nálunk is – sóhajtott Anders.

E pillanatban egy fiatal, tizenöt-tizenhat éves lány lépett be, egy köteg dossziéval a hóna alatt. Anders revolvere rászegeződött. A lány elejtette a papírokat, és sikoltozni kezdett.

– Pszt! – sziszegte Anders.

A sikítás megszakadt, és valami gurgulázó hang váltotta fel. A lány óriási szemeket meresztett rájuk.

– Rendõr vagyok – mondta Anders, és megmutatta a jelvényt a kabátja hajtókája alatt. – Látott erre valakit? Például ezt az embert – mutatta neki a fényképet. A lány megnézte, és a fejével nemet intett.

– Biztos benne?

– Igen . . . azaz nem . . . illetve úgy értem . . .

Janet megszólalt: – Menjünk tovább a számítógéphez. – Sajnálta, hogy megijesztették a lányt. A kórház közép- és fõiskolás diákokat alkalmazott részidõben az iratok kezelésére. Nem sokat kerestek.

Hirtelen eszébe jutott, hogy ugyanilyen idõs korában õ is rettenetesen megijedt egyszer. Egy fiúval sétált az erdõben, és egyszer csak elõbukkant a cserjék közül egy kígyó. A fiú azt mondta, hogy csörgõkígyó. Borzalmasan megrémült. Csak jóval késõbb derült ki, hogy a fiú csak ugratta, a kígyó ártalmatlan volt. Nagyon megharagudott a fiúra.

– Helyes. Menjünk a számítógéphez. Merre? – kérdezte Anders.

Janet vezette. Anders még visszaszólt a lánynak, aki az elejtett papírokat szedegette fel. – Figyeljen ide. Ha meglátja ezt az embert, ne álljon szóba vele, csak sikítson, ahogy a torkán kifér. Megértette?

A lány bólintott.

Csakhogy most a csörgőkígyó valódi. Minden valódi.

Megint kint voltak a folyosón, és folytatták útjukat a számítógép felé. Ez volt az alagsor egyetlen vakolt része. A puszta betonpadlót is kék szőnyeg borította, a folyosó egyik falát pedig hatalmas üvegablak helyettesítette, melyen át látni lehetett a számítógép fő berendezéseit. Janet annak idején fölösleges pénzkidobásnak tartotta az ablakot, és ezt meg is mondta McPhersonnak.

– Jobb, ha látják az emberek – felelte McPherson.

– Hogy érti ezt?

– Hadd lássák, hogy a számítógép is csak egy gép. Nagyobb és drágább, mint a többi, de mégis csak egy gép. Hadd szokják meg. Ne féljenek tőle, ne imádják. Lássák úgy, mint a környezet egyik tartozékát.

Mégis valahányszor elhaladt itt, éppen ellentétes érzései támadtak. A különleges beépítés, a szőnyeg, az egész költséges környezet kivételessé, szokatlanná, egyedülállóvá tette a számítógépet. Egyetlen hely van még a kórházban, ahol szőnyeg van a padlón: az első emeleti kis kápolna. Úgy érezte, hogy ez is afféle szentély a számítógépnek.

Nem mindegy a számítógépnek, hogy van-e szőnyeg a padlón?

Mindenesetre a kórház alkalmazottai a maguk módján reagáltak az üveg mögötti látványosságra. Az egyik üvegtáblára rá volt ragasztva egy kézírásos papír: *A számítógépet etetni és ingerelni tilos!*

Négykézláb másztak el az ablak alatt. Anders óvatosan felemelte a fejét és belesett.

– Mit lát? – kérdezte Janet.

– Azt hiszem, őt.

Janet is belesett. Szíve hirtelen hevesen dobogni kezdett, teste az izgalomtól megfeszült.

A helyiségben hat mágnesszalag-berendezés, a központi adatrendező nagy L alakú konzolja, egy kinyomtatógép, egy lyukkártya-olvasó és két mágneslemez-egység volt. A berendezés csillogott, szélei élesen elváltak a neonvilágításban. Janet nem látott senkit, csak a berendezést. Stonehenge-re, a gigászi kőoszlopokra emlékeztette.

Azután meglátta. Két mágnesszalag-berendezés között valaki mozgott. Fehér ápolóköpeny, fekete haj.

– Ő az – mondta.

– Hol az ajtó? – kérdezte Anders. Minden ok nélkül újból ellenőrizte a revolverét, majd hangos kattanással becsukta.

– Ott – mutatott Janet a tíz lábnyira levő ajtóra.

– Van más ajtó is?

– Nincs.

Szíve még mindig erősen vert. Andersről a fegyverre nézett, majd újra Andersre.

– Jól van. Ne álljon fel. – Anders lenyomta a padlóra, és előrekúszott az ajtóhoz. Ott megállt, térdre emelkedett, és még egyszer visszanézett rá. Janet meglepetten látta ijedten feszült arcát és görcsösen görnyedt alakját. Revolverét mereven előretartotta.

Anders hangos csattanással belökte az ajtót, beugrott és hasra vetette magát. Hallotta a kiáltását: – Benson!

E pillanatban lövés dörrent, majd egy második és egy harmadik. Nem tudta, ki lőtt. Látta Andersnek a folyosóra kinyúló lábát. A nyitott ajtón át szürke füst gomolygott és emelkedett lassan a mennyezet felé. Most két újabb lövés hangzott fel, nyomában éles fájdalomkiáltás. Szemét becsukta és arcát a szőnyegre nyomta. Anders hangja: – Benson! Adja meg magát, Benson!

Ebből semmi jó nem származik, gondolta Janet. Hát még mindig nem érti?

Újabb lövések gyors egymásutánban. Feje fölött megcsörrent az üvet. A cserepek a vállára és a hajára hullottak. Majd legnagyobb elképedésére Benson zuhant melléje a folyosó szőnyegére: átvetette magát az ablakon, tőle mindössze néhány

lábnyira. Látta, hogy az egyik lába megsebesült, fehér nadrágján lecsurog a vér.

– Harry! . . .

Hangja furcsán megcsuklott. Félt. Pedig tudta, hogy nem volna szabad félnie ettől az embertől, ezzel nem tesz neki jó szolgálatot, elárulja a hivatását, és eljátssza a beléje vetett bizalmát. De hát félt.

Benson üres szemmel meredt rá: nem látta. Továbbfutott a folyosón.

– Harry, várjon . . .

– Nem baj – mondta Anders, és kezében a revolverrel Benson után vetette magát. Testtartása olyan sután merev volt, hogy Janet majdnem felnevetett. Hallotta Benson és Anders visszhangzó futó lépteit.

Egyedül maradt. Felállt. Kábult volt, a gyomra felkavarodott. Tudta, hogy mi fog történni. Benson, mint a csapdába került állat, az egyik vészkijárathoz fut, és mihelyt felbukkan, a kint várakozó rendőrök lelövik. Az összes kijáratot őrzik. Nincs menekvés, és ő nem akarta látni, mi következik.

Bement a számítógép-terembe és körülnézett. Benson megrongálta a központi számítógépet. Két mágnesszalag-gépet összetört. A központi vezérlőpanelen kis kerek lyukak látszottak és szikrák lövelltek belőle a padlóra. Valamit csinálnia kell, tűz keletkezhet. Keresett egy tűzoltókészüléket, közben meglátta a földön a baltát, melyet Benson magával hozott. És megpillantott egy revolvert.

Kíváncsian felvette. Meglepően súlyos volt, súlyosabb, mint gondolta. Jó nagy fegyver, a tapintása olajos és hideg. Látta Anders kezében a revolverét, ez tehát Bensoné. Kíváncsian nézte, mintha a fegyver mondani tudna valamit a gazdájáról.

Valahol a pincében gyors egymásutánban ismét négy lövés dörrent és hosszan visszhangzott a folyosók labirintusában. A törött ablakhoz ment és kinézett, de nem látott és nem is hallott semmit.

Vége, gondolta. A szikrák köpködő, sziszegő hangjára megfordult. Volt egy ismétlődő, monotonul csapkodó hang is. Észrevette, hogy az egyik mágnesszalag kiszabadult, és a vége csapkodja az orsót. Odament és kikapcsolta. Felnézett az egyik

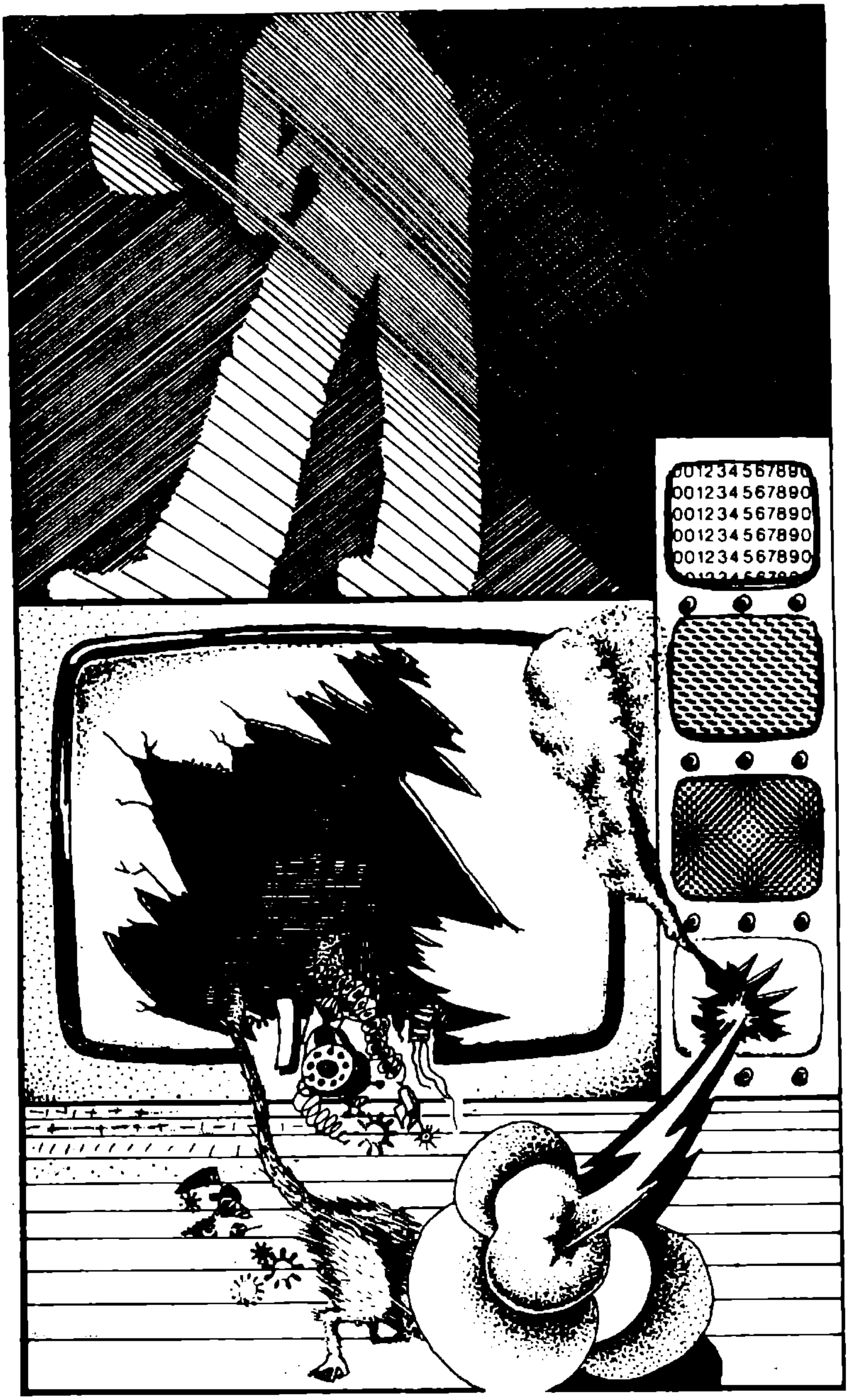

kijelzőkonzolra, amelyik újra és újra az ÉGE, ÉGE, ÉGE szót írta le. Ekkor két újabb lövést hallott, most közelebbről. Tehát Benson még él és fut. Megállt a megrongált számítógép sarkánál és várt.

Újabb lövés, egészen közelről.

Leguggolt az egyik mágnesszalag-gép mögé. Közeledő lépteket hallott. Érezte a dolog iróniáját: előbb Benson bújt el a számítógép mögött, most pedig ő. Mintha a fémkolosszusok megvédhetnék.

A léptek zaja megszűnt. Az ajtó kinyílt és újra becsapódott. Valaki lihegett a közelében. A mágnesszalag-egység mögül nem látta, hogy mi történik.

Újabb futó léptek hangzottak fel, de elhaladtak a folyosón és a visszhangjuk is hamarosan elhalt. Minden csendes volt. Csak azt a lihegést hallotta. Közben köhögést.

Felállt.

Harry Benson feküdt a szőnyegen, vállát a falnak támasztva, szakadt fehér ápolóruhában, vérző lábbal. Izzadt volt, lihegett és mereven előre bámult. Nem vette észre, hogy még valaki van a teremben.

Janet, kezében a revolverrel, pillanatnyi megkönnyebbülést érzett. Úgy látszik, végül mégis minden rendbejön, sikerül élve visszavinnie. A rendőrség nem ölte meg, és hihetetlen szerencse folytán itt van, egyedül ővele.

– Harry . . .

A férfi lassan felnézett, pislogott. Először nem ismerte meg, majd elmosolyodott: – Hello, dr. Ross.

Kedves mosolya volt. Janet egy pillanatig McPhersont látta, amint fehér fejével előrehajol és gratulál őneki, amiért megmentette a tervezetet, és élve visszahozta Bensont. Ezután, minden összefüggés nélkül, apja váratlan megbetegedése jutott eszébe, ami miatt ott kellett hagynia az ünnepélyes diplomakiosztást. Miért jutott ez most eszébe?

– Minden rendben lesz, Harry – mondta. Jólesően konstatálta, hogy a hangja csupa bizakodás. Meg akarta nyugtatni, ezért nem mozdult, nem közeledett hozzá. A terem túlsó végében maradt, a számítógép adatbankja mögött.

Benson hallgatott. Még mindig lihegett. Körülnézett az ösz-

szerombolt berendezéseken, és végül megszólalt: – Én tettem, igaz?

– Minden jóra fordul, Harry – mondta Janet. Gondolatban már megtervezte a teendõket. Még ma este megoperálhatják a lábát, reggel szétkapcsolhatják a beültetett számítógépet, újraprogramozzák az elektródákat, és mindent korrigálnak. Helyrehozzák a katasztrófát. Fantasztikus szerencse! Ellis megtarthatja az új házát, McPherson tovább bõvíti az NPO kutatási területét, és mindnyájan hálásak lesznek õneki, értékelni fogják, amit elért . . .

– Dr. Ross . . . – Benson megpróbált lábra állni, de felszisszent a fájdalomtól.

– Ne mozduljon, maradjon a helyén.

– Fel akarok állni.

– Maradjon a helyén, Harry.

Benson szeme megvillant, a mosoly eltûnt az arcáról.

– Ne nevezzen Harrynek! A nevem Mr. Benson. Szólítson Mr. Bensonnak!

A dühös hangnemet nem lehetett félreérteni. Ez meglepte és õt is dühössé tette. Hiszen õ segíteni akar rajta. Hát nem tudja, hogy õ az egyetlen, aki még mindig segíteni akar rajta? A többiek örülnének, ha meghalna.

Benson tovább kínlódott a felállással.

– Ne mozogjon, Harry. – Megmutatta neki a revolvert. Dühös, ellenséges mozdulat volt. Noha tudta, hogy uralkodnia kell magán, akarata ellenére elfogta a düh.

Benson kisfiúsan elmosolyodott: – Az az én revolverem.

– De most nálam van.

A mosoly, részben a fájdalomtól, megmerevedett a férfi arcán. Sikerült felállnia, és teljes súlyával a falnak támaszkodott. A szõnyegen, a lába alatt, vörös folt sötétlett. Lenézett és meglátta. – Megsebesültem – mondta.

– Ne mozduljon. Minden rendbe fog jönni.

– A lábamba lõtt . . . – Felnézett. A torz mosoly az arcán maradt. – Nem fogja használni, ugye?

– De igen, ha rákényszerít.

– De hiszen az orvosom!

– Maradjon ott, ahol van, Harry!

– Nem hiszem el, hogy használná – mondta Benson, és egy lépést tett felé.

– Ne jöjjön közelebb, Harry!

De ő csak mosolygott, és még egy bizonytalan lépést tett, majd megingott, de végül sikerült megtartania az egyensúlyát.

– Nem hiszem, hogy használni fogja – mondta még egyszer.

Szavai rémülettel töltötték el Janetet. Félt, hogy lelövi, de attól talán még jobban félt, hogy nem lövi le. Micsoda abszurd helyzet: egyedül ezzel az emberrel, a számítógép roncsai között . . .

– Anders! – kiáltotta. – Anders! – Hangja messze visszhangzott.

Benson még egy lépést tett felé. Szeme mereven Janet arcára szegeződött. Most kis híján elesett, de az egyik mágnesszalag-konzol felfogta az esését: egyik nyúlványa belaakadt a fehér köpenybe, és felszakította a hóna alatti varrást. Benson bambán bámulta a szakadást.

– Elszakadt . . . – mondta.

– Maradjon ott, Harry. Maradjon a helyén. – Mintha egy értelmetlen állathoz beszélnék, gondolta. Az állatokat etetni és ingerelni tilos! Úgy érezte magát, mint egy cirkuszi oroszlánszelidítő.

Benson a konzolra dőlt. Lihegett. – A revolvert akarom. Szükségem van rá. Adja ide! – mondta.

– Harry . . .

Ellökte magát a konzoltól, és újból megindult felé.

– Anders!

– Semmi értelme. Ne vesztegessük az időt, dr. Ross. – Szemével mintha szuggerálni akarná. Pupillája kitágult egy pillanatra: új impulzust kapott. – Ez finom! – mondta, és arcán elömlött az ismert mosoly.

Úgy tűnt, hogy az impulzus feltartóztatja egy kis időre. Befelé forduló arckifejezéssel élvezte. Majd nyugodt, távoli hangon megszólalt: – Látja, üldöznek. A kis számítógépeiket ellenem fordították. A program: vadászni. Vadászni és ölni. Az ősi emberi program. Vadászni és ölni. Érti?

Már csak néhány lépésnyire volt tőle. Mereven tartotta ke-

zében a fegyvert, ahogy Anderstől látta, de a keze hevesen remegett.

– Kérem, ne jöjjön közelebb. Kérem!

Benson mosolygott, és még egyet lépett.

Janet akaratán kívül meghúzta a ravaszt, és a fegyver elsült.

A fülsiketítő lövés akkorát lökött a karján, hogy majdnem elesett és hátratántorodott egész a falig.

Benson szeme megrebbent a füstfelhőben. Majd mosolyogva megszólalt: – Nem olyan könnyű, mint amilyennek látszik.

Janet megmarkolta a fegyvert. Érezte, hogy meleg. Felemelte, de a keze még jobban remegett, mint az előbb. A másik kezével megtámasztotta.

Benson előrelépett.

– Ne jöjjön közelebb, Harry! Komolyan mondom!

Lelki szeme előtt feléledt a múlt: Benson, ahogy először látta – egy szörnyű problémával küszködő, szelíd férfi. Látta az órákig tartó beszélgetések, elemzések, tesztek és a kísérleti gyógyszerkúrák alatt. Alapjában véve derék, tisztességes ember, akit kétségbeejtett a betegsége. Most sem tehet semmiről. Ami történt, nem az ő bűne. Inkább az ő, Ellis, McPherson és Morris bűne. Morris nevéről eszébe jutott az alaktalan, véres arc, amely olyan volt, mint a hentes pultján összevagdalt nyers hús.

– Dr. Ross – mondta most Benson –, maga az orvosom. Nem szabad olyat tennie, ami ártalmamra van.

Már közvetlenül előtte állt, és a kezét kinyújtotta a revolverért. Janet egész testében remegni kezdett, ahogy a mind közelebb érő kezet nézte. Már csak néhány centiméterre van a csőtől, mindjárt megmarkolja.

Ekkor közvetlen közelről belelőtt.

Benson váratlan erővel felugrott és megperdült a levegőben. Janet megkönnyebbülten felsóhajtott: mégis sikerült visszariasztania anélkül, hogy megsebezte volna. Anders minden pillanatban itt lehet, majd segít ártalmatlanná tenni és visszavinni a sebészetre.

Benson kemény puffanással a kinyomtató egységre esett és

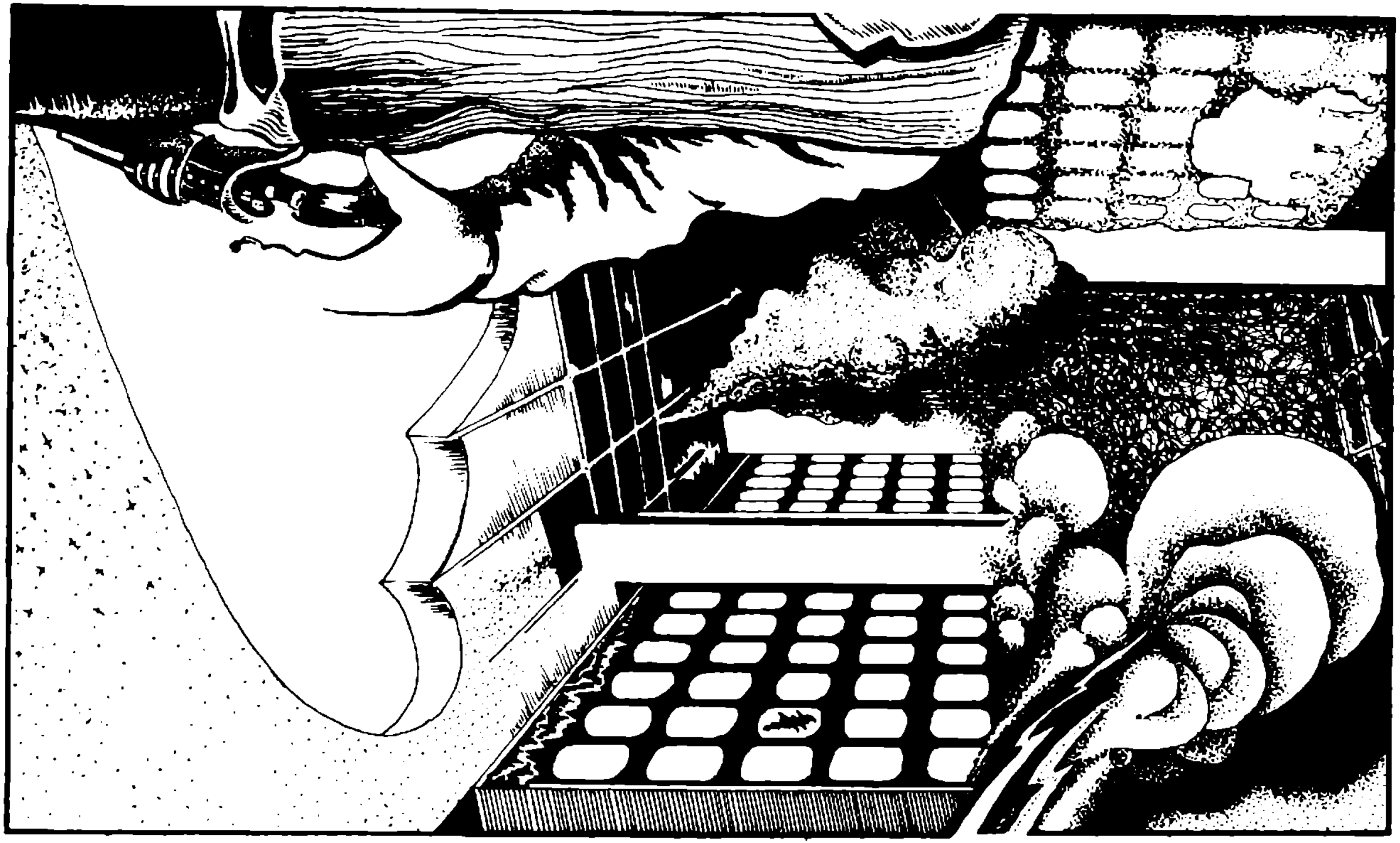

felborította. A gép kattogni kezdett, billentyűi valami közlést vertek le.

Benson a hátára hemperedett. Melléből vastag sugárban ömlött a vér, sötétpirosra festve a fehér ruhát.

– Harry!

Benson nem moccant.

– Harry! Harry! . . .

A későbbiekre már nem emlékezett világosan. Bejött Anders, kivette kezéből a revolvert, és a falhoz vezette, hogy nekitámassza. Közben három szürke védőruhás ember behozott egy hordágyat, levett róla egy hosszú, furcsa, sárga méhsejtmintájú anyaggal bélelt műanyagzsákot, és nagyon óvatosan, hogy a ruhájukat be ne vérezzék, belecsúsztatták Benson holttestét, és valamilyen különleges zárószerkezettel lezárták. Ketten kivitték a hordágyat, a harmadik egy hangosan ketyegő Geiger-számlálóval körbejárta a helyiséget. Mint egy dühös majom makogása! Majd odament hozzájuk – arcát eltakarta a szürke sisak homályos üvegbetétje –, és így szólt:

– Jobb, ha elhagyják ezt a területet.

Anders átfogta a vállát és kivezette. Janet keservesen sírni kezdett.

Utószó: Gép és ember

I

Megmagyarázhatatlan vonzalom és ősi félelem kapcsolja az embert a géphez, legalább is a mítoszok, legendák, irodalmi alkotások szerint. Hiszen a gép – mindenfajta gép – az ember egyes tulajdonságainak, képességeinek nagyított „külső" megvalósulása, tehát egyszerre emberi és embertelen, vonzó és ijesztő. A kéz munkáját utánzó óriási markológép láttán eltölt bennünket az öröm, mert íme, megszelidítettük, céljainknak alárendeltük a makacs és ellenálló anyagot. De félünk is, mert a gép oktalan és veszélyes állat, markolása kegyetlenebb, mint az emberi kézé, és nincsen saját értelme. Az értelmes tevékenység mögött nincsen értelem, s ez az ellentmondás mindig meghökkent bennünket.

Minél inkább hasonlít egy gép az emberhez, annál határozottabban érzékeljük az ellentmondást, annál riasztóbb az élőt, az életet utánzó halott anyag. A panoptikumok viaszfigurái éppúgy megborzongatnak bennünket, mint a robotok, a megelevenedő szobrok, a gólemek, a gyökéremberkék vagy az androidok. Valószínű, hogy az első, embert vagy ember alakú istent ábrázoló mozdulatlan szobrok megdöbbentő erővel hatottak a nézőkre. Pygmalion megelevenedő szobra, a Kréta szigetét őrző hatalmas Thalosz legendája, a sírboltokat védelmező valódi vagy mondabeli szoboralakok, de talán még a Héphaisztoszt kísérgető gépszolgálók is ennek az ősi élménynek az anyagából táplálkoznak – nem szólva a mesék repülő falovairól, vizet hordó seprőiről, vagy az Ezeregyéjszaka történetciben nyüzsgő barátságos vagy ellenséges „automatákról".

Az élményt *in statu nascendi*, tehát születése pillanatában tetten érhetjük például azokban az arab legendákban, amelyek az Egyiptomot elfoglaló és az emberábrázoláshoz nem szokott nomád népek között nagyon gyorsan kialakultak és számos európai mese vagy irodalmi alkotás előképeivé váltak. Az elhagyott templomok, földalatti sírkamrák, homályos bar-

langok szobrairól – esetleg valóban megmozduló automatákról – beszélnek ezek a legendák, hatásosan érzékeltetve a pánikot, mely az arabokat a „villogó szemű", fegyveres, előre lépő ábrázolások láttán elfogta.

Az irodalom is tele van efféle történetekkel, illetve dramatizált, kiszínezett, sokszor misztikus változataikkal. Nemcsak Ovidius és Polübiosz írt ércből készített széplányokról vagy megelevenedő márványhölgyekről, hanem Jean Paul, E. T. A. Hoffmann, Poe, Ambrose Bierce, Liliencron, Grimm és Prosper-Mérimée is, hogy a legfontosabb írókat említsem. Mary Shelley híres Frankensteinje után pedig szinte ellepték a romantikus irodalmat a téma különféle feldolgozásai, amelyekre azután a filmművészet vagy filmgyártás úgy tér vissza, mint a szarvas a forrás hűvös vizéhez.

Ha tanulmányozzuk a gépemberekről vagy embergépekről írott históriákat, úgy találjuk, hogy a téma az utolsó száz-százötven évben jelentősen megváltozott, mondhatnánk elmélyült. Megmaradtak ugyan a régi formák vagy gondolatok, de mellettük megjelent az új variáns, amelyben az ember és a gép már nem külön-külön áll szemben egymással, hanem összeolvadnak, egyetlen személyiséggé válnak, s ez a személyiség egyszerre hordozza az ember és a gép jellemvonásait. A konfliktus tehát intenzívvé vált, az emberben magában ütköznek össze az ellentétes alkotóelemek. Amikor Lamettrie a XVIII. század közepén azt írta, hogy „az emberi test olyan gép, amely maga húzza fel rugóit", elképzelni sem tudta, hogy milyen irodalmi alkotások rugóit húzta fel ezzel a kijelentésével. Az írók agyából seregestül ugrottak elő a mesterséges, a szerkezetekkel, gépekkel egybeépített emberek, a „véres bábuk", a „gyilkológépek", az „új Évák" vagy azok a szörnyszülöttek, melyekkel Renard népesitette be műveit. Nem térek ki részletesen e különös élőlények megjelenésének társadalmi okaira, de az bizonyos, hogy bennük az ember elgépiesedésének, elidegenedésének, elmagányosodásának problémái öltöttek testet.

Azután megjelent a XX. század fiziológiája, biológiája és orvostudománya, és a fantasztikus elképzelések vagy rémálmok elveszítették szimbolikus tartalmukat: mindaz, amit az írók

elképzeltek, reálisan elérhető vagy megvalósítható lett. Amikor a mesterséges szervekről, szervátültetésekről, emberbe épített gépi alktarészekről, „erősítőkről" vagy „protézisekről" olvasunk a szaklapokban és a tudományos ismeretterjesztő művekben, többé-kevésbé jogosan mondjuk: ember és gép szimbiózisa elérhető közelségbe került, napjaink aktualitásai közé tartozik.

És természetesen kirajzolódnak ennek a kérdéskörnek anyagi, jogi, erkölcsi és más vonatkozásai is. „A biológiai pokolgép ketyeg" – mondta G. R. Taylor, és valóban, a ketyegés egyre hangosabb. A távoli jövő lassan-lassan közeli jelenné válik, az idő nem áll meg, és a biológia sem mutat hajlandóságot a haladás tempójának lassítására.

Második könyvében, *Az átprogramozott emberben* Michael Crichton éppen ennek a haladásnak egyik lehetséges veszedelmét tárja elénk.

2

Hol kezdődik a fantasztikum?

A régi meghatározás szerint a fantasztikus dolog, tárgy, lény, cselekmény vagy mese olyan valami, ami a valóságtól feltűnő módon eltér, és amely a szabadon működő képzelet alakító munkájának eredménye.

Ennek a meghatározásnak szinte minden szavát megtámadhatjuk. Mert mi az, ami „a valóságtól feltűnően eltér"? Mit jelent ebben a vonatkozásban a „valóság", és milyen mértékkel mérjük az „eltérést"? Mikor lesz az eltérés „feltűnő"? Milyen valóságtól tér el a fantasztikum?

Érdemes megnéznünk néhány példát.

A tupi indiánok szerint a jaguár egy szitából született, a kuzsubin madár pedig egy zsinórból. Szerintünk a jaguár két mikroszkopikus sejthalmaz találkozásából, a kuzsubi madár pedig egy tojásból jön létre. Nekünk éppen olyan fantasztikus a tupi indiánok magyarázata, mint nekik a miénk. Tudjuk természetesen, hogy a miénk a helyes, igaz magyarázat, de ez most mellékes, mert az indián éppen olyan szilárdul hisz a

saját magyarázatában, mint mi a miénkben. Vagy nézzünk egy tárgyi példát. Ha egy pápuának megmutatunk egy zsebrádiót, akkor az a zsebrádió az új környezetben fantasztikussá válik. De ugyanez a zsebrádió ugyanilyen fantasztikus tárgy a száz év elõtti Európában.

Jobban járunk akkor, ha azt mondjuk, hogy a fantasztikum ott jön létre, ahol kétféle, térben és időben távoli valóság találkozik vagy ténylegesen, vagy kigondoltan, a képzelet termékeként.

Ebben az esetben az idõvel találjuk szemben magunkat. Mert fenti példáink – és még száz és száz példa – azt bizonyítja, hogy a két valóság között az eltérés lényegében időbeli. A tupi indián, vagy a pápua néhány ezer évvel korábbi állapotban él, mint mi, s ez nemcsak tárgyain, használati eszközein látszik meg, hanem a világszemléletén is. Démonokat, kísértetèket, boszorkányokat, csodákat – tehát fantasztikumot – lát ott, ahol mi a természet felismert erõivel operálunk. Különben a civilizált európai sem dobta még sutba efféle babonás hiedelmeit; gondoljunk csak arra, hányan hisznek a szellemekben, kísértetekben, boszorkányokban.

De menjünk tovább. Mi történik a zsebrádióval, amely száz éve még nálunk is fantasztikusnak számított volna? Elvesztette fantasztikus mivoltát azért, mert ma már tömegcikk? Ugyanúgy, ahogy a televízió, az atombomba, a tengeralattjáró, a holdutazás a repülõgép vagy például a fájdalomcsillapító sem fantasztikus többé?

Ne kérdezősködjünk sokat, jelentsük ki nyugodtan, hogy a megvalósult és áruházakban vásárolható fantasztikum nem veszíti el jellemzõit azért, mert mi hozzászoktunk vagy megpróbálunk hozzászokni. Együtt éltünk a fantasztikus gondolatokkal, láttuk növekedésüket, láttuk a megvalósuló részleteket, észrevettük, hogy a részletek hogyan keresik és találják meg egymást, hogyan állnak egésszé, hogyan emelkednek fölénk, és vetik ránk árnyékukat. Csak érzékszerveink tompultak el.

Könyvének elõszavában Crichton elmondja „a pszichomotorikus epilepszia terápiájának történetét", s ez a történet nemcsak azért érdekes, mert egy gyógyászati módszer fejlõdését foglalja össze, hanem azért is, mert megmutatja a lassú meny-

nyiségi fejlődést, amelynek végén bekövetkezik a minőségi ugrás, és a valóság egyik szektorában létrejön a fantasztikum. A vonzó és félelmetes ősi látomás megvalósul, a gép és az ember ellentmondásos egységben olvad össze. Még tisztább lehetne a kép, ha Crichton a terápia története mellé felvázolja a számítógépek miniatürizálásának történetét és esetleg az ember félelmeinek történetét is. Harold Benson operációjának fantasztikus históriájához mindez – és még nagyon sok más – hozzátartozik. Hiszen csak a mi világunkban lehet valakinek a rögeszméje az, hogy a számítógépek átveszik az emberiség fölött a hatalmat . . .

Amely rögeszmének valósággá válásával félő, hogy előbb utóbb számolnunk kell, még akkor is, ha a szakértők állandóan megnyugtatnak bennünket, és akkor is, ha tudjuk, hogy a számítógépek nem tehetnek mást, mint amit nekik az ember parancsol. Norbert Wiener az *Isten és Gólem Rt.* című profétikus könyvében nem meggondolatlanul beszél arról, hogy a számítógépek műveleti sebessége hogyan teszi lehetetlenné az emberi ellenőrzést.

És mi történik akkor, ha a gép már nem is akaratunkra, hanem érzelmeinkre reagál? Érzelmeinkre, melyeket fontos döntéseknél igyekszünk elnyomni, háttérbe szorítani, mert akadályozhatják objektivitásunkat?

Hagyjuk a kérdést nyitva, és bízzuk a választ a jövőre.

Michael Crichton új regénye, *Az Androméda törzs*höz hasonlóan, megint feladta a leckét azoknak, akik a tudományos-fantasztikus irodalom problémáin, a realitás és a fantasztikum határain vagy ember és gép konfliktusain töprengenek.

A regényben ábrázolt események, egy kórház, illetve egy kutatóintézet élete és egy műtét leírása, tulajdonképpen mindennapiak. Mintha csak valamelyik orvosregényből kerültek volna elő; legfeljebb hideglelős pontosságukkal – ami Crichton első regényének is jellemzője – különböznek Cronin, Bromfield, Sava vagy mások szabvány-bestsellereitől. A lélektani-

lag elég plasztikusan ábrázolt különböző típusok sem ismeretlenek; láttunk már hozzájuk hasonlókat a fent említett írók és mások műveiben.

Mi hát az új, mi a más ebben a regényben, miért soroljuk a tudományos-fantasztikus irodalomhoz?

Crichton könyve mindenekelőtt egyenes leszármazottja Mary Shelley már említett művének, a Frankensteinnek, melynél erkölcsösebb, jámborabb rémtörténetet nem tarthatna számon az irodalomtörténet, ha a rémtörténeteket egyáltalán számon tartaná. Mary Shelley főhőse, akit a „modern Faust"-nak nevez, a tudomány új eszközeivel életre kelt egy embert, s ez az ember – a szörnyeteg! – szeretetre, melegségre, megértésre, emberi kapcsolatokra vágyik. Semmit sem kap meg, mert mindenki viszariad tőle, és keserűségében gyilkos haraggal támad alkotójára.

Az „átprogramozott ember" története, Harold Benson egyensúlykeresése, eszeveszett ámokfutása, beteg személyiségének emberre és gépre hasadása ugyanúgy a tudomány felelősségére figyelmeztet, mint a régi romantikus regény. A személyes sikert vagy a tudományos eredményt hajszoló kutatóknak a válság következtében szembe kell nézniük az *emberrel*, akit csak a kísérlet tárgyának tartottak, és tudomásul kell venniük, hogy tudásuk elégtelen, beavatkozásuk nyers, morális rendszerük hibás volt. És bár későn, de tudomásul kell venniük azt is, hogy hibásan döntöttek. Erre a felelősségre mutat rá Crichton, amikor James McConnelt idézi: „Tudjuk szabályozni az emberi magatartást. De ki fogja eldönteni, hogy mit tegyünk? Ha nem törik a fejüket, és nem mondják meg gyorsan, hogy mit tegyek, kénytelen leszek magam dönteni. És lehet, hogy rosszul fogok dönteni, de akkor már késő lesz . . . ."

A másik ok, amiért Crichton könyvét a tudományos-fantasztikus irodalomhoz sorolhatjuk, az, hogy benne szinte lombikban láthatjuk a fantasztikum születését, azt a pillanatot, amikor a minőségi változás létrejön, egy tudományos kutatás a keresztúthoz ér, és egyszerre látszanak a racionális és irracionális, az emberséges és embertelen távlatok. Mert amit fantasztikumnak nevezünk, mindig ezt a kettősséget hordozza magában. Crichton figyelmeztető szándékú regénye nem ma-

gyarázza, nem kommentálja, hánem drámai erővel feltárja a helyzetet, felnagyítja a jelen tendenciáit, hogy a fantasztikumot megmutassa. Itt csatlakozik a tudományos-fantasztikus irodalom egyik modern irányzatához, amely szerint a tér és idő végtelenjéből vissza kell térni a Földre és napjainkba.

Kuczka Péter

Irodalom

ALTALÁNOS IRODALOM

1. Wiener, N.: *The Human Use of Human Beings: Cybernetics and Society* (Az emberi lények emberi felhasználása: a kibernetika és a társadalom). Boston, Houghton Miffin, 1954.
2. Wooldridge, D. E.: *The Machinery of the Brain* (Az agy gépezete). New York, McGraw-Hill, 1963.
3. London, P.: *Behavior Control* (Magatartásszabályozás). Harper & Row, 1969.
4. Wolstenholme, G. (szerk.): *Man and His Future* (Az ember és jövője). London, Churchill, 1963.
5. Koestler, A.: *The Ghost in the Machine* (A kísértet a gépben). New York, Macmillan, 1967.
6. Delgado, J. M. R.: *Physical Control of the Mind: Toward a Psychocivilized Society* (Az emberi értelem fizikai szabályozása: út a pszichikailag civilizált társadalom felé.) New York, Harper & Row, 1968.
7. Mark, V.–Ervin, F.: *Violence and the Brain* (Az erőszak és az agy). New York, Harper & Row, 1970.
8. Calder, Nigel: *The Mind of Man* (Az emberi szellem). New York, Viking, 1970.
9. Bruner, Jerome: *On Knowing. Essays for the Left Hand* (A tudásról. Balkezes tanulmányok). Cambridge, Havard University Press, 1962.
10. Apter, Michael, jr.: *The Computer Simulation of Behavior* (A magatartás számítógépi szimulációja). New York, Harper Colophon, 1971.

A PSZICHOMOTORIKUS EPILEPSZIÁRÓL SZÓLÓ IRODALOM

1. Delgado, J. M. R.: *Intracerebral Radio Stimulation and Recording in Completely Free Patients* (Intracerebrális radiohullámgerjesztés és -regisztrálás teljesen zavarmentes pácienseknél). *J. Nervous and Mental Disease*, 147 (1968). 329–340. old.
2. Fenton, G. W.: *Homicide, Temporal Lobe Epilepsy and*

Depression: A Case Report (Gyilkosság, halántéklebenyi epilepszia és depresszió. Esettanulmány). *Brit. J. Psychiatry*, 111. (1965), 304–306. old.
3. Kenna, J. C.: *Depersonalization in Temporal Lobe Epilepsy and the Organic Psychoses* (Halántéklebenyi epilepsziás személyiségzavar és szervi pszichózis). *Brit. J. Psychiatry*, 111. (1965), 293–299. old.
4. Holowach, J.: *Psychomotor Seizures in Childhood, a Clinical Study of 120 Cases* (Gyermekkori pszichomotorikus rohamok. 120 klinikai eset). *Pediatrics*, 59 (1961), 339–345. old.
5. Serafetinides, E. A.: *Some Observations of Memory Impairment After Temporal Lobectomy for Epilepsy* (Emlékezetkiesések epilepsziás haláktéklebeny-műtétek után. Néhány megfigyelés). *J. Neurol. Neurosurg. Psychiat.*, 25 (1962), 251–255. old.
6. Hommes, O. R.: *Psychomotor Epilepsy: A Neurological Approach to Hysteria* (Pszichomotorikus epilepszia: A hisztéria neurológiai megközelítése). *Psychiat. Neurol. Neurochir.*, 67 (1964), 497–519. old.
7. Serafetinides, E. A.: *Agressiveness in Temporal Lobe Epileptics and Its Relation to Cerebral Disfunction and Environmental Factors* (Halántéklebenyi epilepsziás betegek agresszivitásának összefüggései az agy diszfunkciójával és környezeti tényczőkkel). *Epilepsia*, 6 (1965), 33–42. old.
8. Greenberg, R.: *Sleep Patterns in Temporal Lobe Epilepsy* (Az alvás lefolyási módjai a halántéklebenyi epilepsziánál). *Comprehensive Psychiatry*, 9 (1969), 194–199. old.
9. Green, J. R.: *Temporal Lobectomy, with Special Reference to Selection of Epileptic Patients* (Epilepsziás betegek kiválasztási szempontjai a halántéklebeny-műtétre). *J. Neurosurg.*, 26 (1966), 584–593. old.
10 Falconer, M. A.: *Surgical Treatment of Temporal Lobe Epilepsy* (A halántéklebenyi epilepszia sebészeti kezelése). *New Zealand Med. J.*, 66 (1964), 539–542. old.
11. Chase, R. A.: *Ictal Speech Automatisms and Swearing: Studies on the Auditory Feedback Control of Speech* (Iktális beszédautomatizmusok és káromkodás. Tanulmányok a beszéd hangvisszacsatolásos szabályozásáról. *J. Nervous and Mental Disease*, 144 (1967), 406–420. old.
12. Ellinwood, E. H. jr.: *Amphetamine Psychosis: Theoretical*

Implications (Az amphetamin pszichózis elméleti velejárói). *International J. of Neuropsych.*, 4 (1968), 45–54. old.
13. Hierons, R. et al.: *Impotence in Patients with Temporal Lobe Lesions* (Halántéklebeny-sérülésben szenvedő páciensek impotenciája). *Lancet*, 2 (1966), 761–763. old.
14. Weiss, A. A.: *Psychodiagnostic Follow-Up of Eight Cases of Temporal Lobectomy* (Nyolc halántéklebeny-mütéti eset utólagos pszichodiagnosztikai figyelemmel kisérése). *Israel Ann. Psychiat.*, 3–4 (1962), 259–266. old.
15. Falconer, M. A.: *Problems in Neurosurgery: 1. Temporal Lobe Epilepsy* (Az idegsebészet kérdései. 1. Halántéklebenyi epilepszia). *Trans. Med. Soc. London*, 82 (1967), 111–126. old.
16. Falconer, M. A.: *Temporal Lobe Epilepsy Due to Distant Lesions: Two Cases Relieved by Operation* (Halántéklebenyi epilepszia távolsági sérülések következtében: két sikeres mütéti eset). *Brain*, 85 (1961), 521–534. old.
17. Serafetinides, E. A.: *The Effects of Temporal Lobectomy in Epileptic Patients with Psychosis* (A halántéklebenymütét hatásai pszichotikus epilepsziás betegeknél). *J. Ment. Sci.*, 108 (1962), 584–593. old.
18. Reiher, J.: *Combined Electroencephalography and Sonoencephalography in Temporal Lobe Epilepsy* (Kombinált elektromos és ultrahang EEG halántéklebenyi epilepsziánál). *Neurology*, 19 (1969), 157–159. old.
19. Bishop, M. P.: *Intracranial Self-Stimulation in Man* (Koponyán belüli öngerjesztés embernél). *Science*, 140 (1963), 394–396. old.
20. Bloch, S.: *Aetiological Aspects of the Schizophrenia-Like Psychosis of Temporal Lobe Epilepsy* (A skizofrén jellegü pszichózis etiológiai vonatkozásai a halántéklebenyi epilepsziánál). *Med. J. Australia*, 66 (1969), 451–453. old.
21. Anastasopoulos, G.: *Transient Bulimia-Anorexia and Hypersexuality Following Pneumoencephalography in a Case of Psychomotor Epilepsy* (Tranziens bulimia-anorexia és hiperszexualitás a pneumoencephalografiát követően a pszichomotorikus epilepszia egy esetében). *J. Neuropsych.*, 4 (1963), 135–142. old.
22. Fényes I.: *Temporal Epilepsies with Deep-seated Eliptogenic Foci: Postoperative Course* (Halántéklebenyi epilepszia mé-

lyenülő elliptogén fókuszokkal: műtét utáni lefolyás). *Archives of Neurology*, 4 (1964), 559–571. old.
23. Adams, John, E.: *The Future of Stereotaxic Surgery* (A sztereotaxikus sebészet jövője). *J. Am. Med. Assn.* 198 (1966), 648–652. old.
24. Rand, R. W.: *Chronic Stereotactic Implantation of Depth Electrodes for Psychomotor Epilepsy* (Mélyelektródák krónikus sztereotaktikai beültetése pszichomotorikus epilepsziánál). *Acta Neurochirugica*, 11 (1968), 609–630. old.
25. Stevens, J. R.: *Psychiatric Implications of Psychomotor Epilepsy* (A pszichomotorikus epilepszia pszichiátriai következményei). *Arch. Gen. Psych.* 14 (1966), 461–471. old.
26. Bennett, A. E.: *Mental Disorders Associated with Temporal Lobe Epilepsy* (A halántéklebenyi epilepsziát kísérő mentális rendellenességek). *Dis. of the Nervous System*, 26 (1965), 275–280. old.
27. Kolarsky, A.: *Male Sexual Deviation: Association with Early Temporal Lobe Damage* (Korai halántéklebeny-károsodásokat kísérő szexuális rendellenességek férfiaknál). *Arch. Gen. Psychiat.*, 17 (1967), 735–743. old.
28. Crandall, P. H.: *Clinical Applications of Studies of Stereotactically Implanted Electrodes in Temporal Lobe Epilepsy* (Sztereotaxikus elektródabeültetési tanulmányok klinikai alkalmazása halántéklebenyi epilepsziánál). *J. Neurosurgery*, 20 (1964), 827–840. old.
29. Walker, E. A.: *Temporal Lobectomy* (Halántéklebenyi műtét). *J. Neurosurgery*, 26 (1966), 642–649. old.
30. Glaser, G. H.: *The Problem of Psychosis in Psychomotor Temporal Lobe Epileptics* (A pszichózis problémája pszichomotorikus halántéklebenyi epilepsziában szenvedő betegeknél). *Epilepsia*, 5 (1964), 271–278. old.
31. Hunter, R.: *Temporal Lobe Epilepsy Supervening on Long-standing Transvestism and Festisbism: A Case Report* (Homloklebenyi epilepszia szuperponálódása tartós transzvesztizmusra és fetisizmusra. Esettanulmány). *Epilepsia*, 4 (1963), 60–65. old.
32. Duffy, J. C.: *Psychic and Somatic Interactions in Psychomotor Epilepsy* (Pszichikai és szomatikus kölcsönhatások a pszichomotorikus epilepsziánál). *Psychosomatics*, 7 (1966), 353–356. old.

33. Strobos, R. J.: *Mechanism in Temporal Lobe Seizures* (Hatómechanizmusok a halántéklebenyi rohamoknál). *Arch. Neurology*, 5 (1961), 48–57. old.
34. Stevenson, H. G.: *Psychomotor Epilepsy Associated with Criminal Behaviour* (Pszichomotorikus epilepszia bűnöző magatartással). *Med. J. Australia*, 60 (1963), 784–785. old.
35. Roth, M.: *Temporal Lobe Epilepsy and the Phobic Anxiety-Depersonalization Syndrome* (A halántéklebenyi epilepszia és a fóbiás félelemmel járó személyiségzavar szindrómája). *Comprehensive Psychiatry*, 3 (1963), 130–151., 215–226. old.
16 Aird, R. B.: *Antecedents of Temporal Lobe Epilepsy* (A halántéklebenyi epilepszia előzményei). *Arch. Neurology*, 16 (1967), 67–73. old.

ELEKTRONIKA

1. Yatteau, R. F.: *Radar-Induced Failure of a Demand Pacemaker* (Igény fellépése alapján működő szívritmus-szabályozó radar által indukált meghibásodása). *New Eng. J. Med.*, 283 (1971), 1447–1448. old.
2. Carleton, R. A.: *Environmental Influence on Implantable Cardiac Pacemakers* (Környezeti hatások a beültetett szívritmus-szabályozóknál). *J. Am. Med. Assn.*, 190 (1964), 938–940. old.
3. Pickers, B. A.: *Inhibition of a Demand Pacemaker and Interference with Monitoring Equipment by Radio-Frequency Transmissions* (Igényre működő szívritmus-szabályozó inhibíciója és vezérlő berendezésének interferenciája rádiófrekvenciás adások által). *Brit. Med. J.*, 2 (1969), 504–506. old.
4. Norman, J. C.: *Implantable Nuclear-Powered Cardiac Pacemakers* (Nukleáris energiaforrású beültethető szívritmus-szabályozók). *New Eng. J. Med.*, 283 (1971), 1203–1206. old.
5. Knapp, D. E.: *Nuclear Electrical Power Sources for Biomedical Applications* (Biológiai-orvosi alkalmazások céljaira szolgáló nukleáris áramforrások). IV. Energiaátalakítási Egyesületközi Műszaki Konferencia, Washington, 1969. szeptember 22–26.
6. Slotnick, D. L.: *The Fastest Computer* (A leggyorsabb számítógép). *Sci. Am.*, 224 (1971), 76–87. old.

Tartalom

A szerzõ elõszava 7

1971. március 9., kedd: a felvétel 9
1971. március 10., szerda: a beültetés 49
1971. március 11., csütörtök: a beprogramozás 88
1971. március 12., péntek: üzemzavar 111
1971. március 13., szombat: a program vége 182

Utószó: gép és ember (Kuczka Péter) 208

Irodalom 215

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Szerkesztette Szabó Mária
A borító és az illusztrációk Prutkay Péter munkája
Műszaki vezető Szécsi Andor
Műszaki szerkesztő Jordán Gusztávné
A szedést 1974. V. 8-án kezdték meg
Megjelent 1974. IX. 30-án, 34 000 példányban
Terjedelme 13 (A/5) ív

Zrínyi Nyomda, Budapest 74 1219 1-2551
Felelős vezető: Bolgár Imre vezérigazgató

22,– Ft

1971 márciusában Los Angelesben me
Harold Benson.
„Ezzel a műtéttel — írta az Intézet
létrehoztunk egy embert, akinek ne
van: egy biológiai agya, amely lehet
agya, melynek rendeltetése, hogy ko
agy meghibásodását... Ez új helyzete
Létrehoztunk egy embert, aki egyet
bonyolult számítógépi perifériáv
Ősi, fantasztikus álmok és félelmek
az ember és a gép összekapcsolód
De a tudósok nem számoltak
sem azzal, hogy milyen hatással les
számítógép és az emberi agy.
Nem sokkal a műtét után Harold Be
betegágyból. Szörnyű események jele
Michael Crichton, az Andromédа-törz
írója az orvostudomány megnövekedet
beszél új regényében, miközben felt
irracionális, emberséges és embertele

Michael Crichton

Az átprogramozott ember